

Városfejlődés és agrárinnováció a Kárpát-medencében

*A Gróf Bethlen István
Kutatóközpont évkönyve*

**Szerkesztette:
Fekete Dávid**

VÁROSFEJLŐDÉS
ÉS AGRÁRINNOVÁCIÓ
A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A Gróf Bethlen István Kutatóközpont évkönyve

VÁROSFEJLŐDÉS ÉS AGRÁRINNOVÁCIÓ A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

A Gróf Bethlen István Kutatóközpont évkönyve

Szerkesztette:
Fekete Dávid

Győr, 2019

Szerkesztette:
Fekete Dávid

Lektorálta: Czakó Katalin

Szerzők: Barkó Gábor Ágoston, Dömötör Mihály, Fekete Dávid, Lévai András,
Laczkovits-Takács Tímea, Morvay Szabolcs, Nagy Csongor, Nagy Dávid,
Papp Szabolcs, Vinkóczy Tamás

Olvasószerkesztő: Nemes Gábor
Műszaki szerkesztés és nyomdai előkészítés: Infoartnet Kft.

Kiadó: Universitas-Győr Nonprofit Kft
ISBN 978-615-5776-45-8

A nyári egyetem szervezését és a kötet megjelenését támogatták:
Enyedi György Regionális Tudományi Alapítvány
Gróf Bethlen István Kutatóközpont
Magyar Export-Import Bank Zrt.
Szerencsejáték Service Nonprofit Kft.
Széchenyi István Egyetem
Universitas-Győr Nonprofit Kft.

TARTALOMJEGYZÉK

- 7 FEKETE DÁVID | Előszó
- 13 LACZKOVITS-TAKÁCS TÍMEA - MORVAY SZABOLCS - POP SZABOLCS - VINKÓCZI TAMÁS | Beszámoló a II. Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetem Programjairól
- 23 LÉVAI ANDRÁS | Kreatív gazdaság motorja a mesterséges intelligencia?
- 39 NAGY DÁVID | Digitalizáció az agráriumban
- 49 BARKÓ GÁBOR ÁGOSTON | Gazdaságfejlesztés Tihanyban
- 59 POP SZABOLCS | Turisztikai fejlődési potenciál Kolozs megyében
- 73 FEKETE DÁVID - LACZKOVITS-TAKÁCS TÍMEA | Győr-Újvárosi szociális városrehabilitációs program a győri humánszolgáltatási modell vonatkozásában
- 97 DÖMÖTÖR MIHÁLY | Magyarország megyéinek belső fejlettségi különbségei
- 125 NAGY CSONGOR | Magyarország és Románia ipari térszerkezetének összehasonlítása megyei adatok tükrében
- 141 VINKÓCZI TAMÁS | Pénzügyi szolgáltatók jelenléte az Európai Unióban
- 159 Beszámoló a lublini Metropolises and Peripheries of CEE Countries: New Challenges for EU, National and Regional Policies nemzetközi konferencia „Best Practices of Creative Cities in the CEE Countries” szekciójáról
- 161 Beszámoló a „Culture-based Development in Modern Cities: Experiences From Russia and Hungary” nemzetközi konferenciáról
- 163 Beszámoló gróf Bethlen István születésének 145. évfordulója alkalmából a Gróf Bethlen István Kutatóközpont által rendezett megemlékezésről, előadásról
- 164 A kötet szerzői

Előszó

A Gróf Bethlen István Kutatóközpont 2016-ban jött létre Győrben. Kutatóközpontunk a Széchenyi István Egyetem tudásbázisán működő önálló kutatási egység, a multidiszciplináris társadalomtudományok területén végez kutatásokat, kapcsolódik az egyetem tananyagának folyamatos fejlesztéséhez, továbbá az új tudományos eredmények megfelelő disszeminációjához. A kutatóközpont keretében végrehajtott kutatási programok elsősorban a közgazdaságtudomány, a regionális tudomány, a politológia, a földrajztudomány és a geopolitika módszereit alkalmazzák.

A kutatóközpont fontos célja, hogy a fenti tudományterületeken tovább erősítse a Széchenyi István Egyetem kutatói bázisát, új tudományos eredményekkel gyarapítsa az egyes kutatási területeket, bővítse az egyetemen oktatott ismereteket, hozzájáruljon a kutatói utánpótlás biztosításához. A kutatóközpont deklarált célja, hogy az új tudományos eredmények hazai és nemzetközi disszeminációjához nagymértékben hozzájáruljon, így tanulmánykötetek, kézikönyvek kiadásával, magyar és idegen nyelvű konferenciák szervezésével, nemzetközi konferenciákon való részvétellel, folyamatos publikációs tevékenységgel biztosítsa a kutatási eredmények széleskörű megismertetését és hozzáférhetőségét. A kutatóközpont deklarált célkitűzése, hogy partnere legyen a magánszférából érkező kezdeményezéseknek, így vállalkozások számára is széleskörű szolgáltatásokat nyújtson a hazai és a nemzetközi gazdasági, politikai folyamatok tudományos igényességű elemzésével.

Kutatóközpontunk első kutatási programja 2017-ben a „Modern városok Magyarországon” címet viselte, a kutatás keretében elvégeztük a Modern Városok Program ex ante elemzését. 2018-ban rendeztük meg első alkalommal a Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetemet Kolozsváron és Gernyeszegen. A Kárpát-medence különböző fejlődési kérdéseit körüljáró tudományos rendezvény számtalan kapcsolatot teremtett kutatóközpontunk és a határon túli magyar kutatók között.

2019-ben is számtalan kutatás és program zajlott a kutatóközpontban. Második alkalommal került megrendezésre a Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetem. A rendezvény helyszínválasztása azt a célt is szolgálta, hogy a kutatóközpont erősítse kapcsolatait a határon túli magyar tudományos-szellemi műhelyek irányába, elősegítve a további közös kutatásokat, kapcsolódási pontokat. A nyári egyetem egyik fő helyszíne a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi egysége volt, itt zajlott a plenáris előadások egy része, ahol az előadók az erdélyi magyar felsőoktatás jelenlegi helyzetét mutatták be. Gróf Bethlen István, a kutatóközpont névadója előtti tisztelgés gyanánt a ple-

náris előadások másik részére, továbbá a fiatal kutatók prezentációira az egykori miniszterelnök szülőhelyén, a gernyeszegi Teleki-kastélyban került sor. A nyári egyetem keretében több megemlékezést és koszorúzást is tartottunk: a marosvásárhelyi Rákóczi-szobornál az emlékévként tisztelegtünk, Gróf Bethlen István szobrát pedig Gernyeszegen és Székelyudvarhelyen koszorúztuk meg. Külön is köszönetünket szeretnénk kifejezni a helyi szervezésben nyújtott segítségéért Dr. Dávid Lászlónak, a SAPIENTIA Erdélyi Magyar Tudományegyetem rektorának, Soós Zoltánnak, a Maros Megyei Múzeum igazgatójának és Gróf Teleki Kálmánnak.

A nyári egyetem mellett a kutatóközpont az idei esztendőben is szervezett nemzetközi konferenciát Győrben a kreatív gazdaság témakörében, megemlékezéssel tisztelgett névadója születésének évfordulóján, továbbá tematikus szekciót szervezett a Regional Studies Association kelet-közép-európai konferenciáján Lublinban. Jelen kötet a nyári egyetem előadóinak válogatott tanulmányait tartalmazza, melyek a Kárpát-medence fejlődési folyamatait mutatják be különböző témakörökben.

Eddigi rendezvényeink sikerén felbátorodva arra törekszünk, hogy a jövő évben is folytassuk kutatásainkat, tudományszervezői és disszeminációs tevékenységünket.

Fekete Dávid
a kötet szerkesztője

TANULMÁNYOK

Beszámoló A II. Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetem programjairól

A Gróf Bethlen István Kutatóközpont második alkalommal rendezte meg Erdélyi Nyári Egyetemét 2019. május 3–7. között „Jövőképek a Kárpát-medence városi és rurális térségeiben: mezőgazdaság, vidékfejlesztés, kreatív gazdaság” címmel. Az első nap utazással telt Erdély varázslatos tájain keresztül, késő délutánra elérve szállásunk helyszínét, Gróf Bethlen István szülőfaluját, Gernyeszeget. A szombati nap helyszíne a festői Teleki-kastély volt, ahol az első tudományos nap keretében sor került a plenáris előadások és a szekcióelőadások első blokkjára. Vasárnap Székelyudvarhelyen folytattuk a napunkat, ahol a Szent Miklós templomban Sárjai-Szabó Kelemen OSB perjel és Barkó Gábor Ágoston OSB celebrálta a szentmisét. Székelyföld központjában megtekintettük az Emlékezet Parkját, ahol Gróf Bethlen István szobra előtt beszédet mondott és koszorúját elhelyezte dr. Fekete Dávid. A hétfői, második tudományos napot a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karán töltöttük, ahol dr. Dávid László rektor is megtisztelt minket személyes jelenlétével és szívélyes köszöntőjével. A gyönyörű környezetben fekvő egyetem modern épületében hallgathattuk meg a plenáris előadások és a szekcióelőadások második blokkját. Mindezek után Soós Zoltán, a Maros Megyei Múzeum Igazgatója mutatta be nekünk Marosvásárhely központját, többek között a marosvásárhelyi várat, mely Erdély és Székelyföld egyik legnagyobb vára. A vár északi fala mellett dr. Fekete Dávid méltatta és megkoszorúzta II. Rákóczi Ferenc bronz mellszobrát, kapcsolódva a II. Rákóczi Ferenc emlékévéhez, melyet fejedelmé választásának 300. évfordulóján állították 2004-ben. Megtekintettük továbbá a Marosvásárhely főterén álló Kultúrpalotát is, mely a magyaros szecesszió Lechner Ödön által elindított építészeti mozgalom egyik jelentős példája és a szintén magyaros törekvéseket képviselő gödöllői művésztelep összművészeti törekvéseinek csúcspontja. A következő napon élményekkel feltöltődve indultunk vissza Győrbe.

A plenáris előadásokra két nap keretében két helyszínen került sor. Az előadások sorát *prof. dr. Rechnitzer János*, a Széchenyi István Egyetem egyetemi tanára nyitotta, aki „A magyar nagyváros-kutatások legújabb eredményei” címmel tartott előadást. Professzor Úr kiemelte, hogy mentora, Enyedi György munkásságát folytatja kutatásaival, melynek során a magyar városi tér kerül fókuszpontba. A Modern Városok Program városfejlesztési projekt elemzése mellett a nyolc magyar nagyváros össze-

hasonlító vizsgálata is izgalmas iránya a hazai városkutatásnak. Megfigyelhető, hogy egyre nagyobbak a városi rendszerek, melyek magukba szívják a munkaerőt, tehát egyfajta gravitációs erővel bírnak a térszerkezetben. Rechnitzer János több szakaszt különített el a városok fejlesztésének és kutatásának viszonylatában. Az első időszak 1984–1996 között datálható: a rendszerváltás időszakában a nagyvárosi igazgatás és kormányzás, a regionális innovációs potenciál értelmezése, a városhálózat tagozódása voltak úttörő folyamatok. A második szakaszban átstrukturálódás zajlott a térszerkezetben, megszülettek a sikeres város kritériumai,^[1] melyek jelezték, hogy azok a városok haladnak előre, amelyek magasabb tudásértékkel bírnak, valamint nyitottak az újdonságokra, innovációra. A kritériumok a globális világban felerősödnek, hangsúlyosabbá válnak. Az évezred elején megindult a növekedési pólus program, a regionális funkciók elkezdtek működni, a funkcionális várostérség, a policentrikus hálózat kialakítása, az Országos Területfejlesztési Koncepció (2005) mind-mind dinamizálták a városok fejlődését. Majd a további szakaszokban szuburbanizációs folyamatok is gyorsuló tempóba vágta át, felgyorsult az agglomerációs terek kialakulása. A fővárosok elszívó hatása tovább erősödik, mely az egész kelet-közép-európai makrotérségre jellemző. Végül Professzor Úr kifejtette, hogy ma fontos kutatási irány a város és vidék kapcsolata, az intézményrendszerek átalakulása, a kis- és középvárosok fejlődési pályái, hálózati kapcsolatok, mindemellett nemzetközi összehasonlítások is előtérbe kerültek olyan fogalmak keretében, mint smart city, ököváros, élehető város, kreatív város.

A nyári egyetem vendégprofesszorai között köszönthettük *prof. dr. Biró A. Zoltánt*, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának egyetemi tanárát, akitől „Agrárinnovációs kezdeményezések társadalmi beágyazása a Székelyföldön” címmel hallhattunk előadást. Professzor úr a Sapientia mellett, a KAM- Regionális és Antropológiai Kutatások Központja keretén belül is részt vesz kutatásokban, agrárinnováció területén Székelyföldön, ebből kaphattunk átfogó képet az előadása során. A kutatásban közel 100 innovatív kezdeményezést vizsgáltak meg Székelyföldön terepmunka és interjúk segítségével. Ezen kutatás keretén belül megfigyelték a perifériás, illetve a félperifériás településeket és ezen belül a lokális – közösségi szerkezeteket. Az agrárjellegű szereplők három csoportját vázolta fel: családi háztartások gazdálkodás, üzemszerűen működő farmgazdaságok, valamint a családi háztartások és a farmgazdaságok közti térben szerveződő innovatív csoportok, melynek jellemzői olyan működési és magatartási modellt körvonalaztak, amely térségi értékekre és térségi kihívásokra alapoz, de működésében nem korábbi térségi mintákat követ. Esetükben társadalmi innovációról beszélhetünk, mely kezdeményezések egy széles körben elfogadott, hagyományos gazdálkodási modell közegében jelennek meg, és kihívást jelentenek a közegük számára azzal is, hogy egyáltalán léteznek.

[1] Enyedi, György (1997): *A sikeres város*. Tér és Társadalom, 11(4). 1-7.

Dr. Fekete Dávid a Széchenyi István Egyetem egyetemi adjunktusa, a Gróf Bethlen István Kutatóközpont tudományos vezetője a „Magyar nagyvárosok kormányzásának nemzetközi hatásairól” címmel tartott előadást. Előadásában kiemelte, hogy az ENSZ évkönyve szerint Magyarországon nem beszélhetünk nagyvárosi kategóriáról, melynek fő oka a hazai városhálózat aránytalanságaiban keresendő. Azonban térség szervezői funkcióval rendelkező városok viszont léteznek, melyek kutatásának témáját adták 8 város (Győr, Debrecen, Szeged, Miskolc, Pécs, Nyíregyháza, Kecskemét, Székesfehérvár) bevonásával. A nagyvárosi kormányzás európai és magyarországi alakulására is kitért az előadás, mely utóbbi tekintetben fontos kiemelni az új szerepkörök megjelenését, a Modern Városok Program infrastrukturális fejlesztéseit, valamint egyes térségi szerepkörök megerősödését (többek között Győr-Dunaszerdahely viszonylatában). A vizsgált 8 nagyváros közül 6 fekszik határmenti térségben, így azoknál további két dimenzió is a kutatás részét képezte, az EGTC-ben és az INTERREG projektben betöltött szerepük elemzésén keresztül. 2007 óta 27 EGTC-t jött létre Magyarországon, ám a nagyvárosi részvétellel működők közül csak az Arrabona EGTC (Győr) és a Pannon EGTC (Pécs) tud aktív együttműködést felmutatni.

Sárai Szabó Kelemen, a Győri Bencés Perjelség OSB perjele „A győri bencés közösség jövőbeli céljai és kihívásai” címmel tartott előadást, melynek első részében megismerkedhettünk a bencés rend rövid győri történetével. Az 1626-ban megjelenő jezsuitáktól, a bencések 1802-es győri megjelenésén keresztül egészen az 1850-es évekig (pl. Rómer Flóris életútja) ismertette a bencés atya történetiségüket. Ezután a rend jelenlegi problémáit egy magyarországi egyházkutatással támasztotta alá, melynek eredményei alapján a nyugati országokra jellemző intézményrendszerrel való legfőbb eltérést a létszámukban egyre fogyó és elöregedő szerzetesek száma okozza hazánkban. A bencés infrastruktúrával (pl. iskola) szemben elvárás lenne, hogy az egyház tagjai működtessék annak intézményeit, ez azonban nehézséget okoz a győri szerzetesrend számára. A rendet meghatározó dimenziók között említette a létszámot, életkort és elhivatottságot. Gyengeségnek tartja, hogy a hit iránt elkötelezettek szerint a renchez való csatlakozással csupán egy út (oktatás) létezik, de bízik benne, hogy a kormányzattal együttműködve, fejlesztéseikkel és új kezdeményezéseikkel ezen változtathatnak. A Széchenyi István Egyetemmel közösen megkezdték látvány sörfőzdéjük kialakítását a győri Széchenyi téren, illetve a természethez visszatérés jegyében az idős bencések számára idősek otthonát szeretnék létrehozni.

A plenáris ülések második napján *Dr. Bakó László*, a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karának egyetemi adjunktusa, illetve dékánhelyettese előadásában az erdélyi Sapientia egyetem nemzetstratégiai szerepéről hallhattunk előadást. A helyszín Marosvásárhely volt, illetve maga a Sapientia Egyetem. Bakó előadásában kifejtette, hogy 2001-ben a Magyar Kormány, illetve a református, katolikus, unitárius és evangélikus egyházak támogatásával Romániában létrehozták a magyar nyelvű, akkreditált magánegyetemet. Küldetésükként a magyar nyelvű oktatást tűzték ki mind a csíkszeredai karon, mind

a marosvásárhelyi karon, illetve kolozsvári karon is. 31 alapképzés, valamint 12 mesterképzés közül választhatnak a hallgatók, akiknek létszáma már elérte a 2330-at. Oktatói bázisuk 213 főállású egyetemi oktatóra épül. Dr. Bakó László arról is beszámolt, hogy az egyetem és a régió közötti együttműködések is zajlanak, sok sikeres, pontszerű kísérlet, program indult útjára. Végül elmondható, hogy a régió demográfiai problémái ellenére a Sapientia oktatja az erdélyi magyar értelmiségi réteg jelentős hányadát.

*Dr. Vajda András*tól, a SAPIENTIA Erdélyi Magyar Tudományegyetem adjunktusától „Párhuzamos ruralitások – A vidéki környezet átalakulása a rendszerváltást követő évtizedekben Erdélyben” címmel hallgathattunk előadást az erdélyi vidéki környezet rendszerváltozás óta bekövetkezett átalakulásáról. Prezentációja során nagy hangsúlyt fektetett a szakirodalmi áttekintésre, melynek során kiemelte, hogy a néprajzi megközelítés a társadalomtudományok egy unikális vetülete. A néprajztudomány fogalomhasználata, megközelítési módja a többi tudományétól eltérő, hiszen a szokások, normák és értékek jelentőségét elsődlegesnek tartja. Említést tett többek között Egyed Ákos, Enyedi György és Gagyi József munkásságáról, akik a paraszti létet, az akkori életkörülményeket, illetve az akkor jellemző hiedelemvilágot vizsgálták. Felsorakoztatta az erdélyi vidéki környezetre ható legfontosabb fordulópontokat, melyek között szerepelt az I. és II. világháború, a kollektivizálódás, az 1960-as évek iparosodási hulláma, az 1989-es rendszerváltás, a 2007-es Európai Unió csatlakozás, valamint a 2009-es Leader-program megkezdése. Konkrét, 100-150 év változásait elemző kutatását két példa ismertetésével reprezentálta számunkra. Elképzelése szerint a falvakra jellemző kultúrákra és értékrendekre jelentősen hatnak az adott korszakra jellemző, természetesnek vélt tényezők (hangok, szagok). Az említett tényezők elemzéséből arra a következtetésre jutott, hogy a paraszti környezetre jellemző részletek (pl. szag: állattartás, föld szaga, szénailat hang: vonatfütyty, templomtorony, kakaskukorékolás) az idő múlásával, illetve a modernizáció következtében jelentősen megváltozott (pl. hang: autók, traktorok, láncfűrész). Az átalakulások miatt pedig a falusi értékrendek és hagyományok jelentősen megváltoztak a vizsgált időszakban.

A plenáris előadások sorát *Barkó Gábor Ágoston* OSB, a Tihanyi Bencés Apátság Múzeum igazgatója zárta „Helyi gazdaságfejlesztés Tihanyban” című előadásával. Az előadás során betekintést nyerhettünk az Apátság működésébe, illetve hogy hogyan segítheti a térség fejlődését és nem utolsósorban elképzelésekről, fejlesztésekről, amelyeket az Apátság meg szeretne valósítani. A térségben fontos szerepet játszik a turizmus, ezért Tihany megpróbál minél több turisztikai szakembert a településre vonzani a színvonalasabb szolgáltatások és természetesen a térség fellendítése érdekében, jelenleg például évről évre nő az ázsiai turisták száma. 1950-ig Tihany elhagyatott volt, de jelen pillanatban a térség egyik legfontosabb turisztikai célpontjává vált. Az Apátság Tihanyban rendelkezik egy cukrászdával, egy vendégházzal és egy általános iskolát is működtet, amelyben 200 diák tanul. Az Apátság a közeljövőben egy csendszobát szeretne kialakítani, melynek az az érdekessége, hogy csak akkor indul el a „program”, ha a csoport összes tagja csendben marad.

További program között említhető, hogy október 1-től a Napváro terasz is várja majd vendégeit a kilátón, a csillagok állása, illetve a nap állása lesz látható. Az Apátság további fejlesztési célokat is kitűzött maga elé, többek között a majorsági épület felújítását, a gyertyaöntő műhely felújítását, illetve bővítését, a levendula Ázsiába való exportálását, valamint egy állandó zarándokútvonal kialakítását.

A két tudományos nap keretében összesen 8 szekcióelőadást hallhattunk meg különböző tématerületekhez kapcsolódva. *Laczkovits-Takács Tímea*, a Széchenyi István Egyetem PhD-hallgatója „Győr-Újvárosi szociális városrehabilitációs program a győri humánszolgáltatási modell vonatkozásában” címmel tartott előadást. Előadásában kiemelte, hogy figyelemre méltó a győri önkormányzat elmúlt időszakban megvalósított és jelenleg is zajló szociális városrehabilitációs törekvése, mely Győr-Újváros városrész tekintetében látványos fejlődést indított el, nem csak az épített, fizikai környezet megújítása terén, hanem a győri humánszolgáltatási feladatok mindegyikének vonatkozásában is. A tanulmányban Győr Újváros városrészének vizsgálatát helyeztük középpontba az elmúlt évek szociális városrehabilitációs programjai törekvéseinek, tartalmának, eredményeinek bemutatásán, elemzésén keresztül, külön hangsúlyt helyezve a városrehabilitációs tevékenységek, illetve eredmények és a győri humánszolgáltatási feladatellátás kapcsolódási pontjaira, egymásra való hatásainak beazonosítására. Győr Megyei Jogú Város által nyújtott humánszolgáltatási feladatok körében négy meghatározó elemet tudunk kiemelni. Az egyik elem a szociális pillér, a szociálpolitika, az önkormányzat által ellátott kötelező és önként vállalt feladatok összessége a helyi szociális ellátórendszer keretén belül. A szociálpolitikai pillérhez szorosan kapcsolódva a másik nagy terület a lakásügy, mely többek között kiterjed az önkormányzati tulajdonban lévő lakások hasznosítására, illetve lakáscélú támogatások biztosítására. A harmadik meghatározó elem az egészségügyi alapellátás körébe tartozó önkormányzati feladatok biztosítása. A helyi egészségügyi ellátórendszerhez kapcsolódva azonosíthatjuk be a negyedik pillért, az Egészséges Városok Program keretében nyújtott szolgáltatásokat, kezdeményezéseket, melyet a győri önkormányzat önként vállalt feladatként lát el.

Dr. Lévai András „Kreatív gazdaság motorja: Mesterséges intelligencia” című előadásának kiindulópontja a kreatív góc modell, melynek három fontos eleme a kreatív személy, a kreatív munkahely és a kreatív helyszín. A kutatás módszertanát tekintve széleskörű szakirodalmi feldolgozás, helyszíni megfigyelés, online adatgyűjtés volt a meghatározó, az adatfeldolgozás robotok építésével történt, az elemzésben pedig tudományos informatikai eszközök álltak a rendelkezésre. A kutatási ötlet lényegét az adta, hogy azonosítható-e bármilyen minta a kreatív emberek munkastruktúrájában. Megállapításra került, hogy a kreatív életforma nem lineáris, valamint az élet túl rövid, az alkotás pedig hosszú. Sosincs cél, ezért a nagy művészek rábrednek arra, hogy az ismételt munkavégzés segíti őket az alkotásban. Tudják, mire akarják fordítani az energiájukat mindennap, történjen bármi. Az eredmény pedig nem befolyásolja őket, legyen bukás vagy siker, folytatják az útjukat. Valamint kihangsúlyozásra került, hogy az életben kevés

dolgot tudunk befolyásolni, de azt, hogy egy napot mivel töltünk, azt igen.

Morvay Szabolcs, a Széchenyi István Egyetem doktorjelöltje „Három magyar város és az Európa Kulturális Fővárosa címhez vezető út – A jelöltek összehasonlító elemzése a kulturális, turisztikai és pénzügyi kapacitások alapján” címmel tartott előadást. 2023-ban magyar város lesz Európa Kulturális Fővárosa. A programsorozat az európai kultúra sokszínűségét hivatott bemutatni, tehát középpontjában a városok kulturális értékei, kulturális dimenziói állnak. A címért mindig városok sora versenyeznek pályázataikat benyújtva egy kiválasztási eljárás keretében. Győr, Veszprém és Debrecen voltak a legesélyesebb pályázók, e városok jutottak a kiválasztási eljárás második fordulójába. Bár a figyelem nagy része a projektívben szervezett kulturális programokra irányul, a pályázati fázis is izgalmas szakasza a projektnek, hiszen ekkor a pályázó városok számot adnak terveikről, a kultúra terén tervezett fejlesztési elképzeléseikről, kulturális potenciáljukról. A kutatásban arra törekedtek, hogy a tárgyalt projekt pályázati ciklusának második fordulójába jutott három magyar város terveit ütköztessék, elemezzék, feltárva ily módon a kiemelkedő kulturális ambíciókkal bíró magyar városok kultúrával kapcsolatos vízióit, erősségeit, gyengeségeit, főképpen a számokban kifejezhető tényezők mentén. A kutatás során kialakított vizsgálati modell a pályázó városok kvalitatív összehasonlító elemzését adja meg, három szempont – kulturális, turisztikai, pénzügyi kapacitás – és a hozzájuk kapcsolt 14 indikátor alapján. Két magyarországi viszonylatban nagy és egy közepes méretű város összehasonlítása nyomán elmondható, hogy a két nagy fej-fej mellett végzett az élen a vizsgált indikátorok alapján, tőlük messze lemaradva Veszprém. A nemzetközi zsűri ugyanakkor éppen ezt a várost választotta ki a 2023-as cím viselésére.

Nagy Csongor, a Debreceni Egyetem PhD-hallgatója „A magyar és a román ipar térszerkezetének összehasonlítása megyei adatok tükrében” című előadásában mutatta be kutatási eredményeit. A rendszerváltáskor és az azt követő években Románia gazdasága jelentősen rosszabb helyzetben volt, mint Magyarországé, a külföldi működőtőke beáramlása és a fejlődés is késve indult el (csak részben a nyugati nézőpontból periférikusabb fekvésnek köszönhetően), de 2002 és 2008 között olyan dinamikát mutatott, amivel 2006-ra maga mögé utasította hazánkat a teljes GDP tekintetében, miközben a népesség fogyása gyorsabb volt. A válság időszaka után most ismét a magyarországit meghaladó ütemű növekedés látszik kibontakozni. Az elmúlt bő évtized során csatlakozott, félperiférikus helyzetű EU-tagállamok külföldi működőtőke vezérelte fejlődésének gerincét a főként a gépiparban megfigyelhető újraparosodás képezi. Az általánosan jellemző alacsonyabb bérszínvonal, a Ceaușescu-éra népesedéspolitikájának hagyatéka és a mezőgazdaság kimagasló munkaerő-tartaléka, ha megfelelő ütemben folytatódik az ország közlekedési feltárása (autópálya-építések), javul az infrastrukturális helyzet és beindul a vidéki tervek feltárása, mindenképpen kedvezőbb feltételeket jósol Romániában az extenzív iparosítási stratégia jövője szempontjából, mint Magyarországon. E folyamat térbeliségét ragadta meg előadásában a két ország ipari térszerkezetének összehasonlító vizsgálata révén. A szocialista rendszert

jellemző gazdaság- és társadalompolitika hagyatéka, a geopolitikai helyzet és a társadalmi folyamatok a két ország hasonlóságát hangsúlyozzák. Eközben a nagyobb skálán változó természetföldrajzi adottságok és a Kárpátok akadályképzése mellett a kisebb mértékű fejnehézség (az excentrikusabb és periférikusabb fekvésű, kisebb relatív koncentrációt jelentő főváros ellensúlyozására nagyobb régióközpontok adottak), a tengeri kapcsolat lehetősége és a helyi hagyományok eltérései a különbségek záloga. A térszerkezeti vizsgálat során – melynek alapját megyei bontású foglalkoztatási statisztikák adják – a feldolgozóiparra fókuszált, hiszen ez a gazdasági fejlődés motorja, amelyben új lehetőségek és veszélyek bontakoznak ki a negyedik ipari forradalom kapcsán.

Pop Szabolcs, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem PhD-hallgatója „Mezőgazdasági és turisztikai fejlesztési potenciál Kolozs megyében” című előadásában a vizsgált megye mezőgazdasági helyzetéről kívánt átfogó képet adni. A vidéki gazdaság többnyire mezőgazdaságon és erdészeten alapszik, de ezek mellett nem szabad megfeledkezzünk a halászatról vagy a turizmusról sem. Egyik legnagyobb probléma a vidékfejlesztésben az infrastruktúra hiánya. Kolozs megye adott részein az infrastruktúra fejlesztve lett, de még mindig jelentkeznek nagy különbségek adott települések közt. Az utóbbi években egy jó “ütemű” fellendülést ismertek meg azok a települések, amelyek rendelkeznek sípályákkal. A megyei tanács nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy az utakat felújítsa, így a sípályák könnyebben elérhetővé váltak, továbbá több út van felújítás alatt. Annak ellenére, hogy a síszezon novembertől márciusig tart, a rekreációs központok egész évben várják a vendégeket. Ezek a központok a lakosságnak munkahelyeket biztosítanak, ezzel növelve az életszínvonalat is. Sajnos Románia, egy még soha az országban nem látott népességelvándorlásnak a tanúja, ez növeli a munkaerőhiányt, amely kezd egyre akuttabbá válni az országban, főleg olyan településeken, ahol az életszínvonal alacsony. A befektetések hiánya miatt nagyon sok településen a fiatalok vagy nagyobb városokba költöztek vagy külföldre költöztek a jobb megélhetés miatt; ez a jelenség a régió összes megyéjében jelen van.

Vinkóczy Tamás, a Széchenyi István Egyetem PhD-hallgatója „Mobilfizetések hatása a magyar gazdaságra” címmel tartotta meg előadását. Az előadó a pénzügyi földrajz egy érdekes vetületét vizsgálta, mely érinti a regionalizmust és digitalizmust. A digitális világ térnyerése manapság kulcsfontosságú minden gazdasági ágazatban. Kutatásában a digitalizmus pénzügyi szegmensre gyakorolt hatását elemezte Magyarországon és két határmenti országban (Szlovákia, Ukrajna), összehasonlítva az országok gazdasági fejlettségének és a mobilfizetések számának változását. A kutatás eltérő gazdasági és demográfiai adatokkal rendelkező országokat hasonlított össze mobilfizetésekre vonatkozó előrejelzések alapján. A differenciák feltárását követően Magyarország sajátosságai (készpénz, ATM használat, mobilfizetések) kerültek ismertetésre. Az összevetés nemzetközi (statista.com), az ország specifikus sajátosságok nemzeti (Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer) adatbázisok alapján kerültek bemutatásra. A Statista előrejelzései alapján következtethetünk az egy főre jutó

bruttó hazai termék (GDP) és a mobilfizetések kapcsolatára. A rendelkezésre álló 2017–2022-es időszakra vonatkozó, elérhető adatok birtokában csupán rövid és középtávú konzekvenciákat vonhatunk le. A kutatásban az egy főre jutó GDP képviseli az országok gazdasági fejlettségét, de a digitalizmus terjedése nem csak egy tényező függvénye. Az eredmények azt tükrözik, hogy a gazdasági fejlettség alacsony szintje nem képes meggátolni a digitalizációt, mivel az a globalizációhoz hasonlóan, “önállóan” teret hódít önmagának. A vizsgált országok gazdasági helyzete bizonyos mértékig befolyásolja a mobilfizetésekben résztvevők számát, de a fizetési módokat által generált egy főre jutó fizetési értékek minden esetben növekednek. Azon országokban, ahol a készpénzfizetés széles körben elterjedt (pl. Magyarország), a kormány a digitális/online megoldásokat támogatja. A Magyar Nemzeti Bank és a Pénzügyminisztérium törekvései egységesen az említett törekvés mellett állnak. Az előadás továbbá kitért egy már működő, mobilfizetéseket generáló megoldásra, ami néhány országban (pl. Albánia, Ghána, India, Románia, Tanzánia) a helyi keretrendszereknek (szabályozás, elfogadás stb.) köszönhetően már működik. A mobilfizetések elterjedéséhez szükséges, hogy a jövőbeli fejlesztések összhangban legyenek az országos törekvésekkel, ami miatt a térbeliség (helyi regulák, társadalmi, gazdasági elvárások) ezen tématerületen is kulcsfontosságú szerephez jut.

Nagy Dávid, a Széchenyi István Egyetem egyetemi tanársegédje „Digitális Agrár Akadémia - Miként emelhető az Agrárium digitális műveltsége?” címmel tartott előadást. A Digitális Jólét Program (DJP) keretében elkészült Magyarország kárpát-medencei dimenzióban értelmezhető Digitális Agrár Stratégiája (DAS), melynek célja, hogy digitális megoldások felhasználásával hozzájáruljon az élelmiszergazdaság és a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének növeléséhez. A stratégiával összhangban létrejövő Digitális Agrár Akadémia (DAA) fő célja, hogy a digitális tapasztalatokkal jellemzően kevésbé rendelkező élelmiszergazdasági szereplők megismerhessék az elérhető agrárdigitalizációs eszközöket és megszerezhessék az alkalmazáshoz szükséges felhasználói alapismereteket. A DAA e-learning és mooc típusú eszközökre épít, de sikerességének kulcsa, hogy megteremtse az összhangot az emészthető digitális képzés és a digitális műveltség emelésére irányuló törekvések között. A felsőoktatás oldaláról megközelítve fontos kiemelni, hogy a DAA integrálni kívánja az agrárképzések tudásanyagát, ezzel azonban egyfajta alternatívát is teremt a hasonló képzések iránt érdeklődő potenciális hallgatók számára.

Dömötör Mihály, az Eötvös Lóránt Tudományegyetem MSc-hallgatója „Homogenitás vagy heterogenitás jellemzi-e Magyarország megyéit? - Vizsgálatok megyéink belső fejlettségbeli különbségeinek és a megyei területfejlesztési koncepcióknak a tükrében” című előadásában az egységes európai uniós hierarchikus közigazgatási rendszer magyarországi NUTS-3-as szintjével, a megyékkel foglalkozik. Az országos területi folyamatokban és a területfejlesztési politikában a megyék szerepe az utóbbi években erőteljesen felértékelődött. A jelenlegi - 2014-2020-as - európai uniós kormányzási ciklusban a különböző központi pénzügyi

alapokból származó területfejlesztési célokat szolgáló támogatások elosztása, valamint az ezeket megalapozó fejlesztési dokumentumok megalkotása megyei szinten történik. Ezt azért fontos kiemelni, mert az uniós elvek ezeket a funkciókat a NUTS-2-es régiós szintre javasolják alkalmazni, amely 2014-ig – hasonlóan a többi tagország fejlesztési politikájához – Magyarországon is érvényben volt. Az ország részéről történő, az Unió regionális politikájában egyedinek mondható változtatások megfelelőnek mondhatók, mivel az ország területi politikájában – a magyar közigazgatás szerkezete miatt – a megyei szint racionálisabban „alkalmazható” az újonnan kialakított, szakmai körökben nagy visszhangot keltő regionális szint helyett. A megyei szint ily módú felértékelődése miatt fontos azok belső struktúráinak elemzését. Vizsgálata nem a megyék egymáshoz viszonyított fejlettségbeli különbségeit elemzi – amely kutatásokkal kapcsolatban a hazai területi szakma számtalan kiváló tanulmányt alkotott –, hanem a területi kutatások homlokterében talán kevésbé megjelenő belső fejlettségbeli különbségeknek próbál utánanézni. Ezt a 2013-ban – valamelyest a volt statisztikai kistérségek helyét betöltő új közigazgatási szinten – a járások szintjén jelenti a vizsgálat tárgyát. Különböző társadalmi-gazdasági mutatók segítségével [pl. munkanélküliségi ráta (2016), személygépkocsi-ellátottság (2016), adófizetők aránya (2016) stb.] az egyes megyéken belüli járások fejlettségi szintje került összehasonlításra és elemzésre. Ez mind a 19 megye elkészült és a kapott eredmények a megyék Fejlesztési Koncepcióival összevetésre kerültek, amely fontos lehet annak vizsgálatára, hogy a hazai területfejlesztési politika ezeket a belső struktúrákat milyen mértékben veszi figyelembe.

Kreatív gazdaság motorja a mesterséges intelligencia?

Absztrakt

A publikáció célja a kreatív osztály és a mesterséges intelligencia összekapcsolása elméleti és gyakorlati elemzés segítségével. A posztmodern korszak gyökeresen átalakítja a munkavégzést, a technológiai fejlődés pedig utat nyit a komplex, tanuló algoritmusoknak, melyek megkönnyíthetik és munkát adhatnak a kreatív osztály tagjainak. Áttekintésre kerülnek az egyik alkalmazás bolt legnépszerűbb szoftverei és ezek algoritmikus háttere.

Kulcsszavak: kreatív osztály, mesterséges intelligencia

Abstract

This paper is a first attempt to connect the topics of creative class and the artificial intelligence, through a theoretical and empirical analysis. The postmodern age changes the work and workplaces, the development of technology opens the door for new, complex and learning algorithms, which can make the life of the creative class easier or create jobs for them. The empirical part reviews on of the Appstores applications and the implemented algorithms .

Keywords: creative class, artificial intelligence

BEVEZETÉS – ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS

A jelen tanulmány kísérletet tesz arra, hogy a kreatív gazdaság és a mesterséges intelligencia témakörét összekapcsolja. A bevezető fejezetben, amely egy elméleti áttekintés, bemutatom az átalakult világot, ahogyan az emberiség az agrártársadalomból eljutott a posztmodern világba, ahol a kreatív gazdaság elhozta az algoritmusok világát. A fejlett algoritmusok egy része nem más, mint a nem biológiai intelligencia, így a második fejezetben a mesterséges intelligencia definícióját és a típusait, ezen belül Kurzweil és a WIPO rendszerezését ismertetem. A lehatárolásokat követően azt vizsgálom, hogy milyen felhasználási területei vannak a mesterséges intelligenciának, illetve a gyakorlatban hogyan jelenik meg a kreatív osztály hétköznapiiban. A tanulmányt egy összegző fejezettel zárom le.

A jelen korszak, a posztmodern nem tekinthető a modern kort követő paradigmaváltással létrejövő új állomásnak, hanem olyannak, ami elfogadja azt, mint egy lehetőség,^[1] és nem lerombolja az értékeit, hanem újrahasonosítja azokat. A posztmodern korszak hatalmas átalakulással jár, az emancipáció^[2] és a technológia hatására a korábban faji, gender vagy szexuális preferencia alapján diszkriminált csoportok, rétegek képesek lesznek integrálódni a társadalomba és a munka világába. A munka is megváltozik. A Ford-i tömegtermelés kezdetén, az 1920-as években a dolgozó teljesen izolálva volt a családjától,^[3] a gyárakat hatalmas falak vették körbe, mint egy börtönt, az időbeosztást szigorúan szabályozták, az irodai munkavégzés pedig ezeket a regulációkat örökölte, vitte tovább. A tömegközlekedés már jól kiépített, viszont a telekommunikációs technológia fejletlensége a magyarázata annak, hogy mindenkinek a termelés helyszínén kellett tartózkodnia. 1945 óta nem a nehézipari gyárak a gazdaság hajtómotorjai, hanem a gondolkodás, értekezés, tervezés, alkotás. A klasszikus nyolcórás munkarend csak a fordizmus maradványa a jelenkorban. A gyártósor melletti termelés helyett a munkavégzés projektjellegűvé válik, ennek köszönhetően egyre többen lesznek szabadúszók, a munkát képesek a fejlett infokommunikációs technológiának a segítségével távolról, akár otthonról is végezni, a korábbi monotonitást felváltja a digitális nomádság.^[4]

A munkásosztályból az oktatás és a technológia által kreatív osztály lesz, Florida kreatív osztálya,^[5] aki a kreativitás forrása, gyökere, Drucker tudásmunkása,^[6] aki a kétkezi munkához képest már nem az ügyességét, erejét hasznosítja a mun-

[1] Faragó László (1991): *POSZTMODERN: a modernizáció kritikája avagy új kihívás*. Tér és Társadalom, V(4). 1-16.

[2] Drucker, Peter F. (1970): *Technology, Management, and Society*. Heinemann, London.

[3] Laing, Andrew (1991): *The Post-Fordist Workplace: Issues of Time and Place*. Facilities, 9(8). 13-18. <https://doi.org/10.1108/EUM000000002156>.

[4] Mark, Gloria - Makoto, Su Norman (2010): *Making Infrastructure Visible for Nomadic Work*. Pervasive and Mobile Computing. 6(3). 312-323. <https://doi.org/10.1016/j.pmcj.2009.12.004>.

[5] Florida, Richard L. (2002): *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. Basic Books, New York. 513.

[6] Drucker, Peter F. (1970): i. m.

kában, hanem a felsőoktatásban elsajátított elméleteket és gondolatokat. A kreatív ember elfoglalja az ember által alkotott teret, vagyis a várost, megjelenik a „városi vállalkozás”.^[7] A nagyváros nem csak a kreatív emberek központja, hanem annak egyik alkotása, ami folyamatos mozgásban van, ahol minden nap szükség van újabb és újabb kreativitásra.

Az informatika forradalma az internettel együtt, mely bár a hatvanas években létező technológia, a nyolcvanas évek legvégére lesz elérhető a világ egyetemlein, és az azt követő években pedig a proaktív, majd az átlag felhasználó számára, alaposan megváltoztatja a felnövekvő generációkat. A technológia eltünteti a nekem, rasszok közötti megkülönböztetést. Az interneten bárki, bármilyen munkát elvégezhet. Florida szerint ez a sokféleség szükséges a kreativitáshoz, mivel a kreativitás nem függ a nemi, faji, etnikai vagy szexuális irányultságon.^[8] A kommunikáció felgyorsulása megszünteti a határokat kultúrák és országok között, gondoljunk a Master of None című Aziz Ansari által készített és játszott filmsorozatra, ami bár szórakoztató céllal készült, mégis jelenkorunk lenyomata. A főszereplő, aki egy másodgenerációs indai származású New York-i lakos, gondolkodásban, kiejtésben olyan, mint a többi New York-i. A mű pont ezt a globalizációs jelenséget mutatja be, hogy a jelenlegi generációk már globális kulturális közösséget alkotnak.

Ezek a személyek életük helyszínéül a nagyvárosok központi helyeit választják, amely olcsó (kezdetben) és minden, amire vágynak, sétával elérhető távolságban található. A kulturális háttér, városhasználati mód kölcsönhatással van ezen emberek foglalkozására is. Hall úgy gondolja, a kreativitás kizárólag bizonyos városok bizonyos kerületeiben valósul csak meg.^[9] Törekednek arra, hogy a kulturális termelés egyik szereplőjévé váljanak, ha anyagilag abból nem tudják eltartani magukat, akkor egyéb osztályokhoz köthető állást is elvállalnak, például a zenész, aki még nem futott be és ezért nappal cipőbolti eladó vagy pizzafutár. Az önmegvalósítás nagyon fontos számukra, mindent megtesznek érte és fogyasztási szokásaik is ilyen irányúak, keresetükkel alapvetően e kulturális termelői kör termékeit vásárolják, spirálisan erősítve a szektort. Zenész példával ezt úgy tudnám bemutatni, hogy a zenész az alapvető megélhetési cikkeket leszámítva a pénzét lemezboltban költi el lemezekre, valamint az adott körzetben található kocsmában vagy hangszerekre, melyeket kis manufaktúrák gyártanak, mint például a kézműves gitáreffekt pedálok.

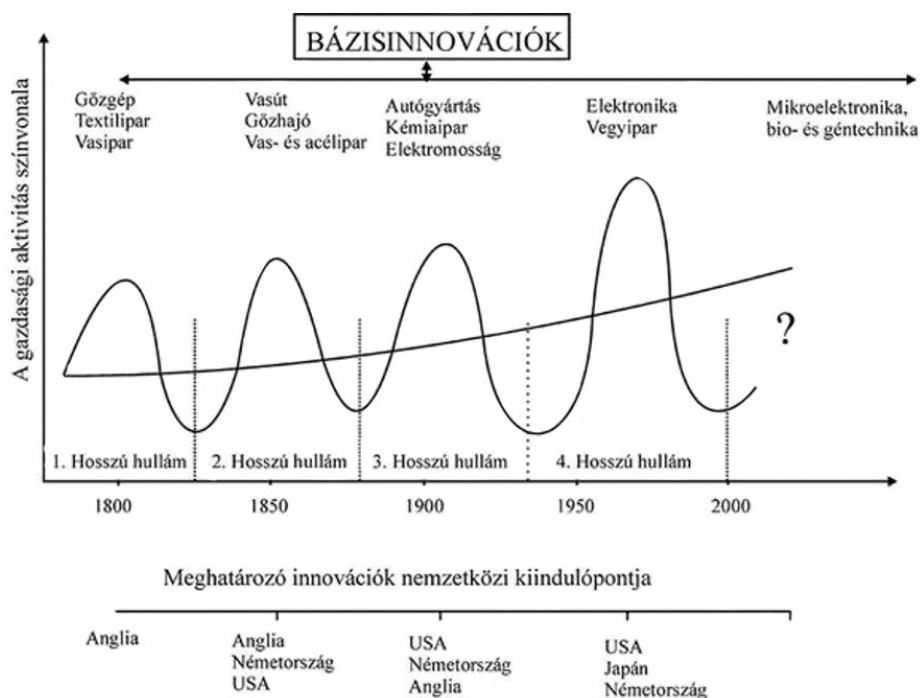
Ennek a gazdasági, társadalmi és technológiai állapotnak az egyik magyarázatrendszerének tekinthetjük a Kondratyev-ciklus elméletét (1. ábra). E szerint a kapitalista országokban 40-60 évenként egy újabb gazdasági ciklus kezdődik.

[7] Leitner, Helga (1990): *Cities in Pursuit of Economic Growth*. Political Geography Quarterly, 9(2). 146–170. [https://doi.org/10.1016/0260-9827\(90\)90016-4](https://doi.org/10.1016/0260-9827(90)90016-4).

[8] Florida, Richard L. (2002): i. m.

[9] Hall, Peter (2004): *Creativity, Culture, Knowledge and the City*. Built Environment, 30(3). <http://www.jstor.org/stable/23289460>.

1. ábra: A gazdasági fejlődés modellje a Kondratyev-ciklusok alapján

Forrás: Schatzl, L. (1992): 1.

Amelynek a felhajtóereje:^[10]

- az új technológiák megjelenése,
- a háborúk,
- a forradalmak,
- az új országok megjelenése a világgazdaságban,
- a fluktuáció az arany előállításában.

2008-ban bekövetkezett világválság, amely az ötödik, az 1970-től tartó információs technológia jellemezte Kondratyev-ciklus lezárásának tekinthető. Florida nagy újramezdéseknek hívja ezeket a világválságokat.^[11] Az első az 1870-es évekre tehető, mikor Edison forradalmasította a világítást és az elektromos hálózatot, a közlekedés is alaposan megváltozott, tömeggyártásban jelent meg a bicikli, a városokban omnibuszok jártak, a vasúti összeköttetés fejlődött. Ennek

[10] Kondratieff, Nikolai D. – Stolper, Wolfgang F. (1935): *The Long Waves in Economic Life*. The Review of Economics and Statistics, 17(6). 105. <https://doi.org/10.2307/1928486>.

[11] Florida, Richard L. (2011): *The Great Reset: How the Post-Crash Economy Will Change the Way We Live and Work*. Harper Business, New York.

az lett a hatása, hogy emberek az önellátó rurális életből elköltöztek a városba, városlakókká váltak. A fejlődő közlekedésnek köszönhetően pedig kialakultak lakó, munkahelyi és vásárlói negyedek. Lewis Mumford szerint három elem jellemezte ezt a korszakot: a gyár, a vonat és a nyomornegyed.^[12] A városok szerkezete is átalakult, mivel az idő eltöltése is megváltozott. Most már nem csak a vasárnap volt a pihenéssel eltölthető idő, hanem a munka utáni időt is lehetségessé vált aktívan tölteni. A technológia is segít ebben, a mozik elterjednek, vagy a sportok, mint a biciklizés, baseball vagy versenygyaloglás. A háztartások fogyasztási, költsékezési szokásai is átalakulnak, az étel, lakhatás és öltözködés mellett megjelennek a bútor, egészségügyi és rekreációs tételek. Ezek a változások iparágak fejlődését is okozzák.

Florida második nagy újrakezdésnek az 1930-as éveket tartja. Állítása szerint a huszadik században ekkor volt a leggyorsabb az innováció, ugyanis a 90-es években lévő gyors fejlődés bár látványos volt, de az már meglévő technológiák előnyeire épült. A második újrakezdésnek a hozadéka a fordii tömegtermelés, a futószalagos gyártósor elterjedése, új strapabíróbb anyagok megjelenése, kutatólaborok számának hirtelen növekedése, oktatás színvonalának növekedése, Florida ebben látja a gazdasági versenyképesség javulását.

Kurzweil ezt a gondolatsort egészítette ki a gyorsuló megtérülések törvényével. Úgy véli, hogy az olyan modellek, mint Kondratyev-ciklus, idejüket múlták, mivel nem veszik figyelembe a számítási kapacitást, a memóriát, a sáv szélességet, a technológia méretét, a szellemi tulajdont, a tudást mint hajtóerőt. Ezek a faktorok olyan exponenciális növekedést mutatnak, amik a Kondratyev-ciklus hosszú hullámait rövidíthetik.^[13]

Az is látható, hogy a különböző korszakok más és más erőforrásokra épülnek. Az első lépés a technológia fejlődése volt az emberiség történelmében, vagyis az agrárkultúra lehetővé tette a gyűjtögető, nomád népek számára a letelepedést, a föld jelentette a legfontosabb erőforrást. A hatékonyság volt a következő nagy technológiai robbanás eredménye, amikor a nyersanyag és a munkások, munkaerő vált fontossá, meghatározó erőforrássá. A posztmodern korszakban megjelenik az emberi munka hatékonyságának a maximalizálása az automatizálás által, mikor robotok és algoritmusok váltják ki a repetitív feladatokat végző dolgozókat, így a tudás válik a legfontosabb erőforrássá, annak is egy sajátos formája, az inspirált, ösztönző tudás, ami a kreativitásban jelenik meg.

A kreativitás eredménye az alkotás, és az alkotás kimenete pedig sok esetben programkód lesz, mely segítségével digitális termékek, algoritmusok jönnek létre. Ezek az algoritmusok egy idő után már annyira fejlettekké váltak, hogy komplex célokat tudnak megvalósítani. A szöveg gép egy kezdetleges munkaautomatizációhoz vezetett, szakértelem nélküli munkások segítségével, az informatika fejlődése pedig lehetővé teszi a nem rutinszerű feladatokat is, ami átalakítja a társadalom vá-

[12] Mumford, Lewis (1968): *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. MarinerBooks, Boston.

[13] Kurzweil, Ray (2013): *A szingularitás küszöbén*. Ad Astra, Budapest.

roshasználati és fogyasztási szokásait. Ehhez az út egy technológiai forradalmon keresztül vezetett, igaz nem új találmány által, hanem Moore törvényének gyakorlati megvalósulása által, amely a számítási kapacitás mértékének folyamatos növekedését jósolta, illetve a háttértárak költségének nagy mértékű csökkenése miatt.^[14]

Frei és Osborne arra a megállapításra jut, hogy jelenleg a legnagyobb eséllyel az alacsony végzettséget igénylő vagy éppen alacsony bérezéssel járó munkák fognak automatizálásra kerülni fejlett algoritmusok által.^[15] Az igazi mesterséges kreatív intelligencia megvalósítása még a következő évtizedekben várható (OECD, 2016), de már most is vannak alkotó algoritmusok, mint a művészi képeket rajzoló AARON.^[16] A jelenleg már működő és állások automatizálását lehetővé tevő fejlett algoritmusok egyike fogalmi rendszere a mesterséges intelligencia.

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA FOGALMA, RENDSZEREZÉSE

Tegmark definíciója szerint ez a nem biológiai intelligencia, az intelligencia kifejezést pedig komplex célok megvalósításának a képessége.^[17] Alan Turing a róla elnevezett tesztjében az emberi viselkedést tartotta intelligenciának, így azon rendszereket tekinthetjük mesterséges intelligenciának, amelyek emberi módon cselekednek.^[18] John R. Searle megkülönböztetett erős és gyenge mesterséges intelligenciát.^[19] A gyenge mesterséges intelligenciával rendelkező rendszerek cselekednek úgy, mintha intelligensek lennének, míg az erősek a valóban gondolkodó rendszerek. Kurzweil az alábbi rendszerezését alkotta meg a mesterséges intelligenciával kapcsolatban:^[20]

- *Szakértői rendszerek*: melyek e technológia előfutárai voltak az 1970-es években. Az emberi döntéshozatal szimulációját valósították meg logikai szabályok segítségével. Eredményeként megjelentek korlátozott jellegű vizsgálatokban segítséget nyújtó orvosi diagnosztikai rendszerek.
- *Bayes-háló*: Thomas Bay 1763-ban megjelent posztumusz értekezése fektette le a probabilisztikus szabályok sokaságának az összegzéséhez szükséges matematikai alapokat. Felhasználási területe például a betegségek felderítése.

[14] Lévai, András (2013): *HowCan Big Data Transform Knowledge Management?* Journal of Applied Economics and Business, 1(2). 54-57.

[15] Frey, Carl Benedikt - Osborne, Michael A.: (2013): *The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation?* Technological Forecasting and Social Change, 114. 254-280. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>.

[16] AARON, <https://en.wikipedia.org/wiki/AARON>.

[17] Tegmark, Max (2017¹): *Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence*. Alfred A. Knopf, New York.

[18] Turing, Alan Matheson (1950): *Computing Machinery and Intelligence*. Mind 59, no. 236. 4-30.

[19] Searle, John R. (1980): *Minds, Brains, and Programs*. The Behavioral and Brain Sciences, no. 3. 417-457.

[20] Kurzweil, Ray (2013): i. m.

- *Markov-modellek*: amik Andrejevics Markov (1856–1922) „Markov-láncok” modelljén alapulnak. Ezeknek a modelleknek a segítségével értékelni lehet a valószínűségét annak, hogy egy bizonyos eseménysorozat megtörténik-e vagy sem. Felhasználási területe a beszédfelismerés, ahol az egymást követő és egymásra ható fonémák miatt szükség van önszerveződő modellre.
- *Neurális hálók*: jelenleg ez a legnépszerűbb technológia, alkalmazási területe a kép- illetve beszédfelismerés. Az emberi neuronok és interneurális kapcsolatok modellezésén alapszik.
- *Genetikai algoritmusok*: amelyek lemásolják az evolúciót, véletlenszerűen alkotott paraméterek segítségével szimulációt futtatnak egy adott probléma megoldására, majd az eredményeket értékelik, és a sikeres verziókat tartják meg és egymással kombinálják, mint ahogy a gyermekek génkészlete teszi ezt a szüleiével. A repülőgépmotorokat lehet a tervezésüknél így szimulálni.
- *Rekurzív keresés*: több millió lépés és válaszlépés komplex elemzése. Példája a sakk, ahol a gépnek nem csak a saját lépéseit kell mérlegelnie, hanem a játékosnak adott válaszreakcióit is.

Kurzweil rendszerezése alapján két lépcsőre tudjuk osztani a mesterséges intelligenciát.^[21] Az első foka ennek a lépcsőnek a szakértői rendszerek, ahol emberek definiálták a szabályokat, ami alapján a számítógép hozta meg a döntéseket. Ez egyfajta korlátot jelentett, és a továbbfejlődés ott indult meg, ahol a számítógépek gépi tanulás segítségével, adatok feldolgozásával továbbképezték magukat. A WIPO,^[22] World Intellectual Property Organization, azaz a Szellemi Tulajdon Világszervezete, amelynek a feladata, hogy az államhatárok közé nem szorítható szellemi tulajdon nemzetközi, globális védelmét biztosítsa.^[23] Mivel az algoritmusokat is gyakran védi szabadalmi jog, ezért a mesterséges intelligenciára is készített a WIPO(2019) rendszerezést, amelyre rápillantva rögtön látható a két lépcső. Logika programozásaként alkottak egy csoportot, mely tartalmazza a szakértő-rendszereket, a logika programozást és a leíró logikát. A másik lépcső pedig a gépi tanulás:

- a már korábban említett neurális hálók,
- gépi tanulás,
- felügyelt tanulás,
- felügyelet nélküli tanulás,
- megerősített tanulás,

[21] Kurzweil, Ray (2013): i. m.

[22] Ennek a megvalósítását államok közti szerződések rendszerével oldották meg. A WIPO foglalkozik a kreatív iparral is, a szellemi tulajdonjog alapján készített egy általános, illetve egy karibi térségre alkalmazható lehatárolást. Hendrickson, Michael - Lugay, Beverly - Caldentey, Esteban Pérez - Mulder, Nanno - Alvarez, Mariano (2012): „Creative Industries in the Caribbean: A New Road for Diversification and Export Growth.” The Caribbean, no. 19(69).

[23] Throsby, David (2008): *Modelling the Cultural Industries*. International Journal of Cultural Policy, 14(3). 217–232. <https://doi.org/10.1080/10286630802281772>.

- multitask tanulás,
- mély tanulás,
- klasszifikációs és regressziós fák,
- tartó vektorgép,
- logikai és relációs tanulás,
- valószínűségi grafikai modellek,
- szabály tanulás,
- látens reprezentáció,
- természet inspirálta rendszerek.

E két nagy csoporton kívül még felsorolásra kerültek önálló csoportként az elmosódott halmazok logikája, az ontológiaépítés és a valószínűségi érvelés.

GYAKORLATI FELHASZNÁLÁSI TERÜLETEK

Ebben a fejezetben a már meglévő és elterjedt mobiltelefonon működő termékeket és szolgáltatásokat fogom bemutatni és rendszerezni. A mesterséges intelligencia rengeteg program és szolgáltatás mögött található meg már évek óta, az olvasó is valószínűleg napi szinten használja ezeket a technológiákat. A kreatív osztály számára az egyik legfontosabb (hivatkozás) használati tárgy a mobiltelefon, ráadásul gépjármű, ingatlan tulajdonlás helyett inkább erre költi a jövedelmét. A mobiltelefonok ökoszisztémájában az Apple Iphone telefonja egy prémium kategóriát képvisel, így annak az alkalmazás boltját, azaz az App Store-t vizsgáltam meg, és abban a tíz legnépszerűbb alkalmazást. Az alkalmazás boltban belül ez két kategóriára osztható található meg, van a fizetős és az ingyenes lista. A tanulmányban az ingyenes listát használtam fel és készítettem belőle egy rendszerező táblázatot (1. táblázat). Kétfajta alkalmazást hagytam: az egyik, amelyik szemmel láthatóan is egy szezonális app, vagyis a tanulmány készítésekor például a Balaton Sound programját töltötték le a legtöbben. A másik egy nagy cég ügyfél kapcsolati alkalmazása, mint a Burger King vagy a Telekom.

1. táblázat: Top 10 ingyenes IOS alkalmazás rendszerezése

Alkalmazás neve	Iparág	WIPO modell kategóriája	Tulajdonos	Csoportba sorolás megnevezése
Messenger	Kommunikáció	Közvetlenül nem igazán	Facebook	Facebook ökoszisztéma
YouTube	Videómegosztás	Gépi tanulás	Google	Audiovizuális szórakoztató alkalmazások
Instagram	Közösségi hálózat	Gépi tanulás	Facebook	Facebook ökoszisztéma
Google Maps	Közlekedés	Gépi tanulás	Google	Navigációs szoftver
Facebook	Közösségi hálózat	Gépi tanulás	Facebook	Facebook ökoszisztéma
Gmail	Kommunikáció	Gépi tanulás	Google	E-mailes kommunikációs app

Waze	Közlekedés	Gépi tanulás	Google	Navigációs szoftver
Spotify	Szórakozás	Gépi tanulás	Spotify	Audiovizuális szórakoztató alkalmazások
Netflix	Szórakozás	Gépi tanulás	Netflix	Audiovizuális szórakoztató alkalmazások
Shazam	Zene	Gépi tanulás	Apple	Audiovizuális szórakoztató alkalmazások

Forrás: Saját szerkesztés.

A saját táblámban az alkalmazások mellett feltüntettem az iparágat, melyben az adott szoftver működik, milyen mesterséges intelligencia modell lehatárolásba lehet besorolni, ki a termék, szolgáltatás tulajdonosa, végül pedig egy metrikát a felhasználói bázisára. Steve Jobs azt nyilatkozta,^[24] hogy az alkalmazások letöltésének a száma nem volt sokáig látható, miután megnyílt az App Store, a fejlesztők kérésére ez a szolgáltatás. Korábbi kutatásom során^[25] azt tapasztaltam, hogy az online felhasználók száma és azok száma között, akik értékelnek egy oldalt, alkalmazást, egyenes arányosság áll fent. Így az említett IOS platformon lévő alkalmazások felhasználó bázisa közötti arányok érzékeléséhez az amerikai és a magyar App Store értékelőinek a számát tüntettem fel és az általuk adott osztályzatot (2. táblázat).

2. táblázat: Top10 ingyenes IOS alkalmazás rendszerezéséhez kapcsolódó értékelési metrikák

Alkalmazás neve	Értékelők száma US	Osztályzat	Értékelők száma HUN	Osztályzat
Messenger	789,3 ezer	4,2	29,6 ezer	4,0
YouTube	7,8 millió	4,7	89,1 ezer	4,7
Instagram	12,1 millió	4,8	99,8 ezer	4,8
Google Maps	2,3 millió	4,7	21,1 ezer	4,7
Facebook	316,3 ezer	3,1	3,8 ezer	2,4
Gmail	132 ezer	4,4	1,7 ezer	4,6
Waze	1,8 millió	4,8	1,5 ezer	3,9
Spotify	7 millió	4,8	59,4 ezer	4,8
Netflix	127,8 ezer	4,0	268	3,8
Shazam	3,4 millió	4,9	70,4 ezer	4,9

Forrás: Saját szerkesztés.

[24] Zibreg, Christian (2018): *App Store Once Displayed App Download Count, but Apple Removed It at Developers' Request*. <https://www.idownloadblog.com/2018/07/27/app-store-download-count/>
A letöltés ideje: 2019.07.08.

[25] Lévai, András (2018): *Short Communication: The Distribution of Coworking Spaces in Neighborhoods*. *Journal of Business Management and Economics*, 6(7). 11-12. <https://doi.org/10.15520/jbme.v6i7.2243>.

Nagyon érdekes volt a lista tulajdonosi szerkezetét így áttekintve látni, hatalmas a szilícium-völgyi cégek dominanciája, sőt, ha nem a top 10 alkalmazást vizsgáltam volna, folytatódott volna a Facebook (Whatsapp) és Google (Chrome böngésző) dominanciája. Az algoritmusok bekategorizálása is elég egységes képet mutat, egy kivételével az összes alkalmazás mögött gépi tanuláson alapuló algoritmusokat találtam, nem véletlen, ezek a technológiai óriások tudatosan indultak el ebbe az irányba.^[26] A Google Tensorflow^[27] néven, a Facebook pedig PyTorch^[28] néven bárki számára elérhetővé tette ezeket a gépi tanulással kapcsolatos keretrendszereket. Az egyes alkalmazásokban található mesterséges intelligencia bemutatását nem a toplista sorrendje alapján végzem, hanem megpróbáltam logikailag csoportosítani. Négy csoportot sikerült lehatárolni, az elsőbe audiovizuális szórakoztató alkalmazásokat vettem, a másodikba a Facebook ökoszisztémáját alkotókat soroltam, harmadikba önállóan került a Gmail mint e-mailes kommunikációs app, negyedik csoport pedig a navigációs szoftverek.

Az első csoportot, az audiovizuális szórakoztatóba négy elem került, a Netflix, a Spotify, a YouTube és a Shazam. Ezeket a rendszereket az jellemzi, hogy szinte végtelen mennyiségű tartalom érhető el általuk, akár 100 milliós nagyságrendről is beszélhetünk, így a felhasználóit rá kell tudnia bírni arra, hogy rendszeres előfizetők legyenek, élményt kell nyújtania, vagyis a felhasználó számára biztosítsa a Netflix, YouTube esetében izgalmas filmek nézését, Spotify esetében pedig a tetsző zeneszámok hallgatását és ne azzal kelljen az idejét tölteni, hogy ezeket keresse, böngéssze. Erre nyújt megoldást a gépi tanulás, mely segítségével lehetővé válik a sikeres mintakeresés, vagyis más hasonló viselkedésű felhasználó milyen filmeket nézett végig és ez alapján képes olyan tartalmat ajánlani a felhasználónak, amit nagy valószínűséggel meg is fog nézni.^[29] A Spotify-nál is ez a cél, az ajánló rendszer támogatása, annyi kiegészítéssel, hogy itt törekednek arra, hogy a zenészt és a hallgatót összehozzák,^[30] így kerül a rendszerükben egy tömeges testreszabás megvalósítása, minden felhasználó más tartalmat lát az alkalmazásba bejelentkezve.^[31] Shazam is zenéssel foglalkozik, a telefon mikrofonjával rögzített mintát keresi meg az adatbázisában és tájékoztatja a felhasználót

[26] Levy, Steven (2016): *How Google Is Remaking Itself as a 'Machine Learning First' Company* | WIRED. <https://www.wired.com/2016/06/how-google-is-remaking-itself-as-a-machine-learning-first-company/#.8dfw896nw> A letöltés ideje: 2019.07.18.

[27] An end-to-end open source machine learning platform, <https://www.tensorflow.org/>

[28] From Research to Production, <https://pytorch.org/>

[29] Yu, Allen (2019): *How Netflix Uses AI and Machine Learning*. *Becoming Human: Artificial Intelligence Magazine*. 2019. <https://becominghuman.ai/how-netflix-uses-ai-and-machine-learning-a087614630fe> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[30] Smith, Robert (2019): *How to Discover New Music on Spotify with Artificial Intelligence*. <https://towardsdatascience.com/how-to-discover-new-music-on-spotify-with-artificial-intelligence-b2110af6a611>.

[31] Elverson, Amelia (2018): *Spotify: Can Machine Learning Drive Content Generation? - Technology and Operations Management*. <https://digital.hbs.edu/platform-rctom/submission/spotify-can-machine-learning-drive-content-generation/> A letöltés ideje: 2019.07.08.

az elhangzott szám adatairól.^[32] A YouTube-on mozgóképet lehet nézni, mint a Netflixen, vagy videóklipet hallgatni zenehallgatási célból, mint ahogy zenét a Spotify-on, de az alkalmazás, mint videómegosztó van pozícionálva, így a tartalmat nem a tulajdonos, a Google, állítja elő, hanem a felhasználók. A feltöltött videók pedig bizonyos követelményeknek meg kell,^[33] hogy feleljenek, ezeknek az ellenőrzésében is használatra került a gépi tanulás.^[34]

A második csoportot a Facebook, az Instagram és a Messenger alkotja, ennek a Facebook ökoszisztéma nevet adtam. A Facebook a legelterjedtebb közösségi hálózat, a legkomplexebb felhasználója a mesterséges intelligenciának.^[35] Amíg a Google alapvetően sok projekttel kísérletezik és egy-egy megoldást használ, maga a Facebook közösségi oldal viszont egyszerre több gépi tanulás algoritmust implementált, integrált a felületében. A tömeges testreszabás itt is megjelenik, a felhasználó a számára fontos témákat látja a saját hírfolyamán. Az oldalon lévő szövegeket a DeepText^[36] segítségével a kontextusában tudják elemezni, azaz nem a szavakat egyenként érti az algoritmus, hanem hogy hogyan lettek használva. Az implementált arc felismerést DeepFace-nek nevezték el, és két kép alapján 97%-os arányban képes azonosítani, hogy egy személy szerepel a két különböző képen. A legfontosabb felhasználása pedig a hirdetésekénél jelenik meg, ahol az alapján mutatja a felhasználóknak a hirdetéseket, amiket addig megtanult róluk. Nagyon érdekes eredmény volt az, hogy a Facebook alkalmazásról mindössze 316,3 ezer értékelés készült az Egyesült Államokban, miközben a felhasználók száma 2018-ban 169,5 millió volt.^[37] Úgy gondolom, a gyakorlatban is látható a távoldás a platformtól,^[38] IOS készülékekre nem igazán töltik le a Facebook mobilalkalmazását, pláne nem veszik a fáradságot arra, hogy értékelést készítsenek. Ezzel szemben a legtöbb értékelést, 12,1 milliót, az Instagram kapott, ezt a trendet valószínűleg

[32] Jovanovic, Jovan (2015): *How Does Shazam Work? Music Recognition Algorithms, Fingerprinting, and Processing*. Toptal Engineering Blog. <https://www.toptal.com/algorithms/shazam-it-music-processing-fingerprinting-and-recognition> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[33] Meyer, David (2018): *YouTube's AI Is so Good at Finding Offensive Content It Needs More Staff to Keep Up*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/ai-is-now-youtube-s-biggest-weapon-against-the-spread-of-offensive-videos/> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[34] Youtube (2018): *More Information, Faster Removals, More People - an Update on What We're Doing to Enforce YouTube's Community Guidelines*. Official YouTube Blog (blog). <https://youtube.googleblog.com/2018/04/more-information-faster-removals-more.html> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[35] Marr, Bernard (2016): *4 Mind-Blowing Ways Facebook Uses Artificial Intelligence*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2016/12/29/4-amazing-ways-facebook-uses-deep-learning-to-learn-everything-about-you/> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[36] Introducing Deep Text: Facebook's text understanding engine, <https://code.fb.com/ml-applications/introducing-deeptext-facebook-s-text-understanding-engine/>

[37] Kats, Rimma (2018) *How Many People Use Facebook in the US 2018 - EMarketer Trends, Forecasts and Statistics*. <https://www.emarketer.com/content/the-social-series-who-s-using-facebook> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[38] Perrin, Andrew (2018): *Americans Are Changing Their Relationship with Facebook*. Pew Research Center (blog). <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/05/americans-are-changing-their-relationship-with-facebook/> A letöltés ideje: 2019.07.08.

látta előre a Facebook és már 2012-ben fel is vásárolta.^[39] Ez a tulajdonjog lehet az egyik magyarázata annak, hogy a Facebooknál használt mesterséges intelligencia megoldások jelennek meg az Instagramnál,^[40] a személyre szabott hirdetések, tartalom. Messenger, egykor a Facebook része volt, ma már külön is használhatóvá vált. Ezen alkalmazás segítségével lehetséges két felhasználónak írásban vagy akár videókapcsolaton keresztül kommunikálnia. Miután két élő ember összekapcsolásáról van szó, így nem igazán van szükséges automatizációra. Igen ám, de előfordulhat olyan helyzet, hogy nem biztos, hogy egy jogi személy van a kommunikáció túoldalán, akinek nincs elegendő munkatársa arra, hogy a beérkező kérdéseket megválaszolják, így az ügyfélszolgálatának az első körében egy gép, azaz egy chatbot válaszol az ügyfél kéréseire. A chatbot lehet szabálykövető, vagyis bizonyos szavakra bizonyos válaszokat ad, vagy akár ő is képes fejlődésre és tanulásra.^[41]

A lista másik kommunikációs alkalmazása, amely nem volt sosem a Facebook ökoszisztéma része, a Gmail levelező program, logikailag nem illett a többi kategóriába (bár az utolsó csoport szintén Google termékekből áll, nem tapasztalható az a fajta egység, mint a Facebook termékeinél), ezért e-mailes kommunikációs app-nak neveztem el a harmadik csoportot. Itt is alapvetően két személy között van kommunikációs kapcsolat, viszont az egyik oldali gépi kommunikáció nem az egyik felhasználó akaratából történik, hanem kéretlen jellegű, naponta szinte végtelen számú levélszemét, vagyis spam levél kerül kiküldésre, tömítve el, téve használhatatlanná a postafiókokat. A különböző levélszemét kiszűrésére kerül használatra a gépi tanulás, hiszen a rendszer a korábbi elemekből tanulva képes felismerni a különböző spameket. Az emberi irányítás nincs kiiktatva, ha valami mégis átmegy a szűrőn, az továbbítható a filter algoritmusának, hogy mégis szűrni kell.^[42]

A legutolsó csoportba navigációs szoftverként a Google Maps-et és a Waze-t soroltam, amik gépi tanulás segítségével dolgozzák fel a felhasználóik által tett térbeli viselkedést, és ebből képes arra, hogy navigációban segítse a használóját, aki így el tudja kerülni a hosszabb vagy bedugult útvonalakat. Az adatok gyűjtése lehetővé teszi, hogy később, amikor hasonló külső körülmények valósulnak meg, vagyis havazás, úttorlasz, akkor annak a tanulságait az aktuális körülményekre is lehetséges lett vonatkoztatni és a legjobb útvonal kiszámítására.

[39] Dzindzisz, Magdalena (2012): *A Facebook megvásárolta az Instagramot*. http://index.hu/tech/2012/04/09/a_facebook_megvasarolta_az_instagrammot/ A letöltés ideje: 2019.07.08.

[40] Marr, Bernard (2018): *The Amazing Ways Instagram Uses Big Data And Artificial Intelligence*. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/03/16/the-amazing-ways-instagram-uses-big-data-and-artificial-intelligence/#6096bbc95ca6> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[41] Lee, Justin (2018): *How Chatbots Use AI, Machine Learning and NLP to Transform Marketing and Sales*. <https://blog.growthbot.org/how-chatbots-use-ai-machine-learning-and-nlp-to-transform-marketing-and-sales> A letöltés ideje: 2019.07.08.

[42] Vincent, James (2019): *Gmail Is Now Blocking 100 Million Extra Spam Message Every Day with AI*. The Verge. February 6, 2019. <https://www.theverge.com/2019/2/6/18213453/gmail-tensorflow-machine-learning-spam-100-million> A letöltés ideje: 2019.07.08., Rayome, AlisonDeNisco (2018): *Gmail's Smart Reply Is an Example of What Real AI Will Look like for Frontline Workers*. TechRepublic. <https://www.techrepublic.com/article/gmails-smart-reply-is-an-example-of-what-real-ai-will-look-like-for-frontline-workers/> A letöltés ideje: 2019.07.08.

ÖSSZEFOGLALÁS

Ma kutatók, fejlesztők, programozók dolgoznak a mesterséges intelligencia segítségével azon, hogy az élet minden területét forradalmasíthassák. Ez a technológia lehetővé teszi az emberi képességek, mint a megértést, érvelést, tervezést, kommunikációt és észlelést, olcsó és hatékony digitalizálását. A kreatív osztály duplán profitál a mesterséges intelligencia elterjedéséből. Egyrészt a kreatív, alkotó folyamatok felértékelődnek, a kreatív munkahelyek előtérbe kerülnek az alacsonyabb hozzáadott értékkel rendelkező, gépi tanulóval könnyen automatizálható állásokkal szemben. Másrészt ezen új algoritmusok segítik a munkájukat, életüket. A kreatív osztályra jellemző a dobozon kívüli gondolkodás, nem szokványos megoldások. Kurzweil úgy fogalmazta meg: „*Ellentmondunk önmagunknak. A magasabb rendű eredményekhez sokféle ötlet és elképzelés vezet el, melyek között egymásnak ellentmondóak is találhatók. Az agyunk képes egymásnak ellentmondó nézeteket fenntartani. Tulajdonképpen rengeteg minden ebből a belső sokféleségből származik. Gondoljunk az emberi társadalmak, különösen a demokratikus társadalmak analógiájára, melyek konstruktív módokon találják meg a különböző nézőpontok eredőit!*”,^[43] és ezek az új technológiák ezt az újfajta gondolkodást modellezik. Hiszen az algoritmusok túlléptek azon, hogy előre definiált szabályok alapján működjenek, hanem a beléjük táplált óriási méretű adatok feldolgozása során tanulják meg, hogyan fognak viselkedni, szabályok helyett a feldolgozott adatokból tanulnak. Így válik lehetővé a tömeges testreszabás, például a szórakoztatásra fejlesztett alkalmazásokban, másrészt intelligenciával ruházza fel az alkalmazásokat, melyek képesek a folyamatosan változó körülményekre reagálni, mint például a navigáció torlódás vagy havazás esetén.

IRODALOMJEGYZÉK

- Drucker, Peter F. (1970): *Technology, Management, and Society*. Heinemann, London.
- Dzindzisz, Magdalena (2012): *A Facebook megvásárolta az Instagramot*. http://index.hu/tech/2012/04/09/a_facebook_megvasarolta_az_instagrammot/. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Elverson, Amelia (2018): *Spotify: Can Machine Learning Drive Content Generation? – Technology and Operations Management*. <https://digital.hbs.edu/platform-rctom/submission/spotify-can-machine-learning-drive-content-generation/>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Faragó László (1991): *POSZTMODERN: a modernizáció kritikája avagy új kihívás*. Tér és Társadalom, V.(4). 1–16.
- Florida, Richard L. (2002): *The Rise of the Creative Class. And How It's Transforming Work, Leisure and Everyday Life*. Basic Books, New York. 513.
- Florida, Richard L. (2011): *The Great Reset: How the Post-Crash Economy Will Change the Way We Live and Work*. Harper Business, New York.

[43] Kurzweil, Ray (2013): i. m., 223.

- Frey, Carl Benedikt – Osborne, Michael A.: (2013): *The Future of Employment: How Susceptible Are Jobs to Computerisation?* Technological Forecasting and Social Change, 114. 254–280. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>.
- Hall, Peter (2004): *Creativity, Culture, Knowledge and the City*. Built Environment, 30(3). <http://www.jstor.org/stable/23289460>.
- Jovanovic, Jovan (2015): *How Does Shazam Work? Music Recognition Algorithms, Fingerprinting, and Processing*. Toptal Engineering Blog. <https://www.toptal.com/algorithms/shazam-it-music-processing-fingerprinting-and-recognition>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Kats, Rimma (2018): *How Many People Use Facebook in the US 2018 – EMarketer Trends, Forecasts and Statistics*. <https://www.emarketer.com/content/the-social-series-who-s-using-facebook>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Kondratieff, Nikolai D. – Stolper, Wolfgang F. (1935): *The Long Waves in Economic Life*. The Review of Economics and Statistics, 17(6). 105. <https://doi.org/10.2307/1928486>.
- Kurzweil, Ray (2013): *A szingularitás küszöbén*. Ad Astra, Budapest.
- Laing, Andrew (1991): *The Post Fordist Workplace: Issues of Time and Place*. Facilities, 9(8). 13–18. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000002156>.
- Lee, Justin (2018): *How Chatbots Use AI, Machine Learning and NLP to Transform Marketing and Sales*. <https://blog.growthbot.org/how-chatbots-use-ai-machine-learning-and-nlp-to-transform-marketing-and-sales>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Leitner, Helga (1990): *Cities in Pursuit of Economic Growth*. Political Geography Quarterly, 9(2). 146–170. [https://doi.org/10.1016/0260-9827\(90\)90016-4](https://doi.org/10.1016/0260-9827(90)90016-4).
- Lévai, András (2013): *How Can Big Data Transform Knowledge Management?* Journal of Applied Economics and Business, 1(2). 54–57.
- Lévai, András (2018): *Short Communication: The Distribution of Coworking Spaces in Neighborhoods*. Journal of Business Management and Economics, 6(7). 11–12. <https://doi.org/10.15520/jbme.v6i7.2243>.
- Levy, Steven (2016): *How Google Is Remaking Itself as a 'Machine Learning First' Company* | WIRED. <https://www.wired.com/2016/06/how-google-is-remaking-itself-as-a-machine-learning-first-company/#.8dfw896nw>. A letöltés ideje: 2019.07.18.
- Smith, Robert (2019): *How to Discover New Music on Spotify with Artificial Intelligence*. <https://towardsdatascience.com/how-to-discover-new-music-on-spotify-with-artificial-intelligence-b2110af6a611>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Mark, Gloria – Makoto, Su Norman (2010): *Making Infrastructure Visible for Nomadic Work*. Pervasive and Mobile Computing, 6(3). 312–323. <https://doi.org/10.1016/j.pmcj.2009.12.004>.
- Marr, Bernard (2016): *4 Mind-Blowing Ways Facebook Uses Artificial Intelligence*. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2016/12/29/4-amazing-ways-facebook-uses-deep-learning-to-learn-everything-about-you/>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Marr, Bernard (2018): *The Amazing Ways Instagram Uses Big Data And Artificial Intelligence*. <https://www.forbes.com/sites/bernardmarr/2018/03/16/the-amazing-ways-instagram-uses-big-data-and-artificial-intelligence/#6096bbc95ca6>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Meyer, David (2018): *YouTube's AI Is so Good at Finding Offensive Content It Needs More Staff to Keep Up*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2018/04/ai>

is-now-youtube-s-biggest-weapon-against-the-spread-of-offensive-videos/. A letöltés ideje: 2019.07.08.

- Mumford, Lewis (1968): *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. Mariner Books, Boston.
- OECD (2016): *The Risk of Automation for Jobs in OECD Countries: A Comparative Analysis*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers. 189. <https://doi.org/10.1787/5jlz9h56dvq7-en>.
- Perrin, Andrew (2018): *Americans Are Changing Their Relationship with Facebook*. Pew Research Center (blog). <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/09/05/americans-are-changing-their-relationship-with-facebook/>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Rayome, Alison DeNisco (2018): *Gmail's Smart Reply Is an Example of What Real AI Will Looklike for Frontline Workers*. TechRepublic. <https://www.techrepublic.com/article/gmails-smart-reply-is-an-example-of-what-real-ai-will-look-like-for-frontline-workers/>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Schatzl, L. (1992): *Wirtschaftsgeographie*. I. Theorie. (UTB 782) Paderborn.
- Searle, John R. (1980): *Minds, Brains, and Programs*. The Behavioral and BrainSciences, no. 3. 417–457.
- Smith, Robert (2019): *How to Discover New Music on Spotify with Artificial Intelligence*. <https://towardsdatascience.com/how-to-discover-new-music-on-spotify-with-artificial-intelligence-b2110af6a611>.
- Tegmark, Max (2017): *Life 3.0: Being Human in the Age of Artificial Intelligence*. Alfred A. Knopf, New York.
- Throsby, David (2008): *Modelling the Cultural Industries*. International Journal of Cultural Policy, 14(3). 217–232. <https://doi.org/10.1080/10286630802281772>.
- Turing, Alan Matheson (1950): *Computing Machinery and Intelligence*. Mind 59, no. 236. 4–30.
- Youtube (2018): *More Information, Faster Removals, More People - an Update on What We're Doing to Enforce YouTube's Community Guidelines*. Official YouTube Blog (blog). <https://youtube.googleblog.com/2018/04/more-information-faster-removals-more.html>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Yu, Allen (2019): *How Netflix Uses AI and Machine Learning. Becoming Human: Artificial Intelligence Magazine*. 2019. <https://becominghuman.ai/how-netflix-uses-ai-and-machine-learning-a087614630fe>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- Vincent, James (2019): *Gmail Is Now Blocking 100 Million Extra Spam Message Every Day with AI*. The Verge. February 6, 2019. <https://www.theverge.com/2019/2/6/18213453/gmail-tensorflow-machine-learning-spam-100-million>. A letöltés ideje: 2019.07.08.
- *WIPO Technology Trends 2019 - Artificial Intelligence*. 2019. S.l.: WIPO.
- Zibreg, Christian (2018): *App Store Once Displayed App Download Count, but Apple Removed It at Developers' Request*. <https://www.idownloadblog.com/2018/07/27/app-store-download-count/>. A letöltés ideje: 2019.07.08.

Digitalizáció az agráriumban

Digital reform in agrobusiness

Absztrakt

A Digitális Jólét Program (DJP) keretében elkészült Magyarország kárpát-medencei dimenzióban értelmezhető Digitális Agrár Stratégiája (DAS), melynek célja, hogy digitális megoldások felhasználásával hozzájáruljon az élelmiszergazdaság és a mezőgazdasági termelés jövedelmezőségének növeléséhez. A stratégiával összhangban létrejövő Digitális Agrár Akadémia (DAA) fő célja, hogy a digitális tapasztalatokkal jellemzően kevésbé rendelkező élelmiszergazdasági szereplők megismerhessék az elérhető agrár-digitalizációs eszközöket és megszerezhessék az alkalmazáshoz szükséges felhasználói alapismereteket. A DAA e-learning és mooc típusú eszközökre épít, de sikerességének kulcsa, hogy megteremtse az összhangot az emészthető digitális képzés és a digitális műveltség emelésére irányuló törekvések között. A felsőoktatás oldaláról megközelítve fontos kiemelni, hogy a DAA integrálni kívánja az agrárképzések tudásanyagát, ezzel azonban egyfajta alternatívát is teremt a hasonló képzések iránt érdeklődő potenciális hallgatók számára.

Kulcsszavak: Digitalizáció, e-learning, Felsőoktatás, Agrárgazdaság

Abstract

In the frames of the Digital Welfare Program (DWP), the a Digital Agro Strategy (DAS) aims to contribute in creating the profitability of the food economy and agricultural production in the Carpathian Basin using the digital solutions of the 21st century. The main goal of the Digital Agro Academy (DAA), which is established in line with the strategy, is to enable the food industry operators, who are typically less experienced with digital gadgets, to get knowledge about the available tools and technologies. DAA is based on e-learning and mooc-type methods, but the success depends on harmony between digital learning and the intention of increasing digital skills. It is important to underline from the point of view of higher education institutes, that the DAA is going to integrate the knowledge of formal agricultural training, so it will also create an alternative for potential students interested in similar courses.

Keywords: Digitalization, e-learning, Higher Education, Agrobusiness

BEVEZETÉS

Jelen tanulmány a magyar agrárium digitalizációjának lehetséges megvalósulását hivatott vizsgálni, a szélesebb digitalizációs törekvéseket egyesítő Digitális Jólét Program, az annak részét képező Digitális Agrár Stratégia és utóbbi eszközeként értelmezhető Digitális Agrár Akadémia irányainak, megközelítéseinek és az azokat megalapozó elemzések értelmezésére szorítkozva. Nemzetstratégiai szempontokat is szem előtt tartva a digitalizációs törekvések nem korlátozódnak a jelenlegi országhatárokon belüli intézkedésekre, a határon túli magyar területek agrár-átalakulásának ügyét is magukban hordozzák.

Fontos kiemelni, hogy bár a mezőgazdasági adottságok a térségben európai viszonylatban is kiemelkedők, a művelési kultúra – digitalizáció foka – jelentősen eltér ágazatonként és területenként egyaránt. A diverzifikáltság miatt általános megoldóképlet – mint látni fogjuk – jelenleg nem áll rendelkezésre, a fentebb nevezett program és stratégia viszont kiemeli azokat a fő beavatkozási pontokat, melyek mentén haladva a kívánt cél elérhető. Mint minden hasonló tervnél, stratégiánál, programnál az időtáv a másik kiemelt jelentőségű tényező a beavatkozási pontok helyes kiválasztásán túl. Ebben a tekintetben kettős szorításról beszélhetünk, hisz a mezőgazdasági szektor összetételéből (átlagéletkor) fakadóan a digitalizáció iránti befogadókészség nem teszi lehetővé a gyorsított ütemű átállást, ugyanakkor a globális versenyhelyzet, az egységnyi területen elérhető hozamok ugrásszerű emelkedése miatt indokolja a beavatkozások ütemének felgyorsítását.

Ebben a kettős szorításban, de véleményem szerint még nem megkésve bontható ki a Digitális Agrár Akadémia koncepciója, melynek egyik fő módszertani kérdése, hogy vajon a digitalizáció – mint folyamat, hozzáállás, világlátás – oktatása, vagy az „analóg” ismeretek digitális átadása, terjesztése lesz-e célravezető, tekintettel az agrárium imént már hangoztatott speciális összetételére.

DIGITÁLIS JÓLÉT PROGRAM

Magyarország kormánya a 2010-es évek elején belátta, hogy a versenyképesség emelése érdekében a társadalom és a gazdaság digitalizációja elengedhetetlen. Ennek egyfajta manifesztuma a 2012/2015. (XII. 29.) kormányhatározat, mely deklarálja, hogy az infokommunikációs fejlesztési törekvéseket össze kell hangolni nemzetgazdasági szinten. Az összehangolt cselekvési terv a Digitális Jólét Programban (DJP) áll(t) össze.

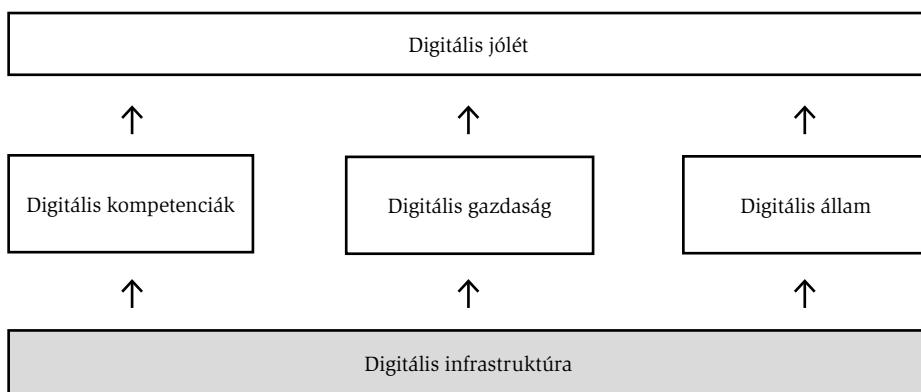
„A digitalizáció folyamata megállíthatatlan és visszafordíthatatlan: az informatikai megoldásokat tudatosan és szervesen használó vállalkozások hatékonyabbak és versenyképesebbek hagyományos megoldásokat alkalmazó versenytársaiknál az ipar és a gazdaság minden területén. “(DJP)

A fenti, triviálisnak és közhelyszerűnek nevezhető tételmondat – meglátásom szerint – a DJP egyik nagy vívmánya. Nem annak tartalma, vagy üzenete okán, sokkal inkább annak megjelenési helye és formája miatt. Egy transznacionális

cég, vagy akár egy hazai tulajdonú nagyvállalat vezetője szájából elhangozva valószínűleg súlytalanok éreznék a sorokat, az idézet viszont egy hivatalos kormányzati dokumentumban szerepel. Így a szavak és a teljes mondat egészen más értelmezést kap és jó kilátásokkal kecsegtet. Ezt a „felismerést” komolyan véve a mindenkori kormányzat olyan helyzetbe hozhatja a magyar vállalkozásokat, hogy azok a nemzetközi piacon is megállják a helyüket. A DJP viszont még ennél is többet, horizontális átalakulást tűzött ki célul, mely az infrastruktúrára alapozva, három pilléren keresztül kívánja megteremteni a digitális jólétet Magyarországon.

1. ábra: A DJP stratégia közelítése

Figura 1: Strategic approach of DWP

Forrás: Digitális Jólét Program.

A MEZŐGAZDASÁG DIGITALIZÁCIÓJA

2019-ben az Ipar 4.0-ról írni, vagy beszélni már-már idejét múltnak tűnhet. Még inkább igaz ez, mikor az agrárium kapcsán az úgynevezett „precíziós gazdálkodás” vívmányait emlegetjük az évezred második évtizedének végén, még akkor is, ha a bevezetőben tárgyalt területi eltéréseket figyelembe vesszük. A mezőgazdaság fejlődését áttekintve az újkori történelemben négy jól elkülöníthető korszakot írhatunk le. Az első szakaszban munkaintenzív gazdálkodás zajlott, melyet alacsony produktivitás jellemezett. Ezzel a módszerrel az akkori igényeket helyben ki lehetett elégíteni, de a társadalom egyharmadának mezőgazdasági foglalkoztatása (megélhetés forrása) kellett hozzá.^[1]

A termelékenység a gépek elterjedésével, az úgynevezett „Zöld forradalom” (1945-től) idején emelkedett drasztikusan, mely a gépesítés mellett a műtrágyák és

[1] Szerző: Jelen dolgozatnak nem célja az egyes korok társadalmi összetételének mélyebb elemzése.

a növényvédő szerek térnyerésének volt még köszönhető.^[2] A következő nagy mérföldkő a Precíziós gazdálkodásra való áttérés volt. Egyszerűsítve úgy írhatnánk le, hogy ekkortól vált lehetővé a táblán belüli változások követése a növénytermesztésben és az egyedek kezelése a teljes állomány helyett az állattartásban. A GPS technológia és a különböző szenzorok fejlettsége lehetővé tette, hogy az önvezető mezőgazdasági járművek pontossága az 1 cm-es hibahatáron belülre kerüljön.^[3] Bár a korszakot leginkább az ezredforduló utánra datálhatjuk, a traktorok és kombájnok tekintetében már a 90-es években megjelentek a precíziós eszközök.^[4] Itt a szakirodalom viszont még a mezőgazdás 3.0 erőltetett kifejezést használja.

Az Ipar 4.0-nak megfelelő – pontosabban abból származtatható – mezőgazdaság 4.0 a Smart Farming megjelenésével köszönt be: A precíziós mezőgazdaság továbbfejlesztése egy olyan ciklikus-optimalizálási folyamattá, ahol nagy mennyiségű adat gyűlik össze a terepen (földeken, istállókban) folyó munka során. Ezt az adatmennyiséget digitálisan elemzik és értékelik, majd az eredmények végül a helyspecifikus (fókuszált) kezelést lehetővé téve a vonatkozó döntések meghozatalának alapját képezi. Az intelligens gazdálkodási technológiák a precíziós mezőgazdaság minden ilyen aspektusát lefedik, és az adatgyűjtési, adat-elemzés, értékelési és beavatkozás folyamatában a gép-gép közti kommunikáció (IOT) is megvalósul.^[5] Egyszerűbben fogalmazva bigdata elemzések és gép által vezérelt eljárások emelik tovább a termelékenységet és minimalizálják az emberi beavatkozás szükségességét.

DIGITÁLIS AGRÁR STRATÉGIA

A Digitális Jólét Program stratégiai tanulmánya kimondja, hogy Magyarországon az agrárágazat digitális fejlesztéséből származó gazdasági előnyök jelenleg kihasználhatatlanok. Ehhez a felismeréshez a Magyarország Élelmiszeripari Koncepciója (2017–2050) (MÉK) dokumentumainak kutatása és a globálisan megfigyelhető trendek vezettek. A precíziós gazdálkodás elsőként az Amerikai Egyesült Államokban, Nyugat-Európában és Ausztráliában terjedt el, majd Argentínában, Brazíliában és néhány ázsiai országban is egyre elfogadottabbá vált.^[6]

Az USA-ban a kereskedők 82%-a precíziós technológiai szolgáltatásokat is nyújt az ügyfelei számára. Ezek közt a leggyakoribbak a differenciált műtrágyakijuttatás tervezés és a GPS-es talajmintavétel (60%). Szintén jelentős a differen-

[2] Romány Pál (1997): *A zöld forradalom évei Magyarországon*. <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/97-0910/ch03.html> A Letöltés ideje: 2019.06.27.

[3] Magyarország Élelmiszergazdasági Koncepciója (2017–2050).

[4] John Deere History, <https://www.deere.com/en/our-company/history/> A letöltés ideje: 2019.06.07.

[5] Balafoutis et. al (2017): *Smart Farming Technologies - Description, Taxonomy and Economic Impact. Precision agriculture: technology and economic perspectives*. Springer, *Progress in Precision Agriculture*, 1. SM Pedersen & KM Lind. 21-77.

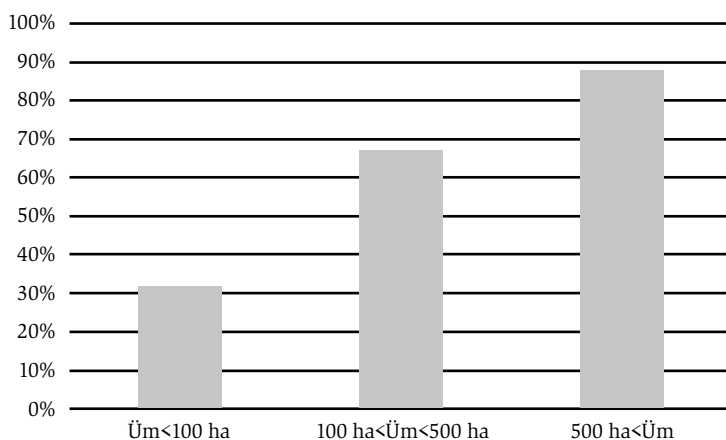
[6] Digitális Agrár Stratégia.

ciált mészkiuttatásban, a terület feltérképezésében és a hozamtérképek kiértékelésében nyújtott segítség aránya (50%). Argentínában gyorsan terjed a precíziós technológia nagy területeken alkalmazva. A 33 millió hektáros vetésterület 21,6%-át művelik precíziós módszerekkel. Brazíliában elsősorban a szója és a kukorica (82%), illetve a búza (22%) és bab (13%) termesztésében terjedt el. A leggyakrabban alkalmazott technológia a járműnavigáció, valamint a differenciált kijuttatás. Ausztráliában az 500 hektár feletti gabonatermelők 77%-a használ automatikus járműkormányzást és 33% végez hozamtérképezést. A termelők 35%-a rendelkezik differenciált kijuttatásra alkalmas géppel, de csak 15% használja.^[7]

Magyarországon az új mezőgazdasági gépek 70-80%-a rendelkezik valamilyen precíziós képességgel, az IOT megoldások kimutathatóan növelik a költséghatékonyságot.^[8] Az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) 2017-es felmérése szerint a 100 hektár alatti gazdaságok döntéshozóinak csupán egyharmada halott már a precíziós gazdálkodásról. Az üzemméret növekedésével ez az arány is jelentősen emelkedik.

2. ábra: Döntéshozók tudomása a precíziós gazdaságról

Figure 2: Knowledge of decision makers about precision technologies in agriculture

Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet adatai alapján saját szerkesztés.

A MÉK egyebek mellett kimutatta, hogy egy hektár termőföldre vetített kibocsátás Magyarországon a régi EU tagállamok kibocsátásának 60%-a, az éves munkaerőegységre vetített kibocsátás pedig csak 28,4%. A Globális és az EU-s versenyben egyaránt jelentős a magyar agrárium lemaradása. A mezőgazdaság

[7] IVSzDAS Összefoglaló.

[8] Európai Mezőgazdasági Gépforgalmazók Szövetsége.

digitalizációjának elmaradása további versenyhátrányt jelenthet. Ahogy általánosságban, úgy Magyarországon is a 40 év alatti, diplomával rendelkező és 300 hektár feletti üzemméreten gazdálkodók körében a legelterjedtebbek a precíziós megoldások. Az EUROSTAT adatai alapján 2015-ben a 65 év feletti gazdálkodók aránya Magyarországon meghaladta a 30%-ot, míg a 35 év alatti fiatal gazdáké 7% alatt maradt.^[9] A korszerkezett alapján tehát beavatkozás nélkül nem várható a precíziós gazdálkodásra való áttérés még a magasabb hozamok ígérete mellett sem.

A Digitális Agrár Stratégia egyebek mellett a fentiekre kíván reagálni három fő pilléren, beavatkozási területen keresztül. A pillérek négy alapvetően fejlesztendő és összehangolás alatt álló horizontális területre épülnek: a humán erőforrás (digitális) fejlesztésére, az ágazati K+F+I ösztönzésére, a vonatkozó közigazgatási és közszolgáltatásokra, valamint a fejlesztéspolitikai eszközökre és mindezek harmonizációjára. A három beavatkozási pont tekintetében pedig a következő víziók alakultak ki:

- A mezőgazdasági termelésben terjedjen el a precíziós eszközök használata széles körben.
- A mezőgazdasági üzemek döntés előkészítésébe épüljenek be az üzemi irányítási (Smart Farming) alkalmazások.
- A termékpályák esetében a termék nyomon követése és az üzletkötések online felületen történhessenek.^[10]

A pilléreket és a teljes Digitális Agrár Stratégiát a Közösségi Agrárpolitika (KAP) keretrendszere befolyásolja, melynek 2020 utáni részletei még ma sem ismertek pontosan. Annyi biztosan tudható, hogy a környezetvédelmi megfontolások kulcsszerepet játszanak a közösségi tervezésben és ezt egyrészt a precíziós mezőgazdasági megoldásokra, másrészt a vízgazdálkodás modernizációjára alapozzák. A KAP két kihívást is nevesít a precíziós technológiák elterjedése kapcsán. A digitális kompetenciák fejlesztése (főként az idősebb gazdák körében) és a technológia megfizethetősége lehet a kulcs a kitűzött célok eléréséhez. További nehézségnek, de legalábbis odafigyelést igénylő jelenségnek tartom, hogy a Smart farming magában hordozza az élő munkaerő-szükséglet csökkenését. (Bár jelenleg Európa szerte munkaerőhiánnyal küzdenek a gazdasági társaságok, meglátásom szerint az agráriumban a modernizáció nyomán nélkülözhetővé váló munkaerő – esetenként alapvető – kompetenciák hiányában kényszerülne más ágazatokban megélhetést keresni. A robotok terjedésével ugyanakkor épp a képzettséget nem igénylő munkakörök szűnnek meg az iparban is, ami tovább súlyosbítja a problémát. Megfelelő átképző és integráló programok nélkül a fel szabadul, de elhelyezkedni – az említett okokból – nem képes munkaerőtömeg a túróképeség határáig feszítheti átmenetileg a szociális ellátó rendszereket.)

[9] Kószegi Irén Rita (2018): *Fiatalkorú gazdák helyzetének vizsgálata a Homokhátságon*. Doktori Értekezés. Szent István Egyetem, Győr.

[10] DAS stratégiai pillérek.

A kezelendő problémák ellenére a MÉK-kel összhangban a Digitális Agrár Stratégia a mostaninál 60%-al nagyobb termelési potenciált feltételez a magyar élelmiszeripar vonatkozásában, amennyiben a hatékonyabb termelés eredményeit sikerül összeegyeztetni a globálisan növekvő fizetőképes kereslettel. Ebben az ideális esetben 2050-re az agrárium nemzetgazdasági részesedése Magyarországon elérhetné a 25%-ot.^[11]

DIGITÁLIS AGRÁR AKADÉMIA

A Digitális Agrár Stratégia kialakítása során készült kérdőíves felmérés sorra vette a precíziós gazdálkodásra való áttérés gátló és segítő tényezőket a válaszadó gazdák véleménye alapján. Eszerint gátló tényezőként említhető a beruházások többletköltsége (53%), hogy a fejlesztés illeszkedik a gazdaság méretéhez (15%) és nincs megfelelő finanszírozás a fejlesztéshez (12%). Ösztönzőleg hat értelem szerűen a magasabb jövedelmezőség (27%) és hatna a több rendelkezésre álló információ (16%).^[12] A versenyképesség megőrzése mellett a gazdák tájékozottságának emelése is fontos beavatkozási terület a Smart farming rendszerek terjesztése érdekében. A DAS a felsőoktatási intézményrendszerre alapul, a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara részvételével működtetett Digitális Agrár Akadémia kidolgozásában látja a megoldást. A Digitális Agrár Akadémia (DAA) ismeretterjesztő tevékenysége alapozza meg, hogy az ágazat szereplői tudatosan alkalmazzák a digitális technológiát, termelési és üzem szinten emelkedjen a jövedelem és a profit.^[13] Létrehozására, működtetésére az 1456/2017. (VII. 19.) Korm. határozat alapján koncepció készül. (2019. 2. negyedév).

A DAA tervezésének kezdeti szakaszában felmerült már egy dilemma: „Digitalizációt kell oktatni, vagy Digitálisan szükséges képezni a résztvevőket?”. Az agrárágazat képviselőit 80%-ban a 38 évnél idősebb korosztály adja^[14] és jelentős a 60 éven felüliek aránya is.^[15] Számukra az alapvető digitalizációs műveltség átadása úgy valósulhat meg, ha valamilyen gyakorlati (akár analóg) ismeretet digitális platformon keresztül érhetnek el hatékonyan. Ilyenek lehetnek például a nem formális „tananyagként” értelmezhető felhasználói kézikönyvek, vagy termékismertetőik. A digitalizációs technikai ismeretek átadása ezekre épülhet rövidtávon. Ez a fajta megközelítés a formalizált e-learning jellegű tudásátadás helyett az ún. mooc („Nyílt Tömeges Online Kurzus”; angolul: Massive Open Online Courses) irányba mutat. A DAA célcsoportja a NAK becslése alapján 100.000 főre tehető Magyarországon, így valóban széles körben hozzáférhető platformra van szükség,

[11] Magyarország Élelmiszergazdasági Koncepciója (2017–2050).

[12] Agrárgazdasági Kutató Intézet, Horizontális Elemzések Osztálya által végzett kérdőíves felmérés alapján.

[13] Digitális Agrár Stratégia.

[14] Információszerzés és döntéstámogatás az agráriumban. Piackutatási jelentés, 2018. http://agrostratega.hu/letoltesek/AgroStratega_kutatasi_jelentes_2018_standard.pdf A letöltés ideje: 2019.06.26.

[15] Lásd: jelen tanulmány 43. oldal

melynek sikere a gyakorlatban hasznosítható tudás integrálásán múlik, ugyanakkor elengedhetetlen, hogy professzionális tananyagok is elérhetőek legyenek rajta keresztül. A fentiek szerint négy csoportba sorolhatjuk a DAA ismeretanyagait:

- minősített oktatók elektronikus tananyagai,
- szakemberek megosztható elektronikus ismeretanyaga,
- nem elektronikusan tárolt ismeretek adaptációja (hitelesítés),
- nem (csak) képzési céllal készült anyagok adaptációja (user manual).

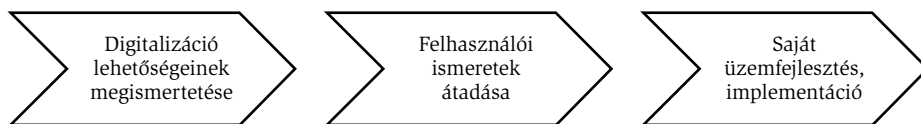
Kiemelkedő jelentősége lesz a rendszer felsőoktatással való kompatibilitásának. Amennyiben ugyanis a DAA az Egyetemektől elkülönülten, vagy alacsony felsőoktatási ráhatással fejlődik, úgy párhuzamos struktúrák épülhetnének és a DAA potenciális hallgatókat vonhatna el a felsőoktatásból, épp a precíziós technológiák és innováció táptalajától. A külön út már csak a jogi keretrendszer szempontjából sem volna szerencsés. A négy ismeretanyag-csoportba sorolt dokumentumok szerzői jogait tisztázni kell, még jóval azok közzététele előtt. Jogos elvárás lehet a DAA platformján elsajátított tudás elismerése, ez azonban formális intézmények által végzett validáció nélkül nem képzelhető el. A kérdéses ügyek tisztázása érdekében a készülő koncepció az alábbi sarokkövek mentén bontakozik tovább:

- széleskörű alkalmazhatóság és elfogadottság érdekében SCORM szabvány,
- hozzáférhetőség érdekében Web View alapú applikáció (szokások alapján),
- beágyazható külső elemek költséghatékonyság érdekében,
- Chat és Video konzultáció + Digitális akadálymentesítés,
- akkreditáció és minősítő testület a hitelesség érdekében,
- önálló üzemeltető szervezet a függetlenség biztosítása érdekében,
- inkubációs (pilot) szakasz a minél „felhasználóbarátabb” működés érdekében.

A kijelölt sarokpontok mentén fejlesztett platform alkalmassá teszi a Digitális Agrár Akadémiát a DAS-ban nevezett célkitűzések elérésére. A beavatkozás logikai felépítését a 3. ábra szemlélteti.

3. ábra: DAA beavatkozási logikája

Figure 3: Logical steps of Digital Agro Academy

Forrás: DAA koncepció alapján saját szerkesztés.

ÖSSZEKÖZÉS

A 21. századi digitalizáció technológiai értelemben óriási előrelépést hozott az ipar és a gazdaság számos területén, így az agráriumban is. A digitális megoldások befogadására való képesség, a digitális műveltség és a célirányos K+F+I tevékenység a versenyképesség alapfeltételévé váltak. 2012-ben Magyarország kormánya határozatában rögzítette, hogy a digitalizációs törekvéseket nemzetgazdasági szinten kell összehangolni a szinergiák kihasználhatósága érdekében.

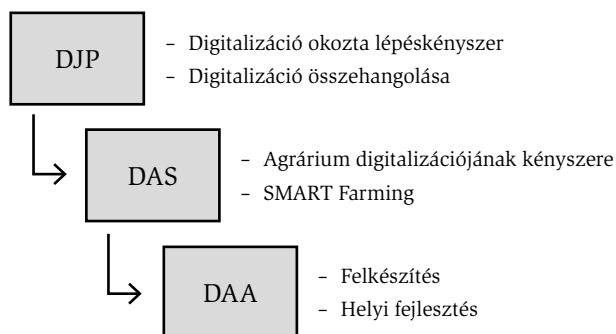
A digitalizáció az agrárgazdaságban is egyre nagyobb jelentőséggel bír. A precíziós technikák és a „Big Data” analízisek döntés-előkészítésbe való megjelenése lehetővé teszi a Smart farming, azaz a mezőgazdaság 4.0 elterjedését, de erre a szektorban tevékeny aktoroknak is fel kell készülnie. A dolgozatban bemutatott kutatások eredményei is alátámasztják, hogy a magyar agrárium korszerkezete és digitalizáció iránti nyitottsága, pontosabban annak alacsony szintje beavatkozást kíván, ha a globális versenyben lépést szeretnénk tartani. A precíziós mezőgazdasági eszközök (pl. önvezető mezőgazdasági járművek) már évekkel, helyenként évtizedekkel ezelőtt megjelentek a piacon, de Magyarországon az alkalmazásuk még kevésbé jellemző.

A Digitális Agrár Stratégia, a DJP részeként célul tűzte ki, hogy a technológiai vívmányok befogadásának és alkalmazásának elősegítésén keresztül, az egységnyi területen elérhető terméshozamok tekintetében felfejlessze a hazai mezőgazdaságot. Egyebek mellett, a DAS részeként létrejön a Digitális Agrár Akadémia, mely koncepciója szerint olyan digitális oktatási platformként működne, mely a felsőoktatási intézmények hálózatára épít, de széles körben hozzáférhető módon, a mezőgazdasági gyakorlatban használatos tudás átadását szolgálja. A DAA sikeres működése lehet az út a digitális megoldások magyar gazdaságokban való elterjesztéséhez. A beavatkozás logikája szerint a DAA „látogatói” formális és gyakorlati felhasználói ismereteket szerezve később saját üzemeikben is a Smart farming irányvonalat képviselik majd.

4. ábra: A Digitális Agrár Akadémia stratégiai származtatása

Figure 4: Strategic derivation of Digital Agro Academy

Forrás: DJP, DAS, DAA koncepció alapján saját szerkesztés.

Az ábra jól szemlélteti a stratégiai egymásra épülést, mely szerint a DJP biztosította keretben a Digitális Agrár Stratégia megteremti a Smart Farming gazdálkodás feltételeit, melyek közül talán a leglényegesebbet, az agrárium digitális műveltségének emelését a Digitális Agrár Akadémia hivatott szolgálni.

IRODALOMJEGYZÉK

- Balafoutis et. al (2017): *Smart Farming Technologies - Description, Taxonomy and Economic Impact*. Precision agriculture: technology and economic perspectives. Springer, Progress in Precision Agriculture, 1. SM Pedersen & KM Lind. 21-77.
- Kőszegi Irén Rita (2018): *Fiatalkorú gazdák helyzetének vizsgálata a Homokhátságon*. Doktori Értekezés. Szent István Egyetem, Győr.
- Romány Pál (1997): *A zöld forradalom évei Magyarországon*. <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/97-0910/ch03.html> A Letöltés ideje: 2019.06.27.
- Digitális Agrár Akadémia működési koncepciója (NAK)
- Digitális Agrár Stratégia
- Digitális Jólét Program
- Magyarország Élelmiszergazdasági Koncepciója (2017-2050)
- *Agrárgazdasági Kutató Intézet, Horizontális Elemzések Osztálya által végzett kérdőíves felmérése, 2017.*
- *Információszerzés és döntéstámogatás az agráriumban. Piackutatási jelentés, 2018.* http://agrostratega.hu/letoltesek/AgroStratega_kutatasi_jelentes_2018_standard.pdf A letöltés ideje: 2019.06.26.
- *John Deere History*. <https://www.deere.com/en/our-company/history/>. A letöltés ideje: 2019.06.07.
- Európai Mezőgazdasági Gépforgalmazók Szövetsége, jelentések.

Gazdaságfejlesztés Tihanyban

Economic development in Tihany

Absztrakt

Balatoni településeinket az 1960-as évektől a 2010-es évekig az egyoldalú gazdasági tevékenységből (idegenforgalom) és a szezonálisból fakadó gondok jellemezték, így jellemző (volt) az egészséget károsító életmód és az értelmiségi pályára készülő vagy a turizmustól eltérő gazdasági ágazatban dolgozni akaró fiatalok elvándorlása. A Tihanyi Bencés Apátság olyan helyi gazdaságfejlesztést igyekszik megvalósítani, amelynek révén növekedhet a falu népességmegtartó képessége, az apátság földjén belterjes gazdálkodás újraindításával csökken a gazdasági tevékenység egyoldalúsága, a megújuló, magasabb szellemi hozzáadott értéket igénylő turisztikai, kulturális és gasztronómiai programkínálattal pedig az elvándorlás helyett alternatívát jelent a diplomás, nyelveket beszélő helyben született, továbbá a máshonnan nálunk letelepedő fiatal felnőtteknek. Tihanyban és a környékben lévő öt faluban végzett lelkipásztori munkának szintén fókuszpontja a közösségépítés és a családalapítás előtt álló fiatalok életminőségének javítása.

Kulcsszavak: Balaton, turizmus, szerzetesrend, helyi gazdaságfejlesztés

Abstract

From the 1960s up until the 2010s, our settlements on the Balaton were defined by the plights of the tourism monoculture and its corollary seasonality. Thus, a lifestyle with detrimental health effects was typical, along with an exodus of young people who were eyeing intellectual careers or wanted to work outside the tourism sector. The Benedictine Abbey of Tihany is determined to implement measures of local economic development that might increase the population retention potential of the village. The relaunch of intensive farming on the Abbey's plot of land diversifies local economic production. An assortment of touristic, cultural and culinary events requiring higher intellectual capital provides highly educated, linguistically skilled young local or immigrant adults with an alternative to emigration. Improving the quality of life is the focal point of pastoral activities in Tihany and in five nearby villages as well, especially as it regards communities and young people just about to start their families.

Keywords: Lake Balaton, tourism, order, local economic development

A BALATON JELENE ÉS JÖVŐJE – A SZEZONALITÁS MEGHALADÁSA

A Tihanyi Bencés Apátság Balaton-parti fekvéséből és gyönyörű természeti környezetéből adódóan igen népszerű a turisták körében, valamint a zarándokok által gyakran felkeresett helyszíne Magyarországnak. Nemcsak a belföldi, hanem a nemzetközi turizmusnak is egyik magyarországi célpontja. Ha megkérdezzük egy európai ország állampolgárát, hogy mit ismer, vagy merre járt Magyarországon, Budapest után biztosan a Balatont, azon belül jó eséllyel Tihanyt fogja mondani. Azonban balgaság lenne a Balatont egyszerűen egy turisztikai attrakciónak, a Tihanyi Bencés Apátságot pedig csupán egy múzeummá „lefokozni”, hiszen a Balaton térsége hazánk egyik legsajátosabb természeti, földtani, kulturális és építészeti régiója. A területi szereplők, a települési önkormányzatok, az egyházak és egyéb szervezetek feladata a társadalmi és a gazdasági erőforrások hatékonyabb hasznosítása és az ebből fakadó fejlesztések megvalósítása. Ebbe az értékmegőrző és fejlesztő tevékenységbe a Tihanyi Bencés Apátság is szervesen bekapcsolódik.

Balaton-pari településeink – beleértve Tihany községet is – meglehetősen speciális helyet foglalnak el hazánk településállományán belül: mind települési és gazdaságfejlesztési, mind építészeti és településrendezési szempontból. Ezen települések gazdaságára jellemzőek a turizmusból származó magas idegenforgalmi és iparüzési bevételek, valamint, hogy a helyi népesség jelentős – túlnyomó – többsége az idegenforgalomban, vendéglátásban helyezkedik el. Ez a lakosság számára egy sajátos „életritmust” ad, amely a munkanapokkal és munkórakkal „túlterhelt” nyári főszezonból és a pihenésnek és a „*pincszereknek*” is időt engedő téli félévből áll. Ez a már-már „Balatonicum”-nak is tekinthető gazdasági tevékenység és az ebből fakadó életforma az 1960-as évektől fokozatosan kiteljesedett Tihanyban is. Ez a helyi népességet természetesen szelektálja, hiszen aki nem idegenforgalommal, vendéglátással szeretne foglalkozni, szinte elkényszerül a faluból. Ennek megváltoztatása a kulcs e vidék hosszú távú életben tartásához és virágzásához.

Nagy problémát jelent ugyanis, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező emberek máshol, valamely nagyvárosban vagy külföldön telepednek le. Belföld tekintetében a legjelentősebb Budapest és Győr elszívó hatása (kiterjedt állami és egyházi iskolahálózat, Széchenyi István Egyetem, AUDI, megyei kórház; pedagógusok, járműipari mérnökök, orvosok). Ezen kevésbé pozitív tendenciákon már az 1990-es évektől kezdve szakpolitikai szinten is próbáltak változtatni, hogy a nagyobb presztízsű Balaton-parti településeink népessége helyben maradjon és helyben boldoguljon (szó szerint értsük: *helyben legyen boldog*) élete során. Ez egy lényeges területfejlesztési folyamat, amelyben fontos komponensek: a kulturális színvonal emelése, a turisztikai programok diverzifikálása, a lakosság számára egész éves álláslehetőségek biztosítása, a turizmus melletti más gazdasági ágak erősítése, valamint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező egyének számára megfelelő munkahely és kikapcsolódási lehetőség megteremtése. Ennek alapjául szolgál az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptióhoz kapcsolódó,

a Balatoni Fejlesztési Tanács által készített speciális tervdokumentum: a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja, amelynek tematikus céljaihoz a Balaton-parti települések fejlesztési koncepciói is szervesen kapcsolódnak.^[1]

A Tihanyi Bencés Apátság – ahogy már említettük – nagymértékben bekapcsolódik ezen tevékenységbe: egyrészt helyi gazdaságfejlesztési eszközökkel, másrészt országos szintű kulturális események lokalizációjával. Ezek bővebb kifejtésére a következőkben kerül sor.

A TIHANYI BENCÉS APÁTSÁG MÚLTJA ÉS JELENE

Tihany község lakónépessége 1368 fő,^[2] az Apátságban pedig 11 bencés szerzetes él (2019). Ez történelmi távlatban a legnagyobb létszám. A monostort még I. András király (1046–1060) alapította 1055-ben családi temetkezőhelyként (monasterium proprium). A királyi kriptában, az 1953-ban kialakított síremlék alatt egy, a 11. vagy a 12. században élt férfi csontvázát őrizzük.^[3] A történelem folyamán többször megszakadt a szerzetesi élet: Mohács után végvárrá építették át az apátságot (a visszatérés: 1701), II. József magyar király 1786-ban feloszlatta a szerzetesrendeket (a visszatérés: 1802-től), a kommunista diktatúra idején 1950-ben államosították az apátságot (a visszatérés: 1990).^[4]

Az Apátságban és az általa fenntartott intézményekben (önálló jogi személyiséggel nem rendelkezők: Bencés Apátsági Múzeum, Szent Kristóf Vendégház, melegkonyha csoportoknak, Apátsági Majorság; önálló jogi személyiséggel rendelkezők: Tihany Római Katolikus Plébánia két templommal, Aszófő Római Katolikus Plébánia öt templommal, Bencés Apátság Illyés Gyula Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Apátsági Rege Cukrászda) összességében 80 civil munkavállaló dolgozik. Ez a munkavállalói létszám jelentősnek mondható a falu népességéhez viszonyítva, főként, hogy munkavállalóinknak *egész éves* állást biztosítunk, amely a Balaton térségében igen jelentős szempont. Egyházi helyként lelkiismereti kötelességünk is – pl. a családok, nagycsaládok szerepének tanításunkban való állandó hangsúlyozása miatt – úgy kialakítani gazdálkodásunkat, hogy minél több embernek tudjunk egész éves állást biztosítani.

Az Apátság az 1950-es államosítás előtt mintegy 16.000 hold birtokállománnyal is rendelkezett, amelyet központilag, Pannonhalmáról igazgattak, de tulaj-

[1] Völgyzugoly Műhely Kft. (2013): *Tihany Településfejlesztési Koncepció. Jövőkép, fejlesztési célok*. Tihany Község Önkormányzata, Tihany. http://www.tihany.hu/docs/rendeletek/koncepcio/Tihany_koncepcio.pdf A letöltés ideje: 2019.09.02.

[2] Baunok László et al. (2013): *2011. évi népszámlálás. 3. Területi adatok. 3.19. Veszprém megye*. Központi Statisztikai Hivatal, Veszprém, 148. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_2011_19_03.pdf A letöltés ideje: 2019.09.02.

[3] Uzsoki András (1984): *I. András király sírja Tihanyban és sírlap ikonográfiai vonatkozásai*. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 17. 155–159. és különösen a 74. lábjegyzet.

[4] Érszegi Géza – Barkó Ágoston szerk. (2017): *A Tihanyi Bencés Apátság*. Tihanyi Bencés Apátság, Tihany.

donjoga továbbra is változatlan maradt, hiszen királyi adományról volt szó, amely elidegeníthetetlen. A korábban a magyar királyok által adományozott javak ugyanis *célvagyon*ként szolgáltak: a Pannonhalmi Szent Benedek Rend (ma: Magyar Bencés Kongregáció) apátságainak bevételeiből tartották fenn többek között a 8 gimnáziumot (1945-ben: 3271 tanuló) és a népiskolákat (1945-ben: 6503 tanuló).^[5] Ma az Apátság birtokában csupán egy, a tihanyi Belső-tó északi partján, tehát déli lejtőn fekvő 7 hektáros földterület van, melyben 40.000 tő levendulát és 15.000 tő különböző gyógynövényt ültettek. A földterület néhány év múlva a gazdasági tevékenységek és bevételek diverzifikálásában jelentős szerepet tudna vállalni.

TURISTÁK A TIHANYI APÁTSÁGBAN – VÁLTOZÓ TREND

Az Apátság fő gazdasági tevékenysége, illetve bevételi forrása az idegenforgalmi környezetből adódóan a turizmus. Azonban ennek szerkezete az elmúlt 20 évben erőteljesen megváltozott. A régebbi „klasszikus” – mondhatni „retro” – időszakokban^[6] a Balatonra érkezők a fürdőzést tartották elsőrendűnek és az eltöltött időszakot tekintve nyáron hosszabb, több hetes periódusokra érkeztek. Napjainkban az eltöltött idő lerövidült egy-egy napra vagy egy-egy hosszú hétvégére, valamint egyre inkább a kulturális többletet adó, magas szellemi hozzáadott értékkel bíró (pl. gregorián ének szakképzett énekesek előadásában, gyógynövénytea-keverék-összeállítása szakember vezetésével), a hely ősi hagyományaiból merítő (csend, béke, nyugalom, szerzetesek), egyedi és különleges programok felé terelődik a (fizetőképes) turisták érdeklődése.

Az 1990-es évek végéig szinte „automatikusan” felkeresték a tihanyi templomot és a múzeumot azok, akik a Balatonnál pihentek. 1996-ban, a magyar honfoglalás millenniumi évében például 396.000 látogatója volt az apátsági templomnak és a múzeumnak. Ebbe a számba csak azok tartoznak bele, akik *nem* a lelkeségi programokra (szentmise, imádságok) érkeztek, hanem belépőjegyet váltottak, noha a liturgiákra érkező „vendéghívők” száma is igen jelentős volt. Jelenleg már nem természetes dolog egy magyarországi általános iskolás diáknak, avagy egy, a Balatonnál nyaraló, érdeklődőbb turistának, hogy ittléte alatt felkeresi a „mindig ugyanolyan” (*nak gondolt*) tihanyi apátságot, amely több, mint egy templom.

Másrészt az ide érkező vendégek származási hely szerinti összetételében is történtek változások. A nyugati turisták (osztrákok, németek, franciák, olaszok) mellett egyre nagyobb számban érkeznek orosz, ukrán, illetve távol-keleti, elsősorban kínai és koreai csoportok, akiknek a megszólításában, a hozzájuk vezető „kapu

[5] Csóka Gáspár (2007): *A magyarországi bencés rend története 1945-ig*. <https://bencesgyor.hu/bencések-tortenet/> A letöltés ideje: 2019.09.02.

[6] A tömeges „strandturizmus” kezdetét jelképesen tehetjük 1960-ra, amikor Tihanyban megnyílt a Kis Tihany Szálló.

kinyitására” elengedhetetlenül fontosak a kultúrától függetlenül értelmezhető és maradandó élményt nyújtó szignálok (pl. a tihanyi apátság és a középkori szent helyek napfelkelte-napnyugta tájolója, a Nap fontossága Keleten és Nyugaton, a félsziget csendje, a természeti környezet és az épületek szimbiózisa). Az elmúlt években – bár nem a Távol-Kelethez és az „orosz világhoz” fogható mértékben – de növekedett a visegrádi országokból érkező turisták száma – és *szimpátiája*. Emellett figyelni kell arra is, hogy a különböző célcsoportok eltérő igényeit egyformán ki tudjuk elégíteni (pl. „strandturisták”, zarándokok, a nemzetudatukat építeni akaró oroszok és ukránok). Fontos, hogy programjaink és kiállításaink jelentős része egész évben megtekinthető, amelynek gazdaságélénkítő hatása jelentős lehet, hiszen a nyári főszezonon kívül is érkeznek vendégek a településre, amely plusz bevételeket számít a helyi vállalkozásoknak (pl. üzletek, szálláshelyek).

Ezekhez a folyamatokhoz az Apátság programkínálatának is igazodni kellett, hiszen a turistaforgalom és bevételek újbóli növekedésére csak így lehet számítani. Évente kb. 130.000 belépőjegyet váltó vendégünk van, amely magyarországi viszonylatban jelentősnek mondható (a Balaton-régióban csak a keszthelyi Helikon-kastély, majd utána a szigligeti vár előz meg bennünket).

Fontos megjegyezni, hogy azért, mert az apátsági templomon keresztül lehet eljutni I. András király 11. századból épségben fennmaradt kriptájához (altemplom), az évről-évre új kiállításokat bemutató múzeumhoz és modern képzőművészeti galériához, ez nem jelenti azt, hogy Isten házába, a templomba vált belépőt az illető. Aki kedvesen jelzi a kapuban, hogy imádkozni érkezett, azt a munkatársak mindig beengedik, hogy le tudjon ülni a padokba imádkozni, elcsendesedni. A múzeum – mint az az előbbiekből kiderült – nem állami fenntartásban van, így a rendszeres karbantartási, megújítási, üzemeltetési és munkabér-költségeket nagyrészt a múzeum saját bevételeiből kell biztosítanunk. Sokan tévesen gondolják úgy, hogy egy egyházi múzeum is részesül a magyar államtól az egyházi iskolák, szociális intézmények számára juttatott támogatásból, „fejkvótából”, amelyből általában *teljes mértékben* fenntartható az adott intézmény.

ÚJ IGÉNYEK – ÚJ PROGRAMOK – MUNKAHELYTEREMTÉS

1. MÚZEUM

A Bencés Apátsági Múzeumnak megvan a hagyományos kínálata, amelyhez a barokk templomban elhelyezett háromnyelvű tájékoztató táblák, a királyi kriptá, a történelmi kiállítás és képzőművészeti kiállítások megtekintése tartozik hozzá. Mindez látogatható egyénileg és csoportosan is, akár szerzetesi idegenvezetéssel, amely manapság nagy népszerűségnek örvend. Erre az alapkínálatra tematikus programok épülnek rá, hiszen az a tapasztalat, hogy leginkább a szerzetesi élet,

a szerzetesközösség iránti érdeklődés a meghatározó, kevésbé a klasszikusnak mondható múzeumi történeti kiállítás. Ilyen programok a már előbb említett szerzetesi idegenvezetés, az ún. Apátsági élménytúra, a késő esti órákban történő Csend hangjai című program, valamint a nyári hónapokban 04.50-kor kezdődő, napfelkeltét váró Hajnal fényei című különleges séta és zenei élmény, amelyek nagyszámú érdeklődőt vonzanak szerte az országból.^[7]

2019-2020 téli időszakában múzeumi fejlesztések is megvalósulnak pályázati forrásból (Balaton Fejlesztési Tanács, 2017). 2020 tavaszától kezdve egy interaktív, a *helyi* szerzetesi életet történetiségében és *jelenében* bemutató, valamint a keresztény hit alapjait közérthetően és modern nyelvezettel középpontba állító, tehát a szerzetesi életből „kinövő” témák tárlata lesz látható az Apátság falai között. A kiállítás címe: Lélek a vizek felett – Múlt és jelen találkozása a Tihanyi Apátságban (kurátor: Tóthné Szlavkovszky Mariann, a Soproni Múzeum és a Soproni Evangélikus Gyűjtemények kurátora). A tihanyi alapítólevél látványos bemutatása, a középkori monostor építészete, a tihanyi természeti és csendélmény megtapasztalása a kiállítóterben, avagy a szerzetesi munkák végzése (gyógynövénytea-összeállítás, gyertyaöntés) mind-mind ehhez a témakörhöz kapcsolódnak. Kialakításra kerül továbbá az Apátsághoz tartozó, a Balaton keleti medencéjére néző ún. Lázár apát kertjében egy napváró terasz is, amely segíti a Hajnal fényei c. sétánk jobb megvalósítását. Arra törekszünk, hogy a látogatók minél inkább betekintést nyerjenek a helyi bencés szerzetesi életbe, illetve megtapasztalják Tihany gyönyörű természeti környezetét, hiszen ezek jelentik a legnagyobb vonzerőt. Nem véletlenül mondták a 19. században a tihanyi apátságról, hogy „ezen hely a Balatonnak koronája”.

A 2016-tól bevezetett új múzeumi attrakciók megvalósítása érdekében elengedhetetlen volt a múzeumért felelős bölcsésztanár-végzettségű bencés szerzetes mellé értelmiségi vagy értelmiségképző intézménybe járó segítséget felvenni. Így nyaranta (május-augusztus) 4-6 győri bencés gimnáziumba járó, elsősorban az adott évben érettségizett és ének-zenei, nyelvi, bölcsészettudományi, jogi vagy természettudományos képzésre jelentkező diákokat alkalmazunk. Ők általában visszajárnak minden esztendőben, gyarapodó szakmai tudásukat hozzáteszik a programokhoz, és segítenek kinevelni az újabb generációt. Ennek köszönhetően nálunk megfordult a Tihany-Győr elvándorlási irány, és – egyelőre legalább a nyári szezonban – valóban értelmiségi, kreatív, idegennyelv-tudást, profi kommunikációs készséget igénylő munkákra tudunk egy rohamosan fejlődő nagyvárosban vagy annak agglomerációjában élő fiatalot alkalmazni – ahelyett, hogy tudásuknak köszönhetően külföldre menjenek jóval több pénzt keresni. A fiatalok között volt olyan, aki egy évet meghaladó időszakot Tihanyban élt, és jelenleg is van ilyen. Igyekszünk őket a *helyi* munkaerőpiacra segíteni.

[7] Tihanyi Bencés Apátság (2019): *Tihanyi Bencés Apátság. Isten békéje*. Tihany. http://www.tihanyiapatsag.hu/Programok_turizmus/UJ_Programfuzet_2019.html A letöltés ideje: 2019.09.02.

Itt szeretném kifejteni, hogy igen kevés az olyan középiskolai vagy felsőoktatási turizmus-vendéglátás-képzéseken tanuló fiatal, akinek van egyfajta „bölcész-háttere” vagy „bölcész-műveltsége”, megfelelő a nyelvi kifejezőképessége, a rábeszélőképessége, vagy másképpen szólva marketing-tehetsége, emellett a tárgyalási szintű angolnyelv-tudás után még valamilyen európai nyelven legalább alapszinten kommunikál, és végül, de nem utolsósorban: nagy a túróképessége az emberekkel való érintkezésben, beszédben. A turizmus-vendéglátás-szakról alkotott elképzelésünket nem szabad leszűkíteni arra, hogy valaki pincérkedik, szobaasszonykodik, belépőjegyet ad el, vagy egy pultból kiadja a hotelszoba kulcsát. Kellenének a kreatív emberek, akik újabb értékes programokat tudnak kitálatni, akik ráéreznek egy hely „ütőérére”, a tradícióra, van bennük alázat és fáradhatatlan a tetteikészségük.

2. APÁTSÁGI REGE CUKRÁSZDA

Az Apátság turisztikai helyszínei közül nagyon fontos az Apátság Rege Cukrászda, amely az ország legszebb panorámájú cukrászdája („Magyarország királyi páholya”). Az 1961-ben megnyitott, majd 1996-97-ben modernizált hely legújabb fejlesztése az elmúlt három évben zajlott le: 2016-ban került az Apátság közvetlen üzemeltetésébe, 2017 tavaszától melegkonyhával, 2018 tavaszától panoramaablakos belső térrel, 2019 tavaszától teljesen megújult, teljes mértékben helyben készült édesség-, hidegétel- és melegétel-kínálattal várja a vendégeket. A Rege Cukrászda mellett található a Szent Kristóf Vendégház, melynek bővítése és felújítása a következő években fog megvalósulni. Ez egyelőre főként családok, illetve zarándok- és diákcsoportok számára megfelelő, mivel 9 szobában 40 fő befogadására alkalmas, vagyis emeletes ágyak találhatóak benne, és jó állapota ellenére az 1990-es évek hangulatát viseli magán.

A Rege Cukrászdába a mintegy 15 dolgozó mellé, a hely szívébe, a konyhába egy országosan ismert és elismert cukrászmestert sikerült szerezni, aki a környékben – reméljük hosszútávra – le is telepedett. Az első szakács (2016–2019) is Budapestről, egy közkedvelt és a gasztroblogokban rendszeresen szereplő étteremből érkezett, és Tihany környékén telepedett le: hosszútávon itt képzelet el az életét.

3. HANGVERSENYEK

Az apátság templomban és a Rege Cukrászda előtti, kiváló akusztikájú Rege udvarban a nyári időszakban országos hírű koncertsorozatok kerülnek megrendezésre, amelyek nagymértékben emelik a térség kulturális életét, illetve sok komolyzenét kedvelő nyaralót vonzanak Tihanyba. A komolyzene kifejezés – valljuk be – a ma emberének, főként a fiataloknak, rosszul hangzik. Ezért újítként bevezettük a komolyzene – szebben fogalmazva *klasszikus zene avagy rövidebben „klassz zene”* – kombinálását magyar és keleti (balkáni, görög) népzenevel, egyházi énekkel, egyházi zenével. Osztrák kolostori mintára egyes koncerteket egy-

bekötöttünk pezsgős koccintással az Apátság belső kertjében, amelynek sajátos hangulata van. 2019-től az országos jelentőségű és vendégkörű Klassz a pARTon Fesztivált is sikerült Tihanyba hozni egy hétre.

A zenei élet kedvező irányú fejlődése miatt fel tudtunk venni egy két diplomás, nemzetközi hírű orgonaművész-egyházzenészt, aki egyúttal a tihanyi bencés iskola zeneiskolájának a tanára is. Szeretne a településen vagy annak közvetlen közelében letelepedni.

4. APÁTSÁGI MAJORSÁG

A turisztikai funkciók mellett, mégis természetesen ettől ihletve, az Apátság foglalkozik más típusú gazdasági tevékenységekkel is. A legfőbb helyszín a már említett 7 hektáros földterület, amely gyönyörű környezetben, a falu nyugati határában, a Belső-tó partján fekszik. 1994-től került ismét az Apátság birtokába. Különös jelentőségét az adja, hogy az I. András király kori, tehát az eredeti birtokadományhoz tartozik. Az 1950 előtt apátsági tulajdonban lévő, Tihanyban fekvő birtokokon 1924-ben kezdődött meg a levendulatermesztés, de az 1960-as években abbamaradt. A visszakapott kis föld 23 éven át lovak legelője volt. 2017-ben 40.000 tő levendula és 15.000 tő gyógynövény került elültetésre. Hasznosításuk elsősorban a feldolgozott termékek forgalmazását jelenti. A gyógynövényeket különböző teakeverékek formájában, a levendulát pedig virágjában, illetve idén nyártól kezdve olaj formájában is forgalmazza az Apátság. Ez egy fontos gazdaságfejlesztési tevékenység, hiszen a belterjes kertkultúra élők munkát igényel, a növények feldolgozása szárítás után egész évben zajlik. A jövőbeni terveink közt szerepel egy majorság kiépítése, ahol helyet kapnának a feldolgozó üzemek (szárítók, olajprés), valamint az érdeklődők számára egy bemutatóterem is kialakításra kerülne, ahol a különböző növényekből készült termékek kóstolójára is alkalom nyílna. A *szigorúan a tájba illeszkedő* épületegyüttesben kapna helyet a Szent Flórián Gyertyaöntő Műhely is, amely egyelőre az Apátság szűkös pincéjében működik. Tapasztalataink szerint manapság erős hiány mutatkozik a gyertyakészítés terén, emiatt ennek fejlesztése is fontos feladat. Ez most 2-3 fő részére biztosít alkalmi munkalehetőséget. Az elmúlt években a levendula és a levendulatermékek iránt is nagy érdeklődés mutatkozik, amelyek számára ez a 7 hektáros föld a bemutató majorsággal jó szemléltető és piaci helyszínt jelenthet a jövőben.

2018 tavaszától egy, az Alföldről származó diplomás kertészmérnököt alkalmazunk egész éves állásban, aki azóta Tihanyban alapított családot.

5. LELKIPÁSZTORKODÁS, TANÍTÁS

Az Apátság és maga a szerzetesközösség életében nagyon fontos két további tevékenység: a lelkipásztorkodás, valamint a tanítás. A Tihanyi Apátsághoz két plébánia: a tihanyi és az aszófői tartozik. Utóbbihoz további négy falu (Balatonudvari, Fövenyes, Örvényes, Balatonszőlős) járul még. Ezek a településeken fontos

feladat és nagy lehetőség a helyi közösségek szervezése. Véleményem szerint az a település, ahol a falu vezetői, illetve a megbízott lelkipásztor közösen együttműködve tudnak dolgozni: ott életerős, egészséges, vidám közösségek tudnak létrejönni, amelyekhez a helybéli fiatalok is szívesen csatlakoznak, és ezáltal is erősödik helyben maradási szándékuk. Fontos kiemelni, hogy a hat ellátott település közül kettő – Balatonudvari és Örvényes – az ún. falusi csok támogatottjai közé tartozik.^[8] Balatonudvari Község Önkormányzatával közösen sok programot valósít meg a Tihanyi Bencés Apátság.

A tanítás, amely a bencés életforma egyik alaptevékenysége, meghatározza a tihanyi közösség életét. Az általános és zeneiskola fenntartója az Apátság. A diákok létszáma több mint 180 fő. Tihanyon kívül 17 településről járnak ide gyerekek, 40 km-es (!) körzetből. Egy település életében az életerős iskola óriási lehetőséget jelent, hiszen a gyermekek jövőjének alakítása itt zajlik, belőlük fognak kikerülni a település következő generációi. Az iskola éppen emiatt sok külön foglalkozást nyújt a diákoknak (pl. zeneoktatás, néptánc, sportolási lehetőségek, sok szakkör, nyári táborok), amelyek ugyancsak emelik a település kulturális életét, valamint ösztönzik a gyermekeket a magasabb végzettség elérésére, amelynek megfelelő munkahelyet helyben is tudnak találni (pl. pedagógus, turizmusszervező értelmiségi, zeneművész, agrármérnök).

ÖSSZEGRZÉS

Ezek a tevékenységek összhangban állnak az országos célkitűzések megvalósítási eszközeivel.^[9] Mind a Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja, mind az OFTK vidékfejlesztési célrendszerének fontos szegmense a kistelepülések népességének helyben tartása, valamint a vidéki népesség számára a magasabb iskolai végzettség lehetőségének megteremtése.^[10] Tihany község a maga egyediségével sokat tesz e célrendszerek megvalósítása érdekében. Mindehhez az Apátság – mint az előbbiekben láttuk, sokféle tevékenységgel – kiemelten az értelmiségi munkahely-teremtéssel – járul hozzá. A Tihanyi Bencés Apátság vonzerejét a szerzetesi életalakításból, a keresztény hagyományokból és a közösség élményéből fakadó életerő nyújtja. Ezekre a biztos alapokra építkezve tud az Apátság a térség életében maradó újításokat, gazdasági és humánerőforrás-fejlesztéseket véghezvinni.

[8] Magyarország Kormánya (2019): *A falusi csok támogatott településeinek listája*. Budapest. https://www.kormany.hu/download/e/d9/91000/Falusi%20csok_tamogatott_telepulesek_listaja.pdf A letöltés ideje: 2019.09.02.

[9] Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, 2.2., 2014.

[10] Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja, 2., 2014, Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió, 3.6.4., 2014.

IRODALOMJEGYZÉK

- Balaton Kiemelt Térség Fejlesztési Programja, 2014.
- Balaton Fejlesztési Tanács (2017) *A Balaton-felvidéki kultúrtáj világörökség várományosi helyszín turisztikai célú fejlesztése (GINOP-7.1.6-16-2017-00004)*. Siófok. https://www.balatonregion.hu/vilagorokseg-turisztikai-projekt?fbclid=IwAR270AyBxRK_5PmuVClpfqyZqXFhwEfKgkaYhemLx2kHk9Wbv-eKNnjyYl0 A letöltés ideje: 2019.09.02.
- Baunok László et al. (2013): *2011. évi népszámlálás. 3. Területi adatok. 3.19. Veszprém megye*. Központi Statisztikai Hivatal, Veszprém, 148. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_19_2011.pdf A letöltés ideje: 2019.09.02.
- Csóka Gáspár (2007): *A magyarországi bencés rend története 1945-ig*. <https://bencesgyor.hu/bencesek-tortenet/> A letöltés ideje: 2019.09.02.
- Érszegi Géza - Barkó Ágoston szerk. (2017): *A Tihanyi Bencés Apátság*. Tihanyi Bencés Apátság, Tihany.
- Magyarország Kormánya (2019): *A falusi csok támogatott településeinek listája*. Budapest. https://www.kormany.hu/download/e/d9/91000/Falusi%20csok_tamogatott_telepulesek_listaja.pdf A letöltés ideje: 2019.09.02.
- Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció, 2014.
- Tihanyi Bencés Apátság (2019): *Tihanyi Bencés Apátság. Isten békéje*. Tihany. http://www.tihanyiapatsag.hu/Programok_turizmus/UJ-Programfuzet_2019.html A letöltés ideje: 2019.09.02.
- Uzsoki András (1984): *I. András király sírja Tihanyban és sírlep ikonográfiai vonatkozásai*. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 17. 145–188.
- Völgyzugoly Műhely Kft. (2013): *Tihany Településfejlesztési Koncepció. Jövőkép, fejlesztési célok*. Tihany Község Önkormányzata, Tihany. http://www.tihany.hu/docs/rendeletek/koncepcio/Tihany_koncepcio.pdf. A letöltés ideje: 2019.09.02.

Turisztikai fejlődési potenciál Kolozs megyében

Absztrakt

A tanulmány Kolozs megye mezőgazdaságának jelenlegi helyzetét mutatja be. A megjelent regionális fejlesztési tervben bővebb információkat kapunk azokról a stratégiákról, illetve finanszírozási lehetőségekről, amelyek segítik a gazdákat. A vidéki gazdaság többnyire mezőgazdaságon és erdészeten alapszik, de ezek mellett nem szabad megfeledkezzünk a halászatról vagy a turizmusról sem. Egyik legnagyobb probléma a vidékfejlesztésben az infrastruktúra hiánya. Kolozs megye adott részein az infrastruktúra fejlesztve lett, de még mindig jelentkeznek nagy különbségek adott település között.

A befektetések hiánya miatt nagyon sok településen a fiatalok vagy nagyobb városokba költöztek vagy külföldre költöztek a jobb megélhetés miatt; ez a jelenség a régió összes megyéjében jelen van.

Kulcsszavak: fenntartható fejlődés; regionális fejlődés; mezőgazdaság, erdészet; 2014-2020-as Európai Kohéziós Irányelv; Turizmus

Abstract

The study presents the current state of agriculture in Cluj County. The recently released Regional Development Plan provides more information on strategies and financing options that can help farmers. The rural economy is mostly based on agriculture and forestry here, but fishing and tourism are also important sectors. One of the biggest problems in rural development is the lack of adequate infrastructure. The infrastructure has been developed in certain parts of Cluj Country, but there are still significant differences between the settlements in this regard. Because of underinvestment, the young people move from many settlements to larger cities or abroad for a better livelihood. This phenomenon occurs in all counties of the region.

BEVEZETÉS

Kolozs megye a régió legerősebb, legsikeresebb és a legtöbb lehetőséget kínáló megyéje. Földrajzi szempontból is, elhelyezkedése több területen bír meghatározó fölénnyel a szomszédos megyékkel való viszonylatban. A megye Erdély központi részén fekszik, és több országos- vagy nemzetközi viszonylatban fontos vasút, forgalmi út vagy légi út szeli át, amely rásegít a megye fejlődésére, ha csak a kolozsvári nemzetközi repülőtérrel nézzük, láthatjuk, hogy a forgalom évről évre növekszik, de ezt a későbbiekben bővebben tárgyalni fogjuk.

Az elmúlt években a megye egy lendületes fejlődésnek indult, ezt a külföldi székhellyel rendelkező cégeknek is köszönheti, amelyek munkapontot nyitottak a „kincses” városban. Ezek a cégek nagyon sok munkahelyet létesítettek, új technológiákat hoztak, ezzel növelve a megye és főként a város innovációs potenciálját, valamint rásegítenek a város életszínvonalának a növekedésére is. Ezek a pozitív tényezők a város melletti településekre is hatással vannak, rohamosan megnőtt adott falvak lakossága, ezzel egyidejűleg a területe is, illetve ezekben a falvakban is észlelhetünk egy rohamos növekedést a befektetések terén. Ilyen települések: Szászfenes, Kisbács, Apahida, Kajántó, Erdőfelek, Dezmér (Dezmérben többnyire inkább a település növekedését emelhetjük ki, mivel nagyon sok lakóház épült, a falu félreesik a főúttól). Ugyan Kolozsvár fejlődik, nagy innovációs potenciállal rendelkezik, de ez sajnos zonális, ha a Kolozsvár melletti településeket nézzük, találunk olyan településeket, ahol még nincs kialakítva a vízhálózat vagy a szennyvízhálózat.

Kolozsvár innovációs potenciálját nem csak azoknak a külföldi cégeknek köszönheti, amelyek a városban jelen vannak, hanem maga a jelenlévő oktatási intézményeknek is. Ezek az intézmények szoros kapcsolatban vannak a jelenlévő cégekkel annak érdekében, hogy a munkaerőpiacot olyan szakemberekkel lássák el, amelyek eleget tudnak tenni az elvárásoknak. A város, Románia egyik informatikai központjává nőtte ki magát, itt több globális viszonylatban is jelenlévő céget találunk, ezen egységek biztosítják a város innovációs potenciálját, robotokat, orvosi gépeket vagy gyártó sorok automatizálásával foglalkozó cégeket találunk.

Kolozs megye, a kolozsvári informatikai ipar mellett még fontos turisztikai potenciállal rendelkezik. A turizmus még nem tartozik azon iparágak közé, amely döntő szerepet játszik a város gazdaságában. Annak ellenére, hogy a megyében találhatunk olyan turisztikai célpontokat, amelyek egyediek, a megyére nem jellemző a turizmus. A legtöbb célpont lokális vonzerővel bír és nem tartozik nemzetközi körforgásba, így a legtöbb külföldi turista elkerüli ezeket. Jelen pillanatban a magyarországi turistacsoportok körében a legkeresettebb, általában a kirándulási csomagokban Kolozsvár után Székelyföld a következő célpont, Kolozsvár pedig egy kulturális központot képez. Ha csak egy példát hozhatunk fel, akkor beszélhetünk a Kolozsvári Magyar Napokról, amely egy egyhetes rendezvénysorozat, és most már bátran mondhatjuk, hogy a rendezvény már túlnőtt Kolozsváron, Erdély összes részéről vonz látogatókat. A rendszerint augusztusi

hónapban megrendezett fesztivál többek közt koncerteket, kirakodó vásárokat, színházi előadásokat kínál fel. Az utóbbi években több olyan rendezvénysorozat indult el Kolozs megyében, amely inkább nemzetközi vonzerővel bír. Ezek a rendezvények főként a nyári időszakra jellemzők és olyan világviszonylatban ismert előadókat soroltatnak fel, amelyek csak növelni tudják a rendezvények színvonalát.

KOLOZS MEGYE

Kolozs megye Románia észak-nyugati részén fekszik, megyeszékhelye pedig Kolozsvár, hat megyével szomszédos: északon Szilágy és Máromaros megyékkel, keleten Beszterce-Naszód és Maros megyékkel, délen Fehérmegyével, valamint nyugaton Bihar megyével. Teljes közigazgatási területe 6.674 km², ebből 1.848 km² szántó, 2.480 km² egyéb mezőgazdasági terület (legelő, gyümölcsös stb.), erdő 1.638 km², valamint nem mezőgazdasági terület, mint például beépített területek vagy utak 708 km².^[1] Kolozs megye az 1968-as megyerendezési reform alatt jött létre Kolozs vármegye, Torda-Aranyos, valamint Szolnok-Doboka vármegyéből. A megye az észak-nyugati fejlesztési régióhoz tartozik, a fejlesztési régió központja Kolozsváron található.

1. ábra: Románia térképe / Kolozs Megye

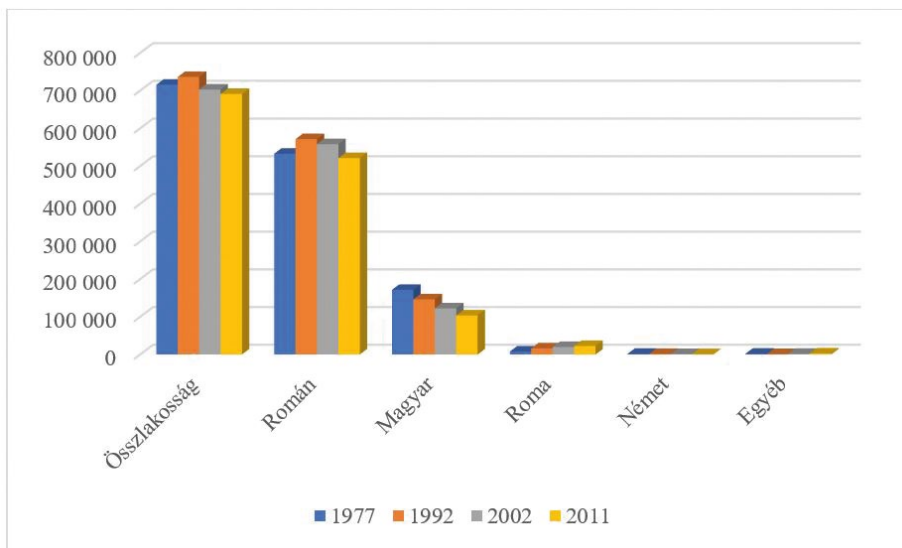
Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Kolozs_megye#/media/F%C3%A1jl:Cluj_in_Romania.svg.

[1] Erdélystat.ro – Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai alapján.

A megyében összesen hat várost tartanak számon: Kolozsvárt mint megyeszékhelyt, valamint Tordát, Aranyosgyérest, Bánffyhunyadiot, Dést, illetve Szamosújvárt, valamint 75 falut.

Etnikum szempontjából igen színes a megye, több nemzetiséget találunk meg a megyében, a törzsgyökeres román, magyar, illetve német (szász) nemzetiségek mellett most már találunk többek közt hollandot, britet és több arab országból származó nemzetiségeket. Utóbbiak többnyire az orvosi egyetem elvégzése után maradtak az országban. Rendelkezésünkre állnak az 1977-es, 1992-es, 2002-es, valamint a 2011-es népszámlálási adatok, ezek szerint a nemzetiségi megosztás a következő:

2. ábra: Nemzetiségek megosztása Kolozs megyében

Forrás: erdelystat.ro.

Amint azt a bevezetőben is elmondtuk, a megye lendületes fejlődéséhez nagyban hozzájárultak a külföldi befektetések, ezek új munkahelyeket létesítettek, csökkentve a munkanélküliség rátáját, valamint elősegítve a városok fejlődését és innovációs potenciálját. A külföldi befektetések mellett a megye különösen vonzó az oktatás terén is, Kolozsváron található meg Románia legjobb tanintézményét, a „Babeş-Bolyai” Tudományegyetemet, amely kimagasló oktatási minőségének köszönhetően biztosítja a megfelelő szakembereket.

A legvonzóbb és a legtöbb egyént foglalkoztató iparág jelen pillanatban az információs technológia (IT). Ez az iparág biztosítja nagyrészt a legnagyobb anyagi áramlatot, valamint az innovációs potenciált. Ez az iparág különösen vonzó, mivel nagyobb juttatásokat biztosít az ebben az iparágban tevékenykedőknek,

ez automatikusan megnöveli a GDP arányát nem csak Kolozsvár szinten, hanem a megyében is. A második legfontosabb iparág, amely jelen van a megyében, az az autóipar. A megyében több olyan létesítményt találhatunk, ahol autóalkatrészek készítésével foglalkoznak.

3. ábra: GDP összértéke

Forrás: erdelystat.ro.

Láthatjuk, hogy a 2007-es Európai Unió integráció során egy növekedés indult el, viszont a 2008-ban indult gazdasági válság után, 2009-től egy erőteljesebb visszaesést láthatunk, amely 2010-ben tovább folytatódott, viszont 2011-ben már a gazdaság kezdett lábra állni és innen már láthatjuk, hogy a GDP egy növekedő tendenciát vett fel.

TURIZMUS KOLOZS MEGYÉBEN

A turizmusban fontos szerepet játszik a táj, ez határozza meg a téregység vonzási faktorját és természetesen befolyásolja az egyének döntéshozatalát. A döntéshozást viszont nem csak a táj maga, hanem az egyének is befolyásolhatják, a turisztikai irodákban nagymértékben befolyásolhatják a döntéshozatalat, ezzel szemben Pusztai a következőképpen vélekedik: „[...] a tér/táj/természet nem eleve létező turisztikai látványosságok. Minden esetben az értelmező tudat ad jelentést a tájnak. [...] E tér-tudat telíti értelemmel a látott felszíni formákat: kisebb-nagyobb csoportkultúránk alapján látunk így valamit szépségnek vagy csúnyának, különlegesnek, egyedinek vagy

éppen tipikusnak. Vagy nem látjuk éppen semmilyennek, nem vesszük észre. Számos a tájra építő turisztikai célpont különlegessége nem ragadható meg valamilyen objektívkülönlegességben.”^[2]

Minden táj saját értékkel rendelkezik, amelyet felhasználhat a térség megismertetésére, olyan egységek, ahol például egy sajátos iparág van jelen (faze-kasság, faragás stb.), egyedi vonzerővel bír, olyan látványt, termékeket kínál, amelyeket csak az adott térségben lehet megvásárolni/látni. Ahogy Horváth Alpár megemlíti,^[3] egy regionálizálódás akár a turisztikai desztinációvá érést is jelentheti. Például ha a korondi fazekasműhelyekről beszélünk, akkor tudjuk, hogy a régióban (szomszédos településeken is) több látnivaló is van, ha csak a szovátai Medve-tóra gondolunk vagy akár a parajdi sóbányára. „Turizmus alatt egyrészt az ember állandó életvitelén és munkarendjén (lakásán és munkahelyén) kívüli valamennyi helyváltoztatását és tevékenységét értjük, bármi legyen azok konkrét indítéka, időtartama és célterülete. A turizmus másrészt az ezzel kapcsolatos igények kielégítésére létrehozott anyagi-technikai és szervezeti feltételek, valamint szolgáltatások együttese. Két formája a hivatásturizmus és a szabadidős-turizmus. A hivatásturizmus a foglalkozással kapcsolatos helyváltoztatások során végzett szakmai és szabadidő-tevékenységek együttese. A szabadidő-turizmus az állandó lakáson kívül szabadidőben végzett és szabadon választott tevékenységek összessége, amelyeket az ember változatosság igénye motivál.”^[4] Ha csak Kolozs megyét nézzük, akkor rendelkezésünkre állnak olyan lehetőségek, amelyek a turistákat vonzzák, kulturális, vallási, kikapcsolódási lehetőségeket gazdagon nyújt a régió.

A desztinációk az adott alapvető erőforrásokra, vonzerőkre és ezek hasznosítását elősegítő feltételekre alapoznak.^[5] Az adottságok jelentik az adott desztináció versenyképességét, nagyon fontos, hogy ezek az adottságok ki legyenek használva és fejlesztve legyen, ide értjük a humán erőforrást is, amely nagyon fontos, hogy szakképzett legyen, fel tudjon emelkedni az elvárásoknak.

Ritchie és Crouch a desztinációk erőforrásait és vonzerő-adottságait a következő csoportokba sorolták:^[6]

- természeti adottságok-tájarculat és klíma,
- tárgyi és szellemi kultúra,
- tevékenységek, részvételi lehetőségek,

[2] Pusztai Bertalan (2009): Tértudat és tudatturizmus: a tájjal kapcsolatos értelmező folyamatok szerepe a turizmusban. In: *A tér vonzásában: a turisztikai termékfejlesztés térspecifikus vonásai*. Kodolányi János Főiskola, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest–Székesfehérvár. 17–30.

[3] Horváth Alpár (2010): *Az etnicitás dilemmája a Székelyföld turizmusfejlesztésben*. TÉT, XXIV/3. 147–162.

[4] Lengyel Márton (2004): *A turizmus általános elmélete*. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest. 79.

[5] Horváth Alpár (2010): *A területi turizmusfejlesztés lehetőségei a Székelyföldön*. Doktori értekezés tézisei. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.

[6] Horváth Alpár (2010): *A területi turizmusfejlesztés lehetőségei...*, i. m.

- különleges események, rendezvények,
- szórakozási lehetőségek,
- turisztikai szuprastruktúra,^[7]
- kapcsolatok.

Horváth Alpár szerint egy desztináció ahhoz, hogy teljes mértékben ki tudja használni a természeti erőforrásait, ahhoz szükségesek, hogy az alábbi feltételek még biztosítva legyenek:

- az általános infrastruktúra (a 3K – közlekedés, közmű, kommunikáció),^[8]
- megközelíthetőség, az elhelyezkedés átka vagy áldása,^[9]
- támogató erőforrások: az emberi erőforrás-adottságok és helyi pénztőke,
- vendégszeretet, avagy a helyi lakosság attitűdje a turisták és a turizmus iránt,
- vállalkozások, vállalkozási készség (ezzel együtt vállalkozási kultúra), a térség általános gazdasági fejlődése a – sikeres – magánvállalkozások hatására,
- politikai akarat: a döntéshozók attitűdje és kompetenciája a turizmus előmozdítása érdekében (lásd a 5.2-es alfejezet, egy interjúalany vállalkozó: „mindenki csak beszél a turizmusról, már ki is ábrándultam, mert csak beszélnek, nem tesznek semmit”).

Ahhoz, hogy egy tisztább képet láthassunk a Kolozs megyei turisztikai forgalomról, a Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai egy pontos képet fognak elénk tárni. Megvizsgáljuk az érkezések számát, a román, valamint a külföldi állampolgárok számát, akik a megyébe érkeztek, látni fogjuk a tendenciákat, hogy merre is tart a Kolozs megyei turizmus. A megyében a turistaáramlat egy növekedő tendenciát mutat. Románia 2007-es Európai Unióhoz való csatlakozása után jelentősen könnyebb lett a be- és kiutazás, ezért a forgalom jelentősen megnőtt.

[7] Michalkó Gábor (2004): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár (Turizmus Akadémia 1.).

[8] Michalkó Gábor (2004): i. m.

[9] Ritchie, J. R. B. – Crouch, G. I. (2003): *The Competitive Destination. A Sustainable Tourism Perspective*. CABI Publishing, Oxon, UK – Cambridge, MA, USA. 134.

4. ábra: Érkezők száma (román állampolgárok / külföldi állampolgárok)

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal.

A fő célpont ismét Kolozsvár, többen üzleti célból látogatnak a városba, mivel itt nagyon sok külföldi tőkével rendelkező cég telepedett le. De nem csak az üzleti élet vonzza a városba a turistákat, az utóbbi években több olyan rendezvény kap otthont Kolozsváron, amely nagyon sok külföldi turistát is vonz a városba, ezek többnyire világszenei, illetve sportrendezvények. Fontos kontinentális selejtezők vagy tornák kerültek megszervezésre a városban, amelyek elősegítették a turista-beáramlást a megyébe, ezzel kialakítva egy pozitív képet a külföldi turisták szemében Kolozsvárról és környékéről.

5. ábra: Érkezők száma (külföldi állampolgárok)

Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal.

A fenti statisztika pontosan tükrözi a növekvő turista-beáramlást a megyébe.

Kolozs megye igencsak gazdag turisztikai látványosságok terén, jelen vannak a Nyugati-Kárpátok, amelyek egy tökéletes hétvégi túrázási lehetőséget nyújtanak, télen pedig a téli sportok kedvelőinek nyújtanak tökéletes kikapcsolódási lehetőséget. Vallási turizmus is jelen van a megyében, hacsak az augusztus 15-i füzesmikolai zarándoklatról beszélünk (ortodox felekezeti zarándoklat). A Kolozs megyében található Kalotaszegen (mint tájegység) található egyedi vártemplomokat, amelyeknek a tornya egyedi stílusban épült, a templomokat egy fal vette körül, amely megvédte a hadak elől menekülő híveket, a torony mint lövészpont is szolgált.

1. kép: Magyarvalkói református templom

Forrás:erdelyinaplo.ro.

Kolozs megye igencsak gazdag néphagyománnyal rendelkezik, az egyedi varrottasoktól a néphagyományokon át a táncokig minden megtalálható itt. Kalotaszeg vagy mezőség mint néprajzi tájegység a megyében található. Ez nagyon sok turistát vonz évről évre a megyébe, a néprajzi tájegységek néptánc táboroknak adnak helyet, melyek a határon túli táncosok vagy csak a néptánc kedvelői körében igencsak keresettek. Itt beszélhetünk a Válaszúti néptánc táborról, a széki néptánc táborról vagy akár a kalotaszentkirályi táborról, amelyek már emblematikus helyszínekké nőttek ki magukat a néptánc kultúrában. De itt beszélhetünk az egyedi népviseletekről is, ezek generációkról generációkra fennmaradnak, sok esetben a ruházatot a nagyszülőktől örökölik meg. A falvak népviselete különbö-

zik egymástól, sok esetben sajátos díszítések találhatók ezeken, vagy akár más ruházati elemek is tartoznak a viselethez, mint például a párta vagy a helánka.

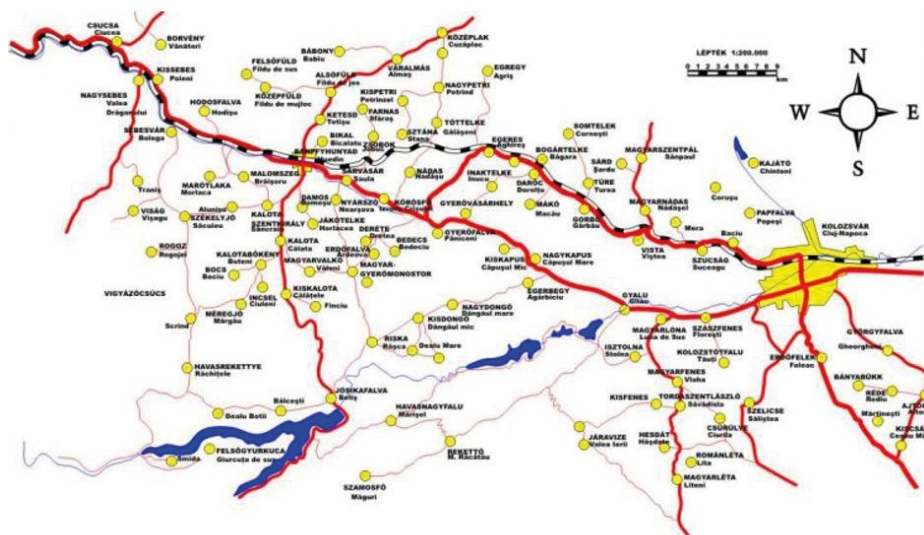
2. kép: Kalotaszegi viselet

Forrás: <https://netfolk.blog.hu/2013/01/28/kalotaszeg>.

A népzenei táborok többnyire a magyarországi turistacsoportok körében nagyon elterjedtek, Magyarországról több, már évente visszatérő néptáncscsoport vesz részt a táborokban, ahol jobban megismerhetik a néptánckultúrát, táncokat, énekeket vagy akár hangszeren játszani tanulhatnak.

6. ábra: Kalotaszeg térképe

Forrás: <https://www.bp18.hu/hirek/keruleti-hirek/item/18747-akiket-kalotaszeg-nem-feled>.

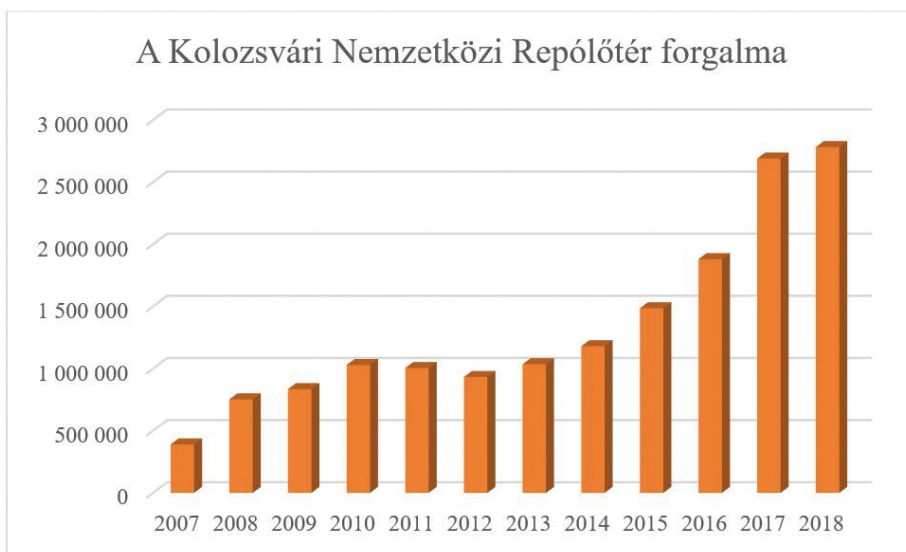
INFRASTRUKTÚRA

Kolozs megye infrastruktúra szempontjából egy csomópontot is képez. Kolozsváron található Románia második legforgalmasabb repülőtere, amely már évi több mint 2 millió utast szolgál ki. Szárazföldi szállításban is fontos szerepet játszik, a megyét átszeli az E60-as, illetve az E81-es európai út, valamint a megyében halad át az A3-as (Bukarest–Ploiești–Brassó–Marosvásárhely–Kolozsvár–Nagyvárad–Bors államhatár) és az A10-es (Szászsebes–Torda). Vasúti forgalom fontos csomópontja, a megyén két fontos vasútvonal halad át, a 300-as (Bukarest–Brassó–Nagyvárad), valamint a 400-as (Brassó–Dés–Szatmár). A vasúti forgalom nem keresett a turisták körében mivel a romániai vasút rossz állapota miatt a vonatok nagyon lassú sebességgel tudnak csak haladni, ennek ellenére naponta 2 vonatjárat köti össze Kolozsvárt Budapesttel vagy 2018 decemberétől már Béccsel is.

A közúti forgalom, főleg az E60 európai úton bonyolódik le, az áru- és személyszállítás ezen az útszakaszon történik, ezért gyakran előfordulnak torlódások, főleg azokban az órákban, amikor a lakosság a munkahelyére megy, illetve visszatér a lakóhelyére. Jelen pillanatban az A3-as autópálya több szakasza már megépült és át van adva a forgalomnak, de sajnos ez még nem elegendő, az országhatárt egyelőre nem tudjuk ezen a pályán elérni. Kolozs megyében körülbelül 62 km épült meg a sztrádaszakaszból, és a bővítése továbbra is folyamatban van.

Amint láthatjuk az alábbi grafikában is, 2007-ben lett lendületesebb a turistaáramlat a Kolozsvári Nemzetközi Repülőtéren. A grafikon elemzésénél kicsit óvatosnak is kell lennünk, mert nem csak a turisták száma van ebbe belefoglalva, hanem a kiutazók száma is. Mint tudjuk, az Európai Unióhoz való csatlakozáskor, 2007-ben megnyíltak a román állampolgárok előtt az uniós munkaerőpiacok és egy erőteljes kivándorlás vette kezdetét.

7. ábra: A Kolozsvári Nemzetközi Repülőtér forgalma

Forrás: Kolozsvári Nemzetközi Repülőtér éves beszámolója.

2014-től, a grafikon alapján, megfigyelhetünk egy dinamikusabban felfelé irányuló tendenciát, nagyban befolyásolja a Kolozsváron megrendezett két elektronikus zenei fesztivál, a Boncidán tartandó Electric Castle fesztivál, valamint a kolozsvári Untold fesztivál. E két fesztivál nem csak a hazai zenekedvelőket vonzza, nagyban jelen vannak a külföldi szórakozni vágyók is, mivel a két fesztivál világhírű lemezlovasokat sorakoztat fel.

A fesztiválok mellett a Wizz légitársaság is bővítette a kolozsvári flottáját, így még több desztináció érhető el közvetlenül a kolozsvári repülőtérrel, ha csak egy párat említünk meg ezek közül, akkor Luton, Heathrow, Basel, Barcelona stb. Ezek mellett más légitársaságok is közvetlen kapcsolatot biztosítanak a müncheni, frankfurti vagy az isztambuli repülőterekkel. A nyári szezonban is találhatunk szezonális járatokat, amelyek Kolozsvárt a mediterrán üdülő paradicsomaival kötik össze.

KÖVETKEZTETÉS

Kolozs megye egy dinamikusan fejlődő megye, évről évre több turista látogatja és erre a városvezetés is fel kell készüljön. Olyan projektek valósultak meg az elmúlt években, amelyek a várost lakhatóbbá tették, befogadóbbá és egyben barátságosabbá. Kolozsváron most már a polgármesteri hivatal által biztosított biciklikkel szelhetjük át a várost, a városközpontban wi-fi segítségével is tájékozódhatunk és felújított, korszerű autóbuszokkal utazhatunk a városban.

Szabadidős programokra is található a megyében lehetőséget, a Nyugati-Kárpátok erre nagyon jó lehetőséget biztosítanak, túrázások, vadvízi evezés, túra biciklizés vagy akár sízés (szezonális). A megyei tanács az utóbbi években az utak felújításának fogott neki annak érdekében, hogy azok a települések, amelyek a fent említett tevékenységeknek helyt adnak, könnyebben elérhetőek legyenek, illetve ezzel segítik a hegyi falvakat a turista körforgásba bekerülni és felzárkózni.

Infrastruktúra szempontjából a Kolozsvári Nemzetközi Repülőtér bonyolítja le a legnagyobb utasforgalmat. Folyamatosan bővülnek a desztinációk, amelyek elérhetőek közvetlenül Kolozsvárról. A repülőtér mellett a közúti forgalom a legfontosabb, a megyében áthaladó európai utak bonyolítják le a teherszállítás legnagyobb részét. Sajnos az A3-as autópálya szakaszai csak lassú tempóban haladnak, de ennek megvalósítása nagyon sokat könnyítene a megye forgalmán. Ha tovább gondoljuk az infrastruktúra fejlesztését, a vasútvonal felújítása is nagyon sokat segítené a személy-, illetve a teherszállításban, ezzel jelentősen segítené a közutak tehermentesítésében.

IRODALOMJEGYZÉK

- Lengyel Balázs (2004): *A tudásteremtés lokalitása: hallgatólagos tudás és helyi tudástranszfer*. Tér és Társadalom, XVIII/2. 51–71.
- Lengyel Márton (2004): *A turizmus általános elmélete*. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest.
- Lengyel Márton (szerk.) (2008): *TDM Működési kézikönyv*. Heller Farkas Főiskola, Budapest.
- Lengyel Imre – Rechnitzer János (2004): *Regionális gazdaságtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai – Tempo Online <http://statistici.insse.ro:8077/tempoonline/#/pages/tables/insse-table>.
- Erdélystat – statisztikák Erdélyről, <http://statisztikak.erdelystat.ro/>.
- Horváth Alpár (2010): *Az etnicitás dilemmája a Székelyföld turizmusfejlesztésben*. TÉT, XXIV/3. 147–162.
- Horváth Alpár (2010): *A területi turizmusfejlesztés lehetőségei a Székelyföldön*. Doktori értekezés tézisei. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Michalkó Gábor (2007a²): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár (Turizmus Akadémia 1.).
- Michalkó Gábor (2007b): *Magyarország modern turizmusföldrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Michalkó Gábor (2005a): *A turisztikai miliő földrajzi értelmezése*. Tér és Társadalom, 19(1). 43–63.
- Michalkó Gábor (2005b): *Turizmusföldrajz és humánökológia. Fejezetek a természet, a társadalom és az ember turizmushoz való viszonyáról*. Kodolányi János Főiskola–MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest–Székesfehérvár.
- Michalkó Gábor (2004): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár (Turizmus Akadémia 1.).
- Michalkó Gábor (2002): *Turizmus: praxis vagy tudomány? A turizmus tudománytani és felsőoktatási kérdései Magyarországon*. In: Aubert Antal (szerk.) *Kutatás a turizmusban: a turizmus aktuális kérdései Magyarországon*. Országos Turisztikai Konferencia 2002. PTE TTK, Pécs. 84–96.
- Michalkó Gábor – Rátz Tamara (2003): *A sátorverésen túl. A turizmustudomány magyarországi állapotairól*. Magyar Tudomány, 48(6). 447–457.
- Pusztai Bertalan (2009): *Tértudat és tudatturizmus: a tájjal kapcsolatos értelmező folyamatok szerepe a turizmusban*. In: *A tér vonzásában: a turisztikai termékfejlesztés térspecifikus vonásai*. Kodolányi János Főiskola, MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest–Székesfehérvár. 17–30.
- Ritchie, J. R. B. – Crouch, G. I. (2003): *The Competitive Destination. A Sustainable Tourism Perspective*. CABI Publishing, Oxon, UK – Cambridge, MA, USA.
- Észak-Nyugati Fejlesztési Stratégia (2020–2014).
- Kolozsvári „AvramIancu“ Nemzetközi Repülőtér éves beszámolója (2018).
- Kolozs megye Megyei Tanács, <https://www.cjcluj.ro/harta-digitala-a-judetului-cluj>
- <https://erdelyinaplo.ro/muvelodes/lelekmadar-uzenetek-valkorol>
- <https://netfolk.blog.hu/2013/01/28/kalotaszeg>
- <https://www.bp18.hu/hirek/keruleti-hirek/item/18747-akiket-kalotaszeg-nem-feled>

Győr-Újvárosi szociális városrehabilitációs program a győri humánszolgáltatási modell vonatkozásában

Social urban rehabilitation activities in Győr-Újváros in the light of human services model

---

Absztrakt

Figyelemre méltó a győri önkormányzat elmúlt időszakban megvalósított és jelenleg is zajló szociális városrehabilitációs törekvése, mely Győr-Újváros városrész tekintetében látványos fejlődést indított el, nem csak az épített, fizikai környezet megújítása terén, hanem a győri humánszolgáltatási feladatok vonatkozásában is. Tanulmányunkban a városrehabilitációs tevékenység és a humánszolgáltatási feladatok összefüggéseinek vizsgálatára vállalkoztunk.

Kulcsszavak: szociális városrehabilitáció, győri humánszolgáltatások, lakásügy, helyi szociális ellátórendszer, Egészséges Városok Program

Abstract

The remarkable social urban rehabilitation effort of the Győr Municipality which has recently been implemented and is currently in progress led to the considerable development of Győr-Újváros, not only in the renewal of the actual built environment but also in the social improvement of the inhabitants. In this paper we study the relationship between urban rehabilitation activities and functions of human services model.

Keywords: social urban rehabilitation, human services in Győr, housing policy, local social, Healthy Cities Project

BEVEZETÉS

Tanulmányunkban Győr Újváros városrészének vizsgálatát helyeztük középpontba az elmúlt évek szociális városrehabilitációs programjai törekvéseinek, tartalmának, eredményeinek bemutatásán, elemzésén keresztül, külön hangsúlyt helyezve a városrehabilitációs tevékenységek, illetve eredmények és a győri humánszolgáltatási feladatellátás kapcsolódási pontjaira, egymásra való hatásainak beazonosítására. Győr Megyei Jogú Város által nyújtott humánszolgáltatási feladatok körében négy meghatározó elemet tudunk kiemelni. Az egyik elem a szociális pillér, a szociálpolitika, az önkormányzat által ellátott kötelező és önként vállalt feladatok összessége a helyi szociális ellátórendszer keretén belül. A szociálpolitikai pillérhez szorosan kapcsolódva a másik nagy terület a lakásügy, mely többek között kiterjed az önkormányzati tulajdonban lévő lakások hasznosítására, illetve lakáscélú támogatások biztosítására. A harmadik meghatározó elem az egészségügyi alapellátás körébe tartozó önkormányzati feladatok biztosítása. A helyi egészségügyi ellátórendszerhez kapcsolódva azonosíthatjuk be a negyedik pillért, az Egészséges Városok Program keretében nyújtott szolgáltatásokat, kezdeményezéseket, melyet a győri önkormányzat önként vállalt feladatként lát el.

Az empirikus vizsgálatok során a városrehabilitáció lezárult, első üteme nyújt lehetőséget számunkra egy teljeskörű, összehasonlító elemzésre a győri humánszolgáltatási modell lakásügyi pillérje tekintetében, míg a folyamatban lévő második ütem tekintetében a humánszolgáltatási modellhez kapcsolódó, szoft elemeket vizsgáltuk.

SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

Győr az elmúlt időszakban számos tudományos kutatás középpontjában állt. A város nagy léptekben való fejlődésének mozgatórugója erős gazdasági bázisa, mely népszerű témája volt a vizsgálódásoknak. Több kutatás is foglalkozott a Győri Modellel, melyen belül az egyetem, az ipar és a város szoros együttműködési folyamatai kerültek bemutatásra.^[1] A győri együttműködési modell további vizsgálata kiemelte, hogy a szoros együttműködés nem csak a város, hanem a régió versenyképességének növelésében és az infrastruktúra fejlesztésében is meghatározó szerepet tölt be.^[2] A Győrben zajló folyamatok további elemzései a gazdasági kormányzás felé való elmozdulást azonosították be.^[3] A Győri Modell

[1] Rechnitzer János – Kecskés Petra – Reisinger Adrienn (2016): A Győri Modell – Az Egyetem, az ipar és a város együttműködési dimenziói. In: Lengyel Imre – Nagy Benedek (szerk.): *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraparosodása*. JATE Press Kiadó, Szeged. 225-239.

[2] Fekete Dávid (2018b): *Latest results of the Győr Cooperation Model*. Civic Review, Vol. 14, Special Issue. 195-209.

[3] Fekete Dávid (2018c): *Economic Development and Economic Governance Through the Example of the City of Győr*. Deturope, Vol. 10, Issue 1. 97-115.

meghatározó szereplői a vállalatok, melyek vizsgálata szintén népszerű kutatási téma volt az elmúlt években. Elemzés tárgyát jelentette a vállalatok nyitottsága,^[4] a vállalatok kapcsolati hálójának feltérképezése,^[5] továbbá a gazdaságfejlesztési tevékenységet folytató szervezetek gazdasági fejlődéshez való hozzájárulása.^[6] A területi tőke vizsgálatok sem kerültek el a városban zajló folyamatokat, mely kutatások szintén alátámasztották, hogy a helyi gazdaság együttműködési rendszerei nagymértékben hozzájárulnak a város gazdaságának fejlődéséhez.^[7] A területi tőke elméletét alapul véve az elemzések középpontjában a város fejlődésének szakaszai, valamint a gazdasági, a kulturális és a társadalmi tőke helyi sajátosságai álltak.^[8] Az elmúlt évek egyik legjelentősebb kutatása – a Győri Járműipari Körzet kutatás – keretében elméleti és gyakorlati úton is feltérképezték, hogy egy dinamikusan fejlődő szektor, Győr esetében a járműipar milyen hatással van a városra. A kutatás többek között kiemelten foglalkozott a város jövőképe alakulásával stratégiai dokumentumok vizsgálata révén,^[9] valamint a győri gazdaság pályapontjaival a rendszerváltástól napjainkig.^[10] Az egyik legfrissebb kutatás az AUDI győri gazdaságra gyakorolt hatásait, társadalmi felelősségvállalását vizsgálja,^[11] továbbá kitér a győri térség öt kis- és középvállalatának AUDI-s kapcsolódási pontjaira, melyet esettanulmányok keretében tár fel. További kutatások érintették a győri agglomerációt,^[12] valamint a város és vidéke kontextusban a győri térségben a térkapcsolatok elemzését.^[13] A városkérdés és a módosult állami szerepelfogás kutatása Győr példáján szintén izgalmas témaköre volt

[4] Czákó Katalin – Hajdu-Smahó Melinda (2014): Vállalati nyitottság vizsgálata a Győri Járműipari Körzet területi tőkéjében. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaság szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 216–229.

[5] Reisinger Adrienn (2014b): Vállalatok kapcsolati hálója Győrben és térségében. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaság szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 230–243.

[6] Reisinger Adrienn – Kecskés Petra – Czákó Katalin (2017): *Services of Economic Development Organisatio in Győr*. Deturope, 9(3). 85–100.

[7] Czákó Katalin – Dóry Tibor (2016): *A területi tőke koncepciója és a városi vállalkozáskutatás*. Tér és Társadalom, 30(1). 18–36.

[8] Rechnitzer János (2016): *A területi tőke a városfejlesztésben*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

[9] Fekete Dávid (2014): Győr aktuális jövőképe a város stratégiai dokumentumainak tükrében. In: Dusek Tamás (szerk.): *A városi rendszer működése: Közösségi szféra, oktatás és Győr jövőképe*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 180–187.

[10] Rechnitzer János (2014): A győri gazdaság pályapontjai a rendszerváltástól napjainkig. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdasági szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 104–129.

[11] Fekete Dávid (2018a): *25 éve Győrben az AUDI: A kutatás eddigi eredményeinek összefoglalása*. TÉR – GAZDASÁG – EMBER, VI. évf. 1. sz. 9–24.

[12] Honvári Patrícia (2014): Győri agglomerációs kutatása és eredményei a 60-as évektől napjainkig. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaság szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 7–22.

[13] Szörényiné Kukorelli Irén (2014): Város és vidéke – térkapcsolatok elemzése Győr térségében. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaság szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 22–49.

az elmúlt időszak tudományos vizsgálódásainak.^[14] A közszolgáltatások területi és szervezeti hatékonyságával és győri példákkal foglalkozott egy másik, helyi fókuszú kutatás.^[15] Egy további kutatás pedig a lokális források szerepét hangsúlyozza ki Győr város forrásbevonási stratégiájának elemzésével.^[16] Egy friss kutatás^[17] a Modern Városok Program elemzésével foglalkozik, mely bár a város jövőbeli fejlődési irányait nagymértékben meghatározza, azonban kevésbé érinti a győri humánszolgáltatási modell elemeit.

Győr város humánszolgáltatási feladataihoz kapcsolódóan számos új eredmény látott napvilágot az elmúlt években. Feltérképezésre került az alapvető emberi szükségletek érvényesülése, megjelenése, kielégítettsége, valamint beazonosításra kerültek az alapvető értékpreferenciák a győri lakosság vonatkozásában, melyek a győri humánszolgáltatást nyújtó szociális és egészségügyi intézmények számára is irányt tudnak mutatni olyan tekintetben, hogy ezen intézmények milyen válaszokat adjanak a szükségletek alakulására.^[18] Az alapvető szükségletek mellett további kutatás érintette a győriek magasabb rendű aktivitási szükségleteit is.^[19] A helyi egészségügyi ellátórendszerrel összefüggésben Győr lakosságának egészségi állapota és az ezzel kapcsolatos attitűdök térségei sajátosságainak elemzése is a tudományos vizsgálódások tárgyát képezték,^[20] továbbá a helyi egészségügyi feladatok ellátásával is külön tanulmány foglalkozott.^[21] A helyi együttműködések mélyreható feldolgozására nem csak a gazdasági szektor kapcsán került sor, hanem a szociális szolgáltatásokban folyó tevékenység egyik építőköveként is izgalmas vizsgálódások középpontjába került e terület.^[22] A városi együttműködés

[14] Somlyódy Péter (2014): A városkérdés a módosult állami szerepelfogás keretei között. In: Hardi Tamás – Somlyódy Péter (szerk.): *Városfejlesztési trendek és állami szerepek*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 103–111.

[15] Dusek Tamás (2014): A közszolgáltatások területi és szervezeti hatékonysága és győri integrációja. In: Dusek Tamás (szerk.): *A városi rendszer működése: Közösségi szféra, oktatás és Győr jövőképe*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 45–54.

[16] Kovács Gábor (2014): A lokális források szerepe a helyi önkormányzatok finanszírozásában: Győr MJV forrásbevonási stratégiájának elemzése. In: Dusek Tamás (szerk.): *A városi rendszer működése: Közösségi szféra, oktatás és Győr jövőképe*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 28–44.

[17] Fekete Dávid (2018d): Győri fejlesztések a Modern Városok Program keretében. *Területi Statisztika*, 58(6). 638–658., Fekete Dávid (2019): *A modern városok program jelentősége a hazai városfejlesztésben*. *Tér és társadalom*, 33(1). 27–43.

[18] Nárai Márta (2014a): Humán szükségletek alakulás Győrben I. – Alapszükségletek. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 154–181.

[19] Nárai Márta (2014b): Humán szükségletek alakulás Győrben II. – Magasabb rendű aktivitási szükségletek. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 182–200.

[20] Kovácsné Tóth Ágnes (2014): A lakosság egészségi állapotának és egészségtudatosságának néhány jellemzője. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 201–216.

[21] Laczkovits-Takács Tímea (2018a): *Győr humánszolgáltatási modelljének egészségügyi pillére 1990-től napjainkig*. *Polgári Szemle*, 14(1-3). 90–106.

[22] Budai István (2014): Az együttműködés mint a szociális szolgáltatásokban folyó tevékenység egyik építőköve. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrend-*

sek mellett a kutatások a győri várostérség szociális együttműködéseivel,^[23] illetve a szociális intézményrendszer szereplőinek hálózati struktúrájával, belső – egymás közti – kifelé irányuló együttműködési kapcsolataival^[24] is kiemelten foglalkoztak. Külön vizsgálat irányult a győri szociálpolitika fejlődési ívére, szerepének vizsgálatára Győr stratégiai dokumentumainak tükrében.^[25] A helyi, győri társadalmat több empirikus kutatás is elemezte, melyek során vizsgálták a helyi társadalom dimenzióit,^[26] a győri városrészek és lakóövezetek társadalmi tagozódását,^[27] valamint a győri identitást és háttértényezőit^[28] és a győriek társadalmi részvételének jellemzőit.^[29] Egy magyar nagyváros társadalmának szerkezetét,^[30] valamint a győri lakosság társadalmi rétegződését és mobilitását^[31] további tanulmányok vették górcső alá. A győri humánszolgáltatási modell Egészséges Városok Program pillérje is a tudományos érdeklődés középpontjában állt az elmúlt időszakban.^[32]

A győri tudományos szakirodalmi háttér mellett röviden kitérünk a városrehabilitáció szakirodalmi megalapozottságára is. Városrehabilitáció vagy

szer Győrben. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 230–244.

[23] Budai István – Puli Edit (2014): Az együttműködés vizsgálata a szociális szolgáltatásokban. Az áltéma-kutatás eredményeinek összegzése. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 272–290.

[24] Csizmadia Zoltán (2014): A szociális intézményrendszer szereplőinek hálózati struktúrája. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 245–271.

[25] Laczkovits-Takács Tímea (2019a): *Győr stratégiai dokumentumai a szociálpolitika tükrében.* Szociálpolitikai Szemle, V. évf. 1. sz. 81–95.

[26] Tóth Péter – Ditrói Zoltán (2014): A helyi társadalom dimenziói. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 75–99.

[27] Páthy Ádám (2014): A társadalmi szerkezet belső területi sajátosságai. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 48–74.

[28] Bugovics Zoltán (2014): A győri identitás háttértényezőinek vizsgálata. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 100–115.

[29] Reisinger Adrienn (2014a): Társadalmi részvétel – ahogy a győriek látják. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 116–128.

[30] Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (2014): Egy magyar nagyváros társadalmának szerkezete a XXI. század első felében. Bevezető tanulmány társadalomszerkezeti kitekintéssel. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 7–28.

[31] Róbert Péter (2014): Társadalmi rétegződés és mobilitás. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben.* Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 28–47.

[32] Laczkovits-Takács Tímea (2018b): Vázlat a Győri Egészséges Városok Program idősgügyi intézkedéseiről. In: Fekete Dávid – Filep Bálint (szerk.): *Innováció, kultúra és életminőség a Kárpát-medence nagyvárosaiban.* Az I. Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetem válogatott tanulmányai. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft. 53–64., Laczkovits-Takács Tímea (2019b): Társadalmi részvétel és önkéntesség a győri Egészséges Városok Program keretein belül. In: Reisinger Adrienn – Kecskés Péter – Buics László – Berkes Judit – Balassa Bernadett (szerk.): *Kulturális Gazdaság.* Kautz Gyula Emlékkonferencia 2018. június 5. elektronikus formában megjelenő kötete. 13.

más szóval, városfelújítás alatt leromlott állapotú városrészek lakóépületeinek, lakásainak, közösségi intézményeinek és infrastruktúrájának felújítását értjük, mely felújítás során kiemelt cél a városrész jellegzetes szerkezetének, beépítési módjának, az épületállomány értékes részeinek megtartása.^[33] Az épített környezet leromlása általában együtt jár a terület társadalmi lesüllyedésével is, éppen ezért a városrehabilitációnak pozitív hatásait nem csupán az épített környezetre kell kifejtenie, hanem a társadalmi környezetre is. Ilyen esetben beszélhetünk a szociális típusú városrehabilitációról, mely a hagyományos eszközök (épületfelújítás, közterület megújítás stb.) mellett gazdasági, társadalmi és környezeti fejlesztési programokat is magában foglal, mely típusról Győr-Újváros esetében is beszélhetünk. A városrehabilitáció szociális vetületeivel, az egyes társadalmi csoportok részvételével vagy éppen kizáródásával az elmúlt időszakban számtalan esettanulmány és elméleti jellegű tudományos munka jelent meg.^[34]

SZOCIÁLIS VÁROSREHABILITÁCIÓ GYŐR-ÚJVÁROSBAN

Hogy miért is Újváros vált az elmúlt időszak győri városrehabilitációs tevékenységének első számú területévé, érdemes a konkrét számok, adatok megismerése előtt nagyon röviden a történelmi előzményekre^[35] is kitérni. Újváros Győr nyugati szélén elterülő városrész, mely az első olyan városrész volt a középkort követően a XVI. század elején, mely a városfalakon kívül benépesült. A fejlődés a török kor után indult el, majd a XIX. században vált Újváros azon patinás városrészévé, mely egészen az 1940-es évekig jellemezte. A fejlődés korszakaiban, a XVII-XIX. században alakult meg az egymás mellett élő öt felekezet, valamint épült fel a Kossuth Lajos utca és a Bálint Mihály utca műemlék házainak nagy része. Polgárok, vagyonos kereskedők, vállalkozók stabil egzisztenciával rendelkező kisiparosok telepedtek le a városrészben. Azonban a szocializmus évei alatt az állam rossz gazdának bizonyult és nem vagy csak alig költött a Kossuth Lajos, a Bálint Mihály utcai és környékbeli épületek állagmegóvására, így azok állapota folyamatosan

[33] Egedy Tamás – Kovács Zoltán (2005): A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése. In: Egedy Tamás (szerk.): *Városrehabilitáció és társadalom*. Magyar Tudományos Akadémia, Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 9–21.

[34] McGregor, A. – McConnachie, M. (1995): *Social Exclusion, Urban Regeneration and Economic Reintegration*. Urban Studies, 32(10). 1587–1600., Wrigley, N. – Guy, C. – Lowe, M. (2002): *Urban Regeneration, Social Inclusion and Large Store Development: The Seacroft Development in Context*. Urban Studies, 39(11). 2101–2114., Atkinson, R. (2003) Addressing urban social exclusion through community involvement in urban regeneration. In: Imrie, R. – Raco, M. (eds.): *Urban renaissance? New labour, community and urban policy*. Bristol: The Policy Press. 101–120., Yung, E. H. K. – Chan, E. H. W. – Xu, Y. (2014): *Sustainable Development and the Rehabilitation of a Historic Urban District – Social Sustainability in the Case of Tianzifang in Shanghai*. Sustainable Development, 22. 95–112.

[35] Akcióterületi terv (2012): Megyei Jogú Városok városrehabilitációs témájú kiemelt projektjavaslatai NYDOP-2009-3.1.1/B – Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén.

romlott, mindezzel párhuzamosan a generációk óta itt élők, 1949 után bérlővé tett egykori tulajdonosok, illetve utódaik kényszerűségből költöztek el a városrészből az 1970-1980-as években. Helyükre a tanács a városszéli cigánytelep felszámolásával párhuzamosan alacsonyabb társadalmi státuszú embereket költöztetett a lakásokba, mely folyamat kisebb mértékben, de folytatódott a rendszerváltás után is és mindez konzerválta a kialakult helyzetet. A romlás, a stagnálás hosszú időszaka után 2012-ig nem következtek a megújulás irányába tett lépések.

1. ÚJVÁROSI REHABILITÁCIÓ ELŐZMÉNYEI GYŐR STRATÉGIAI DOKUMENTUMAIBAN

Kutatási témánk előzményeit két stratégiai dokumentum, a 2008-ban elfogadott Győr Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája,^[36] illetve a 2014-ben jóváhagyott Győr Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája^[37] tekintetében vizsgáltuk.

Az *Integrált Városfejlesztési Stratégia* (a továbbiakban: IVS) a 2001-es népszámlálási adatokat alapul véve beazonosította a kedvezőtlen adottságú, vagyis alacsony státuszú rétegeket koncentráló városrészeket Győr városában. A helyzetelemzés adatait^[38] felhasználva három eljárás^[39] segítségével kerültek rangsorolásra a városrészek, melyek tekintetében az alábbi megállapítások kerültek megfogalmazásra (IVS, 281):

- alacsony státuszú társadalmi csoportok szegregálódása leginkább Újváros, Gorkijváros és Gyárváros egy zónájában figyelhető meg, mindezt szükséges kiegészíteni Nyugat-Újvárossal és Szigettel, ahol mérsékeltőbb a koncentráció;
- leghátrányosabb helyzetű városrész egyértelműen Újváros, hiszen a négyből három problémamutató esetében a legkedvezőtlenebb adatokat tudja felmutatni (20%-os munkanélküliségi ráta, 61%-os az alacsony végzettségűek aránya, a lakások egynegyede komfort nélküli vagy szükséglakás);
- a városrészek népessége alapján a legrosszabb helyzetű három városrészben él a lakosság 2,2%-a, az öt legrosszabb városrészt nézve már a lakosság 6,8%-a. Mindezek alapján elmondható, hogy az ilyen paraméterek alapján szegregált csoportok aránya alacsony a városban, de Újváros esetében különösen nagyok az eltérések.

[36] 41/2008. (II.28.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Győr Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája.

[37] 162/2014. (IX.12.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Győr Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája.

[38] A felhasznált adatok a következők voltak: foglalkoztatottsági, munkanélküliségi, iskolázottsági és lakás komfortossági mutatók, valamint az önkormányzat legfrissebb segélyezési és bérlakás koncentrációs adatai.

[39] A három alkalmazott eljárás a következő volt: rangsorolás, egységes fejlettségi index készítése adatredukciós eljárással és klaszterelemzés.

A dokumentum továbbá kitér az alacsony társadalmi státuszú csoportokra is, melyeknek tagjai legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek és rendszeres munkajövedelemmel pedig nem. Amennyiben ezen csoport aránya 50%-ot meghalad egy területegységen belül, azt szegregálnak kell tekinteni. Összességében megállapításra került, hogy a város lakosságának átlagosan 10%-a tekinthető alacsony státuszúnak, nincs olyan városrész, ahol ez a csoport eléri a lakosság 50%-os arányát. Azonban messze kiemelkedve a győri városrészek megoszlási struktúrájából, az alacsony státuszúak koncentrációja Újvárosban a legmagasabb. Az IVS helyzetelemzésére alapozva az újvárosi városrész tekintetében az alábbi jellemzők emelhetők ki:

- halmozottan hátrányos helyzet a városrészben,
- a kormegoszlás tekintetében a 14 év alattiak aránya kiemelkedő, ami egyúttal magas gyermeklétszámot is jelent,^[40]
- az újvárosi óvodában a halmozottan hátrányos helyzetűek aránya meghaladja a 60%-ot,
- deficit figyelhető meg az aktív korú lakosság tekintetében, ehhez kapcsolódóan a lakosság munkaerő-piaci státusza is kedvezőtlen,
- a komfort nélküli lakások aránya Újvárosban a legmagasabb,
- az önkormányzati tulajdonú lakások aránya meghaladja a 40%-ot,
- a városfejlesztési kézikönyv által meghatározott két alapmutató esetében a városrész meghaladja az 50%-os kritérium-értéket (a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya a városrészben 61,4%, míg a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya 62,8%).

Összességében kijelenthető, hogy a 2001-es népszámlálási adatok alapján Újváros olyan nagyobb, egybefüggő szegregált, több dimenziót is tekintve hátrányos helyzetekkel jellemezhető területet képez a városon belül, ahol az anti-szegregációs terv készítésének útmutatója alapján 50 főnél nagyobb koncentrációja figyelhető meg az alacsony státuszú lakosoknak, mely alapján Győr Megyei Jogú Város anti-szegregációs programjának elsődleges célterületeként tekinthetjük Sziget városrész vele határos területeivel együtt. A program beavatkozási területei a lakhatási, az oktatási, a munkaerő-piaci integráció és a szolgáltatásfejlesztés, valamint átfogó fejlesztési projektként Újváros rehabilitációja kulturális negyed kialakításával, mely utóbbi ingatlan felújítást, funkcióbővítést, valamint a közutak és a közműhálózat fejlesztését foglalja magában.

Az *Integrált Településfejlesztési Stratégia* (a továbbiakban ITS) releváns fejezete a 2001-es adatok alapján megjelölt szegregált vagy szegregációval veszélyeztetett területek aktuális viszonyainak vizsgálatát tartalmazza a 2011-es népszámlálás adatainak segítségével. Az adatokat elemezve az alábbi megállapítások fogalmazhatók meg:

- javulás figyelhető meg a foglalkoztatás terén, Újváros esetében 10 év alatt 5%-

[40] 100 családra 139 gyermek jut, ami messze meghaladja a városi átlagot.

os növekedés figyelhető meg aktivitás tekintetében, amivel párhuzamosan a tartós munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya csökkent;

- azonban a munkanélküliségi ráta továbbra is magas;
- az aktív korú lakosságon belül még mindig magas a legfeljebb általános iskolai végzettség aránya, de egyúttal megfigyelhető a legmagasabb iskolai képzettség folyamatosan felfelé tolódása;
- az alacsony komfortfokozatú lakások aránya továbbra is magas, főként Újváros esetében.

Gyakorlatilag az összes fejlettséget mérő mutató tekintetében pozitív változás tapasztalható 10 év viszonylatában.

2016-ban módosításra került a 2014-ben elfogadott ITS és elfogadásra került Győr Megyei Jogú Város 2016–2020 közötti időszakra vonatkozó anti-szegregációs programja,^[41] aminek háttérében az állt, hogy az ITS 2014-es készítésekor még nem állt rendelkezésre a KSH 2011-es népszámlálási adatai alapján részletes adatbázis, ebből kifolyólag nem voltak kimutathatóak a szegregált és szegrációval veszélyeztetett területek.

A KSH Népjóléti Főosztálya a 2011-es népszámlálási adatokból kiindulva a szegregációs mutató alapján lehatárolta Győr város három szegregátumát (1. táblázat) és három szegregációval veszélyeztetett területét. A szegregációs mutató alapján szegregátumról beszélünk, amennyiben a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők és a rendszeres munkajövedelemmel nem rendelkezők aránya a 15-59 év közötti aktív korúakon belül meghaladja a 35%-ot.^[42]

1. táblázat: Szegregátumok Győr városában (2011)

Elnevezés	Érintett utcák
1. szegregátum	Veszprémi út, Szent Imre út, Kismegyeri út
2. szegregátum	Majorok utca, Pásztor utca, Síp utca
3. szegregátum	Bercsényi liget, Erkel F. u., Kossuth L. u., Jakobinus u., Bálint M. u., Beér Köz, Kossuth L. u., Transzportház u., Bálint M. u., Budai N. A. u., Selyem u., Sütő u., Budai N. A. u., Cukrász köz, Rózsa köz, Kossuth L. u., Budai N. A. u., Festő u., Városház köz

Forrás: Saját szerkesztés a 142/2016. (IX.23.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat alapján.

[41] 142/2016. (IX.23.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Javaslat Győr Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiájának módosítása.

[42] 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről.

A táblázatban megjelölt 3. szegregátum a város legnagyobb méretű szegregátuma, 2011-ben 384 fő élt a megjelölt utcákban, melyek Újváros városrészben találhatóak. A szegregátumot jellemző adatok közül kiemelendő a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya az aktív korúak tükrében, mely 52,5%, a rendszeres jövedelemmel nem rendelkezők aránya az aktív korú lakosság körében, ami 65%-ot tesz ki, valamint az alacsony komfortfokozatú lakások aránya, ami eléri a 30%-ot. A 2011-es adatok alapján továbbra is elmondhatjuk, hogy Újváros városrészt érinti legsúlyosabb mértékben a szegregáció kérdése.

2. A GYŐRI HUMÁNSZOLGÁLTATÁSOK ÉS ÚJVÁROS KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI

Az újvárosi városrész tekintetében külön vizsgálat tárgyát képezte, hogy Győr humánszolgáltatási feladatainak szociális pillérjét tekintve milyen a városrész, a városrészi lakosság intézményi ellátottsága. A szociálpolitikai pillérhez tartozó 0-3 éves korú gyermekek ellátását szolgáló bölcsőde nem található a városrészben, úgy mint a hajléktalan személyek ellátását biztosító intézmény sem. A Család- és Gyermekjóléti Központ, mely magában foglalja a család- és gyermekjóléti szolgáltatást, az újvárosi részben működteti újvárosi irodáját, mely alapszolgáltatási feladatokat, klasszikus családsegítést, valamint gyermekvédelmi alapszolgáltatási feladatokat lát el. Az Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény (a továbbiakban EESZI) alapszolgáltatási feladatként biztosítja a nappali ellátást az idősek számára, melynek keretében a családsegítővel közös épületben működteti a 10. számú Idősek Klubját. A házi segítségnyújtás az EESZI szomszédos városrészben, Révfülaban található I. sz. Gondozási Központon keresztül valósul meg. Az épület felújítására Újváros rehabilitációjához kapcsolódva önkormányzati forrásból került sor 2010-ben, új helyet biztosítva a szociális ágazat imént említett szolgálatainak. A szociális pillérhez kapcsolódóan meg kell említeni továbbá a városrészben működő Szent Cirill és Method Alapítványt, mely 2001. február 1. óta ellátási szerződés keretében ellátja a családok és gyermekek átmeneti ellátását, mint az önkormányzat kötelező feladatát. A humánszolgáltatások lakásügyi pillérjéhez kapcsolódó feladatellátás infrastrukturális hátterével kapcsolatban elmondható, hogy Újvárosban jelenleg 288 db önkormányzati tulajdonú lakás van, melyből 146 aktív lakásról beszélhetünk. Az aktív lakásokon belül az alábbi megoszlás figyelhető meg:

- 32 db komfort nélküli,
- 21 db félkomfortos,
- 40 db komfortos,
- 53 db összkomfortos.

3. VÁROSREHABILITÁCIÓS INTÉZKEDÉSEK ÚJVÁROSBAN

Ahogy országos viszonylatban is elmondható, úgy helyi szinten is, hogy a rendszerváltás előtt nem nagyon fordítottak figyelmet az épületállomány karbantar-

tására, szükséges felújításokra, bár az 1980-as években voltak kísérleti próbálkozások, de az épített környezet problémái halmozottan jelentkeztek 1990 után, és az elhanyagolt épület- és lakásállományú városrészek jelentős hátránnyal indultak a lakáspiacon. 2012 előtt, az úJVárosi akcióterületen lezajlott városrehabilitációs tevékenységek közül meg kell említeni a Kossuth Lajos utcai volt zsinagóga épületének felújítását, az akcióterület környezetében lezajlott tevékenységek közül pedig a Rába Quelle Gyógy-, Termál- és Élmenyfürdő kialakítását a régi fürdő helyén.^[43] Az első nagyobb lépésre ÚJVáros városrész rehabilitációja érdekében a Nyugat-Dunántúli Operatív Program keretében 2011-ben került sor az első körös pályázati anyag,^[44] majd 2012-ben a második körös pályázati anyag, köztük a végleges Akcióterületi Terv jóváhagyásával a „Szociális városrehabilitáció Győr-ÚJVáros területén” elnevezésű pályázat kapcsán.^[45] Az úJVárosi szociális városrehabilitációs projekt I. ütemének megvalósítása 2012.11.01–2014.12.31. között zajlott le. Az akcióterület lehatárolását és a projektelemeket az 1. ábra mutatja be. A projekt egyaránt tartalmazott infrastrukturális, beruházás jellegű és soft elemeket, melyek az alábbi beavatkozások formájában valósultak meg:

1. infrastrukturális, beruházás jellegű fejlesztési elemek:

- lakófunkciót erősítő tevékenységek: összesen 40 db modern szociális bérlakás kialakítása 6 épületben (Kossuth Lajos utca 15., 19., 21., 22/B., 26., 28.);
- közösségi funkciókat szolgáló tevékenységek: ÚJVárosi Szent József római katolikus plébániatemplom külső felújítása;
- közszféra funkciónak megerősítését szolgáló fejlesztések: rendőrségi helyiség kialakítása a Kossuth Lajos utca 13. számú épület földszintjén; Kossuth Lajos Általános Iskola épületének homlokzati felújítása (Kossuth Lajos utca 13.);
- közterületek fejlesztése: Bercsényi liget közterületi rehabilitációja (Híd utca – Jakobinus utca közötti szakaszon) – pihenőpark, játszótér, KRESZ-park kialakítása; szelektív hulladékgyűjtő sziget kialakítása a Bercsényi ligetben;
- gazdasági funkciót szolgáló tevékenységek – 5 db üzlethelyiség kialakítása – Kossuth Lajos utca 15., 19., 26. számú épületek földszintjén.

2. infrastrukturális, beruházás jellegű fejlesztéseket kiegészítő „soft” elemek:

- az érintett lakosság bevonását célzó egészségügyi akciók: egészségügyi szűrővizsgálatok;

[43] Akcióterületi terv (2012): i. m.

[44] 38/2011. (II.25.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Javaslát a NYDOP-2009-3.1.1/B. kódszámú pályázati felhívásra elkészített ”Szociális városrehabilitáció Győr-ÚJVáros területén” című projektjavaslat első körös pályázati anyagát képező Előzetes Akcióterületi Terv és a projekt költségvetés elfogadására, valamint a pályázat első körös fordulójára történő benyújtásra.

[45] 133/2012. (V.25.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Javaslat a 38/2011. (IV. 29.) Kgy. sz. határozat módosítására és az NYDOP-3.1.1/B-09-1f-2011-0001 kódszámú, ”Szociális városrehabilitáció Győr-ÚJVáros területén” című projektjavaslat második körös pályázati anyagát képező Akcióterületi Terv elfogadására.

- közösségfejlesztést és a szabadidő hasznos eltöltését segítő szolgáltatások, tanfolyamok, képzési programok kialakítása: szakemberek, felnőttek, fiatalok képzése (munkaerő-piaci beilleszkedést/visszailleszkedést segítő képzés felnőttek részére, hátrányos helyzetű fiatalok szakképzésbe való bevonását célzó oktatási program); iskola programok (Kossuth Lajos Általános Iskola);
- helyi környezettudatosság elterjesztését segítő tájékoztatási, szemléletformáló akciók;
- családsegítő szolgáltatás kiterjesztése, bővítése a helyszínen, valamint a kötelező feladatellátáson túl szociális, gyermekjóléti szolgáltatások kialakítása;
- bűnmegelőzést elősegítő programok, bűnmegelőzés és közbiztonság erősítésével kapcsolatos képzési, szemléletformáló programok, helyi bűnmegelőzési stratégiák és cselekvési tervek elkészítése (szomszédsági rendőrség program, prevenció szakmai program, ifjúságvédelmi portyaszolgálat);
- soft tevékenység közvetett eljárásrendben miniprojektek formájában (a soft témakörökhöz kapcsolódnak, egy-egy szolgáltatásra, akcióra korlátozódnak, nem kísérik végig a projekt teljes időszakát, civil szervezetek részvételével).

1. ábra: Az újbárosi szociális városrehabilitációs projekt I. ütemének akcióterülete és a projektelemek

Forrás: Akcióterületi terv, 159.

2. táblázat: Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén I. és II. ütemének legfontosabb adatai

	Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén I. ütem	Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén II. ütem (szoft tevékenységek)	Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén II. ütem (infrastrukturális beruházást megvalósító tevékenységek)
Megvalósítási időszak	2012.11.01-2014.12.31.	2016.09.01-2020.08.31.	2017.01.01-2021.02.28.
Akcióterület behatárolása	<p>Győr-Újvárosi Szociális Városrehabilitáció Akcióterülete</p> <p>Határai: Jakobinus utca – 8098 hrsz. út</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bercsényi liget északi oldala – Híd utca - Ráth Mátyás tér - Péterfy Sándor utca - Petőfi tér – Rába utca - Burcsellás köz - Bálint Mihály utca - Jakobinus utca 	<p>A szegregátumot és a szegregációval veszélyeztetett területet is magába foglaló, annak közvetlen környezetét jelentő, az ITS-ben is nevesítésre kerülő Újváros városrész.</p> <p>Határai: Olimpia út, Bercsényi liget északi útjának déli oldala, Ráth Mátyás tér északi telkek északi határa, Kis-Rába nyugati partja, Rába nyugati és északi partoldala a város közigazgatási határáig, onnan a város nyugati közigazgatási határa, délen az 1. sz. főút</p>	<p>A szegregátumot és a szegregációval veszélyeztetett területet is magába foglaló, annak közvetlen környezetét jelentő, az ITS-ben is nevesítésre kerülő Újváros városrész. Határai: Olimpia út, Bercsényi liget északi útjának déli oldala, Ráth Mátyás tér északi telkek északi határa, Kis-Rába nyugati partja, Rába nyugati és északi partoldala a város közigazgatási határáig, onnan a város nyugati közigazgatási határa, délen az 1. sz. főút</p>
Projekt átfogó célja	<p>- az egész akcióterület hosszú távú és teljes körű rehabilitációjának elindítása, - a projekt nyomán az akcióterületen lévő többi lakó-és középület felújítása is megtörténjen 2030-ig részben önkormányzati, részben pedig magántőke bevonásával, - az akcióterületen élő lakosság képzettségi, foglalkoztatottsági és jövedelmi szintjének jelentős növekedése</p>	<p>- a projekt akcióterületén, Győr-Újvárosban lévő szegregátumban és a szegregátummal veszélyeztetett területen élő hátrányos helyzetű személyek, illetve társadalmi csoportok társadalmi gazdasági hátrányainak enyhítése, életkörülményeinek javítása,</p> <p>- a helyi közösségek kohéziójának erősítése, a társadalmi integráció elősegítése, - a Győr-Újvárosi lakosok kirekesztettségének csökkentése, hosszabb távon annak megszüntetése olyan komplex, helyben elérhető szolgáltatások bevezetésével, melyek a célcsoport aktív cselekvő részvételével valósulnak meg és életkörülményeik javítását szolgálják</p>	<p>- a Győr-Újváros területén elhelyezkedő szegregátumban élő hátrányos helyzetű személyek, illetve társadalmi csoportok leszakadásának megállítása, életkörülményeinek javítása, a leromlott lakókörnyezet rehabilitációja</p>

Forrás: Saját szerkesztés az Akcióterületi terv, a Közösségi beavatkozási terv és a Megvalósíthatósági tanulmány alapján.

A projekt megalapozásához kapcsolódott egy akcióterületi felmérés, mely az akcióterület kérdőíves felmérésében, illetve lakossági, szervezeti és intézményi fókuszcsoporthoz interjúban nyilvánult meg, amit 2010 januárjában és februárjában végeztek el. Az akcióterületi felmérés során összesen 72 háztartást sikerült elérni, továbbá 31 lakás tekintetében nem volt lehetőség a lakásba való bejutásra, többnyire azért, mert e lakások nagy többsége már lakatlan volt, korábban már leürítésre került. A projekt által érintett, 6 Kossuth utcai lakóépület tekintetében gyűjtöttük ki és vizsgáltuk meg a kérdőíves felmérés eredményeit, melyet az elemzés során kiegészítettük Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának adat-szolgáltatásával. Végeztünk továbbá egy összehasonlító elemzést az első körös városrehabilitáció előtti, 2010-es és utáni, 2018-as állapotokról a felújított 6 lakó-épület tekintetében az 3. számú táblázatban található hét indikátor alapján.

3. táblázat: Az empirikus vizsgálatok szempontjai és a hozzárendelt indikátorok

Vizsgálati szempont	Indikátorok
Hard infrastruktúra változása	I1. Lakásszám
	I2. Üzlethelyiségek száma
	I3. Lakások komfortfokozata
	I4. Lakások alapterülete
Soft tényezők változása	I5. Lakbérek alakulása
	I6. Rendszeres támogatást igénylők
	I7. Átmeneti támogatást igénylők

Az érintett lakóépületek lakásszámával kapcsolatban elmondható, hogy míg a rehabilitáció előtt 46 db elavult, rossz állagú és alacsony komfortfokozatú lakás állt az önkormányzat rendelkezésére, addig a rehabilitáció után 42 db modern szociális lakás, ami enyhe csökkenést jelent mind a lakásszám (4. táblázat), mind a lakosság szám tekintetében. Egy lakóház esetében növekedett a lakások száma, három lakóház esetében csökkent a kialakított lakások száma, míg kettő lakóház esetében nem történt változás a lakások számában. A lakások hasznosítási módját tekintve míg korábban mindegyik lakás szociális bérlakásként funkcionált, addig a felújítás után a szociális bérlakások mellett a két akadálymentesített lakás mozgáskorlátozottak számára kialakított lakásként került hasznosításra. Mindegyik lakóépület esetében mind a rehabilitáció előtt, mind után a lakófunkció a domináns. Vegyes funkcióról, vagyis a lakó és gazdasági funkció együttéléséről három lakóház esetében beszélhetünk. A gazdasági funkciót korábban négy üzlethelyiség testesítette meg, míg a felújítás után számuk eggyel növekedett (5. táblázat) és a lakásokhoz hasonlóan minőségbeli változásokat is hozott a korszerűsítés. A Kossuth Lajos utca 19. szám alatti épületben a négy önkormányzati lakás és az egy üzlethelyiség mellett egy közfunkció is helyet kapott egy rendőrségi iroda kialakításával. A lakások komfortfokozatát és az abban történt pozitív változást

a 8. táblázat mutatja. Míg a felújítás előtt a lakások több mint 24%-a komfort nélküli, kicsivel több mint 26%-a félkomfortos és több, mint 45%-a komfortos komfortfokozatú volt és csupán 2 lakás volt összkomfortos, addig a felújítás után mind a 42 db lakás összkomfortos komfortfokozatú, ami azt jelenti, hogy gyakorlatilag azt jelenti, hogy a lakások több, mint 95%-ban történt komfortfokozatbeli javulása a legmagasabb, összkomfortos komfortfokozat irányába. A lakások nagyságát, alapterületeit összehasonlítva megállapítható, hogy bár összességében a lakások száma csökkent, a lakások méretei viszont növekedtek. Míg korábban 30 lakás volt 50 m² alatti, addig a felújítás után már csak 12 lakás rendelkezett ekkora alapterülettel. Az 50-100 m² közötti alapterületű lakások száma jelentősen megnövekedett (15-ről 29-re), ami szintén pozitív irányú változást jelent (6. táblázat).

4. táblázat: Lakások számának változása

Lakóház címe	Lakások száma (db)	
	2010	2018
Kossuth Lajos utca 15.	3	5
Kossuth Lajos utca 19.	5	4
Kossuth Lajos utca 21.	5	5
Kossuth Lajos utca 22/B.	7	6
Kossuth Lajos utca 26.	7	7
Kossuth Lajos utca 28.	19	15
Összesen	46	42

Forrás: Saját szerkesztés az Akcióterületi terv alapján.

5. táblázat: Üzlethelyiségek számának változása

Lakóház címe	Üzlethelyiségek száma (db)	
	2010	2018
Kossuth Lajos utca 15.	1	1
Kossuth Lajos utca 19.	1	1
Kossuth Lajos utca 21.	0	0
Kossuth Lajos utca 22/B.	0	0
Kossuth Lajos utca 26.	2	3
Kossuth Lajos utca 28.	0	0
Összesen	4	5

Forrás: Saját szerkesztés az Akcióterületi terv alapján.

6. táblázat: A lakások komfortfokozata a szociális városrehabilitáció első üteme előtt és után

Lakások komfortfokozata	Lakások száma (db)	
	2010	2018
Komfort nélküli	11	0
Félkomfortos	12	0
Komfortos	21	0
Összkomfortos	2	42
Összesen	46	42

Forrás: Saját szerkesztés Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala adatszolgáltatása alapján.

7. táblázat: A lakások alapterülete a városrehabilitáció első üteme előtt és után

Alapterület	Lakások száma (db)	
	2012	2018
kevesebb mint 50m ²	30	12
50-100m ²	15	29
több mint 100m ²	1	1
Összesen	46	42

Forrás: Saját szerkesztés Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala adatszolgáltatása alapján.

Vizsgálatunk tárgyát képezte a lakbérek alakulása is. Az önkormányzati lakbérek esetében fontos megjegyezni, hogy a lakbérek számítását több tényező határozza meg. Alapszabályként elmondható, hogy a lakbért a lakás alapterülete, a lakás használati értékének számszerűsített mértéke és az egységdíj szorzata határozza meg.^[46] A lakás használati értékének megállapításakor pedig figyelembe kell venni a lakás komfortfokozatát és fűtési módját, az épület építési módját és felújítottságát, valamint a lakóövezet városon belüli elhelyezkedését. A városrehabilitáció elindítása előtti, 2012-es adatok alapján 19 lakás esetében álltak rendelkezésre a lakbérek, ugyanis a többi lakás már üres volt. A legalacsonyabb lakbért (2880 Ft) egy komfort nélküli, 27 m²-es lakásért, míg a legmagasabb lakbért (14.196 Ft) egy összkomfortos, 120 m²-es lakásért kellett fizetni. A felújítás révén a lakások használati értéke jelentősen megnövekedett, ezáltal a lakbérek tekintetében is természetesen növekedés tapasztalható. A felújítás után a legkisebb, 32 m²-es lakás lakbére 12.544 Ft lett, míg a legnagyobb 124 m² lakás esetében a lakbér pedig 43.613 Ft-ra változott.

[46] 18/2004. (IV.16.) GYŐRMJVÖ rendelet az önkormányzati lakások lakbérének mértékéről, a külön szolgáltatási díjakról, ezek megfizetésének módjáról.

Végeztünk továbbá egy összehasonlítást a vizsgált 6 lakóházban lakók szociális helyzetét illetően, elemezve az önkormányzattól rendszeres és átmeneti segélyben részesülők számát. A 10. táblázat mutatja, hogy míg a rendszeres támogatások tekintetében minimális csökkenés figyelhető meg, addig az átmeneti támogatás tekintetében számottevő csökkenésről beszélhetünk. Itt szükséges azonban megjegyezni, hogy az érintett lakásokban a lakosság kissé kicserélődött, ugyanis a városrehabilitáció előtt e lakások bérlőinek csupán egy része költözött vissza a felújított lakásokba, a korábbi lakók nagy része a felújítás megkezdése előtt felajánlott másik önkormányzati lakásban való maradást választotta.

8. táblázat: Az önkormányzat által nyújtott támogatások a városrehabilitáció első üteme előtt és után

Önkormányzat által nyújtott támogatások	2012	2018
Rendszeres támogatások (háztartás)	13	12
Átmeneti támogatás (alkalom)	14	9

Forrás: Saját szerkesztés Győr Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala adatszolgáltatása alapján.

A szociális városrehabilitációs tevékenység folytatásaként az úJVárosi szociális városrehabilitációs projekt II. ütemének elindítására 2016-ban került sor. A második ütem keretében az infrastrukturális, beruházás jellegű fejlesztések és a soft tevékenységek külön projekt formájában kerülnek megvalósításra. A Terület- és Településfejlesztési Operatív Program keretein belül meghirdetett felhívásra pályázat benyújtására 2016-ban^[47] került sor. A szociális városrehabilitáció II. ütemében a soft tevékenységeket tartalmazó projekt megvalósítási ideje 2016.09.01–2020.08.31., tartalma pedig az alábbi fejlesztési-beavatkozási területek tekintetében került megfogalmazásra:

- közösségfejlesztés-integráció cselekvési terület (együttműködés a közösségi és egyéni szintű társadalmi integráció feltételeinek megteremtése céljából);
- szociális cselekvési terület (folyamatos szociális munka megteremtése);
- foglalkoztatási cselekvési terület (törekvés a foglalkoztatás elősegítésére);
- oktatási cselekvési terület (törekvés a kora-gyermekkori és formális oktatáson kívüli fejlesztésre és oktatás fejlesztésre);
- egészségügyi cselekvési terület (törekvés az egészség fejlesztésére).

A projekt megalapozásához igényfelmérésre került sor 2016 márciusában, mely 9 témakört, dimenziót érintett. A lakossági kérdőíves felmérés során a szegregátum területén élő 41 fő megkérdezésére volt lehetőség, emellett 3 fókuszcsoporthoz került sor 24 szakember bevonásával. A felmérés természetesen nem te-

[47] 1/14/10/2016. PM. határozat és 22/04/05/2016. PM. határozat – Győr Megyei Jogú Város Polgármesterének határozata a „Megyei jogú városok leromlott városi területeinek rehabilitációja” című, TOP-6.7.1-15 azonosító számú felhívásra pályázat benyújtásáról.

kinthető reprezentatívnak, ennek ellenére jó alapként szolgált a lakossági igények megismerése és beazonosítása tekintetében. A győri humánszolgáltatások működéskéhez az alábbi témakör szorosan kapcsolódott: „Egészségügyi problémák, betegségek, droghasználat, alkoholhasználat, orvosi kezelések, egészségmegőrzés, egészségügyi szolgáltatások, egészséges életmód”, míg közvetve ide kapcsolható a „Lakókörnyezet minősége, közbiztonság, közlekedés, helyben elérhető szolgáltatások, helyi programok, rendezvények” témaköre.

Az egészségügyi kérdésekhez, egészséges életmódhoz tartozó témakörben az alábbi problémák és igények kerültek beazonosításra:

- egészségügyi problémák, betegségek,
- egészségügyi szolgáltatások, egészséges életmód előadások, ingyenes szűrővizsgálatok, egészségmegőrzés.

A lakókörnyezethez kapcsolódó témakörben pedig az alábbi problémaköröket, illetve igényeket szükséges kiemelni:

- droghasználat és kisebb mértékben az alkoholhasználat elterjedése,
- rossz állapotú lakások,
- helyben elérhető szolgáltatások.

A győri humánszolgáltatási feladatok egyes elemeivel való kapcsolódási pontokat a projekt alábbi specifikus céljaiban is megtaláljuk:

- a helyi igényeken alapuló, társadalmi hátrányok kompenzálását célzó szociális, oktatási, mentálhigiénés, kompetenciafejlesztő, foglalkoztatási, egészségügyi, antidiszkriminációs, közösségfejlesztő programok megvalósítása az akcióterületen élő lakosság bevonásával és aktív részvételével;
- folyamatos szociális munka biztosítása a célcsoport felkészítésének, projektbe vonásának és aktív részvételének elérése érdekében, az egyéni fejlesztési tervek elkészítésére és az abban foglaltak megvalósítására, pénzügyi, család-szervezési és életvezetési programok szervezésére, továbbá a projekt magas szintű szakmai munkájának biztosítására;
- a magas szintű és folyamatos szociális munka elérésének érdekében szupervízió biztosítása;
- a családsegítő szolgáltatás kiterjesztése, bővítése a helyszínen, valamint a kötelező önkormányzati feladatellátáson túli szociális, gyermekjóléti szolgáltatások kialakítása;
- a célcsoport egészségi állapotának felmérése és javítása, egészségtudatos magatartásának kialakítása, az akcióterületen egyre súlyosbodó drogprobléma kezelése prevenciós programokkal, szűrővizsgálatokkal és az egészséges életmódhoz szorosan köthető egyéb tevékenységekkel, pszicho-szociális konzultációs központ folyamatos működtetésével.

A specifikus célok konkrét tevékenységekben valósulnak meg, melyet a 11. számú táblázat foglal össze. A projekt által tervezett szoft tevékenységben számos ponton kapcsolódnak a győri humánszolgáltatások egyes elemeihez és

megvalósításukkal pozitív fejlődést, hatást fejthetnek ki a városrészben kínált humányszolgáltatási feladatok minőségére is. A szociális pillérhez kapcsolhatók értelemszerűen a szociális cselekvési terület tevékenységei, valamint a foglalkoztatási cselekvési területen megjelölt két tevékenység, ugyanis a családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatás kiterjesztését, bővítését jelöli meg kitűzött célként. Az egészségügyi, illetve a közösségfejlesztés-integráció cselekvési területekhez tartozó tevékenységek egyrészt kapcsolhatók a modell egészségügyi pilléréhez, de emellett sokkal inkább erősebb kapcsolódás figyelhető meg a WHO Egészséges Városok Programhoz, ugyanis a tevékenységek célja nem elsősorban a helyi egészségügyi ellátórendszerhez kapcsolódik, hanem különös figyelmet szentel a mozgásra, sportolásra, a megelőzésre, valamint az egészségfejlesztésre.

9. táblázat: A projekt győri humányszolgáltatásokhoz kapcsolódó tevékenységei cselekvési területenként

Tevékenység neve	Tevékenység célja	Tevékenység gazdájának megnevezése	Cselekvési terület
Bringára fel	Együttműködés a közösségi és egyéni szintű társadalmi integráció feltételeinek megteremtése céljából - közösségfejlesztést célzó programok	Győr MJV Önkormányzata	Közösségfejlesztés-integráció
Sportos délelőtt		Győr MJV Önkormányzata	
Anyatejes világnap		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Mutassuk meg közösségünket!	Együttműködés a közösségi és egyéni szintű társadalmi integráció feltételeinek megteremtése céljából - az érintett lakosság bevonását, a beilleszkedést segítő programok, akciók	Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	Szociális
Asszonyok klubja	Folyamatos szociális munka megteremtése - pénzügyi, családszervezési és életvezetési tanácsadások, adósságkezelési tanácsadás szolgáltatás	Győr MJV Önkormányzata	
Kismanók klubja		Győr MJV Önkormányzata	
Főzzünk együtt		Győr MJV Önkormányzata	
Folyamatos szociális munka megteremtése - problémák feltérképezése, egyéni fejlesztési tervek készítése, megvalósítása és felülvizsgálata	Folyamatos szociális munka megteremtése - problémák feltérképezése, egyéni fejlesztési tervek készítése, megvalósítása és folyamatos felülvizsgálata	Győr MJV Önkormányzata	Szociális
Jelzőrendszeri kerekasztal	Folyamatos szociális munka megteremtése - szociális munkások segítő tevékenysége	Győr MJV Önkormányzata	
Cigány kultúra megismerése - tréning szociális munkásoknak		Győr MJV Önkormányzata - Család- és Gyermekjóléti Központ	
Szociális munkások szupervíziója	Folyamatos szociális munka megteremtése - szociális munkások szupervíziója	Győr MJV Önkormányzata - Család- és Gyermekjóléti Központ	Foglalkoztatási
Szivárvány hét	Törekvés a kora-gyermekkori, gyermekkorú és formális oktatáson kívüli fejlesztésére és oktatás fejlesztésére - A családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatás kiterjesztése, bővítése a helyszínen, kötelező önkormányzati feladatellátáson túli szociális, gyermekjóléti szolgáltatások kialakítása	Győr MJV Önkormányzata	
Együtt felnőni!		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	

Egészségpont	Törekvés az egészség fejlesztésére – egészségügyi programok (beleértve a prevenció, mentálhigiénés programokat)	Győr MJV Önkormányzata	Egészségügyi
Minta-konyha		Győr MJV Önkormányzata	
Konditermi edzések		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Egy nap az egészség jegyében		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Szülésre felkészítő tanfolyam, terhestorna		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Baba-mama klub		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Fogamzásgátlás módszereinek megismertetése		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Maradj ki!		Egyesített Egészségügyi és Szociális Intézmény Győr	
Pszicho-szociális konzultációs központ	Törekvés az egészség fejlesztésére – egészségügyi programok (beleértve a prevenció, mentálhigiénés programokat) és hozzáférés biztosítása a preventív jellegű szolgáltatásokhoz	Győr MJV Önkormányzata	

Forrás: Saját szerkesztés a Közösségi beavatkozási terv alapján.

ÖSSZEZÉS

Tanulmányunkban a győri önkormányzat szociális városrehabilitációs tevékenységéről kívántuk átfogó képet adni, mely igazi lendületet a 2012-es évtől vett, bár már régóta szükség lett volna a megújításra a leromlott állapotú Újváros városrész vonatkozásában. A városrehabilitáció szociális típusának kiválasztása nagyon megalapozott döntésnek bizonyult, ugyanis a városrészben korántsem csak az épületállomány felújítására volt szükség, hanem a helyi társadalom, gazdaság és környezet megújulását kiemelt hangsúllyal kell kezelni a projektek során, elsősorban a szoft tevékenységek segítségével. A városrehabilitáció szükségességét alátámasztó empirikus adatok vizsgálata mellett külön hangsúly vetült a városrehabilitációs tevékenységek és a győri humánszolgáltatások kapcsolódási pontjaira, összefüggéseire, valamint a rehabilitáció indokoltságának vizsgálatára. Azonban mindenestre megállapítható, hogy mivel Újvárosban hagyományosan magas az önkormányzati bérlakások aránya, a humánszolgáltatások közül a lakásügyi pillér tekintetében egyértelműen pozitív fejlődésről beszélhetünk, a lakásügyi feladatok ellátásában minőségi javulás következett be, ugyanis a korábbi, leromlott állapotú önkormányzati lakások helyett ma 40 modern szociális bérlakást tud az önkormányzat a szociálisan rászorulóknak rendelkezésére bocsátani, sőt minden lakást összkomfortos komfortfokozatban, mely szintén minőségi előrelépést jelent. A humánszolgáltatások többi pillére (szociális, egészségügyi, WHO Egészséges Városok Program) tekintetében szintén egy pozitív fejlődési ívet

tapasztalhatunk a városrész tekintetében, bár a javulás itt kevésbé kézzelfogható és mérhető, mint a lakásállomány fizikai megújulása. Összességében viszont elmondható, hogy a szociális városrehabilitációs projektek által nyújtott szoft tevékenységek kiegészítik és többlétszolgáltatást nyújtanak a városrész lakossága számára. Mindez nem csak a lezárt, első körös projekt esetében mondható el, hanem a második körös városrehabilitáció tekintetében is, mely a lakástügyi pillér tekintetében is további minőségi javulást fog eredményezni. További vizsgálódások érdekes területét jelentheti a második körös szociális városrehabilitáció projekt eredményeinek, hatásainak vizsgálata egy akcióterületi felmérés segítségével.

IRODALOMJEGYZÉK

- Atkinson, R. (2003): Addressing urban social exclusion through community involvement in urban regeneration. In: Imrie, R. – Raco, M. (eds.): *Urban renaissance? New labour, community and urban policy*. Bristol: The Policy Press. 101-120.
- Budai István – Puli Edit (2014): Az együttműködés vizsgálata a szociális szolgáltatásokban. Az altéma-kutatás eredményeinek összegzése. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 272-290.
- Budai István (2014): Az együttműködés mint a szociális szolgáltatásokban folyó tevékenység egyik építőköve. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 230-244.
- Bugovics Zoltán (2014): A győri identitás háttértényezőinek vizsgálata. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 100-115.
- Czákó Katalin – Dóry Tibor (2016): *A területi tőke koncepciója és a városi vállalkozáskutatás*. Tér és társadalom, 30(1). 18-36.
- Czákó Katalin – Hajdu-Smahó Melinda (2014): Vállalati nyitottság vizsgálata a Győri Járműipari Körzet területi tőkéjében. In: Ladó Mihály (szerk.): *A gazdaság szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 216-229.
- Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (2014): Egy magyar nagyváros társadalmának szerkezete a XXI. század első felében. Bevezető tanulmány társadalm szerkezeti kitekintéssel. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 7-28.
- Csizmadia Zoltán (2014): A szociális intézményrendszer szereplőinek hálózati struktúrája. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 245-271.
- Dusek Tamás (2014): A közszolgáltatások területi és szervezeti hatékonysága és győri integrációja. In: Dusek Tamás (szerk.): *A városi rendszer működése: Közösségi szféra, oktatás és Győr jövőképe*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 45-54.
- Egedy Tamás – Kovács Zoltán (2005): A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése. In: Egedy Tamás (szerk.): *Városrehabilitáció és társadalom*. Magyar Tudományos Akadémia, Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 9-21.
- Fekete Dávid (2019): *A modern városok program jelentősége a hazai városfejlődésben*. Tér és társadalom, 33(1). 27-43.

- Fekete Dávid (2014): Győr aktuális jövőképe a város stratégiai dokumentumainak tükrében. In: Dusek Tamás (szerk.): *A városi rendszer működése: Közösségi szféra, oktatás és Győr jövőképe*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 180–187.
- Fekete Dávid (2018a): *25 éve Győrben az AUDI: A kutatás eddigi eredményeinek összegzése*. TÉR - GAZDASÁG - EMBER. VI. évf. 1. sz. 9–24.
- Fekete Dávid (2018b): *Latest results of the Győr Cooperation Model*. Civic Review, Vol. 14, Special Issue. 195–209.
- Fekete Dávid (2018c): *Economic Development and Economic Governance Through the Example of the City of Győr*. Deturope, Vol. 10, Issue 1. 97–115.
- Fekete Dávid (2018d): *Győri fejlesztések a Modern Városok Program keretében*. Területi Statisztika, 58(6). 638–658.
- Honvári Patrícia (2014): Győri agglomerációs kutatása és eredményei a 60-as évektől napjainkig. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaságszerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 7–22.
- Kovács Gábor (2014): A lokális források szerepe a helyi önkormányzatok finanszírozásában: Győr MJV forrásbevonási stratégiájának elemzése. In: Dusek Tamás (szerk.): *A városi rendszer működése: Közösségi szféra, oktatás és Győr jövőképe*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 28–44.
- Kovácsné Tóth Ágnes (2014): A lakosság egészségi állapotának és egészségtudatosságának néhány jellemzője. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 201–216.
- Laczkovits-Takács Tímea (2018a): *Győr humánszolgáltatási modelljének egészségügyi pillére 1990-től napjainkig*. Polgári Szemle, 14(1-3). 90–106.
- Laczkovits-Takács Tímea (2018b): Vázlat a Győri Egészséges Városok Program időszaki intézkedéseiről. In: Fekete Dávid – Filep Bálint (szerk.): *Innováció, kultúra és életminőség a Kárpát-medence nagyvárosaiban*. Az I. Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetem válogatott tanulmányai. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft. 53–64.
- Laczkovits-Takács Tímea (2019a): *Győr stratégiai dokumentumai a szociálpolitika tükrében*. Szociálpolitikai Szemle, V. évf. 1. sz. 81–95.
- Laczkovits-Takács Tímea (2019b): Társadalmi részvétel és önkéntesség a győri Egészséges Városok Program keretein belül. In: Reisinger Adrienn – Kecskés Péter – Buics László – Berkes Judit – Balassa Bernadett (szerk.): *Kulturális Gazdaság*. Kautz Gyula Emlékonferencia 2018. június 5. elektronikus formában megjelenő kötete. 13.
- McGregor, A. – McConnachie, M. (1995): *Social Exclusion, Urban Regeneration and Economic Reintegration*. Urban Studies, 32(10).1587–1600.
- Nárai Márta (2014a): Humán szükségletek alakulás Győrben I. – Alapszükségletek. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 154–181.
- Nárai Márta (2014b): Humán szükségletek alakulás Győrben II. – Magasabb rendű aktivitási szükségletek. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 182–200.
- Páthy Ádám (2014): A társadalmi szerkezet belső területi sajátosságai. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 48–74.

- Rechnitzer János – Kecskés Petra – Reisinger Adrienn (2016): A Győri Modell – Az Egyetem, az ipar és a város együttműködési dimenziói. In: Lengyel Imre – Nagy Benedek (szerk.): *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraparosodása*. JATE Press Kiadó, Szeged. 225–239.
- Rechnitzer János (2014): A győri gazdaság pályapontjai a rendszerváltástól napjainkig. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdasági szerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 104–129.
- Rechnitzer János (2016): *A területi tőke a városfejlődésben*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Reisinger Adrienn – Kecskés Petra – Czakó Katalin (2017): *Services of Economic Development Organisatio in Győr*. Deturope, 9(3). 85–100.
- Reisinger Adrienn (2014a): Társadalmi részvétel – ahogy a győriek látják. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 116–128.
- Reisinger Adrienn (2014b): Vállalatok kapcsolati hálója Győrben és térségében. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaságszerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 230–243.
- Róbert Péter (2014): Társadalmi rétegződés és mobilitás. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 28–47.
- Somlyódy Péter (2014): A városkérdés a módosult állami szerepfelfogás keretei között. In: Hardi Tamás – Somlyódy Péter (szerk.): *Városfejlődési trendek és állami szerepek*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 103–111.
- Szörényiné Kukorelli Irén (2014): Város és vidéke – térkapcsolatok elemzése Győr térségében. In: Lados Mihály (szerk.): *A gazdaságszerkezet és vonzáskörzet alakulása*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 22–49.
- Tóth Péter – Ditrói Zoltán (2014): A helyi társadalom dimenziói. In: Csizmadia Zoltán – Tóth Péter (szerk.): *A helyi társadalom és intézményrendszer Győrben*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr. 75–99.
- Wrigley, N. – Guy, C. – Lowe, M. (2002): *Urban Regeneration, Social Inclusion and Large Store Development: The Seacroft Development in Context*. Urban Studies, 39(11). 2101–2114.
- Yung, E. H. K. – Chan, E. H. W. – Xu, Y. (2014): *Sustainable Development and the Rehabilitation of a Historic Urban District – Social Sustainability in the Case of Tianzifang in Shanghai*. Sustainable Development, 22. 95–112.
- 1/14/10/2016. PM. határozat – Győr Megyei Jogú Város Polgármesterének határozata a „Megyei jogú városok leromlott városi területeinek rehabilitációja” című, TOP-6.7.1-15 aonosító számú felhívásra pályázat benyújtásáról
- 133/2012. (V.25.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Javaslat a 38/2011. (IV. 29.) Kgy. sz. határozat módosítására és az NYDOP-3.1.1/B-09-1f-2011-0001 kódszámú, „Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén” című projektjavaslat második körös pályázati anyagát képező Akcióterületi Terv elfogadására
- 142/2016. (IX.23.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Javaslat Győr Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiájának módosítása
- 162/2014. (IX.12.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat – Győr Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája

- 18/2004. (IV.16.) GYŐRMJVÖ rendelet az önkormányzati lakások lakbérének mértékéről, a külön szolgáltatási díjakról, ezek megfizetésének módjáról
- 22/04/05/2016. PM. határozat - Győr Megyei Jogú Város Polgármesterének határozata „A társadalmi együttműködést erősítését szolgáló helyi szintű komplex programok” című, TOP-6.9.1-15 azonosító számú felhívásra pályázat benyújtásáról
- 312/2012. (XI.8.) Korm. rendelet a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről
- 38/2011. (II.25.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat - Javaslat a NYDOP-2009-3.1.1/B. kódszámú pályázati felhívásra elkészített „Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén” című projektjavaslat első körös pályázati anyagát képező Előzetes Akcióterületi Terv és a projektköltségvetés elfogadására, valamint a pályázat első körös fordulójára történő benyújtásra
- 41/2008. (II.28.) GYŐR MJV Kgy. sz. határozat - Győr Megyei Jogú Város Integrált Városfejlesztési Stratégiája
- 5/2015. (II.27.) GYŐRMJVÖ rendelet - a szociális igazgatás és szociális ellátások helyi szabályozásáról
- Akcióterületi terv (2012): Megyei Jogú Városok városrehabilitációs témájú kiemelt projektjavaslatai NYDOP-2009-3.1.1/B - Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén
- Közösségi beavatkozási terv (2016): „Győr-Újváros szociális városrehabilitációhoz kapcsolódó megvalósíthatósági tanulmány (2016): TOP-6.7.1-15-GY1-2016-00001 - „Szociális városrehabilitáció Győr-Újváros területén, II. ütem” társadalmi együttműködést erősítő komplex program”, TOP-6.9.1-15-GY1-2016-00001.

Magyarország megyéinek belső fejlettségi különbségei

Absztrakt

Egy adott ország, térség vagy makrotérség fejlettségbeli különbségeinek vizsgálata fontos és szép feladat nem csak a geográfia vagy a területfejlesztési szakma üzőinek, hanem abból a szempontból is, hogy minden ember azonos módon részesüljön a gazdaság által nyújtotta javakból, előnyökből. Az Európai Unió regionális politikája kiemelt figyelmet fordít az egyes térségek közötti fejlettségbeli különbségek feltárására és annak kiegyenlítésére, tehát egyszóval a kohézió meglétére. Ezen elemzési és fejlesztési folyamatok az EU nomenklatúrájában a NUTS-2-es szintnek nevezett statisztikai régiók szintjén zajlik, amely az EU28 esetében kielégítő adatszolgáltatásokat nyújt, azonban az egyes fejlesztési források felhasználási hatékonysága már nem minden esetben bizonyul megfelelőnek. Minden ország esetében fontos a történelem során kialakult térfelosztási rendszert figyelembe venni. Magyarország esetében a 19 egységből álló megyerendszer az, amely mind az egyenlőtlenségek feltárásában, mind a források elosztásában megfelelő szintet képviseli. Vizsgálatom fő kérdése, hogy vajon az egyes megyék belső fejlettsége homogenitást vagy heterogenitást mutat? Létezik-e kohézió az egyes megyéken belül? Valóban társadalmi, gazdasági egységeket határolnak le? Csupán politikai képződmény? Területfejlesztési egységnek megfelelő, hatékony-e a megyei szint?

Kulcsszavak: fejlettség, regionális politika, területfejlesztés, megye, belső kohézió

Abstract

Examining the differences in the development level of a certain country, region or macro-region is an important task not only for the practitioners of geography or regional development, but also for ensuring that all people profit equally from the economic benefits. The European Union's regional policy pays particular attention to identifying and balancing the disparities in development between regions, in other words, to internal cohesion. These analytical and development processes take place at the level of statistical regions, called level NUTS-2 in the EU nomenclature, which provides satisfactory data provision for the EU28, but the application efficiency of individual development sources is not always adequate. For each country, it is important to consider the system of spatial distribution that has developed throughout its history. In the case of Hungary, it covers a county system of 19 units that represents the appropriate level both in exploration of inequalities and in resource distribution. The main question of my research is whether the internal development of each county shows homogeneity or heterogeneity? Is there such cohesion within each county? Are there really demarcating social and economic units? Or are they just a political formation? Is the county level equivalent to the level of regional development units?

Keywords: development, regional policy, regional development, county, internal cohesion

BEVEZETÉS

Magyarország területi közigazgatási rendszerét az egységes Európai Unió sémához igazodva, többszintű hierarchikus felosztás jellemzi. Az országos (NUTS-0), nagytárségi (NUTS-1) és regionális (NUTS-2) szinteket a hierarchián „lefelé” a megyei szint követi, amely a NUTS-3-as középszintnek felel meg. A megyerendszer Magyarországon nagy múltra tekint vissza, kialakulása egybeesik az államalapítással. Első királyunk, Szent István az ország irányítását és szervezését megkönnyítendő királyi vármegyéket hozott létre, amelyek a mai megyerendszerünk alapját képezték. Országunk ezeréves történelme során ez a közigazgatási rendszer természetesen változásokon átmenve, de alapjaiban véve mai napig működik. Az utóbbi évtizedekben a megyék területeit érintő legjelentősebb rendezés 1950-ben zajlott le, amikor az 1920-as békedöntés utáni rendezetlen területiséggel bíró vármegyéket nagyjából azonos nagyságú és lélekszámú megyékké alakították át. Területi folyamatokat tekintve azóta csak kis változások történtek a megyerendszerben. Az 1989-es rendszerváltást követően a megyei igazgatásban történtek jelentős változások, amikor az államszocialista időszakban működő megyei tanácsokat eltörölték és létrehozták a területi igazgatási funkciókkal bíró megyei önkormányzatokat, illetve megyenév-változások is történtek (pl. Győr-Sopron megye – Győr-Moson-Sopron megye stb.).

2004-ben Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása az ország közigazgatási struktúrájában is változásokat hozott. Az országnak is be kellett vezetnie a közösség által alkalmazott felosztást, amely a megyerendszert nem változtatta meg, de elhelyezte és ezáltal definiálta az Unió nomenklatúrában. 7 statisztikai-régiót alakítottak ki a megyei szint fölött, amely mondhatni, hogy az Unió térségtípusok között a legfontosabb, itt zajlanak a területi fejlesztési célokat szolgáló strukturális alapok által nyújtott támogatások kifizetése és egyben a területi tervezés is. 2014-től kormányzati döntés következtében megyei szintre ruházták a területfejlesztés feladatkörét.

A dolgozat fő kérdése, hogy a megye mint területi egység mutat-e homogenitást, belső kohéziót, van-e létjogosultsága, reálisak-e területi paraméterei? Valóban társadalmi, gazdasági egységeket határolnak le? Csupán politikai képződés? Valamint vizsgálom azt is, hogy területfejlesztési egységnek megfelelő, hatékony-e a megyei szint?

VIZSGÁLATI MÓDSZEREK

A vizsgálat alapja a megyei szint alatti LAU-1-es járási szint, amely Magyarországon újból ugyancsak 2014-óta létezik, és amely jelentős közigazgatási funkciók mellett átvette a statisztikai kistérségek térségi funkcióinak egy jelentős részét is (1. ábra). A vizsgálat kvantitatív mérését különböző járási szinten mért területi változók segítségével végzem, amelyeket az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer adatbázisaiból nyertem.

Az adott megyén belüli járássok értékeit különböző területi egyenlőtlenségi

mutatók segítségével vizsgálom, amelyek eredményei tükrözik a megye belső társadalmi – gazdasági viszonyait, különbségeit. A vizsgálat alapja a 2015-ös év adatsorai. Az itt kapott eredményeket értékelés után összevetem a tíz évvel korábbi 2005-ös adatokból származó eredményekkel is, amely jól mutatja megyeink belső fejlettségében történt változásokat. Az adatsorok, mind a két év tekintetében azonosak, tartalmukat tekintve gazdasági, illetve szociális jólétet és infrastrukturális ellátottságot tükröznek. A vizsgálat alapjának jövedelmi tartalmú adatokat használtam. Ez az *egy lakosra jutó nettó jövedelem (Ft)*, *az adófizetők aránya (%)*, illetve egy társadalmi jellegű mutató, *a munkanélküliségi ráta (%)*. A többi vizsgált változó *közműöllő (%)*, *a csatornázottság aránya (%)*, *a háziorvosi körzetek nagysága (lakos/orvos)* és *az 1000 lakosra jutó nappali tagozatos diákok száma (fő)*. Az utóbbi változók kevésbé meghatározók a vizsgálatban, inkább megerősítés céljából használtam fel azokat.

1. ábra: Magyarország járásai 2016. január

MAGYARORSZÁG JÁRÁSAI, 2016. JANUÁR 1.

Forrás: KSH.

Azt, hogy egy adott elemzésben épp melyik egyenlőtlenségi mutatót választjuk, befolyásolja a vizsgálati kérdés és a rendelkezésre álló adatbázis is.^[1] Az összehasonlítás során magam is többféle területi egyenlőtlenségi mutatókat alkalmaztam, hiszen olyan kitüntetett egyenlőtlenségi mutató nincs, ami a területi tagoltság

[1] Németh Nándor (2005): Területi egyenlőtlenségi mutatók. In: Nemes Nagy József (szerk.): *Regionális elemzési módszerek*. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest.

minden oldalát egyedül képes lenne mérni.^[2] Ezeket a mutatókat mind a 19 megye járási értékeire számítottam, mind 2005, mind 2015 évekre vetítve. A regionális elemzésekben leggyakrabban a népesség és a jövedelmek eloszlásának egyenlőtlenségeit mérik,^[3] tehát én is elsősorban ilyen tartalmú mutatókat választottam. Az első egy terjedelem (range-arány) típusú mutató, amelynek figyelme a legfejlettebb és legelmaradottabb térségek, illetve a leggazdagabb és legszegényebb társadalmi csoportok közötti különbségekre irányul. Ennek több fajtája ismert, én a relatív terjedelmet alkalmaztam, amely az adatsor legnagyobb és legkisebb értékének különbségét az adatsor átlagához viszonyítja, képlete: $(X_{max} - X_{min}/X_{\text{ált.}})$. Ennek kiszámítását minden adatsorra elvégeztem. A területi polarizáltság mérőszámai közül még a Duál-mutatót (Éltető-Frigyes-index) alkalmaztam az *egy lakosra jutó nettó jövedelem* adatsor esetében. A Duál-mutató a teljes megoszlás átlag feletti értékek átlagának és a teljes megoszlás átlag alatti értékek átlagának a hányadosa, képlete: $(D = X_m/X_a)$. A jövedelmek esetében akkor van egyenlőség, ha a mutató értéke 1, ennél nagyobb érték esetén az index azt a jövedelmi ol-lót mutatja, amely az átlagosan gazdagok és átlagosan szegények között fennáll.^[4] Ezekon kívül még két területi megoszlások eltérését mérő indexet alkalmaztam, az egyik a Koncentrációs (Hirschman-Herfindahl)-index, a másik pedig a Hoover-index. Az előbbi valamely természetes jellemző területegységek közötti koncentrált-ságának mértékét számszerűsíti képlete: $K = \text{Sum}(xi/\text{Sum}xi)^2$, az utóbbi pedig két mennyiségi ismérv területi megoszlásának eltérését méri, képlete: $h = \text{Sum}xi-fi/2$. A koncentrációs-index értéke 0 és 1 között mozoghat, az egyhez közeli ér-tekek a térben koncentráltásra utalnak, a Hoover-index pedig 0 és 100% közötti értékeket vehet fel. Megmutatja, hogy a vizsgált társadalmi-gazdasági jelenségnek hány százalékát kell a területegységek között átcsoportosítani ahhoz, hogy terü-leti megoszlása a másik jellemzőjével azonos legyen.^[5] Az utóbbi mutatót az egy főre jutó jövedelem, az előbbi mutatót a népesség térbeli eloszlásának vizsgálatá-ra használtam.

A MEGYE MINT AZ ORSZÁG TERÜLETI KÖZÉPSZINTJE

Hosszú évszázadokon keresztül a megye volt a társadalmi, politikai közélet re-gionális színtere, valamint a közigazgatás és igazságszolgáltatás legfontosabb te-rületi szintje, kerete. Korszakonként eltérő jelleggel fogalmazták meg a megye feladatait (mindig mást jelentett megyének lenni), illetve a megyék sajátosan új-raélték helyüket, szerepüket, a „mindenkori közigazgatási középszint” közjogi,

[2] Németh Nándor (2005): i. m.

[3] Németh Nándor (2005): i. m.

[4] Németh Nándor (2005): i. m.

[5] Németh Nándor (2005): i. m.

igazgatási és politikai tartalmát.^[6] Minden más területi szinttel szemben a megye történeti-területi folyamatok meghatározó kerete volt hosszú századokon keresztül. A járási felosztás is megyei hatáskörbe tartozott. A megyék feletti regionális igazgatás a magyar közigazgatás legproblémásabb része, a történelem folyamán elsősorban a diktatórikus törekvések időszakában érvényesült. A társadalmi-gazdasági-politikai váltások a legszélesebb síkon határozták meg a közigazgatás és térbelisége környezetét.^[7] A megye rendkívül sajátos, a magyar állam „életrajzát” szinte teljes mértékben végigkísérő valami, funkció és rendszer-specifikus jelleget egyaránt visel, rendkívül sajátos alkalmazkodóképességgel rendelkezik.^[8]

Történeti szempontból az adta a megyerendszer jelentőségét, hogy térbelileg minden vagy a megyébe vagy a megyére épült rá, így az a történeti-területi folyamatok meghatározó kerete volt hosszú évszázadokon keresztül. Az államterületi mindenkori alakulás „keretjelleggel határozta meg a belső közigazgatási területfelosztás lehetőségeit”.^[9] Vajon kialakulásukban és fejlődésükben a megyék társadalmi-gazdasági szempontokat szolgáltak, vagy a mindenkori hatalom döntései határozták meg struktúráját? Ennek megválaszolásához néhány történeti szempontot figyelembe kell venni.

A vármegyék elsősorban a király közvetlen szolgálatában álló népek összefogásának és a királyi „magángazdaság” működtetésének egyfajta térbeli keretét jelentették. A 12. századtól kialakuló nemesi vármegyék – amelynek funkciója eltért a királyi vármegyétől – átvette annak területi kereteit. Érdekesség egyes térségek eltérő „megyesűrűségi” mutatója. A Buda és Pozsony közötti térség „megyésedési viszonyai” voltak a legintenzívebbek (a sűrűbb népesség mellett kisebb, a ritkábban betelepült területeken nagyobb területű megyék jöttek létre). A török megszállás utáni korszakban nagy változások zajlottak le a vármegyék területeiben. Az ország déli része és az Alföld területi beosztása módosult erőteljesebben és kialakult a megyeszékhelyek egységes, intézményesülési rendszere. A 18. század eleji központi rendelkezések megteremtették a nagyregionális jellegű politikai regionalizmus és igazgatás létrejöttének lehetőségeit (kerületi táblák). A felvilágosult abszolútizmus hajtotta végre a tradicionális magyar közigazgatás első nagy modernizációs kísérletét. Területbeosztási és szervezeti reformok történtek a megyerendszeren belül. A kis területű és alacsony népességszámú megyéket egyesítették, a megyék és a központi közigazgatás között 10 kormánykerületet hoztak létre az ország területén. Azonban eme elképzelések hamar kudarcba fulladtak. A forradalom után pedig az elnyomó hatalom az ország területét öt kormánykerületre osztotta és ezeken belül megyei reformokat hajtott végre.^[10] Azonban ennek elsődleges funkciója a politikai elnyomás

[6] Hajdú Zoltán (1996): *A közigazgatási térfelosztás változásai Magyarországon*. Tér és Társadalom, 21-5 .10.

[7] Hajdú Zoltán (1996): i. m.

[8] Hajdú Zoltán (1996): i. m.

[9] Hajdú Zoltán (1996): i. m.

[10] Hajdú Zoltán (2005): *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.

volt. Végül sok belpolitikai és szakmai vitát követően 1876-ban tették egyetemleges jellegű területi önkormányzattá a megyerendszert. Ez a feudális területi különállások megszüntetése révén hozott jelentősebb változásokat, de alapvetően nem rajzolta újra az ország megyei területbeosztásának térképét. A megyék számát 63-ban állapították meg. 1920-tól az ország területi veszteségei következtében a területi beosztás kérdésköre is roppant bonyolulttá vált, amit 1950-ig nem is igazán oldottak meg, a problémát időszakosnak vélték, ezért csak felületi intézkedések történtek.

A mai 19 megyéből álló rendszert 1950-ben alakították ki (2. ábra). Ekkor került sor a csonka vármegyék egyesítésére, amely intézkedések során megpróbálták hasonló népességű és területtel rendelkező megyéket létrehozni. Az átlag szintjén egy tipikus középmegyés területi struktúra alakult ki,^[11] amely rendszeren belül azóta nem történtek nagyléptékű változások. Az 1989-es rendszerváltást követően a megyei területbeosztás sok tekintetben megőrizte jelentőségét, hiszen az állam-szervezet jelentős része számára illetékességi területként jelent meg folyamatosan.

2. ábra: Magyarország megyéi, 2016. január 1.

Forrás: KSH.

A 2004-es Európai Unió csatlakozás során a magyar közigazgatás egésze (állami, önkormányzati) új kihívások elé került, s a felkészülés már több területen korábban megindult.^[12] Szakértők úgy gondolták, hogy az EU-csatlakozás alapvetően át fogja alakítani a magyar közigazgatást, mert részben a működésben való

[11] Hajdú Zoltán (2005): i. m.

[12] Hajdú Zoltán (2005): i. m.

részvétel, részben pedig a más területekre megfogalmazott elvárások ki fogják kényszeríteni a magyar közigazgatás alkalmazkodását, részben reformját. Az EU-ban használt formalizált területi struktúrák tekintetében nem beszélhetünk mechanikus egységesítésről, kötelező önfeladásról a tagországok tekintetében. Nem hozott létre uniformizált struktúrákat, területi konfigurációkat.^[13] Ugyanakkor szinte minden országban viták folynak a közigazgatás, s benne a területi felosztás új modernizációs kihívásairól, amelyeket általában nem az EU-hoz, hanem a globalizációs kihívás hatékonyságkényszeréhez kapcsolnak.^[14] Hazánkban is évtizedek óta viták zajlanak a megyerendszer „problémájáról”, annak megszüntetéséről, illetve határainak módosításáról. Ilyen irányú kutatások születtek az 1990-es évek második felében, amelyek térstatistikai módszerek segítségével próbáltak magyarázatot adni ezen problémák orvoslására.^[15] Ezek ellenére elmondható, hogy az elmúlt évtizedekben nem csökkent, sőt sok vonatkozásban erősödött a megye mint földrajzi keret, mint területi egység szerepe. A megye megszilárdította térségi pozícióját. Az EU NUTS 3-as struktúrára vonatkozó értékei mindenképpen megerősítik a magyar megyei beosztás létjogosultságát, legalábbis statisztikai-számbavételi egységként, sőt ebben a tekintetben tökéletesen bele is illik.^[16] Nagy jelentőségű volt a megyerendszer tekintetében, hogy 2014 óta az Európai Unió Strukturális és Fejlesztési alapokból származó támogatások is ezen a szinten kerülnek kifizetésre, ami erősíti strukturális szerepét, valamint fontos szempont a megyék belső fejlettségi különbségeinek és fejlesztési lehetőségeinek a vizsgálatánál.

MEGYÉINK BELSŐ FEJLETTSÉGI KÜLÖNBSÉGEI

1. AZ ORSZÁG FEJLETTSÉGI KÉPE

A közép-európai térség fejlettségi képét a területi kutatások, regionális elemzések (pl. OFTK, EU szakpolitikai anyagok) gyakran megyei szinten elemzik, ábrázolják. A kelet-közép-európai országokban a gazdaság valós térbeli szerkezetéhez a NUTS-3-as megyei szint közelebb áll, mint a regionális szint.^[17] Ez abban is visszatükröződik, hogy a 2014–2020-as intelligens szakosodási stratégiák Magyarországon a megyékre lettek kidolgozva. Az eltérő történelmi, társadalmi, közigazgatási háttér miatt a NUTS-2-es szint túl heterogén és egyes esetekben eltérő méretű is. Annak ellenére, hogy tudjuk, a „megye nem a legmegfelelőbb területi egység a nemzeti

[13] Hajdú Zoltán (2005): i. m.

[14] Hajdú Zoltán (2005): i. m.

[15] Bajmócy Péter – Kiss János (1999): *MeGYék, régiók és központjaik – modellek tükrében*. Tér és Társadalom, 13. 31–51.

[16] Hajdú Zoltán (2005): i. m.

[17] Lengyel Imre – Kotosz Balázs (2018): *Felzárkózás és/vagy távolságtartó követés? A visegrádi országok térségeinek fejlődéséről*. Tér és Társadalom, 26(5). 32.

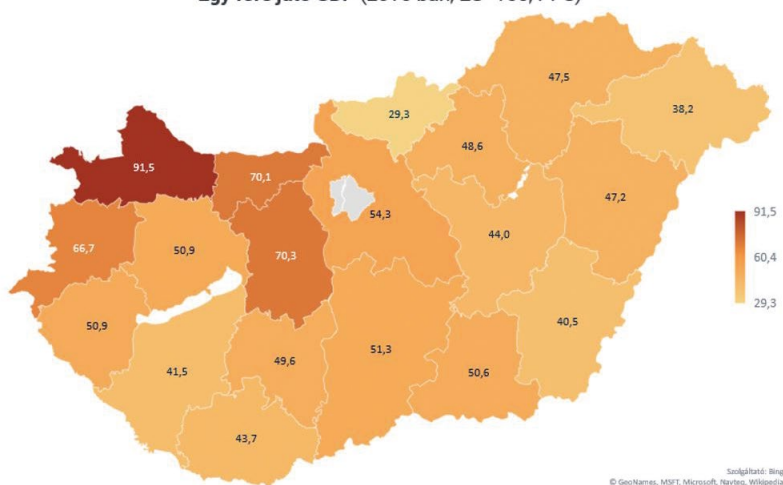

számlák számításánál”,^[18] jól tudják ábrázolni főként kelet-közép európai térségünkben a különböző területi egyenlőtlenségeket.^[19]

Az eltérő fejlettségű térségek elkülönítését tekintve az EU-n belül – így Magyarországon is – az egy főre jutó GDP mutatót használják leggyakrabban. A GDP módszertanáról, a felhasznált adatok gyűjtéséről és összegzéséről, értékeléséről régóta folynak viták, nemcsak makrogazdaságok, hanem térségek esetében is.^[20] Főleg a 2008-as válság után került előtérbe, hogy a bruttó hazai termék által megragadott termelés helyett inkább a jövedelmet, a fogyasztást és a vagyont kellene vizsgálni, amelyek utalnak a lakosság jólétére.^[21] De kísérleteztek különböző komplex mutatók kidolgozásával is, mint például a boldogságindex és a humán fejlődés indexének (human development index) kidolgozásával, avagy a régiók jólétének mérésével.^[22] Ennek ellenére a GDP megmaradt alapmutatónak az Európai Unióban, de némileg módosult a nemzeti számlák összehasonlításának módszertana. A különböző valuták összehasonlíthatóságára egy átszámítási pénznemet a vásárlóerő-egységet (PPS: PurchasingPower Standard) használják. Magyarország gazdasági, fejlettségbeli különbségeit ugyancsak eszerint a módszertan szerint, tehát az egy főre jutó GDP alapján szokták elemezni és ábrázolni.

3. ábra: Egy főre jutó GDP értéke Magyarország megyéiben, 2016

Egy főre jutó GDP (2016-ban, EU=100, PPS)

[18] Katona Tamás (2000): Mérési és megbízhatósági problémák a területi statisztikában. In: Farkas Beáta - Lengyel Imre (szerk.) *Versenyképesség - regionális versenyképesség*. JATEPress Kiadó, Szeged. 205-217.

[19] Lukovics Miklós (2004): *Regionális gazdaságfejlesztés: Eltérő fejlettségű megyék versenyképességének összehasonlító elemzése*. Tér és Társadalom, 168-149 .4.

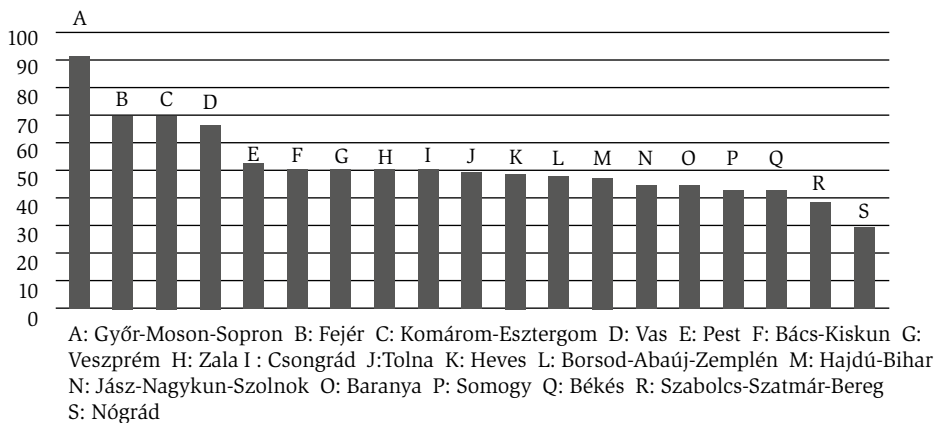
[20] Dusek Tamás - Kiss János Péter (2008): *A regionális GDP értelmezésének és használatának problémái*. Területi Statisztika, 3. 264-280.

[21] Stiglitz et al. (2010): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Párizs.

[22] Lengyel Imre - Kotosz Balázs (2018): i. m.

Forrás: KSH.

4. ábra: A megyék egy főre jutó GDP (EU=100) szerinti sorrendje

Forrás: KSH adatok alapján saját szerkesztés.

A 3. és 4. ábra Magyarország egy főre jutó GDP értékeit mutatja 2016-ban az EU-28 átlagához viszonyítva. Jól látható a megyéken belül egy kelet-nyugati ellentét. Ha Budapestet nem vesszük számításba, akkor Győr-Moson-Sopron, Vas, Komárom-Esztergom és Fejér megyék, amelyek a legjobb fejlettségi képet mutatják, a legrosszabbat pedig Nógrád megye. A megyék „sorrendjében” egy erős középmezőny figyelhető meg az EU-28 átlag 40- és 50%-a között. Ebbe a körbe tartozik megyéink kétharmad része. Ez alatt a kör alatt csak Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék találhatóak, fölötté pedig az előbb már említett négy dunántúli megye. A többi megyéhez viszonyítva kiugró értéket egyedül Győr-Moson-Sopron megye mutat, amely 91,5%-os eredményével messze az ország élvonalában található. Érdekes, hogy a legutolsó helyen nem egy „keleti” megyénk, hanem Nógrád megye található, melynek helyzete évtizedekre visszanyúló és meglehetősen elmélyülő probléma.

A gazdaságföldrajzi, regionális tudományi munkák, területi statisztikai elemzések egyik leggyakoribb témája hagyományosan az országcsoportok, országok regionális fejlettségi különbségeinek vizsgálata.^[23] Az elmúlt bő két évtizedben pedig – a jövedelmi tagozódásnak a hazai társadalmi egyenlőtlenség rendszerben játszott növekvő szerepe, s a területi jövedelemmutatóknak az Európai Unió regionális támogatási rendszerébe jutott kiemelkedő fontossága miatt, s a szükséges alapadatok rendszeres közzétételének is köszönhetően – kiemelkedő jelentőségre tett szert Magyarország területi jövedelmi egyenlőtlenségeinek vizsgálata.^[24] Ellenben

[23] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): *Magyarázatok és kistérségeink belső jövedelmi tagoltsága*. Területi Statisztika, 1. 20–45.

[24] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): i. m.

olyan kutatásokat, amelyek áttekintő jelleggel értékelnék az országon belüli területi egységek (pl. megyék, járások) belső tagoltságát, és ezeket összehasonlítanák, magyaráznák, igen keveset találunk. A jövedelemegyenlőtlenségek iránti érdeklődés az elmúlt évtizedekben felértékelődött, amely szorosan kapcsolódik a hetvenes évek óta változó hevedésséggel zajló ún. konvergencia vitához, amely vita ugyancsak főként az országok közötti egyenlőtlenségek alakulásáról folyik. Léteznek azonban kutatások, amelyek tárgya az országokon belüli regionális differenciák alakulása.^[25] Ezen tanulmányok kutatási területe is országos, illetve regionális léptékű, de jó alapot jelenthetnek egy terület fejlettségi különbségeinek vizsgálatához. Ezen kutatásokból kiindulva, illetve a megyei szint fontosságát figyelembe véve a dolgozat fő kérdése, hogy vajon az előbb bemutatott országos, sőt mondhatni regionális fejlettségi tendenciák meglátszanak-e megyéink belső területi különbségeiben is? Gazdasági értelemben homogén, kompakt-e a megyei területi egység, vagy csak egy formális közigazgatási keret, amelyben nincs jelen a konvergencia, illetve a közeledés szándéka? A szakma hipotézise szerint összefüggés áll fenn a gazdasági fejlettség/fejlődés és a belső regionális egyenlőtlenségek nagysága között.^[26] A gazdasági – társadalmi értelemben heterogénebb megyék fejlesztési koncepciójában és prioritásaiban meg van-e a belső felzárkóztatás szándéka?

2. MEGYÉINK FEJLETTSÉGI MINTÁZATAI

A „fejlettség” fogalmának számtalan lehetséges értelmezése, komplex jellege miatt Magyarországon is gyakori a többváltozós módszerek használata, komplex fejlettségi mutatók képzése.^[27] Minthogy azonban a fejlettség mindegyik dimenziója összefügg az anyagi jólét egyszerű, egyértelmű közgazdasági tartalmú, és számos kifinomult eljárással, idősorosan is értelmezhető mutatóival, nemzetközileg régóta igen elterjedt az értéktermelés – a területi GDP –, illetve a lakossági (háztartási) jövedelmek területi egyenlőtlenségek vizsgálata is.^[28] A megyék belső fejlettségének tagoló tényezői közül magam is a jövedelmeket vettem elsődleges elemzési szempontnak.

A területi egyenlőtlenségek kapcsán meg kell említeni a téma egy klasszikus, máig gyakran idézett elméletét, amely J. Williamsontól származik. Hipotézisének lényege, hogy a tőkés gazdaságfejlődés első szakaszát a korábbi kiegyenlített térszerkezet gyors, majd csökkenő ütemű polarizálódása (regionális divergencia) jellemzi, a fejlett gazdaságokban a regionális tagoltság csökkenésének periódusa (konvergencia) következik.^[29] Ebből adódik, hogy a nagyobb jövedelemmel

[25] Barro, J. – Sala-I-Martin, Xavier (1991): *Convergence Across States and Regions*. In: Robert J. Barro – Xavier Sala-I-Martin – Blanchard, Olivier Jean – Hall, Robert E. (eds.): *Brookings Papers of Economic Activity*. Washington DC. 107-182., Nemes Nagy József (2005): *Nemzetközi és hazai tendenciák a területi elemzésben*. Területi Statisztika, 1.sz. 7-14.

[26] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): i. m.

[27] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): i. m.

[28] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): i. m.

[29] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): i. m.

rendelkező megyék esetében a belső egyenlőtlenségek mértékének kisebbnek kellene lennie, mint az alacsonyabb jövedelemmel rendelkezőknek. Magyarországon azonban az államszocialista időszak „nem-piaci” viszonyainak köszönhetően a természetes szintjüknél alacsonyabbra csökkentek a területi egyenlőtlenségek is, ami a rendszerváltást követően ezek átmeneti drasztikus növekedése követte. Az elmúlt 25 év során ez országos szinten csökkenni látszik, de belső megyén belüli tagolódása és mértéke még nincs teljes mértékben feltárva. A dolgozat kutatása erre a kérdésre is választ kíván adni. Eszerint a hipotézis szerint a fejlettebb térségekben kisebb mértékű differenciálódásra kellene számítani az elmúlt évtizedek változásai kapcsán. A vizsgálatot két év, 2005 és 2015 egy főre jutó nettó jövedelem adatsorainak összehasonlítására alapoztam. Vajon a két év között eltelt egy évtized alatt nőttek vagy csökkentek az egyes megyék belső jövedelmi egyenlőtlenségei? Divergencia vagy konvergencia zajlott?

A vizsgálat első lépéseként az egyes megyéken belüli járások adatait gyűjtöttem ki. Véleményem szerint a járási szint megfelelő a belső egyenlőtlenségek mérésére, hiszen a települési szint, azon túl, hogy óriási adatbázist igényelne, meglehetősen elaprózná a megye fejlettségi képét. A jövedelem és a népesség adatsorok segítségével három területi egyenlőségi mutatót számítottam. Ezek a már említett, koncentrációs mutató, Duál-mutató, illetve a két mennyiségi ismérv eloszlását mutató Hoover-index. Az utóbbi mutató azért is tud megfelelő eredményeket nyújtani, mert a népességszámmal súlyozva mutatja az egyenlőtlenségek mértékét – tehát a települések nem csak jövedelemszintjükkel, hanem nagyságukkal arányosan is „hozzájárulnak” térségük egyenlőtlenségi mutatójának alakításához: a nagyobb települések jövedelemszintje jobban számít, mint a kicsiké.^[30] A vizsgálatot 19 megyére, illetve 175 tagú járási rendszerre végeztem el (Budapest gazdasági-társadalmi koncentrálttsága, illetve az országban elfoglalt specifikus helyzete miatt nem szerepel a számításokban).

A következő két ábra a jövedelemre számított Duál-mutató nagyságának változását mutatja Magyarországon megyéiben 2005 és 2015 években.

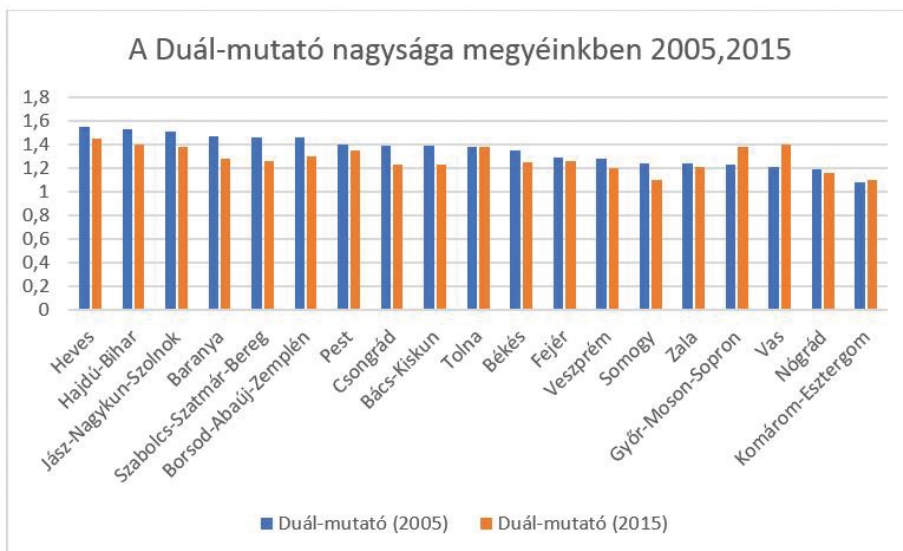
[30] Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): i. m.

5. ábra: A jövedelemre számított Duál-mutató értéke megyéinkben

Megye	Duál-mutató (2005)	Duál-mutató (2015)
Győr-Moson-Sopron	1,237261715	1,386650261
Vas	1,213308453	1,406892365
Zala	1,239611324	1,209514154
Veszprém	1,280498531	1,203433718
Komárom-Esztergom	1,082248911	1,099
Fejér	1,288272087	1,2609372
Somogy	1,246983431	1,104876983
Baranya	1,46859584	1,278353705
Tolna	1,377966725	1,386254811
Pest	1,398165775	1,356481166
Nógrád	1,191072082	1,158842251
Heves	1,556983315	1,453192483
Borsod-Abaúj-Zemplén	1,460081881	1,302969058
Jász-Nagykun-Szolnok	1,512992539	1,383012275
Hajdú-Bihar	1,534526392	1,403858554
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1,466455312	1,257659066
Bács-Kiskun	1,39078203	1,233164598
Csongrád	1,393466132	1,229145278
Békés	1,349750254	1,25572125

Forrás: TeI.r adatok.

6. ábra: A jövedelem értékekre számított Duál-mutató nagysága megyéinkben

Forrás: TeIr adatok alapján saját szerkesztés.

A jövedelem értékekre számított Duál-mutató nagyságának változása 2005 és 2015 között több érdekes folyamatot is mutat. Vannak megyék, ahol csökkent és van néhány, ahol pedig növekedett az átlagosan gazdagok és átlagosan szegények közötti különbség nagysága. Az öt megye, ahol 2005-ben a legmagasabb volt a mutató értéke és a vizsgált két év között eltelt tíz évben nagyobb arányú csökkenés figyelhető meg, sorrendben a következők: Heves, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék. Ezekre a megyékre 2005-ben az volt a jellemző, hogy egy-két jobb jövedelmi szinttel rendelkező járás mellett meglehetősen rossz jövedelemtermelő térségek helyezkedtek el. A jobb kistérségek a megyeszékhelyt és egy-egy település környezetét jelentették, ahol valamilyen gazdasági értéktermelés folyt. Ilyen pl. Kisvárdra, Záhony vagy Jászberény térsége. Érdekesség, hogy 2015-ben ugyanazok a járások értékei jobbak, mint 2005-ben, a változás abból adódott, hogy a rosszabb jövedelmi szinttel rendelkező térségekben is valamelyest javult a népesség pénzügyi helyzete. Ez lehet az adott térség valamiféle új gazdasági tevékenységből származó jövedelem, de lehet szociális segélynyújtásból, állami támogatásokból származó bevétel is.

Van néhány olyan megye is, ahol a tíz év során - viszonylag nagymértékben - növekedtek a különbségek a népesség jövedelmi viszonyaiban. Meglepő módon ezek az északnyugat-dunántúli jó gazdasági tulajdonságokkal rendelkező Győr-Moson-Sopron, Vas és Komárom-Esztergom megyék. Ezen megyék esetében a növekedés abból adódott, hogy a 2005-ben jó jövedelmi tulajdonságokkal és erős gazdasággal rendelkező kistérségek (Győr, Szombathely, Sárvár, Tata, Tatabánya és Komárom) mellé - gazdasági fejlesztések hatására - más járási térségek

is „felzárkóztak”, növelve ezzel az átlagnál nagyobb jövedelemmel rendelkező népesség arányát. Győr-Moson-Sopron megyében a téti és pannonhalmi járás jövedelmei növekedtek, amely egyértelműen Győr gazdasági vonzerejének köszönhető. Komárom-Esztergom megyében pedig a kishéri és az oroslányi járás zárkózott fel, amely ugyancsak a győri gazdaság beszállító-hálózatának köszönhető. Vas megyében pedig a szombathelyi és sárvári járás pozíciója még inkább erősödött a megyén belül.

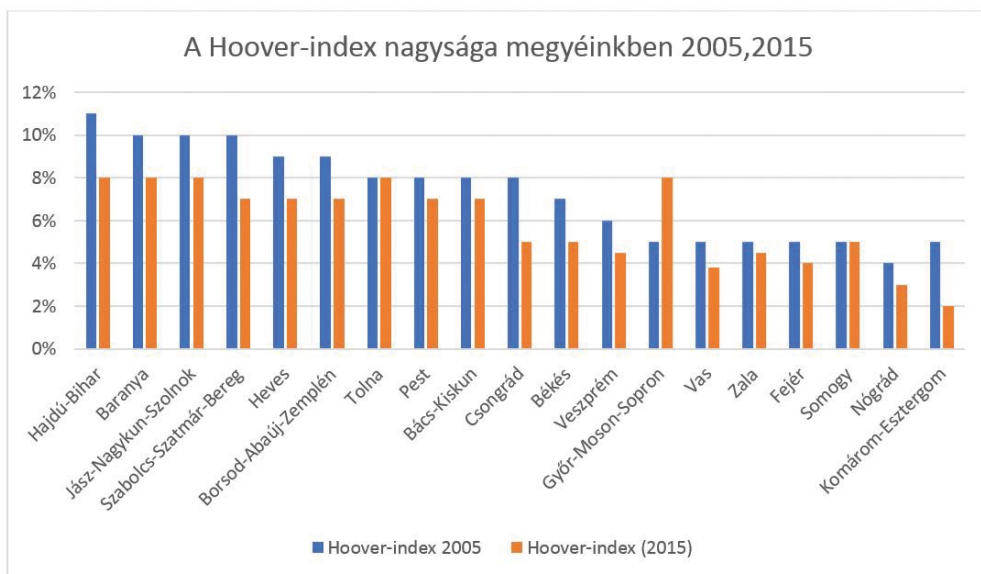
A következő két mutató a jövedelmek térsége közötti egyenlőtlenségeit vizsgáló Hoover-index és Koncentrációs-mutató. Az előbbi azt vizsgálja, hogy a jobb értékekkel rendelkező járasok jövedelmeinek hány százalékát kellene „átcsoportosítani” ahhoz, hogy a megye területén kiegyenlítőds menjen végbe a jövedelmeket illetően. Az utóbbi pedig a jövedelmek megyén belüli koncentrátságát mutatja járási értékek szerint.

7. ábra: A Hoover-index értéke megyéinkben 2005 és 2015-ben

Megye	Hoover-index (2005)	Hoover-index (2015)
Hajdú-Bihar	11%	8%
Baranya	10%	8%
Jász-Nagykun-Szolnok	10%	8%
Szabolcs-Szatmár-Bereg	10%	7%
Heves	9%	7%
Borsod-Abaúj-Zemplén	9%	7%
Tolna	8%	8%
Pest	8%	7%
Bács-Kiskun	8%	7%
Csongrád	8%	5%
Békés	7%	5%
Veszprém	6%	4%
Győr-Moson-Sopron	5%	8%
Vas	5%	4%
Zala	5%	4%
Fejér	5%	4%
Somogy	5%	5%
Nógrád	4%	3%
Komárom-Esztergom	5%	2%

Forrás: TeIr adatok.

8. ábra: A Hoover-index nagysága megyéinkben 2005 és 2015-ben

Forrás: TeIr adatok alapján saját szerkesztés.

A Hoover-index esetében is fontos változások történtek 2005 és 2015 között. A megyék túlnyomó többségében csökkenés ment végbe, ami minden, éppen pozitív eredménynek tudható be. Mondhatjuk, hogy nagyrészt csökkentek a megyéken belüli térségi jövedelmi különbségek. Érdekesség, hogy sorrendben a csökkenést mutató öt megye – igaz más sorrendben – de ugyanazok, mint a Duál-mutató esetében. Tehát itt is Hajdú-Bihar, Baranya, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Heves megyék szerepelnek az első öt helyen. A Hoover-index esetében is az a folyamat húzódik meg, hogy a 2005-ben jobb jövedelemértékekkel rendelkező kistérségek mellé más járárok zárkóztak fel, csökkentve ezzel a jövedelmi különbségeket az adott megyén belül. Ezen járási térségek nagy részében bizonyos gazdasági beruházások következtében nőttek a tíz év alatt. Hajdú-Biharban ilyen járás a hajdúböszörményi, hajdúszoboszlói és a hajdúnánási. Baranyában a szentlőrinci és a bólyi járárok zárkóztak fel, Jász-Nagykun-Szolnok megyében pedig a törökszentmiklói és a mezőtúri. Hajdú-Bihar mellett a legnagyobb mértékű kiegyenlítőds Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében zajlott le. Itt a nyírbátori, mátészalkai és záhonyi járárok mutatták az erőteljesebb növekedést. Heves megyében pedig a bélapátfalvai és a gyöngyösi járás erősödött meg.

A jövedelmek tekintetében egyértelmű növekedést – meglepő módon – csak Győr-Moson-Sopron és Komárom-Esztergom megyék esetében látunk. Érdekes tény, hogy a Budapest utáni legjobb gazdasági potenciállal rendelkező megye esetében látjuk a jövedelmi egyenlőtlenség terén a legrosszabb változásokat. Ez abból adódik, hogy Győr gazdasági ereje nagy mértékű növekedésen ment át

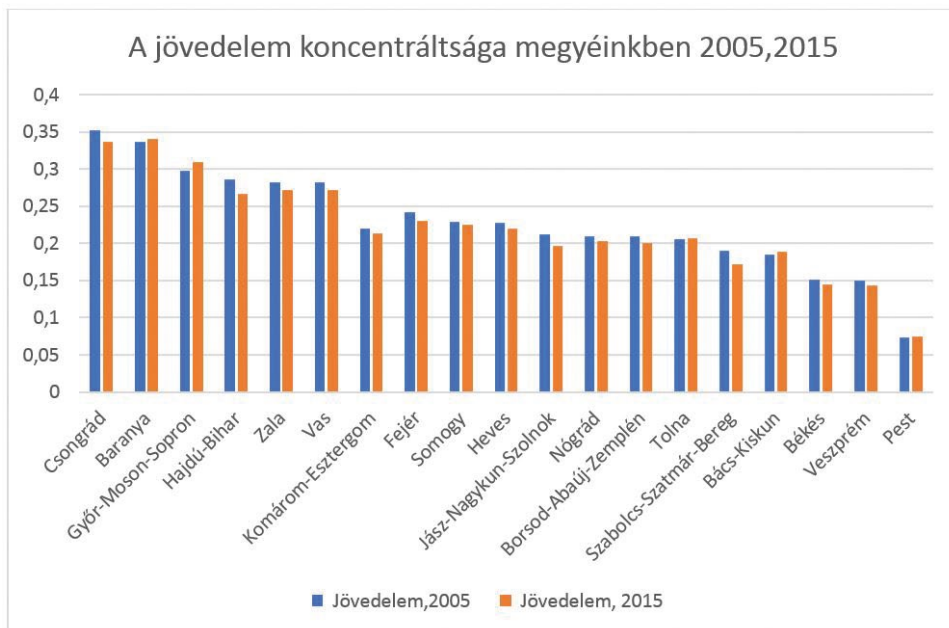
2005 és 2015 között magával „húzva” a szomszédos tétí és pannonhalmi járást is, azonban a megye középső részében, a kapuvári és csornai járás területén nem történtek nagymértékű fejlesztések, így az ottani népesség jövedelmi viszonyai nem igazán változtak a tíz év során. Emellett véleményem szerint fontos tényező – és ez Vas megye esetében is igaz –, hogy a határ menti népesség jelentős része Ausztriába jár át munkát vállalni, amely jövedelem nem biztos, hogy megjelenik a magyarországi statisztikákban. Ez látszik talán a mosonmagyaróvári vagy a szentgotthárdi járások nem túl kedvező egy főre jutó jövedelmi értékeivel. Komárom-Esztergom esetében pedig az oroszlányi, kisléber és tatabányai járás erősödése okozta – hasonló módon, mint Győr esetében – a térségi jövedelem egyenlőtlenségek növekedését. Érdekes, hogy egy jó társadalmi-gazdasági adottságokkal rendelkező térség esetében is lehetnek belső problémák, melyek meglehetősen nem szembetűnő, de okozhatnak feszültséget, társadalmi elégedetlenséget.

9. ábra: A jövedelmek térségi koncentrátsága Magyarország megyéiben 2005 és 2015-ben.

Megye	Jövedelem,2005	Jövedelem, 2015
Csongrád	0,352194832	0,336863567
Baranya	0,336363735	0,339992428
Győr-Moson-Sopron	0,297469767	0,309806608
Hajdú-Bihar	0,285437936	0,266778681
Zala	0,282102329	0,272179705
Vas	0,281517087	0,272210768
Komárom-Esztergom	0,22	0,212900642
Fejér	0,24128311	0,230560313
Somogy	0,229063091	0,224429023
Heves	0,228059268	0,219713535
Jász-Nagykun-Szolnok	0,211788864	0,196206464
Nógrád	0,208927387	0,202538843
Borsod-Abaúj-Zemplén	0,208831814	0,20025708
Tolna	0,205375336	0,206224365
Szabolcs-Szatmár-Bereg	0,189798571	0,171278401
Bács-Kiskun	0,184861107	0,189154371
Békés	0,151044244	0,145116882
Veszprém	0,149240925	0,142734881
Pest	0,072923121	0,074011144

Forrás: TeI.r.

10. ábra: A jövedelem térségi koncentrátságának nagysága Magyarországon megyéiben 2005 és 2015-ben

Forrás: TeIr adatok alapján saját szerkesztés.

A jövedelmek térségi koncentrátságukat tekintve kisebb mértékben változtak 2005 és 2015 között, mint az előbbi két mutató esetében. A változás iránya is sokszínűbb, vannak megyék, ahol csökkentek és vannak, ahol növekedtek az értékek, az előbbi két mutató esetében inkább a csökkenés volt a meghatározó. A jövedelmi koncentrátság tekintetében legnagyobb mértékű csökkenés Csongrád, Komárom-Esztergom, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyékben történtek. A megyék között legnagyobb értékeket mutató első öt „helyezett” közül Csongrád, Hajdú-Bihar és Zala megyékben 2005 és 2015 között csökkent a koncentráció mértéke, viszont Baranya és Győr-Moson-Sopron megyék esetében pedig növekedést mutatott. Csongrád esetében Hódmezővásárhely, Hajdú-Biharnál Hajdúszoboszló és Hajdúböszörmény, Zala megye esetében pedig a fürdővárosok (Hévíz, Kehidakustya stb.) gazdasági erősödése oldotta a megyeszékhely jövedelmi koncentráció erejét. Érdekes, hogy Győr-Moson-Sopron megye a jövedelmek koncentrátsága terén is meglehetősen negatív képet mutat, melynek ugyancsak Győr gazdasági erejéből fakadó jövedelmek koncentrátsága az oka. Baranya esetében pedig Pécs jelenti ezt az erőt, hiszen egy kedvezőtlen gazdasági helyzetű megye viszonylag erős központja, amely a megyében keletkező jövedelmek jelentős részét előállítja.

A legkisebb értékeket mutató megyék Pest, Veszprém, Békés, Bács-Kiskun

és Szabolcs-Szatmár-Bereg, amelyekben Bács-Kiskunt leszámítva 2005 és 2015 között csökkenés is végbement. Ezen megyéknél az figyelhető meg, hogy nem egy-egy nagyobb gazdasági teljesítményű térségben koncentrálnak a jövedelmek, hanem több, hasonló gazdasági súlyú város között. Ez valamelyest többközpontúságra, policentrikusságra is utalhat, természetesen attól függetlenül, hogy maga a megye milyen gazdasági szinten mozog (pl. Szabolcs esetében egy alacsonyabb jövedelmi szintű kiegyenlített helyzetről beszélhetünk). Veszprém megye esetében négy város, Veszprém, Pápa, Várpalota és Ajka között oszlanak meg a jövedelmek. Békés megyében Gyula és Békéscsaba, Bács-Kiskun megyében Kecskemét, Baja, Kiskunhalas és Kiskunfélegyháza, Szabolcsban pedig Nyíregyháza, Kiszvárd, Záhony és Nyírbátor azok a városi térségek, melyek dekoncentráltabbá teszik a jövedelmek eloszlását.

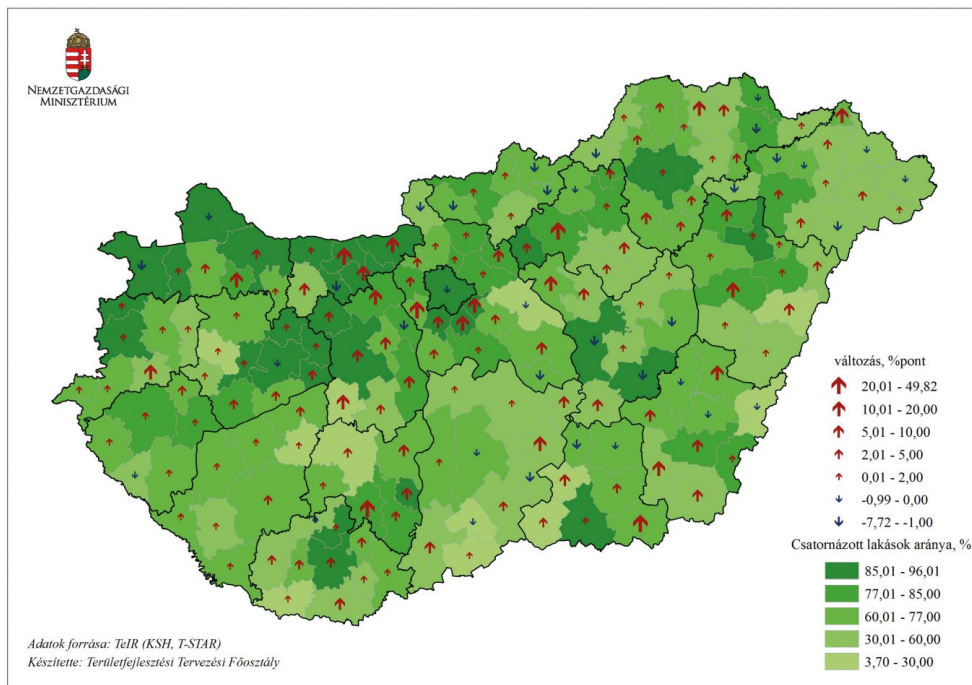
Az egyenlőtlenségi mutatók értékeit vizsgálva megállapítható, hogy 2005 és 2015 között csökkentek a megyéken belüli jövedelmi egyenlőtlenségek mértékei. Az egyes megyéken belüli Duál-mutató értékeinek átlaga 1,35-ről 1,22-re, a Hoover-indexé 7%-ról 6%-ra, a Koncentrációs mutatóé pedig 0,23-ról 0,22-re csökkent. Ez mindenképpen egy pozitív változás, mely területfejlesztési szempontból is jelentős folyamatnak tudható be. Növekedést a jövedelmi egyenlőtlenségek terén mind a három mutató szerint egyedül Győr-Moson-Sopron megye mutat. Itt Győr gazdasági túlsúlyából fakadó jövedelemtöbblete okozza ezt a folyamatot. Fontos megállapítani, hogy egy kedvező adottságú város vagy térség környezetében is adódhatnak problémák, melyek meglepte nem szembeötlő és amelyek megoldása ugyancsak fontos feladata lehet a területfejlesztési szakpolitikának. Valamint a Williamson-hipotézis kis léptékben és rövidebb időszakokra is alkalmazható, miszerint a gazdasági növekedés egy térségen belül növeli az egyenlőtlenségek mértékét. Azt is fontos megemlíteni, hogy a megyék esetében a székhelyváros növeli az egyenlőtlenségeket, nélkülük bizonyára kisebbek lennének az egyes megyei értékek, mint ahogy Pest megye esetében Budapest nélkül.

Összességében a megyéken belüli jövedelmi egyenlőtlenségek mértéke nem számít magasnak, olyan mértékűnek, amelyek megoldása nehézségekbe ütközne, illetve mértéke már a szakpolitika által kezelhetetlen nagyságú lenne.

Az infrastrukturális viszonyokra utaló két mutató a *Csatornázottság aránya (%)* és a *Közműöllő (%)*, – amely itt az elsődleges értelmezését jelenti –, ugyancsak érdekes következtetésekkel szolgálnak. Mindkét esetben pozitív elmozdulásról beszélhetünk a tíz év során minden megye esetében. Érdekeség, hogy vannak járárok szigetszerűen, ahol rosszabb értékeket tapasztalunk, ezek a belső periféria jelenségére utalhatnak. Ilyen járás pl. a devecséri, tabi, baktalórántházi. Ezeket a hátrányosabb helyzetű térségeket fejlettebb területek veszik körül, ezért is számítanak belső perifériának, belső elmaradott térségeknek. Azonban ez országos, de talán megyei léptékben is megoldható probléma, hiszen az ország túlnyomó részén a csatornahálózat kiépítése már lezajlott. Ami talán érdekesebb képet mutat, hogy a *Közcsatornába bekötött lakások aránya (%)* mutató szerint már nagyobbak a különbségek. Mindegyik megyén belül akad olyan járás, ahol ez kis értéket mutat,

tehát a másodlagos közműöllő „nagyra nyílik”. Azonban a rosszabb értékekkel itt is a kelet-magyarországi és dél-dunántúli megyék járásai rendelkeznek (11. ábra). Ennek a problémának lokális szintű megoldása elengedhetetlenül fontos feladat településfejlesztési, környezetvédelmi és egészségügyi szempontokból. A jelenség ugyancsak a belső periféria, kistérségi leszakadás jelenségére utal, hiszen a megyék túlnyomó többségében lokális szintű a probléma, nem egész megyét érintő.

11. ábra: A közcsatornába bekötött lakások aránya (2014) és változása (2012–2014) járási szinten

Forrás: TeIr.

TERÜLETFEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK, MEGYEI FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓK

A következőkben annak próbálom utánanézni, hogy azokban a megyékben, ahol a tíz év során divergencia zajlott le, illetve, ahol 2015-ben is magasak a területi egyenlőtlenségek értékei, a megye fejlesztési dokumentumaiban található-e konvergenciát, felzárkóztatást szándékozó célok, programok.

Magyarország területfejlesztése és kohéziója szempontjából kiemelkedően fontos az Európai Unió által a különböző Strukturális alapokból nyújtott támo-

gatások megléte, amelyek jelentős része a területi felzárkóztatást, regionális konvergenciát szolgálja. Véleményem szerint a vizsgálat során feltüntetett megyék – melyek esetében a területi egyenlőtlenségek csökkentek – nagyobb részben ezekből a forrásokból származó fejlesztéseknek is köszönhetik felzárkóztatásukat. A hátrányos helyzetű térségek felzárkóztatása az Uniók prioritások között szerepel, mely térségek közé hazánk 19 megyéjéből is jó pár beletartozik, főként a kelet-magyarországi és a dél-dunántúli területekről. A tanulmányból kitűnik, hogy Magyarországon a megyék megőrizték, sőt valamelyest erősítették szerepüket mind a közigazgatásban, mind a fejlesztéspolitikában, tehát nem váltak „értelmetlennek”, mint ahogy azt a rendszerváltást követő időszakban sok helyütt még a területi szakmában is emlegették. A megyék területéről is, illetve a területfejlesztés regionális egységeiről, az egyes területi szintek szerepéről a rendszerváltás óta élénk politikai és szakmai viták folytak,^[31] amelyeket az EU-csatlakozás folyamata még inkább reflektorfénybe állított. Kétségtelen földrajzi tény, hogy a magyar megyei beosztás nem ideális, „megyerendszerünk területi alapjait illetően, a változások ellenére, évszázadok terhes hagyatékát cipeli”.^[32] Minden területszervezési reformelképzelés értéke és realitása azon múlik, milyen funkciók számára, milyen hatalmi tartalommal akarjuk kitölteni a területi kereteket. Amíg tehát a közigazgatás-szervezés szakmapolitikai alapjai nem kerülnek elfogadásra, addig a terület-szervezési reformok viszonyítási alap nélküliek.^[33]

Néhány tanulmány született a megyéken belül a megyeszékhelyek elérhetőségének problémájáról.^[34] Tény, hogy megyéink jelentős részében székhelyvárosuk excentrikus jellegű, sőt több esetben határos magával a megyehatárral is. A megyeszékhelyek igazgatási funkcióinak elérhetősége szempontjából tehát a jelenlegi megyebeosztás korántsem tekinthető ideálisnak.^[35] A gravitációs modell eredménye, hogy a megyeszékhelyek által vonzott területek eltérése a megye területétől ismét jelentős.^[36] Főként eme probléma végett az elmúlt 25 év során három eset történt, amikor települések átcsatlakoztak egy másik megye területére. Mindhárom esetben Veszprém megye területéről csatlakoztak át Győr-Moson-Sopron megyéhez, mivel számukra Veszprém, mint megyeszékhely nem jelentett semmiféle kapcsolódási lehetőséget, a két térség számára Győr jelenti a domináns központot. Ebben a három hullámban összesen 11 falu döntött úgy, hogy átkerüljön a másik megye területére, 1992-ben 3 (Gyarmat, Csikvánd és Szerecseny,

[31] Agg Zoltán (1998): *A megyerendszer változó szerepe Magyarországon*. Comitatus: önkormányzati szemle, 16(11-12)., Hajdú Zoltán (1997): *A tartományi közigazgatás kialakításának problémái Magyarországon*. Comitatus, 7. 37-41., Pálné Kovács Ilona (1999): *Regionális politika és közigazgatás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs. stb.

[32] Pálné Kovács Ilona (2008): *Helyi kormányzás Magyarországon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

[33] Pálné Kovács Ilona (2008): i. m.

[34] Bajmócy Péter – Kiss János (1999): i. m.

[35] Bajmócy Péter – Kiss János (1999): i. m.

[36] Bajmócy Péter – Kiss János (1999): i. m.

1999-ben Bakony Péterd és Lázi, majd 2002-ben Bakonygyirót, Bakonyszentlászló, Fenyőfő, Románd, Veszprémvarsány és Sikátor települések).

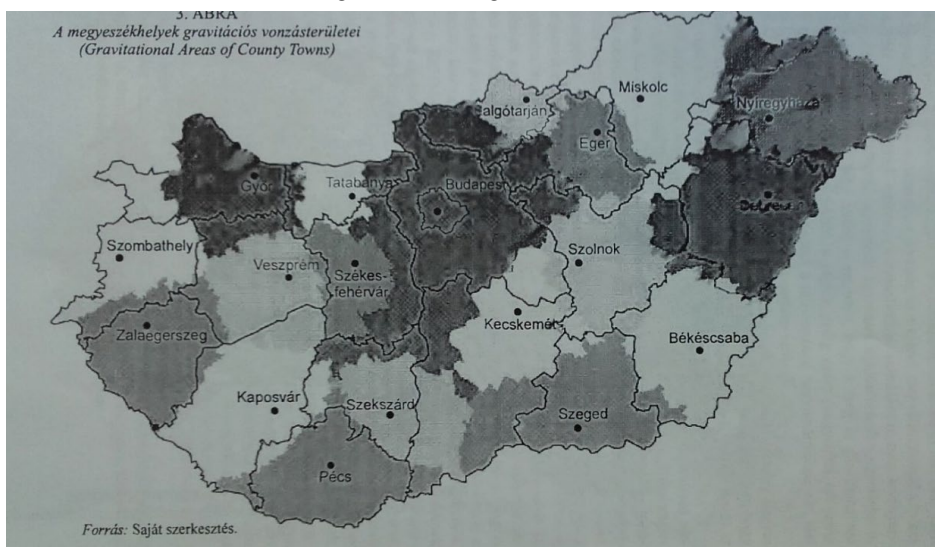
12. ábra: 11 település csatlakozása Győr-Moson-Sopron megyéhez

Forrás: Wikipédia alapján saját szerkesztés.

A heves szakmai viták ellenére a megyék területi beosztása – némi változás mellett – maradt az 1950-ben kialakított struktúrában. Véleményem szerint a különböző megyeszékhelyek elérhetőségének problémája csökkenni látszik, mivel a megyék esetében a közlekedés és infrastruktúra fejlődésével már az elmúlt 15 évben is sokat csökkent a belső utazási idő, a hátrányos helyzetű térségekben pedig az állami szervek dekoncentrációja (erre talán jó példa lehet a vizsgálat alapját képező járási rendszer kialakítása) és a különböző szolgáltató tevékenységek decentralizációja lehet megoldása a problémának.

13. ábra: A megyeszékhelyek gravitációs vonzásterületei.

Forrás: Kiss-Bajmóczy, 1999.

A területi problémákat leszámítva – ahogy arról már korábban is szó volt – a megye megerősítette pozícióját a közigazgatási és területfejlesztési rendszerben.

A megyei önkormányzatok jelenlegi feladatait és hatásköreit a 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól mondja ki. A törvény leszögezi, hogy a megyei önkormányzat területi önkormányzat, jogi személy, melynek feladatait és hatáskörét a közgyűlés látja el. A feladatkörét tekintve pedig a megyei önkormányzat területfejlesztési, vidékfejlesztési, területrendezési, valamint koordinációs feladatokat lát el.^[37] Jelen kutatás szempontjából kiemelten fontos, hogy a terület és vidékfejlesztési feladatkört a megyei önkormányzatokra ruházták rá, mivel a megyéken belüli belső területi egyenlőtlenségek mérséklését, az elmaradott térségek felzárkóztatását ezen eszközrendszer segítségével valószínűsíthetik meg. Az országos fejlesztési és rendezési céloknak a megyék mintegy eszközeivé váltak, ami talán a szakterület decentralizációját is jelentheti.

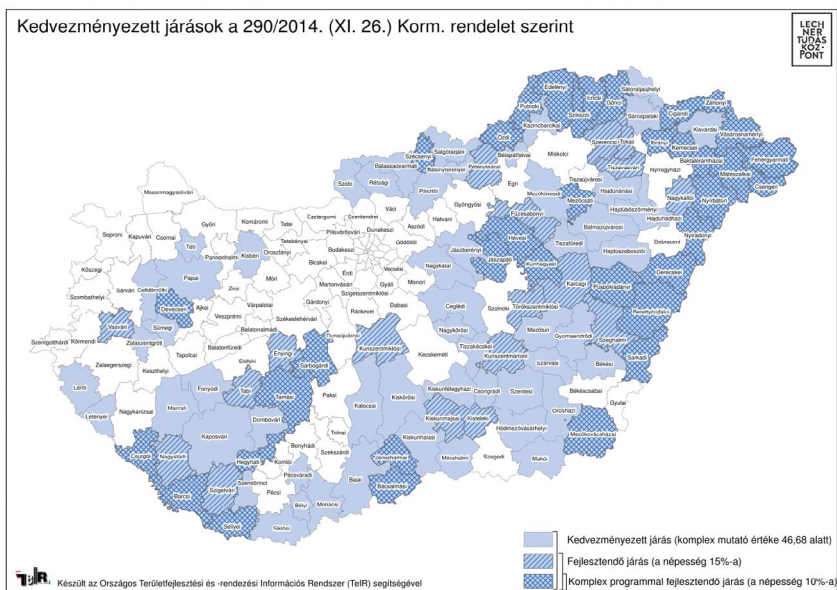
2014 előtt léteztek az LHH (Leghátrányosabb helyzetű kistérségek) kategória. A kezdeményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről szóló 67/2007. (VI. 28.) OGY határozatban meghatározott feltételrendszer szerint – fejlettségük alapján – emelkedő sorrendbe állította a kistérségeket e rendelet. Ez alapján a társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból leginkább elmaradott kistérségeket komplex programmal segíteni kell, melyet Kormányrendelet is megerősített.

[37] 2011. évi CLXXXIX. törvény.

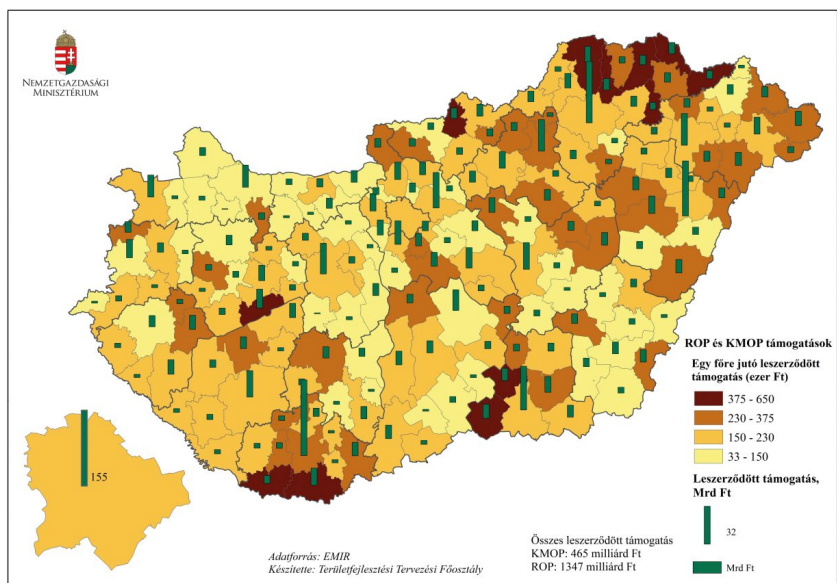

15. ábra: Kedvezményezett járások a 290/2014. (XI.26.) Korm.rendelet szerint

Forrás: TeIr.

16. ábra: Az összes leszerződött támogatás a regionális operatív programokban (2007-2015)

Forrás: TeIr.

A megyék így nagyobb „mozgásteret” kaptak területük fejlesztésében, belső kohéziójuk megteremtésében, azonban pénzügyi eszközök híján a tervezésben és előkészítési fázisban vesznek részt. A kezdeményezett járások túlnyomó többségének elhelyezkedése nagy hasonlóságot mutat a megyék fejlettségbeli különbségeivel, tehát azon megyék számára fontos a kedvezményezettégi kör, amelyek az országos fejlettséget nézve is támogatásra szorulnak (15. ábra). Ebből kivételnek számít egy érdekes térsége az országnak. A Győr-Moson-Sopron, Vas és Veszprém megye határán található néhány járásból (pápai, devecseri, sümegi, celldömölki, vasvári) álló terület. Ez egy belső perifériának nevezhető, hiszen jó gazdasági adottságokkal rendelkező térségek határolják. Megléte nem annyira nevezhető új keletűnek, megléte több évtizede problémát okoz a szakpolitikának. A 16. ábrán az összes leszerződött támogatás mennyisége látszik járási szintre bontva 2007 és 2015 közötti időszakban. Látható, hogy a kedvezményezett járások elhelyezkedése és a magas leszerződött támogatású járások között erős a párhuzam. Ezen támogatások különböző Operatív Programokból származnak, a megyék csak saját területükre nézve tudnak eme támogatások racionális felhasználásra ajánlásokat tenni a helyzetfeltáró munkafolyamatok révén.

A területfejlesztés és területrendezés feladatkörét és eszközeit több dokumentum foglalja össze. Országos szintű alapidokumentum az OFTK (Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió), amely az ország társadalmi, gazdasági, valamint ágazati és területi fejlesztési szükségleteiből kiindulva egy hosszú távú jövőképet, valamint fejlesztéspolitikai célokat és elveket határoz meg.^[40] Ez a dokumentum az ország hosszú távú területfejlesztési megoldásaiért felel, amelyen belül a megyék olyan saját fejlesztési tervezeteket alkotnak, melyek összhangban vannak a nemzeti elképzelésekkel. Mind a 19 megye rendelkezik Fejlesztési Konceptióval, amely tartalmazza a megye hosszú távú területfejlesztési koncepcióját, illetve – a megyei területfejlesztési koncepció és területrendezési terv figyelembevételével – a megye fejlesztési programját és az alpontokat.^[41] 2012. január 1-től a megyei önkormányzat hatáskörébe került a megyei szintű területfejlesztés tervezése, annak koordinálása. A következőkben arra a kérdésre próbálok – a megyei Fejlesztési Konceptiók alapján – választ keresni, hogy azon megyék, amelyek esetében a területi belső egyenlőtlenségek magasabb szintűek, vajon megjelenik-e a fejlesztési prioritások között a konvergencia, a felzárkóztatás szándéka?

Elsőként azon megyék Fejlesztési Konceptióját tekintetem át, amelyek 2005-ben még az első helyeket foglalták el az egyenlőtlenség nagysága szerint, azonban tíz évvel később már meglehetősen jobb helyen szerepeltek. Az öt megye esetében nem egyértelműen jelenik meg a belső kohézió mint prioritás a fejlesztési dokumentumokban. Inkább csak a leszakadó térségek és azok népességének felzárkóztatása jelenik meg, kevésbé az egységes kohézió, konvergencia előmozdítása. Két

[40] OFTK 2013.

[41] GyMS Megye T.K., 2013.

megye esetében, Baranya és Szabolcs-Szatmár-Bereg esetében van konkrétan szó a kohézióról, amely érthető is, hiszen az ország kedvezményezett járásai közül jó néhány itt található, amelyek társadalmi-gazdasági problémáinak megoldása komoly feladatot jelent a szakma számára. Még Győr-Moson-Sopron megye esetében vizsgáltam meg fejlesztési koncepcióját, hiszen ez az egyetlen megye, ahol 2005 és 2015 között nőttek a jövedelmi egyenlőtlenségek. A megye esetében viszont egyértelműen jelen van a kohézió előmozdításának terve a fejlesztési dokumentumban.

A vizsgált megyék esetében feltűnik, hogy a térségi leszakadással fenyegetett megyéknél sem törvényszerű a kohézió megléte. Azonban az is elmondható, hogy azok esetében, ahol ez a célrendszer jelentkezik, beszélhetünk egyfelől némi gazdasági-társadalmi fejlődésről, illetve a belső egyenlőtlenségek csökkenéséről. Fontos szempont lehet minden megye, térség esetében a kohézió szándéka, megléte.

BEFEJEZÉS, ÖSSZEZGÉS

A dolgozat Magyarország 19 megyéjének belső egyenlőtlenségeit vizsgálta a 2005 és 2015 közötti adatok segítségével. Összességében elmondható, hogy a vizsgálat két éve között eltelt egy évtized alatt az egyenlőtlenségek átlaga nagyon kis mértékben, de csökkenést mutat. A legtöbb megyében csökkentek az egyenlőtlenségek az egy főre jutó jövedelem terén, ami mindenképpen biztató folyamat. Egyedül Győr-Moson-Sopron megyében mutat növekedést, de itt egy roppant erős, a környezete átlagához képest jóval nagyobb gazdasági teljesítménnyel rendelkező megyeszékhely az, amely az egyenlőtlenségek növekedéséért „felelős”. Mindenesetre, ahogy arról már szó volt, ez nem annyira ismert folyamat, de javítására a megyei szakpolitikának nagyobb hangsúlyt kell fektetnie. A különböző megyei fejlesztési koncepciók nem mindegyike fektet hangsúlyt a területi problémákra, melyek szembevető következménye a divergencia nagyobb mértéke. A megyéken belüli egyenlőtlenségi problémák egyik eredője az országos tendenciák is lehetnek, melynek megfékezésére nemzeti szintű megoldások lennének szükségesek.

Ezekon kívül az is látható, hogy a megyerendszer megőrizte, sőt valamelyest erősítette is szerepét a magyar területi szakpolitikában. Fontos lenne, ha a fő döntéshozók minél inkább számba vennék a területiséget, a területi folyamatokat, egy térség, illetve az ország területfejlesztése kapcsán.

IRODALOMJEGYZÉK

- Agg Zoltán (1998): *A megyerendszer változó szerepe Magyarországon*. Comitatus: önkormányzati szemle, 16(11-12).
- Bajmócy Péter – Kiss János (1999): *Megyék, régiók és központjaik - modellek tükrében*. Tér és Társadalom, 13. 31-51.
- Barro, Robert J. – Sala-I-Martin, Xavier: *Convergence Across States and Regions*. In: Barro, Robert, J. – Sala-I-Martin, Xavier – Blanchard, Olivier Jean – Hall, Robert E. (eds.): *Brookings Papers of Economic Activity*. Wasington DC. 107-182.
- Stiglitz te tal. (2010): *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Párizs.
- Dusek Tamás – Kiss János Péter (2008): *A regionális GDP értelmezésének és használatának problémái*. Területi Statisztika, 3. 264-280.
- Hajdú Zoltán (1996): *A közigazgatási térfelosztás változásai Magyarországon*. Tér és Társadalom, 10. 5-21.
- Hajdú Zoltán (1997): *A tartományi közigazgatás kialakításának problémái Magyarországon*. Comitatus, 7. 37-41.
- Hajdú Zoltán (2005): *Magyarország közigazgatási földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Katona Tamás (2000): *Mérési és megbízhatósági problémák a területi statisztikában*. In: Farkas Beáta – Lengyel Imre (szerk.) *Versenyképesség – regionális versenyképesség*. JATEPress Kiadó, Szeged. 205-217.
- Kristó Gyula (1988): *A vármegyék kialakulása Magyarországon*. Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Lengyel Imre – Kotosz Balázs (2018): *Felzárkózás és/vagy távolságtartó követés? A visegrádi országok térségeinek fejlődéséről*. Tér és Társadalom, 32. 5-26.
- Lukovics Miklós (2004): *Regionális gazdaságfejlesztés: Eltérő fejlettségű megyék versenyképességének összehasonlító elemzése*. Tér és Társadalom, 4. 149-168.
- Megyei Fejlesztési Koncepciók
- Nemes Nagy József (1987): *A regionális gazdasági fejlődés összehasonlító vizsgálata*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Nemes Nagy József (2005): *Nemzetközi és hazai tendenciák a területi elemzésben*. Területi Statisztika, 1.sz. 7-14.
- Németh Nándor – Kiss János Péter (2007): *Megyéink és kistérségeink belső jövedelmi tagoltsága*. Területi Statisztika, 1. 20-45.
- Németh Nándor (2005): *Területi egyenlőtlenségi mutatók*. In: Nemes Nagy József (szerk.): *Regionális elemzési módszerek*. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest.
- Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció, 2014
- Pálné Kovács Ilona (2008): *Helyi kormányzás Magyarországon*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.
- Pálné Kovács Ilona (1999): *Regionális politika és közigazgatás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.

Magyarország és Románia ipari térszerkezetének összehasonlítása megyei adatok tükrében^[1]

Absztrakt

Magyarország és Románia, mint két posztszocialista EU-tagállam számos hasonlóság mellett fontos különbségek hordozója is az iparfejlődés szempontjából. Ez az írás – a vonatkozó szakirodalom egy szelete és elérhető statisztikai adatok tükrében – azt vizsgálja, hogy mely tényezők alakították ki a két ország ipari térszerkezetét. Bár a legfontosabb térszervező erő korunk félperiférikus jellegű Kelet-Közép-Európájában – a feldolgozóiparban határozott ágazati preferenciákkal jellemezhető – külföldi működőtőke, a korábbi hagyományokkal előbbinek is számolnia kell. Az elemzés gerincét megyei foglalkoztatási adatok képezik, térképeken ábrázolva.

Kulcsszavak: magyar ipar, román ipar, újraiparosodás, iparföldrajz

Abstract

As post-socialist EU Member States, Hungary and Romania have a lot in common, besides important differences regarding industrial development. This paper, in the light of the relevant literature and available statistical data, examines the factors that have shaped the industrial spatial structure of the two countries. Although the most important spatial organizing force in our semi-peripheral East-Central Europe is foreign direct investment, characterized by definite sectoral preferences in the manufacturing industry, the former traditions have to count. The core of the analysis is county-based employment data, shown on maps.

Keywords: Hungarian Industry, Romanian Industry, reindustrialization, industrial geography

[1] Köszönettel tartozom témavezetőmnek, Dr. Molnár Ernőnek a téma felvetéséért és tartalmas útmutatásaiért, továbbá Apáti Norbertnek a térképek elkészítésében nyújtott segítségéért.

BEVEZETÉS

Doktori kutatási témám a negyedik ipari forradalom területi összefüggéseinek vizsgálata hazánkban, szűkebben Kelet-Magyarországon. Vallom, hogy ez az újabb folyamatok, a technológiai változások hordozta – körvonalazódott és potenciális – gazdasági-társadalmi mechanizmusok megismerésén túl a térbeni és időbeni kontextus tanulmányozásával érthető meg igazán. Ez az oka, hogy a munka egyik első lépéseként hazánk iparföldrajzát, adottságait, hagyományait igyekeztem megismerni. Ezen fejlődési utat azonban a világgazdaságban betöltött pozíció és annak változása, valamint a környezet alapvetően határozzák meg, amelyek Magyarországot a posztszocialista félperiféria országainak csoportjába utalják, így e közeg vizsgálata mind a párhuzamosságok, mind a térkapcsolatok szempontjából kiemelkedő jelentőségű. Ez indokoltá teszi tehát két szomszédos kelet-közép-európai vagy délkelet-európai ország összehasonlítását. Romániára a *genius loci* nyomán esett a választás.

A tanulmány első szakaszában Románia és Magyarország természeti és társadalmi adottságait vázolom és vetem össze, a két állam számtalan analógiát mutató történelméből kiemelve néhány olyan epizódot, amelyek meghatározó jelentőséggel bírnak az ipar szempontjából. Ezt követően néhány mutató segítségével pozícionálom a vizsgált nemzetgazdasági ágat a két országban, kitérve annak szerkezeti jellemzőire és világgazdasági beágyazottságára is. A harmadik szakasz Magyarország és Románia megyei ipari térszerkezetének jellemzőit taglalja, a hasonlóságokra, különbségekre és összefüggésekre is rávilágítva. Az írást a legfontosabb tanulságok összefoglalásával zárom.

FÖLDRAJZI ADOTTSÁGOK, TÖRTÉNELMI HÁTTÉR

Természetföldrajzi szempontból az érintett területen a Kárpátok lánccinak (valamint az Erdélyi- és Dunántúli-középhegységnek) az ásványkincs vagyona, erdőségei, egyúttal természetes elválasztó jellege áll szemben a közte és rajta kívül elterülő kiváló talajadottságú, szárazföldi klímájú alföldi és dombsági területekkel. Jelenleg egyik ország sem rendelkezik világgazdasági jelentőségű, kitermelhető ásványkincs vagyonnal, bár Románia általában némileg gazdagabb érc- és szénhidrogénkészlettel bír, és megújulóenergia-potenciálja is nagyobb (víz, szél). Közlekedésföldrajzi aspektusból hazánk nyugatabbi fekvését ellensúlyozhatja Dobrudza fekete-tengeri partszakasza, miközben a Duna összeköti a két államot.

Románia és Magyarország történelmének legjellegzetesebb vonásai levezethetők a két ország relatív pozíciójából, nevezetesen, hogy mindkettő Nyugat és Kelet között fekszik, de az előbbi keletebbre, melynek hatása a jellemző vallásokon is tetten érhető. Mindkét nemzet történetére rányomta bélyegét, hogy a kora újkori gazdasági rendszerben az államaik Atlanti-óceántól távoli fekvése és az oszmán török terjeszkedése nyomán (a románok esetében hamarabb kezdődött, tovább tartott és teljesebb volt a függés) perifériára szorultak, maximum nyersanyagokkal (vagy

élőállattal) tudtak bekapcsolódni a nemzetközi kereskedelembe. A Habsburg Birodalom részeként, majd különösen a Monarchia időszakában Magyarországon – bár Nyugat-Európához képest számottevő késéssel, Romániánál hamarabb és nagyobb mértékben bontakozott ki az ipari forradalom, mely ugyanakkor – mindkét ország esetében – sajátos módon sok szempontból inkább az agrárkarakter kiteljesítésében (vasúti szállítási útvonalak kiépülése, folyószabályozások, új területek művelésbe vonása, élelmiszeripar) játszott jelentős szerepet, ami egyúttal a társadalom (már ekkoriban is kínos) feudalisztikus vonásainak továbbélését is lehetővé tette, még inkább késleltetve a (tömeges) polgárosodást. Ezzel együtt is jelentős városodás bontakozott ki mindkét területen, és kialakultak a hagyományos iparvidékek magvai Magyarországon, messze a legfontosabb ipari központ azonban Budapest volt.^[2] Ezzel szemben a regáti területeken ebben az időszakban egyedül Prahova olajkitermelése és -feldolgozása képez számottevő nehézipari kapacitást.^[3]

A korszakot a két ország történetében közös, mégis ellentétes hatású esemény: az I. világháború és az azt követő békeszerződés jelentette, melynek során elsősorban kevésbé urbanizált, az ipar szempontjából erőforrásaik miatt mégis nagy jelentőségű, összességében mind népességében, mind gazdaságilag hatalmas súlyú területek kerültek Magyarországtól Romániához – másokkal együtt – megteremtve Nagy-Romániát. A két világháború közötti időszakban nem változtak alapvetően a tendenciák, a két ország végig helyét kereste a megváltozott geopolitikai, külgazdasági körülmények között.

A II. világháborút követően mindkét országban az osztálykülönbségek eltörlését célzó politika következtében felszabaduló munkaerő és a hazai erőforrások bázisán lehetővé váló extenzív nehéziparosítás bontakozott ki, mely jellemzően a természeti erőforrásokat követő térstruktúrájával és nagyfokú centralizáltságával egyelőre nem mozdult el alapvetően a korábitól. Az első időszakban jellemző autarkia törekvés ugyanakkor minden fontosabb termelő ágazat számottevő súlyú jelenlétét eredményezte. Az országok közötti kereskedelem és specializáció kereteit majd a KGST teremti meg. Az ágazati szerkezet a hagyományos nehézipartól fokozatosan tolódtott a gépgyártás irányába mindkét országban, miközben a könnyűipar is jelentős súlyt képviselt a foglalkoztatásban, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar számára pedig a szovjet felvevőpiac nyitott új távlatokat. A tercier szektor a szocialista tervgazdálkodás korszakában végig viszonylag fejletlen maradt. Az időszak második felében – amellet, hogy mindkét ország igyekezett kihasználni a külgazdasági nyitásból fakadó előnyöket – szembetűnő különbségek is megjelentek a két rezsim politikájában. Így Magyarországon a hetvenes-nyolcvanas években a jóléti állam irányába ható óvatos, sokszor tacit reformok kö-

[2] Rétvári László (2011): *Európa történeti földrajza és gazdaságtörténete*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

[3] Csucsuj István – Báthory Lajos – Máthé András – Nagy Róbert (2011): A Románia területén végbement gazdasági fejlődés a 20. században. In: Benedek József (szerk.): *Románia: tér, gazdaság, társadalom*. Kriterion, Kolozsvár. 289–320.

vetkeztek, miközben fokozatosan jelentek meg a lendületvesztés és a szerkezeti válság jelei,^[4] az államadósság pedig tetemes mértékben növekedett. Romániában ezzel szemben valamivel később mutatkoztak a válság jelei, a nyolcvanas években viszont Ceaușescu alatt az államadósság visszafizetésére tett erőfeszítések, a fogyasztás visszafogása és a fokozódó mértékben elnyomó társadalmi rend épp ellenkezőleg hatott.^[5] Az ipar térszerkezetét illetően különösen Magyarországon a részlegipar megjelenésével az alacsonyabb szintű (beszállítói) tevékenységek révén az országban határozott dekoncentráció, térbeli homogenizáció következett be,^[6] Romániában némi tengerparti irányú súlyponteltolódás, és – továbbra is főként megaberuházások révén – kisebb mértékű dekoncentráció figyelhető meg.^[7] Mindkét országban szélsőségesen központosított volt ugyanakkor a gazdasági döntéshozás, melyet nemcsak az állam kiemelt szerepe (tervgazdaság), hanem egyre nagyobbra duzzadó iparvállalatok is jellemeztek. A Ceaușescu-éra népese-
déspolitikai hagyatéka egy a magyarországinál valamivel fiatalosabb korszerkezet, amelyre a rendszerváltást követő nagy volumenű kivándorlás árnyéka vetül. A Magyarországon is jelentkező tendenciát csak a – többek között éppen Romániából érkező – határon túli magyarok beáramlása ellensúlyozza.

A korábbi társadalmi-gazdasági rendszer és a szocialista blokk belső kapcsolathálójának összeomlása, az új, globális versenykörnyezet és a korábban látenciában maradó problémák felszínre kerülése vezetett a transzformációs válsághoz az 1990-es évek első felében. A mesterségesen magasán tartott foglalkoztatáshoz képest hatalmasra nőtt a munkanélküliség, a tőke és termelőerő hiányát a közösségi tulajdon privatizációjával igyekeztek oldani, melynek eközben számos esetben politikai-társadalmi motivációi is voltak (kárpótlások). A nyugati piacgazdaságokhoz képesti technológiai, gazdaságszervezési elmaradás és piacvesztés orvoslására a leggyorsabb útként a külföldi működőtőke bevonása kínálkozott, aminek talán a feldolgozóiparban volt a legnagyobb relevanciája. Románia esetében az előfeltételek és a szabályozások következtében a foglalkoztatási válság lassabban bontakozott ki, viszont elhúzódott, a külföldi működőtőke beáramlása jelentős időkésést mutat, majd csak a 2000-es évektől számottevő,^[8] miköz-

[4] Csapó János – Trócsányi András (2012): A Kárpát-medence iparféldrajza. In: Dövényi Zoltán (szerk.): *A Kárpát-medence földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 603–646.

[5] Csucsuja et al. (2011): i. m.

[6] Barta Györgyi (2002): *A magyar ipar területi folyamatai 1945–2000*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest.

[7] Popescu, C. (2014): *Deindustrialization and Urban Shrinkage in Romania*. Transylvanian Review of Administrative Sciences, No. 42. E. 181–202., Hajdú-Moharos József – Probáld F. (2007) Románia. In: Probáld F. – Szabó P. (szerk.): *Európa regionális földrajza. II*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 400–424.

[8] Molnár Ernő (2010): Közép- és Délkelet-Európa határán: gazdasági modernizáció és szerkezetváltás Romániában. In: Demeter G. – Radics Zs. (szerk.): *Kompországok – ahol a part szakad*. Didakt Kiadó, Debrecen. 370–411., Szász L. (2011): Románia Ipara. In: Benedek J. (szerk.): *Románia: tér, gazdaság, társadalom*. Kriterion, Kolozsvár. 289–320.

ben Magyarország pionír volt e tekintetben.^[9] Sajátos jelenség, hogy Romániában az egyébként is magas agrárfoglalkoztatottság a kilencvenes években tovább növekedett, rövid ideig vezető szerepre szert téve a foglalkoztatási szerkezetben,^[10] és a mai napig kiugró az aránya az Európai Unióban, melynek Románia három évvel Magyarország után lett tagja, ekkoriban a legelmaradottabbként.^[11] Az ipar fejlesztésében mindkét országban fontos szerepet szántak az ipari parkoknak, melyek között szép számban akadnak sikeresnek és sikertelennek bizonyulók is.^[12]

A KÉT ORSZÁG IPARÁNAK HELYZETÉRTÉKELÉSE

1. táblázat: Néhány fontosabb mutató összevetése Kelet-Közép-Európa országaival

Kelet-közép-európai országok	Magyaro.	Románia	Szlovákia	Csehország	Lengyelo.
Népesség (millió fő 2009→2018)	10,03→9,78 (-2,5%)	20,44→19,53 (-4,5%)	5,38→5,44 (+1%)	10,43→10,61 (+2%)	38,1→38,0 (0%)
Népsűrűség (fő/km ²)	105	85	110	135	125
GDP/fő (PPS, EU%, 2006→2012→2016)	61→66→68	39→54→63	63→76→76	79→82→89	51→67→70
Export/Import (milliárd EUR, 2009→2018)	70/66→ 114/108	33/41→ 84/91	43/44→ 88/86	87/81→ 163/150	118/121→ 273/256
Feldolgozóipari hozzáadott érték (GDP%)	20%	21%	20%	24%	18%

Forrás: Eurostat, Világbank.

Magyarországot és Romániát Kelet-Közép-Európa kontextusába helyezve látható, hogy az utóbbi évtizedben csak ezen két ország esetében volt számottevő népességfogyás. Tekintettel arra, hogy Románia területe mintegy két és félszer, népessége kétszer nagyobb hazánknál, valamivel alacsonyabb az előbbi népsűrűsége a térségben e tekintetben utolsó előtti Magyarországnál. A GDP növekedési ütemét illetően hazánknál (utolsó) jóval nagyobb dinamikát mutat Románia, miközben gazdasági nyitottsága is jelentősen növekedett, külkereskedelmi mérlege is javult, de még így is jóval elmarad a térség egyik legnyitottabb országának számító, enyhe aktívumot felmutató Magyarországtól. A feldolgozóipari hozzáadott érték aránya a nemzetgazdaságon belül mindegyik országban nagyobb, mint az EU átlag.

[9] Kiss Éva (2010): *Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.

[10] Molnár Ernő (2010): i. m., Csucsuja et al. (2015): i. m.

[11] Molnár Ernő (2010): i. m.

[12] Kiss Éva (2010): i. m., Popescu, C. (2014): i. m.

Történelmi-településszerkezeti okokból mindkét ország gazdasága monocentrikus: az erősen terciarizált fővárosok koncentrálják a tőke jelentős hányadát, messze kimagaslik gazdasági teljesítményük, miközben az ipar részaránya mind a foglalkoztatásban, mind az értéktermelésben alacsony szintre csökkent az utóbbi évtizedekben. Ugyanakkor nagytestű szomszédunkban erősebb ellenpólusok jelennek meg – a régiók legjelentősebb települései képében (Temesvár, Kolozsvár, Brassó, Iași, Craiova és Constanța). Az urbanizált lakosság aránya a Világbank adatai szerint 2018-ban Magyarországon 71%, Romániában 54%. A közlekedési és logisztikai hálózat kétségtelenül fejlettebb Magyarországon, mint szomszédunk esetében. 2017-ben itthon 1937 km, Romániában 763 km az autópályák hossza, miközben a Világbank logisztikai teljesítményt értékelő LPI indexének tekintetében Magyarország 31.160 ország mezőnyében, Románia 48., így is megelőzve Szlovákiát és Horvátországot. A tőkeerős nyugati (vagy távol-keleti) nagyvállalatok és a jórészt defenzívába szoruló hazai tulajdonú KKV szektor dualitása mindkét ország iparára jellemző, melynek – mint később az elemzés is megerősíti – térszerkezeti vetületei is vannak.^[13]

2. táblázat: Néhány makrogazdasági adat

GDP növekedés	2015	2016	2017
Magyarország	3,5%	2,3%	4,1%
Románia	4%	4,8%	6,9%
GDP szerkezet	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatás
Magyarország	3,9%	31,3%	64,8%
Románia	4,2%	33,2%	62,6%
Foglalkozási szerkezet	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatás
Magyarország	5%	31%	64%
Románia	23%	30%	47%

Források: KSH, InvestRomania, Világbank, CIA World Factbook.

A GDP növekedése az utóbbi három évben is Romániában dinamikusabb, a szektorális megoszlás nagyon hasonló a két országban. A foglalkozási szerkezet Romániában ugyanakkor még most is erős agrárirányú torzulást mutat, sejtetve a kvázi önellátó kiscgazdálkodás magas szerepét. A külföldi működőtőke állománya szintén dinamikusan növekedett Romániában az utóbbi bő évtizedben, így mostanra megközelítette Magyarország szintjét (2017-ben 88, illetve 93 milliárd USD a KSH szerint). 2017-ben az ipari termelés Magyarországon 5,6%-kal, Romániában 8,6%-kal növekedett, a munkaerőköltségek különbségeinek mérséklődése

[13] Lux Gábor (2017): *A Külföldi Működőtőke által vezérelt iparfejlődési modell és határai Kelet-Közép Európában*. Tér és társadalom, 31(1). 30-52.

pedig tükröződik a bruttó minimálbérek alakulásában: Romániában 446, Magyarországon 464 euró 2019. januárban.^[14]

Összességében tehát Románia ma is egy valamivel kevésbé fejlett, rurálisabb, erősebb agrárkarakterrel rendelkező, ugyanakkor dinamikusabb gazdaságú ország, mint Magyarország.

TÉRSZERKEZETI ÖSSZEHASONLÍTÁS

A területi elemzéshez használt adatok Magyarország esetében a KSH megyénkénti ipari statisztikái, amelyek a helyi székhelyű vállalkozások adatait tartalmazzák, Romániában pedig az adott ágazatban foglalkoztatottak átlagos számával tudtam dolgozni, melyeket a román statisztikai hivatal Tempo Online oldaláról töltöttem le. A feldolgozóipari foglalkoztatottak aránya Romániában 24, Magyarországon 18 százalék, ami szemlátomást eltér az Eurostat adatától, melynek a háttérben módszertani okok állnak. Annak ellenére, hogy ez a két kategória nem feltétlenül azonos jelentésű, az egyes országokon belüli területi tendenciák összehasonlítására megfelelőnek tűnnek. A következő táblázat tartalmazza néhány kiemelt ágazat súlyát a feldolgozóipari foglalkoztatásban. Ezen belül Romániában jelentősen nagyobb a könnyűipar szerepe, míg Magyarországon a gépipar, főként az elektronika és elektrotechnika erősebb ágazat.

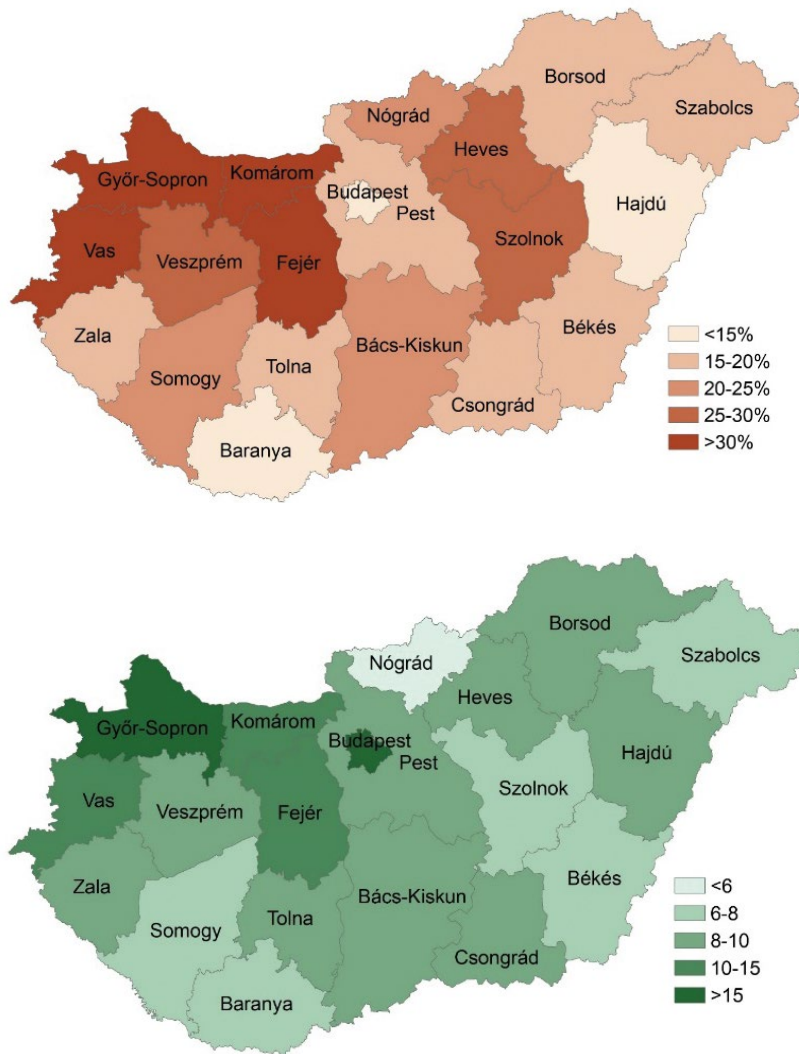
3. táblázat: Magyarország és Románia iparának ágazati szerkezete

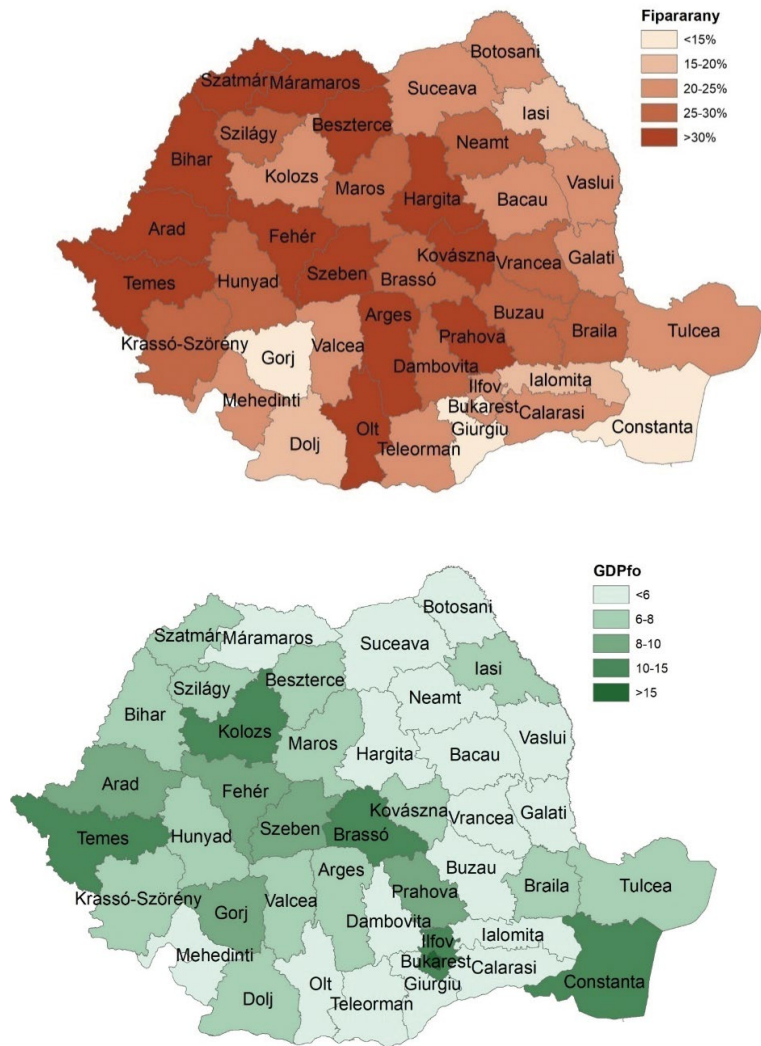
Ágazat	Magyarország	Románia
Élelmiszeripar	12,4%	14,8%
Textil- és bőripar	5,8%	19,1%
Fémipar	9,8%	9,5%
Teljes gépipar	43,1%	28,8%
Járműgyártás	18,3%	15,3%
Elektromos ipar	15,4%	6,7%

Forrás: KSH, INSSE.

[14] Romániai Gazdasági Minisztérium (2019) Romania, investromania.gov.ro.

1-4. ábra: A feldolgozóipari foglalkoztatottak aránya a teljes foglalkoztatásban 2017-ben (barna) és a megyék egy főre eső GDP-je ezer euróban 2016-ban (barna) Magyarországon és Romániában

Forrás: a KSH megyei adatai és az INSSE Tempo adatbázisa alapján saját szerkesztés.

A fővárosokban mindkét országban a legalacsonyabb a feldolgozóipari foglalkoztatottak aránya, míg a legmagasabb Romániában Arad (42%), Magyarországon Komárom-Esztergom (41%) megyében. A térszerkezet Romániában valamivel hektikusabbnak tűnik, de mindkét országban vannak jelei nyugat-keleti vagy északnyugat-délkeleti lejtésnek. Az egy főre eső GDP értéke mindkét országban messze a fővárosban a legmagasabb (Budapest: 23600 euró/fő, Bukarest 22700 euró/fő), miközben Magyarországon valamivel kisebb mértékű a többi megye leszakadása (a második Győr-Moson-Sopron 15700, az utolsó Nógrád 5000 euró/

fő), mint Romániában (a második Temes 11700, az utolsó Vaslui 4000 euró/fő). Figyelemre méltó tapasztalat, hogy míg Magyarországon az első négy feldolgozóipari szerepű megye egyúttal a fővárost követő négy is az általános gazdasági fejlettségi mutató tekintetében is – kirajzolva a külföldi működőtőke nyomán sikeresen újrapiarosodó Észak-Dunántúlt (Vas, Győr-Sopron, Komárom, Fejér) –, addig Romániában nincs ilyen egyértelmű az összefüggés a két indikátor között (a fővárost követő legfejlettebb megyék Temes, Kolozs, Constanța, Brassó, míg a leginkább feldolgozóipari profilúak Arad, Argeș, Szeben és Fehér). Itt inkább a sikeres régióközpontok terciarizálódott gazdaságának húzóereje mutatkozik meg, miközben a két romániai központ – Iași és Craiova – még a régiójukból is csak alig tudják kiemelni megyéjük GDP értékét. A nagyobb régióközpont egyetemi városok terciarizáltsága Magyarországon is tetten érhető, hiszen Budapest után a legkisebb arányban a feldolgozóiparban Baranyában és Hajdú-Biharban dolgoznak, de Csongrád megye is csak a 15. helyet éri el a 20 megyéből.

Bár a bányászat, a szénalapú nehéziparvidékek és az élőkommunikációs ipar (textil, ruházat, bőr és cipő) Magyarországon nagyrészt kiárazódtak a globális versenyből, más területen vannak sikeresen túlélő szereplők (például az elektronikai iparban a székesfehérvári székhelyű Videoton, a vegyiparban a budapesti Richter vagy a pétfürdői Nitrogénművek, a műanyagiparban a Jász-Plasztik, külföldi felvásárlás nyomán a székesfehérvári Köfém, a kazincbarcikai Borsod Chem, a debreceni gyógyszergyár, a jászberényi hűtőgépgyár, Nyíregyháza gumiipara és természetesen Százhalombatta kőolaj-finomító kapacitása és hőerőműve, valamint a Paksi Atomerőmű). Ugyanakkor a legnagyobb zöldmezős beruházások is sokszor már meglévő ipari (elsősorban gépgyártási) múltú helyeken létesültek (lásd győri Audi, jászfényzarui Samsung), de a műszaki felsőoktatás is vonzó tényezőnek tűnik Veszprém, Kecskemét vagy Miskolc esetében a Valeo és a Continental, a Mercedes, illetve a Bosch beruházásait illetően. Az egyik legnagyobb magyarországi iparvállalatnak, a hatvani Robert Bosch Elektronikának ugyanakkor például nincs komoly előképe, és Esztergom ipari múltja sem kapcsolódik a gépjárműgyártáshoz. Az ország egyik legnagyobb foglalkoztatójának, a tabi székhelyű Flextronicsnak számos megyében van telephelye, ugyanakkor a statisztikákban minden alkalmazottja Somogyban jelenik meg, ezért az egyébként ipari perifériának számító megye rendszeresen jobb adatokat produkál. Éppen fordított a helyzet Zala esetében, ahol a legfontosabb iparvállalatok (Flex, Tungram, MOL-finomító) nem a helyi székhelyű adatok közé kerülnek. Hasonló torzítások szomszédunk esetében is előfordulhatnak, amikre esetleg bennfentes-ség hiányában nem tudok reflektálni.

Ágazati szempontból a feldolgozóipari foglalkoztatásban az élelmiszeriparnak Csongrád (37%) és Bács-Kiskun (29%) dél-alföldi megyékben van kiemelkedő szerepe, a textil- és bőripar Tolna (23%) és Szabolcs (20%) megyében a legerősebb, a fémipar központja Fejér (22% – 8500 fő), mellette Veszprém, Heves és Nógrád jelenik meg 16-18%-kal, míg például Borsodban szinte teljesen leépült a tevékenység (7%). A húzóágazatnak tekinthető gépipar tekintetében Somogy áll

az élen (az előbb említett torzítás miatt), őt Heves követi (64%). A járműiparban természetesen Győr megyéje (50% - 24000 fő) messze leghagyja vetélytársait (Vas: 36%, Veszprém: 32%, Fejér: 27%, Borsod: 27%, Bács-Kiskun: 25%, Komárom-Esztergom: 22%). Az elektronikát és elektrotechnikát illetően Somogy (65%) után Heves az első (40%), majd Jász-Nagykun-Szolnok (36%), Pest (25%) következik.

Romániában - Magyarországgal ellentétben - nem vált teljesen súlytalanná a bányászat. A (Zsil-völgyi) szénbányászati hagyományok (Gorj megyében több mint 8000, Hunyadban több mint 4000 foglalkoztatott) mellett Prahova megye kőolaj- és Maros megye földgázbányászata (1800, illetve 1600 fő) számottevő (előbbiben működik a legnagyobb finomítókapacitás is). Figyelembe véve, hogy Románia két legnagyobb hőerőműve is itt működik - Gorj megye (alacsony feldolgozóipari súlya ellenére) jelentős ipari szereplőnek tekinthető. Az energetikában egyébként a Cernavodă-I atomerőmű és a Kárpátok vízerőművei játszanak jelentős szerepet.

Bukarest ipara viszonylag kiegyensúlyozott szerkezetű, erős az élelmiszeripara (14% - 14000 fő). A továbbiakban csak a fővároson kívüli megyékkel foglalkozunk. Romániában jóval nagyobb a könnyűipar szerepe a foglalkoztatásban. A fa- és bútortermelés a hegyvidéki erdőterületekkel is magyarázható (Máramaros: 38% (csak bútorgyártásban közel 9000 fő), Hargita: 33%, Kovászna: 29%), Szucsáva: 28%), ugyanakkor az élőmunka igényes TCLF-szektor súlya EU-viszonylatban kiemelkedő (19% a feldolgozóipari foglalkoztatásból). Egyes periférikus fekvésű megyékben ez a fő kenyérkereseti lehetőség, így Botosánban a ruha- és textilipar, Vaslui-ban a ruha- és bőripar, Vranceában a ruhaipar önmagában a feldolgozóipari foglalkoztatás felét teszi ki, de a cipő- és bőripar Bihar megyében is negyedrészt képvisel (14000 fő!). Az élelmiszeripar súlya Ialomişa (36%) és Ilfov (30%) megyében a legmagasabb, utóbbiban és Prahovában is több mint 10000 főt alkalmaz az ágazat, amit a nagyvárosi felvevőpiac közelsége is indokol. A gumi- és műanyagipar Olt megyében képvisel a legnagyobb súlyt (14%) - a Pirellinek köszönhetően, - de Temesben a legnagyobb az ilyen irányú foglalkoztatás (6000 fő). A nem fém ásványi termékek esetében Kolozs vezet a mezőnyt. A fémkohászat központjai Galaşi(vas) és Olt (alumínium), míg a magyarnál kisebb jelentőségű fémmegmunkálás vezetői Brassó és Prahova. Az elektromos iparban Temes a vezető szerep (21% - 17000 fő), a szűkebb értelemben vett gépgyártásban Brassó az első (15% - 7500 fő). A járműgyártás fellegvára Argeş (32000 fő - 52%), majd Temes (22000 fő - 28%), Arad (20000 fő - 37%), Szeben (17000 fő - 34%), Brassó (10500 fő - 21%) és Beszterce-Naszód (10000 fő - 41%) következik, de a szászsebesi Daimler hátterű Star Assembly is nagy súlyú szereplő. Az ország sajátossága, hogy jelentős a hajógyártása (Mangalia, Galac, Konstanca és Tulcsa).

Romániában szintén kimutatható az ipari hagyományok szerepe a jelenlegi térszerkezetben. Eklatáns példája ennek a Dacia folyamatos működése Mioveni-ben (utóbb a Renault égisze alatt), és mellette a Draxlmaier Piteşti-ben. Hasonlóan a Ford is korábbi hagyományokat vitt tovább Craiovában, de Arad régi múltra visszatekintő gép- és vasgyártása, Galac és Slatina fémipara, Găeşti hűtőgyára, a Râmnicu Vâlcea és Marosvásárhely vegyipara, Jászvásár gyógyszeripara vagy

az említett hajógyártás továbbélése is jó példa erre. Ugyanakkor a hagyományos nehézipar itt is csak kevés helyen tudott túlélni. Szinte nyomtalanul eltűnt például Vajdahunyad vaskohászata, Nagyvárad timföldgyártása, alumíniumkohászata, de Resicabánya is csak árnyéka hajdani önmagának.

Magyarországi szakirodalmi tapasztalatok alapján^[15] feltételezhető, hogy a gazdaság fejlődési pályája vidéken összefügg az újraiparosodással, ezért érdemes lehet megvizsgálni a feldolgozóipari alkalmazottak aránya és az egy főre jutó GDP között számolt Pearson-féle lineáris korrelációs együtthatót. Magyarország Budapesten kívüli 19 megyéjére 0,69 adódik, ami kifejezetten erős összefüggés, Romániában ezzel szemben 0,16 a mutató értéke a fővároson kívüli megyék esetén, ami jóval gyengébb, bár kétségtelenül pozitív összefüggés, miközben nemzetgazdasági szinten viszont itt is határozott pozitív kapcsolat mutatkozik az ipar és a gazdaság teljesítménye között.^[16] A kisebb érték magyarázatában az alábbi tényezők játszhatnak szerepet:

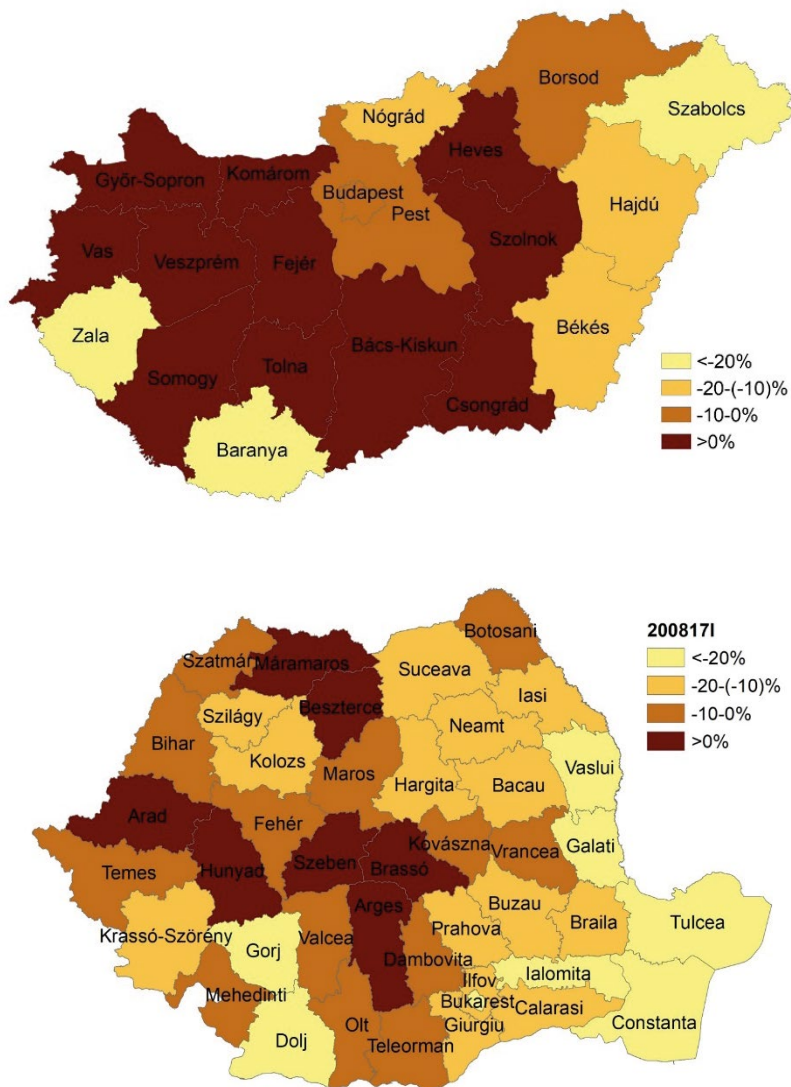
- A legfontosabb az alacsony munkatermelékenyséű könnyűipar, amely jellemzően a versenyelőnyökkel kevésbé rendelkező vidékeken tudott megmaradni.
- Az időben később jelentkező beruházásoknak egyelőre kisebb a gazdasági beágyazottsága, miközben sokszor az olcsó munkaerőt kihasználó, hazánknál is alacsonyabb szintű tevékenységek kerültek ide.
- Sok esetben (pl. Continental, Autoliv) tapasztalható, hogy a magas hozzáadott értékű ipari kutatás-fejlesztés a nagy egyetemi városokban települ (Temesvár, Kolozsvár, Brassó és természetesen Bukarest), miközben ezek esetleg nem a feldolgozóipar kategóriában vannak nyilvántartva, és egyébként is kisebb a foglalkoztatási hatásuk.
- Végül a fentebb már körüljárt Gorj, valamint Constanța megye helyzete érdekes még, ahol a kikötői szolgáltatások, az atomerőmű és főként az idegenforgalom köti le a munkaerőt. (Ezen két megyét kihagyva a korreláció értéke 0,35.)

A GDP szempontjából természetesen a külföldi tőkebefektetések nyomán előretörő feldolgozóipari húzóágazatok a relevánsabbak. A kérdéskör más országokra is kiterjedő, részletesebb, ágazati- és tulajdonviszonyokat is figyelembe vevő kvantitatív elemzéssel tovább vizsgálható.

[15] Lengyel I. – Szakálné Kanó I. – Vas Zs. – Lengyel B. (2017): Az újraiparosodás térbeli kérdőjelei Magyarországon. In: Lengyel I. (szerk.): *Két évtizedes a regionális tudományi műhely Szegeden*. JATE Press, Szeged.

[16] Herman, Emilia (2016): *The Importance of Manufacturing Sector in the Romanian Economy*. Procedia Technology, 2. 976–983.

5-6. ábra: A feldolgozóipari foglalkoztatás változása Magyarországon és Romániában 2008-ról 2017-re

Forrás: A KSH megyei adatai és az INSSE Tempo adatbázisa alapján saját szerkesztés.

A foglalkoztatás változásait vizsgálva az is kiderül, hogy Romániában egészen az utóbbi évekig zajlik az átrétegződés, a terciarizálódás. A feldolgozóipari foglalkoztatás csupán néhány – főleg az autóiparban érintett – megye esetén növekedett az elmúlt tíz évben. Magyarországon is egyértelműnek látszik ezen iparág szerepe, ugyanakkor érdekes, hogy egyik országban sem csak az újonnan létesült beruhá-

zások, hanem a korábban jelenlévők is felhajtóerőnek számítanak (Magyarországon például Győr-Sopron megye a legdinamikusabb – több mint 45%-os foglalkozásbővüléssel, Romániában Arad – mindössze +6%-kal). Az ipari szerkezetváltás is tetten érhető az utóbbi tíz esztendő román adatain, hiszen a ruhaipar például 40%-kal zsugorodott (210-ről 130 ezer foglalkoztatottra). A legjelentősebb növekedést az autóipar könyvelhette el (115-ről 180 ezerre), de nőtt a gumi- és műanyagipari, elektronikai, villamos-gépgyártási ágazat alkalmazottainak száma is. Magyarországon a járműipar duplázódásához (85-ről 170 ezer főre) mérhető változás más ágazatban sem pozitív sem negatív irányban nem volt az utóbbi évtizedben.

ÖSSZEGZÉS

A két posztszocialista ország iparában hasonló tendenciák zajlottak (ágazati- és tulajdonosi szerkezetváltás), melyekben a legfontosabb eltérésnek az látszik, hogy Romániában későbbre tolódtak a fázisok, így itt még a munkaerő-intenzív könnyűipar is jelentős térformáló erő a foglalkoztatásban. A gépipar, azon belül a közúti járműgyártás – a külföldi működőtőke allokációk nyomán – a legsikeresebb ágazat, a megyék gazdasági teljesítményében is jelentős súlyt képviselve, nyugati-északnyugati irányba billentve az erőviszonyokat. A változások mellett jelentős állandóság is mutatkozik, sőt úgy tűnik, hogy legtöbbször az újraiparosodás is hagyománykövető, így a gépipari múlttal rendelkező településeket, térségeket részesíti előnyben. Románia jelentős munkaerő-tartalékai és fokozatos közlekedési feltárása arra hívják fel a figyelmet, hogy a magyar iparban az olcsó humán erőforrásra építő, külföldi működőtőke által vezérelt extenzív iparfejlesztés koncepciója egyre kevésbé versenyképes, okvetlenül szükség van a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek irányába történő elmozdulásra (upgrading). Ehhez egyébként mindkét országban az ipar 4.0 komplex jelenségkörének kutatása és a proaktív stratégia lehet a kulcs.

IRODALOMJEGYZÉK

- Barta Györgyi (2002): *A magyar ipar területi folyamatai 1945-2000*. Dialóg-Campus Kiadó, Budapest.
- Csapó János – Trócsányi András (2012): A Kárpát-medence iparföldrajza. In: Dövényi Zoltán (szerk.): *A Kárpát-medence földrajza*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 603-646.
- Csucsujá István – Báthory Lajos – Máthé András – Nagy Róbert (2011): A Románia területén végbement gazdasági fejlődés a 20. században. In: Benedek József (szerk.): *Románia: tér, gazdaság, társadalom*. Kriterion, Kolozsvár. 289-320.
- Hajdú-Moharos József – Probáld F. (2007) Románia. In: Probáld F. – Szabó P. (szerk.): *Európa regionális földrajza*. II. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 400-424.
- Herman, Emilia (2016): *The Importance of Manufacturing Sector in the Romanian Economy*. Procedia Technology, 2. 976-983.
- Kiss Éva (2010): *Területi szerkezetváltás a magyar iparban 1989 után*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest.
- Lengyel I. – Szakálné Kanó I. – Vas Zs. – Lengyel B. (2017): Az újraiparosodás térbeli kérdőjelei Magyarországon. In: Lengyel I. (szerk.): *Két évtizedes a regionális tudományi műhely Szegeden*. JATE Press, Szeged.
- Lux Gábor (2017): *A Külföldi Működőtőke által vezérelt iparfejlődési modell és határai Kelet-Közép Európában*. Tér és társadalom, 31(1). 30-52.
- Molnár Ernő (2010): Közép- és Délkelet-Európa határán: gazdasági modernizáció és szerkezetváltás Romániában. In: Demeter G. – Radics Zs. (szerk.): *Kompországok – ahol a part szakad*. Didakt Kiadó, Debrecen. 370-411.
- Popescu, C. (2014): *Deindustrialization and Urban Shrinkage in Romania*. Transylvanian Review of Administrative Sciences, No. 42. E. 181-202.
- Rétvári László (2011): *Európa történeti földrajza és gazdaságtörténete*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Romániai Gazdasági Minisztérium (2019) Romania, investromania.gov.ro.
- Szász L. (2011): Románia Ipara. In: Benedek J. (szerk.): *Románia: tér, gazdaság, társadalom*. Kriterion, Kolozsvár. 289-320.

Pénzügyi szolgáltatók jelenléte az Európai Unióban^[1]

Absztrakt

A szerző úgy véli, hogy a digitalizáció gazdasági fejlettségtől függetlenül terjed Európa, illetve világszerte egyaránt. Eltérések országonként ugyan tapasztalhatók, de az expanzió mindenhol jelen van. Elgondolását hazai és nemzetközi adatbázisok alkalmazásával szeretné alátámasztani, összehasonlítva az EU27 országok pénzügyi szolgáltatókkal és digitalizációhoz kötődő szolgáltatásokkal való ellátottságát. A teljesebb nemzetközi kitekintés részeként a Magyarországgal szomszédos országok pénzügyi ellátottságát is összehasonlítja. Felhasználja ehhez a Magyar Nemzeti Bank, a Központi Statisztikai Hivatal, az EUROSTAT, a Világbank, illetve a STATISTA adatbázisait.

Kulcsszavak: digitalizáció, bankautomata, bankfiók, mobilos fizetés

Abstract

The author believes that digitalisation is spreading across Europe and worldwide, regardless of the economic situation in each country. Although there are differences between countries in this regard, expansion of digitalisation is evident everywhere. In the study the statement is substantiated by using national and international databases comparing the supply of financial institutions and digitization-related services in the EU27. As a part of an international investigation - for a fuller picture -, the author will compare the coverage with financial institutions of countries neighbouring Hungary. The researcher uses for this large-scale investigation the databases of the National Bank of Hungary, the Central Statistical Office of Hungary, the EUROSTAT, and the database of the World Bank and finally the STATISTA.

[1] A tanulmány a „Nemzetköziesítés, oktatói, kutatói és hallgatói utánpótlás megteremtése, a tudás és technológiai transzfer fejlesztése, mint az intelligens szakosodás eszközei a Széchenyi István Egyetemen” elnevezésű, EFOP-3.6.1-16-2016-00017 azonosítóval ellátott projekt keretében készült.

BEVEZETÉS

A megtakarításoknak, befektetéseknek számos formáját ismerjük, melyek a velük járó kockázat növekedésével párhuzamosan egyre magasabb hozamot ígérnek. A napjainkban forgalomban lévő pénzekről tudjuk, hogy fizikailag, megfogható formában, illetve számlapénzként is léteznek. Az előbbi előállításáért a jegybank a felelős, mivel a pénzteremtés jogával egyedül ezen intézmény van felruházva.

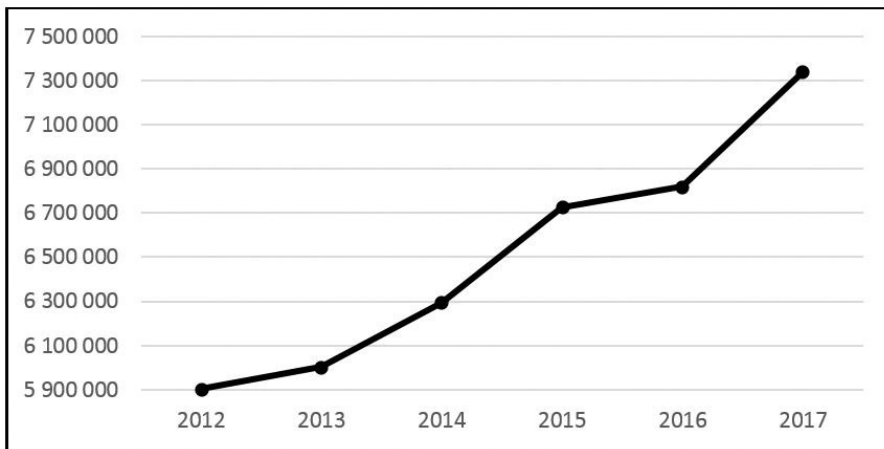
A technológiai fejlődés, a digitális infrastruktúra kiépülése/jelenléte a pénzügyi szolgáltatások szempontjából manapság kulcsszerepet játszanak mind a vállalati, mind a lakossági szférában. Sokszínű együttműködések (pl. Digitális fórumok, konferenciák) jelzik az online, személyes érintkezés nélküli világ folyamatos expanzióját. A legutóbbi, március 1-én Győrben megrendezésre került XXIV. Digitális Fórumon megtudhattuk, hogy Szalai Péter – a PEND Consulting Kft. (üzletviteli, vezetési tanácsadó vállalat) ügyvezetője – álláspontja szerint az okoseszközök száma folyamatosan nő, lassanként az idősebb korosztályt is eléri, így a kényelem mellett a tanulási kényszer is fontos szerepet kap ezen a területen. Az előadó szavaival élve: „A digitalizáció a holnapi piac, nem a mai.” A fórum a Digitális Jólét Program, illetve a Széchenyi István Egyetem együttműködését alapozta meg, így a céges nézőpont mellett az oktatók, kutatók véleményét, kutatási eredményeit is megismerhettük. Happ Éva tanszékvezető a turizmusban bekövetkező változásokról informálta a résztvevőket. Megállapításai a lakossági pénzügyeket is érintették, miszerint mára a magyar lakosok 12%-a alkalmaz különböző online fizetési módokat. Emiatt úgy vélem, hogy a pénzügyek terén is jellemzővé válik ez a modernizációs tendencia, ami a lakosság pénzügyi kultúrájának átstrukturálódását kell, hogy jelentse számunkra.

Az új technológiákat, innovációkat fókuszba helyező rendezvények mellett a szakirodalmakban is található hasonló kutatásokat. Magyarország elmaradottnak tekinthető a pénzügyek online intézése terén. Alátámasztja ezt Végső-Belházyiné-Bódi kutatása is, ami egy 1500 fős, reprezentatív kérdőíves lekérdézésen alapult.^[2] Eredményeik igazolják Magyarország lakosainak készpénzközpontúságát. Kiemelik azonban, hogy az alacsonyabb jövedelműek, végzettségűek, gazdaságilag inaktívak, illetve a legfiatalabb és legidősebb korosztályok azok, melyekre ez leginkább jellemző. Az infrastruktúra hiányosságaiból adódó kényszerűség és a megszo-
kás mellett szubjektív indokok is megjelentek a válaszokban, melyek a készpénzes fizetés vélt gyorsaságát, illetve a jövedelem jobb beoszthatóságát feltételezték.

A 1. ábrán a magyar lakosság készpénzfelvételi szokásairól kaphatunk információkat a 2012–2017-es időszakra. Az elemzett időintervallumban évente átlagosan 287.036 millió forinttal nőtt a felvett készpénz mennyisége, ami a készpénzhasználat – kormányzat általi - visszaszorításának a nehézségeire utal.

[2] Végső Tamás – Belházyiné Illés Ágnes – Bódi-Schubert Anna (2018): *Készpénz vagy kártya? A magyar lakosság fizetési szokásainak feltáró elemzése*. Pénzügyi Szemle, 2018/4. 455–479.

1. ábra: Magyarország - Hazai kibocsátású betéti és hitelkártyákkal lebonyolított készpénzfelvételi forgalom (millió forint)

Forrás: Saját szerkesztés az MNB pénzforgalmi táblakészlete alapján.

A készpénzfelvétel értékének hitelkártyás része 2012-ben 1,03%-ot volt, 2017-re azonban 0,57%-ra redukálódott. A hitelből való készpénzhez jutás tehát alacsony értéket képvisel hazánkban, betéti kártyáról való felvétele azonban növekvő tendenciát (évi átlagos 290 801 millió forint) mutat. A készpénzhasználat visszaszorítása és a gazdaságfehérítés így jogos, de eddig el nem ért célja a kormányzatnak.

A Magyar Nemzeti Bank legújabb versenyképességi programjában^[3] 330 pontban fogalmazott meg javaslatokat a magyar gazdaság fenntartható nemzetközi felzárkóztatása érdekében. A digitalizáció két pontban (26, 24) jelenik meg, miközben a mobilfizetési alkalmazások egy pontban (25) szerepelnek. A 25. pont szerint a bankoknak tranzakciós illeték kedvezményrel kellene ösztönözniük a mobilfizetéseket, mivel az okostelefonok elterjedtsége – főként a fiatalok körében – nagyon jellemző. Hiányosságként említi, hogy a mobilfizetéseket támogató alkalmazások nem érhetők el minden banknál, illetve nem kompatibilisek az összes okostelefonnal. Hangsúlyosnak tartják ezeket a fejlesztéseket, mivel az ügyfélműködés javításán túl a gazdaság fehérítését is elősegíthetik.^[4] A Pénzügyminisztérium hasonló szemléletmódot követ,^[5] bár az iskolai ételhez kapcsolódó nézőpontváltással (pl. átutalás lehetősége, POS terminál telepítése iskolákhoz: tankönyv, ebéd, büfé stb. befizetés egyszerűsítése) szeretné ezt megvalósítani.

[3] Magyar Nemzeti Bank (2019a): *Versenyképességi program 330 pontban*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

[4] Magyar Nemzeti Bank (2019a): i. m.

[5] Pénzügyminisztérium (2018): *A lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégiához kapcsolódó első kétéves cselekvési terv (2018-2019)*. Pénzügyminisztérium, Budapest.

Eölyüs kutatásai^[6] során arra az eredményre jutott, hogy fizetési tranzakciók esetében a személyes és bankszámla adatok biztonsága a legfontosabb az ügyfelek számára. A sebesség és kényelem pedig háttérbe szorul. A Magyar Nemzeti Bank ezzel összhangban alakította ki fizetési rendszereket érintő elképzeléseit. A mobil-eszközök alkalmazásából adódó infrastrukturális és üzemeltetési költségek csökkentésén túl úgy vélik, hogy az ezáltal nyújtható többletinformációk által az ügyfelek pénzügyi tudatossága is javítható. Kulcsfontosságúnak tartják emellett a fizetési műveletek biztonságát, valamint a személyes adatok megfelelő kezelését.^[7]

Egy másik metodológiát követve az MNB legújabb inflációs jelentése szerint a 2019 júniusában kibocsájtásra került Magyar Állampapír Plusz az ország külföldi finanszírozási igényének visszaszorítása mellett csökkenti a lakossági vagyontartás céljából tartott készpénz mennyiségét.^[8] Az állampapírokra vonatkozó kamatadó kivezetése, illetve az új állampapír speciális konstrukciója (lépcsőzetes kamatozás, kamatfizetéskor kamatvesztés nélküli felbontás) ezt biztosíthatja is, a szerző azonban úgy véli, ez a stratégia a későbbiekben inflációs nehézségekkel fog járni.

MÓDSZERTAN

A tanulmányban több adatbázis (KSH, Világbank, STATISTA) feldolgozásra került SPSS statisztikai program alkalmazásával. Az országok különböző szempon-tú csoportosítását végzi el a szerző K-közép klaszterezési módszer alkalmazásával. Az EU27, valamint Magyarország közvetlen szomszédságában lévő országok összevetése a szerző célja, annak érdekében, hogy igazolja állítását, miszerint: „A kelet-nyugat európai gazdasági fejlettségbeli eltérések a bankfiókok és ATM-ek tekintetében érződnek, de a mobilfizetések értékeire ez nem igaz.”

GAZDASÁGI FEJLETTSÉG ÉS PÉNZÜGYI SZOLGÁLTATÓKKAL VALÓ ELLÁTOTTSÁG

A jelenlegi magyarországi helyzetkép (kormányzati törekvések, sikerességük) megismerését követően európai kitekintéssel vessük össze országunk pénzügyi szolgáltatásokkal való ellátottságát az EU27-el. Az 1. táblázatban áttekinthető egy csoportosítás, mely gazdasági helyzetük (GDP/Fő) alapján osztályozza az országokat.

[6] Eölyüs, E. (2017): *Digitizing the Future via Convergence*. Előadás, 2017. október.

[7] Magyar Nemzeti Bank (2014): *Fizetési rendszer jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

[8] Magyar Nemzeti Bank (2019b): *Inflációs jelentés 2019. június*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

1. táblázat: EU27 csoportosítása egy főre jutó GDP alapján, 2017 (Ft/fő)

Sorszám	EU27	1. csoport	2. csoport	Egy főre jutó GDP 2017 (Ft/fő)
1	Luxemburg	1	1-1	25 369 452
2	Írország	2	2-1	17 460 882
3	Dánia		2-1	14 421 510
4	Svédország	2	2-2	13 367 034
5	Hollandia		2-2	12 560 670
6	Ausztria		2-2	11 506 194
7	Finnország		2-2	11 009 970
8	Németország		2-2	10 947 942
9	Belgium		2-2	10 823 886
10	Franciaország		2-2	9 986 508
11	Anglia		2-2	9 955 494
12	Olaszország	3	3-1	8 156 682
13	Spanyolország		3-1	7 598 430
14	Ciprus	3	3-3	6 885 108
15	Málta		3-3	6 388 884
16	Szlovénia		3-3	6 016 716
17	Görögország		3-3	5 396 436
18	Portugália		3-3	5 396 436
19	Csehország		3-3	5 334 408
20	Szlovákia		3-3	4 652 100
21	Észtország		3-3	4 435 002
22	Litvánia	3	3-2	3 938 778
23	Lengyelország		3-2	3 659 652
24	Magyarország		3-2	3 659 652
25	Lettország		3-2	3 628 638
26	Románia		3-2	2 543 148
27	Bulgária		3-2	1 953 882

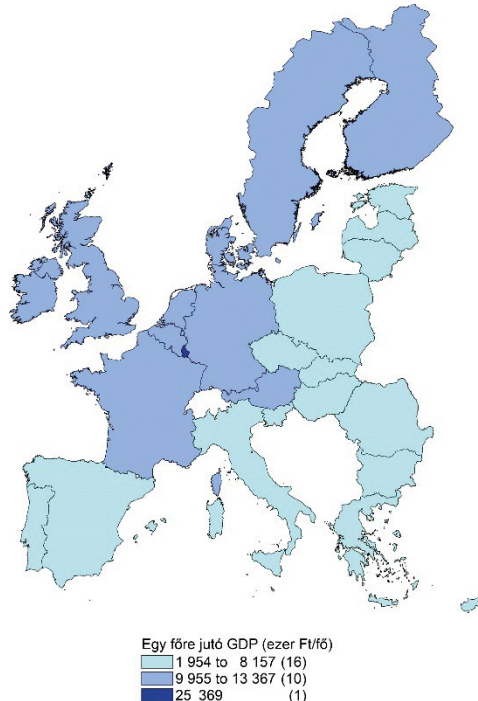
Forrás: Saját szerkesztés a KSH, EUROSTAT adatai alapján.

Az elemzés eredményei szerint országunk az EU27 gazdaságilag leggyengébben teljesítő országai közé tartozik (3-2 csoport). Közvetlen szomszédjaink közül Románia hasonlóan teljesít, miközben Szlovákia, Szlovénia és főként Ausztria jobb helyzetben vannak.

A 2. ábrán más nézőpontból is megvizsgálhatjuk az 1. táblázat információtartalmát, így egész jól látszik az EU27 nyugat-kelet megoszlása, amiből csupán a Luxemburg által alkotott egy tagú csoport rendelkezik nagyon kiugró értékkel. A Chambre

de Commerce jelentése^[9] alapján mindez Luxemburg azon különös helyzetéből adódik, hogy az országhatáron túl dolgozó munkavállalók nagy része az ország GDP-jéhez hozzájárul, miközben nem részei a számítás alapját képező lakosságnak.

2. ábra: EU27 csoportosítás egy főre jutó GDP alapján, 2017 (ezer Ft/fő)

Forrás: Saját szerkesztés a KSH, EUROSTAT adatai alapján

Bottoni „A várva várt Nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig” című könyvének egy fejezete azt vizsgálja, hogy a keleti térség manapság a nyugat perifériája, vagy pedig ütközőzónája. Véleménye szerint a több hullámban megvalósult Európai Uniósi bővítés következtében a keleti térség nyugatihoz történő felzárkóztatása vontatottan halad. Mindemellett aránytalan versenyhelyzet alakult ki, ami miatt a piacnyitás a nyugati cégeknek jobban kedvezett. Álláspontja szerint a keleti régió csak ritkán áll ki érdekeiért, így pozíciója nem egyértelmű és egyedül Lengyelországot említi, mivel az nem fogadta el az unión belüli marginális hatalmi státuszt.^[10]

[9] Chambre de Commerce (2017): *Luxembourg economy Open Dynamic Reliable*. Chambre de Commerce, Luxembourg.

[10] Bottoni, Stefano (2014): *A várva várt Nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest.

A regionális nézőpontot követő szakirodalmak^[11] szerint a régió térszerkezetének tanulmányozása során figyelembe kell vennünk, hogy Kelet Közép-Európa a nyugati térségeknek csak a perifériája. A tágabb európai hatások pedig uralják a gazdaság térerősségét, amit az 1. táblázat és a 2. ábra is illusztrált számunkra.

A 2. táblázatban a 100 ezer felnőtt (15 éves vagy afeletti) lakosra jutó pénzügyi intézeteknek a száma szerepel, ami – mint társadalmi megközelítés – a nemzetközi összehasonlítás egy újabb vetületét biztosítja számunkra. Angliára vonatkozóan 2013-tól a Világbank adatbázisában nem szerepel adat, így kizártam elemzésem ezen szakaszából.

Kovács a kereskedelmi bankok és takarékszövetkezetek hálózatának elemzése során 2011-es adatok figyelembevételével megállapította, hogy Magyarországon a fióksűrűség rátája 3220 fő/fiók volt, ami néhány európai országgal összevetve (Ausztria, Svájc, Németország, Lengyelország) jelentős lemaradást mutatott.^[12] A 2. táblázatban láthatjuk (igaz 15 éves vagy afeletti népességre vonatkoztatva), hogy a 2017-es adatok szerint Németországhoz és Ausztriához hasonló fióksűrűségi rátával rendelkezik hazánk. Az említett korcsoportot vizsgálva tehát hasonló fiókmennyiség áll a pénzügyi szolgáltatásokat igénybe vevő 15 éves vagy annál idősebb lakosok rendelkezésére a három országban.

2. táblázat: EU27 csoportosítása 100 ezer lakosra jutó bankok száma alapján, népesség, 2017

Sorszám	EU27	Csoport	100 ezer főre jutó bankok száma (100 ezer fő/bank)	Teljes lakónépesség (fő)
1	Luxemburg	1	71,04	590 667
2	Spanyolország		58,59	46 528 024
3	Bulgária		50,87	7 101 859
4	Ciprus		50,46	854 802
5	Olaszország		44,62	60 589 445

[11] Nemes Nagy József – Tagai Gergely (2009): *Területi egyenlőtlenségek, térszerkezeti determinációk*. Területi Statisztika, 49(2). 152-169.

[12] Kovács Sándor Zsolt (2015): A magyar szövetkezeti hitelintézetek teljesítménye nemzetközi példák tükrében. In: Berkes Judit – Kecskés Petra (szerk.): *Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szerkezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja: A IX. Fiatal Regionalisták Konferenciájának előadásai*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr. 118-128., Kovács Sándor Zsolt (2017): *Város-vidék-kapcsolat a magyar pénzügyi-hálózatban*. Területi Statisztika, 57(5). 495-511.

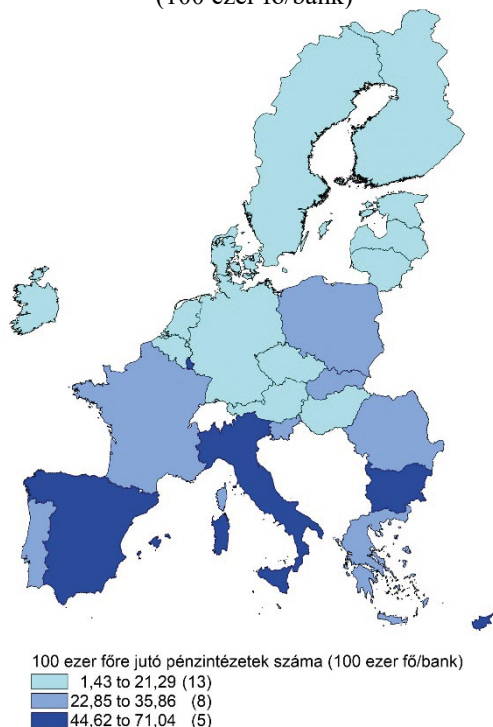
6	Franciaország	2	35,86	66 804 121
7	Málta		32,40	460 297
8	Portugália		30,24	10 309 573
9	Szlovénia		29,47	2 065 895
10	Lengyelország		29,29	37 972 964
11	Szlovákia		26,91	5 435 343
12	Románia		26,63	19 644 350
13	Görögország		22,85	10 768 193
14	Csehország	3	21,29	10 578 820
15	Írország		20,73	4 784 383
16	Dánia		20,69	5 748 769
17	Lettország		16,45	1 950 116
18	Svédország		16,16	9 995 153
19	Magyarország		14,64	9 797 561
20	Litvánia		13,62	2 847 904
21	Németország		12,89	82 521 653
22	Ausztria		12,02	8 772 865
23	Hollandia		11,86	17 081 507
24	Észtország		10,09	1 315 635
25	Belgium		6,14	11 351 727
26	Finnország		1,43	5 503 297

Forrás: Saját szerkesztés a KSH és a Világbank adatai alapján.

Az első csoporthoz képest jelentősen elmarad a Magyarországot is magába foglaló harmadik csoport, aminek a fiókok centralizált (városközpontúság, vonzáskörzet) elhelyezése lehet az oka. Az adatokból is kiolvasható országos ráta alacsony értékei (pl. Finnország, Belgium, Észtország, Magyarország) ugyanis a neoklasszikus elmélet (pénzügyi központok) túlzott jelenlétét jelezhetik számunkra, ami a funkcionális távolságok magas szintjére utalhat.^[13] A 3. ábra EU27 térképen mutatja be a 100 ezer lakosra jutó pénzintézetek számát, feltárva, hogy a nyugat-kelet megoszlás ezen aspektusból nem látszik egyértelműnek.

[13] Vinkóczy Tamás (2018): *Pénzintézetek térbelisége Magyarországon*. TÉR - GAZDASÁG - EMBER, 6(3). 67-92.

3. ábra: EU27 csoportosítása 100 ezer lakosra jutó bankok száma alapján, 2017
(100 ezer fő/bank)

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank adatai alapján.

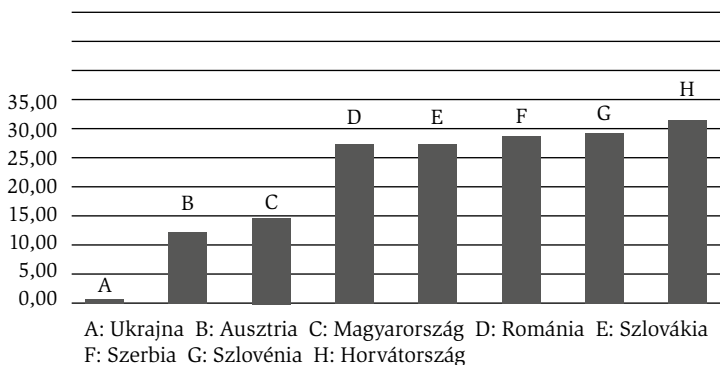
Csomós világvárosok rangsorolására irányuló kutatása során Európában a következő gazdasági központok hegemoniáját tartja megingathatatlanak: Anglia (London), Franciaország (Párizs), Hollandia (Amszterdam), Svájc (Zürich), Spanyolország (Madrid), Svédország (Stockholm), Németország (München).^[14] Jellemzően pénzügyi központként is funkcionálnak (pl. Zürich, Madrid, Milánó, Frankfurt, Amszterdam), így a szerző álláspontja szerint pénzüzeti ellátottságuk is kiváló kellene, hogy legyen. Az ismert adatok alapján azonban ez csak Spanyolországra jellemző, mely ország népessége is megalapozottá teszi a jelentősebb pénzüzettszámot. Gál a Magyarországnál kisebb területű országokra vetítve tapasztalta, hogy a fiókhálózat kiterjedtsége nem féltétlenül az ország nagyságától (pl. terület, népesség) függ. Alátámasztja ezt a tanulmányban bemutatott csoportosítás (2. táblázat, 3. ábra) is, mivel lakosságszámtól függetlenül szóródtak az értékek a csoportokban.^[15]

[14] Csomós György (2015): *A világvárosok rangsorolása az irányító és ellenőrző funkciójuk alapján, és a formálódó új gazdasági erőközpontok*. Tér és Társadalom, 29(3). 115-134.

[15] Gál Zoltán (2001): *A magyarországi pénzüzeti szektor területi szerkezetének és a bankhálózat fejlesztésének földrajzi vizsgálata*. Földrajzi Konferencia, Szeged.

A 4. ábrán az előzőekben ismertetett logika szerint megtekinthetjük 2017-re vonatkozóan Magyarország és a szomszédos országok 100 ezer felnőtt (15 éves vagy afeletti) lakosra jutó bankjainak a számát. A diagram alapján Ukrajna helyzete a legrosszabb, amihez az elmúlt évek történései is hozzájárultak.^[16] Ukrajnának államcsőd közeli helyzettel kellett szembenéznie a 2013–2016-os időszakban. Ennek kivédéséhez hozzájárult többek között a lebegő árfolyam bevezetése, az infláció-mérséklés, illetve a bankszektor racionalizálása. A pénzügyi szektorban a 180 működő bank közül több mint 50-et felszámoltak az említett időintervallumban.^[17]

4. ábra: Magyarország és közvetlen szomszédjainak vizsgálata 100 ezer lakosra jutó bankok száma alapján, 2017(100 ezer fő/bank)

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank adatai alapján.

Az ottani politikai helyzet természetesen a gazdaság más szereplőinek (pl. vállalatok, magánszemélyek) sem kedvez, így a pénzügyi szektor működése nehézségekbe ütközik. A nemzetközi és hazai politikai, illetve gazdasági körülmények tehát jelentősen befolyásolhatják egyes országok pénzügyeit.^[18]

Magyarország ettől eltérő okok miatt (pl. megkésett integrációs folyamatok) Ausztria után, a harmadik legrosszabb helyen áll a 100 ezer főre jutó bankok előzőekben ismertetett listáján (4. ábra), ami, mint láttuk, az EU27 tekintetében nem kiemelkedő. A szomszédos országokban Ukrajna kivételével mindenhol szinte kétszer annyi bank áll a lakosság rendelkezésére, mint Ausztriában vagy Magyarországon. A fejlett országok (pl. Ausztria, Németország, Hollandia) szövetkezeti mozgalmai által indított integrációs törekvések Kiss és Jons kutatásai^[19] alapján

[16] Vinkóczy Tamás (2018): i. m.

[17] Tálás Péter (2017): *Három évvel az ukrajnai hatalomátvétel után*. Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle, 10(1). 61–80.

[18] Vinkóczy Tamás (2018): i. m.

[19] Kiss Gy. Kálmán (2009): *A „vidék bankja” megteremtésének dilemmái Magyarországon*. Hitelintézetek Szemle, 8(6). 496–515., Jöns, H. (2001): Foreign banks are branching out: changing

gyorsabban és sikeresebben zajlottak le, mint hazánkban. A kisbankok emiatt megőrizhették önállóságuk és 20-30%-os piaci részesedéssel rendelkeznek, ami a magyar takarékokra jellemző 4-6%-hoz mérten kimagaslónak tekinthető. A takarékszövetkezetek erőteljesebb jelenléte ellenére viszont a pénzügyi fiókok lakosságra vetített száma (2. táblázat) közel azonos hazánkéval.

A 3. táblázatban és az 5. ábrán láthatjuk a 100 ezer lakosra jutó bankautomaták számát, mely csoportosítás már közelebb áll a gazdasági fejlettséget tükröző GDP általi rendszerezéshez. Burgerné besorolása alapján a következő országok tartoznak a nyugati-európai területhez: Anglia, Ausztria, Belgium, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Luxemburg, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország és Svédország. Néhány ország kivételével (Dánia, Finnország, Görögország, Hollandia és Svédország) a kategóriák megfelelnek az általa is alkalmazott osztályozásnak.^[20] Bulgária és Szlovénia pedig jelentős mennyiségű ATM-el rendelkezik keleti társaikhoz képest.

3. táblázat: EU27 csoportosítása 100 ezer lakosra jutó bankautomaták száma alapján, 2017

Sorszám	EU27	Csoport	100 ezer főre jutó bankautomaták száma (100 ezer fő/ATM)
1	Portugália	1	168
2	Anglia	2	128
3	Németország		120
4	Luxemburg		115
5	Ausztria		115
6	Spanyolország		112
7	Franciaország		104
8	Bulgária		95
9	Szlovénia		94
10	Olaszország		92
11	Írország		90
12	Belgium		88

geographies of Hungarian banking, 1987-1999. In: Meusburger, P.- Jöns, H. (eds.): *Transformations in Hungary: Essays in Economy and Society*. Physica-Verlag, Heidelberg. 65-124.

[20] Burgerné Gimes Anna (2011): *A kelet-közép-európai országok válsága a globális krízis tükrében*. Statisztikai Szemle, 89(6). 647-666.

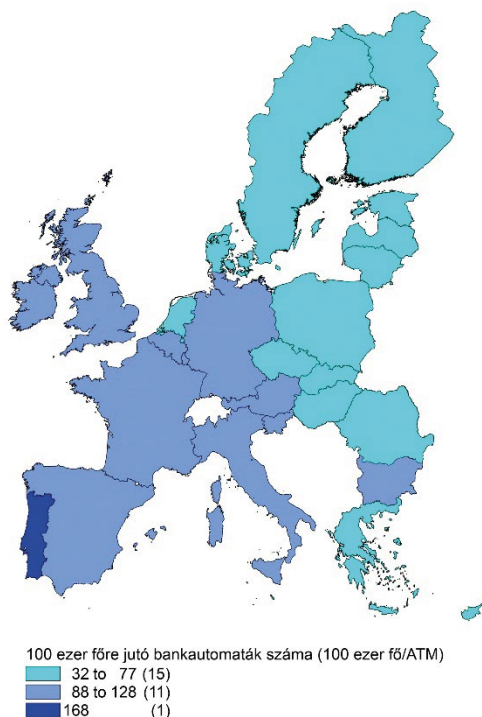

13	Lengyelország	3	77
14	Észtország		68
15	Románia		67
16	Lettország		62
17	Görögország		62
18	Magyarország		61
19	Szlovákia		61
20	Csehország		56
21	Málta		55
22	Dánia		50
23	Ciprus		49
24	Litvánia		47
25	Hollandia		45
26	Finnország		33
27	Svédország		32

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank adatai alapján.

A fiók- és bankautomata sűrűség mutatói közötti összefüggés erősségét vizsgálva kijelenthető, hogy a korrelációs együttható ($\text{sig}=0,133$, $r=0,309$) igen magas szignifikancia szint mellett is csak gyenge kapcsolatra utal. A gazdasági fejlettséget reprezentáló GDP és az ismertett pénzügyi szolgáltató egységek (Bankfiók, ATM sűrűség) közötti korreláció vizsgálatát - a kiugró értékek (Portugália, Luxemburg) kizárását figyelembe véve - elvettem, mivel a köztük lévő kapcsolat nagy valószínűséggel ($\text{sig}_{\text{bankfiók}}=0,109$, $\text{sig}_{\text{ATM}}=0,137$) csupán a véletlen műve. Mindezt azért feltételezhetjük, mert a szignifikancia szint $0,05$ (95%-os valószínűséggel van valós kapcsolat a változók között) feletti, így a változók valós összefüggésének valószínűség értéke alacsony.

5. ábra: EU27 csoportosítása 100 ezer lakosra jutó bankautomaták száma alapján, 2017
(100 ezer fő/ATM)

Forrás: Saját szerkesztés a Világbank adatai alapján.

Az országok nagysága (terület, népesség) vagy gazdasági teljesítménye (egy főre jutó GDP) ezért önmagában nem elegendő a pénzügyi fiókok és bankautomaták mennyiségének magyarázatához. Az eredmények tükrében érdemes lenne további változók bevonása az elemzésbe, melyekből például főkomponens analízissel egy olyan mutató képezhető, mely társadalmi-gazdasági faktorok figyelembevételével magyarázza a pénzügyi szolgáltató helyek országokénti sűrűségének a jelentését. A kutatás érdekes eredményeket tárhatna fel előttünk, melyek elvégzése a szerző későbbi kutatási tervei között szerepelnek, de jelen tanulmány nem terjed ki a végrehajtásukra.

A 4. táblázatban már a digitalizáció eredményeként kialakult mobil POS (Point of Service: vásárlás helyén fellelhető) terminálos fizetések egy főre jutó országos értékeiről informálódhatunk. A Nézőpont Intézet (2018) kutatása szerint Görögországban 2017 óta adókedvezmények járnak az elektronikus fizetésekért, amennyiben a lakosok jövedelmük egy adott hányadát ily módon költik el. Véleményük szerint egy ehhez hasonló adókedvezmény-rendszer Magyarországon is megfelelő lenne a már kiépített terminálok (Pénzügyminisztérium által is támogatott) használatának az ösztönzésére. A tanulmány készítése közben gyűjtött adatok

alapján is Görögország vezeti az egy főre eső mobil POS fizetések rangsorát, ami részben az általuk alkalmazott adókedvezménynek köszönhető.

4. táblázat: EU27 csoportosítása egy főre jutó mobil POS fizetési érték alapján, 2017

Sorszám	EU27	Csoport	Egy főre jutó mobil POS fizetések (Ft/fő)
1	Görögország	1	1 318 998
2	Anglia	2	430 418
3	Dánia		343 247
4	Svédország		327 563
5	Finnország	3	271 140
6	Luxemburg		268 189
7	Írország		258 561
8	Portugália		208 790
9	Hollandia		208 557
10	Franciaország		207 858
11	Belgium		199 188
12	Ausztria		194 451
13	Észtország		168 751
14	Olaszország		4
15	Málta	105 288	
16	Ciprus	104 952	
17	Spanyolország	94 029	
18	Szlovénia	88 698	
19	Németország	81 114	
20	Lettország	70 347	
21	Csehország	62 867	
22	Lengyelország	50 237	
23	Litvánia	47 856	
24	Szlovákia	42 032	
25	Magyarország	40 195	
26	Románia	16 513	
27	Bulgária	11 750	

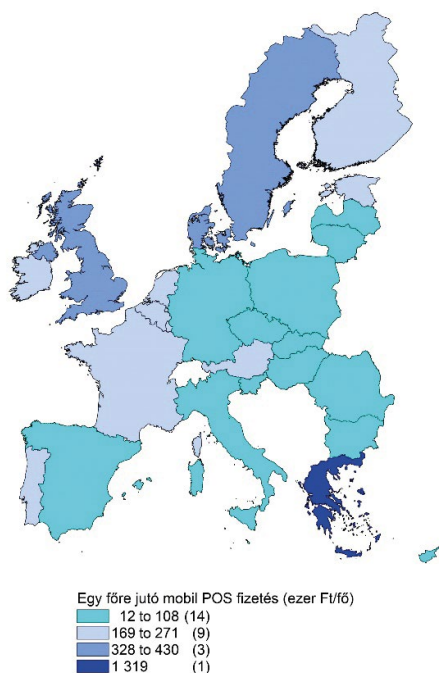
Forrás: Saját szerkesztés a STATISTA adatai alapján.

A bevezetésben bemutatott magyarországi törekvések (stratégiaalkotás, POS terminálok telepítése, általános iskolák fejlesztése, illetékmentesség, állampapír kibocsátás) egyelőre úgy tűnik, a mobilfizetések terén nem jelentettek jelen-

tős előrelépést. Természetesen ezt hosszabb távon kell vizsgálni, figyelembe véve a készpénzhasználatra gyakorolt következményeket.

A 6. ábrán láthatjuk, hogy a mobilfizetések egy főre jutó értéke valóban szigetszerű megoszlással jellemezhető. A nyugati és keleti területek a gazdasági fejlettséggel ellentétesek néhol (pl. Görögország, Németország, Franciaország). Ez persze a jogi szabályozással is összefügghet, amit igazol Lackócai-Gál-Kovács kutatása is.^[21] Egy már tíz országban (Albánia, Kongói Demokratikus Köztársaság, Egyiptom, Ghána, India, Kenya, Lesotho, Mozambik, Románia és Tanzánia) működő mobilfizetési rendszer (M-Pesa: többféle elektronikus fizetési módozatot lehetővé tesz) bevezetéséről írnak. Meglátásuk szerint egy ilyen megoldás működőképessége leginkább a lokális feltétektől (pl. szabályozási keretek) függ.

6. ábra: EU27 csoportosítása egy főre jutó mobil POS fizetési érték alapján, 2017
(100 ezer fő/ezer Ft)

Forrás: Saját szerkesztés a STATISTA adatai alapján.

Korreláció analízis eredményei a kiugró értékek (Görögország) kizárását követően azt mutatják, hogy a bankfiók- és ATM sűrűség közötti kapcsolattól eltérően megfelelő szignifikancia szint ($\text{sig}=0,002$) mellett a változók közötti összefüggés kö-

[21] Lakócai Csaba – Gál Zoltán – Kovács Sándor Zsolt (2018): *Helyi kötődésű alternatív fizetőeszközök. Új lehetőségek a lokális pénzügyi szolgáltatások bővítésében*. Pénzügyi szemle, 63(4). 480–497.

zepesnél erősebb ($r=0,583$). A gazdasági fejlettség tehát a digitalizáció ezen formáját – annak szigetszerű terjedése is figyelembe véve – önmagában is befolyásolja (minél fejlettebb egy ország, annál magasabb az egy főre jutó mobil POS fizetések értéke).

KÖVETKEZTETÉSEK

Összefoglalásként az 5. táblázatban láthatjuk az EU27-nek a szerző által a vizsgált változók alapján felállított sorrendiségeit. A következő országokra jellemző leginkább, hogy a gazdasági fejlettséghez mért rangsorbeli helye megegyezik/közel áll a többi tényezőhöz tartozó értékekkel/értékekhez: Luxemburg, Franciaország, Litvánia és Magyarország.

5. táblázat: EU27 sorrendek a tanulmányban áttekintett szempontok szerint, 2017

Ország	GDP/Fő	100 ezer fő /bankfiók	100 ezer fő/ATM	Mobil POS fizetés/ népesség
Luxemburg	1	1	4	4
Írország	2	15	11	11
Dánia	3	16	22	22
Svédország	4	18	27	27
Hollandia	5	23	25	25
Ausztria	6	22	5	5
Finnország	7	26	26	26
Németország	8	21	3	3
Belgium	9	25	12	12
Franciaország	10	6	7	7
Anglia	11	-	2	2
Olaszország	12	5	10	10
Spanyolország	13	2	6	6
Ciprus	14	4	23	23
Málta	15	7	21	21
Szlovénia	16	9	9	9
Görögország	17	13	17	17
Portugália	18	8	1	1
Csehország	19	14	20	20
Szlovákia	20	11	19	19
Észtország	21	24	14	14
Litvánia	22	20	24	24
Lengyelország	23	10	13	13

Magyarország	24	19	18	18
Lettország	25	17	16	16
Románia	26	12	15	15
Bulgária	27	3	8	8

Forrás: Saját szerkesztés az SPSS program által generált sorrendek alapján.

Rangkorrelációs analízisekkel (Kendall's tau, Spearman's Rho) vizsgálva (kiugró értékeket a rangsorok miatt figyelmen kívül hagyva) a sorrendiségek közötti kapcsolatokat, szinte ugyanarra az eredményre jutunk, mint a konkrét értékek figyelembevétele (Pearson) során. A szignifikancia szintek nagyon magasak (minden esetben: $\text{sig} > 0,5$), így az egyébként is nagyon gyengének ítélandó (korrelációs együtthatók $< 0,1$) összefüggések további elemzése elvetendő.

Láthatjuk tehát, hogy a gazdasági fejlettség nem elegendő a pénzügyi- és bankautomatákkal való ellátottság vizsgálatához. A mobilfizetési értékeket azonban befolyásolja, ami ezen a téren további elemzések elvégzését irányozza elő számunkra. A bruttó hazai termékén kívül több alternatív mutató (pl. GNI, HCI, HDI) is ismert a gazdasági fejlettség mérésére, melyeknek a területi aspektus szélesebb körű (pl. népsűrűség, területi sűrűség) bevonása melletti elemzése érdekes eredményeket jelenthet a további kutatások során.

Összességében a szerző hipotézise – „A kelet-nyugat európai gazdasági fejlettségbeli eltérések a bankfiókák és ATM-ek tekintetében érződnek, de a mobilfizetések értékeire ez nem igaz.” – nem került elfogadásra, mivel elemzései ezzel ellentétes (GDP és a mobil POS fizetések között szignifikáns, közepesnél erősebb, pozitív kapcsolat érzékelhető a szigetszerű elhelyezkedés ellenére) eredményekkel jártak.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bottoni, Stefano (2014): *A várva várt Nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, Budapest.
- Burgerné Gimes Anna (2011): *A kelet-közép-európai országok válsága a globális krízis tükrében*. Statisztikai Szemle, 89(6). 647–666.
- Chambre de Commerce (2017): *Luxembourg economy Open Dynamic Reliable*. Chambre de Commerce, Luxembourg.
- Csomós György (2015): *A világvárosok rangsorolása az irányító és ellenőrző funkciójuk alapján, és a formálódó új gazdasági erőközpontok*. Tér és Társadalom, 29(3). 115–134.
- Egri Zoltán – Kőszegi Irén Rita (2018): *A gazdasági-társadalmi (komplex) térszerkezet kelet-közép-európai képe*. Területi Statisztika, 58(1). 27–56.
- Eölyüs, E. (2017): *Digitizing the Future via Convergence*. Előadás, 2017. október.
- Gál Zoltán (2001): *A magyarországi pénzügyi szektor területi szerkezetének és a bankhálózat fejlesztésének földrajzi vizsgálata*. Földrajzi Konferencia, Szeged.
- Jöns, H. (2001): *Foreign banks are branching out: changing geographies of Hungarian*

banking, 1987–1999. In: Meusburger, P.– Jöns, H. (eds.): *Transformations in Hungary: Essays in Economy and Society*. Physica-Verlag, Heidelberg. 65–124.

- Kincses Áron – Nagy Zoltán – Tóth Géza (2013): *Európa térszerkezete különböző matematikai modellek tükrében*. I. rész. *Területi Statisztika*, 53(2). 148–156.

- Kiss Gy. Kálmán (2009): *A „vidék bankja” megteremtésének dilemmái Magyarországon*. *Hitelintézeti Szemle*, 8(6). 496–515.

- Kovács Sándor Zsolt (2015): *A magyar szövetkezeti hitelintézetek teljesítménye nemzetközi példák tükrében*. In: Berkes Judit – Kecskés Petra (szerk.): *Távol és közel, az elmúlt 25 év területi folyamatai, szerkezetei, intézményei, ahogy az új generáció látja: A IX. Fiatal Regionalisták Konferenciájának előadásai*. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr. 118–128.

- Kovács Sándor Zsolt (2017): *Város-vidék kapcsolat a magyar pénzügyi hálózatban*. *Területi Statisztika*, 57(5). 495–511.

- Lakócai Csaba – Gál Zoltán – Kovács Sándor Zsolt (2018): *Helyi kötődésű alternatív fizetőeszközök. Új lehetőségek a lokális pénzügyi szolgáltatások bővítésében*. *Pénzügyi szemle*, 63(4). 480–497.

- Magyar Nemzeti Bank (2014): *Fizetési rendszer jelentés*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

- Magyar Nemzeti Bank (2019a): *Versenyképességi program 330 pontban*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

- Magyar Nemzeti Bank (2019b): *Inflációs jelentés 2019. június*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.

- Nemes Nagy József – Tagai Gergely (2009): *Területi egyenlőtlenségek, térszerkezeti determinációk*. *Területi Statisztika*, 49(2). 152–169.

- Nézőpont Intézet (2018): *A hófehér gazdaságért: Javaslatok a készpénzforgalom csökkentésére a modern, átlátható és csalásmentes mindennapokért*. Nézőpont Intézet, Budapest.

- Pénzügyminisztérium (2018): *A lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő stratégiához kapcsolódó első két éves cselekvési terv (2018–2019)*. Pénzügyminisztérium, Budapest.

- Tálás Péter (2017): *Három évvel az ukrain hatalomátvétel után*. *Nemzet és biztonság: biztonságpolitikai szemle*, 10(1). 61–80.

- Végső Tamás – Belházné Illés Ágnes – Bódi-Schubert Anikó (2018): *Készpénz vagy kártya? A magyar lakosság fizetési szokásainak feltáró elemzése*. *Pénzügyi Szemle*, 2018/4. 455–479.

- Vinkóczy Tamás (2018): *Pénzügyi intézetek térbelisége Magyarországon*. *TÉR – GAZDASÁG – EMBER*, 6(3). 67–92.

Beszámoló a lublini Metropolises and Peripheries of CEE Countries: New Challenges for EU, National and Regional Policies nemzetközi konferenciáján önálló szekciót rendezett „Best Practices of Creative Cities in the CEE Countries” szekciójáról

---

A Gróf Bethlen István Kutatóközpont 2019 őszén a Regional Studies Association – Central and Eastern Europe (CEE) Conference: Metropolises and Peripheries of CEE Countries: New Challenges for EU, National and Regional Policies nemzetközi konferenciáján önálló szekciót rendezett „Best Practices of Creative Cities in the CEE Countries” címmel a Marie Curie-Skłodowska Egyetemen, a lengyelországi Lublinban 2019. szeptember 12-én. A szekciót dr. Fekete Dávid, a Kutatóközpont tudományos vezetője, egyetemi adjunktus vezette.

Az RSA nemzetközi szervezet által rendezett konferenciák a regionális tudomány legfontosabb rendezvényei, mely a nemzetközi regionális kutató-közösség legkiemelkedőbb találkozási színterei. Az RSA minden évben több alkalommal, különböző európai városokban rendez konferenciákat a diszciplína valamennyi kutatási témájában. Idén ősszel a lengyelországi Lublin adott otthont a rendezvénynek. Lublin Krakkótól észak-keletre fekszik és az egyik legrégebbi lengyel város, mely korát műemlékekben gazdag belvárosa is fémjelzi. A belváros pezsgő hangulata, főtere, hagyományos lengyel ételeket kínáló éttermei, valamint természetesen egyeteme is kiváló helyszínnek bizonyult a konferencia számára.

A magyar szekció résztvevői képviselték a győri Széchenyi István Egyetemet, de érkeztek előadók Pécsről, Budapestről, valamint külföldi résztvevők az Egyesült Királyságból, Szlovákiából, Romániából, illetőleg Lengyelországot is képviselték a lódzki egyetemről.

A szekció a kreatív városok témakörében fogta össze az előadásokat, főként kelet-közép-európai kontextusban. Azokat a jó gyakorlatokat kívánta körbejárni, amelyek a városok kreatív és kulturális szektorai számára jó támogatási metódusokat kínál. Ez sikerrel meg is valósult.

A szekció-előadásokat a szekcióelnök, dr. Fekete Dávid indította nyitó köszöntőjével, bevezető gondolataival, illetve „Creative City from the Perspective of Strategy Building – The Case of Győr” című előadásával. Kézai Petra, a Széchenyi István Egyetem másodéves doktorandusza, a győri kreatív szféra szereplőivel folytatott fókuszcsoportos, feltáró workshop eredményeiről tartott prezentációt „Overview of the Local Creative Industry Based on the Group Discussion in the City of Győr” címmel. Majd Morvay Szabolcs doktorjelölt a „Creative City Model

- Example of Győr” című előadásában számolt be empirikus kutatások nyomán létrehozott kreatív város modellről. Tomay Kyra pécsi előadó a „The Creative Class Goes to the Countryside? – The Role of Urban and Rural Gentrification in the Entrepreneurial and Innovation Ecosystems” címmel tartott érdekes előadást a kreatív osztály területi relációjáról.

Külföldi előadók voltak Justyna Chodkowska (Nicolaus Copernicus Egyetem, Lengyelország), Miszczuk Marinela Istrate (Alexandru Ioan Cuza Egyetem, Románia), Justyna Mokras Grabowska (Lódzki Egyetem, Lengyelország), akik valamennyien a központi téma valamely vetületét, mellékszálát elemezték színvonalas prezentációikban.

A magyar szekció mindenki számára lehetőséget adott, hogy vitákat folytassanak témájukban, izgalmas beszélgetések bontakoztak ki, előremutató gondolatokkal kiegészítve további kutatások ígéretét fogalmazták meg a résztvevők a kreatív városok, a kulturális és kreatív szféra előmozdítása irányába.

Morvay Szabolcs

Beszámoló a „Culture-based Development in Modern Cities: Experiences From Russia and Hungary” nemzetközi konferenciáról, amely 2019. október 7-én zajlott a Széchenyi István Egyetemen, Győrben

---

2019. október 7-én izgalmas nemzetközi konferenciát tartottak a Széchenyi István Egyetemen: „Culture-based Development in Modern Cities: Experiences From Russia and Hungary” International Conference címmel.

A konferencia a kultúra alapú városfejlesztésre, illetve a kreatív városokra és azok jó gyakorlataira fókuszált.

Az elmúlt két évtizedben egyre növekvő érdeklődés figyelhető meg a városok kreatív és kulturális értékei irányába Európa-szerte. Mint egy új fejlesztési elemként aktivizálják a városok a kreatív és kulturális szektort, valamint a helyi kulturális értékeiket.

A Bethlen István Kutatóközpont a Széchenyi István Egyetemen karöltve szervezett nemzetközi konferenciát a témában idén ősszel, amelyen orosz kutatók is részt vettek, valamint számos magyar városból is érkeztek előadók.

A konferenciát Dr. Lukács Eszter, a Széchenyi István Egyetem rektorhelyettese, valamint dr. Fekete Dávid, Győr város alpolgármestere vezette.

Az előadásorozatot Lux Gábor – a pécsi regionális kutatóintézet munkatársa – nyitotta “Culture-based Urban Development: Ideal and Practice Beyond Core Regions” címmel. Őt követte Nagy Gábor – szintén a pécsi kutatóközponttól érkezett –, aki izgalmas prezentációt tartott a következő címmel: “The Scope of the State of Production of Urban Space – A Relational Approach”. Bálint Dóra szintén Pécsről érkezett. Magas minőségű prezentációjában a kreatív terekről beszélt “Digital transformation in cities: coworking spaces in Hungary” című előadásában. Horeczki Réka, aki az ELKH Gazdasági és Regionális Kutatóintézetből érkezett Győrbe, a következő címmel tartott színvonalas prezentációt: “State Support of the Company Towns in Russia and Kazakhstan: Comparative Analysis”.

A két orosz vendégkutató, Tatiana Bystrova professzor asszony és Viola Larionova adjunktus növelték az esemény minőségét előadásaikkal: „Design of Public Buildings and Spaces in European Towns as a Significant Part of the Territory’s Tourist Image” és „Socio-cultural potential of minority and medium-sized cities in the eyes of young people”. Orosz vendégeink az Ural Federal Egyetemenről érkeztek hozzánk.

Végül a Széchenyi István Egyetem doktoranduszai, munkatársai képviselték egyetemünket előadásaikkal. Dr. Fekete Dávid és Morvay Szabolcs a Kreatív Város koncepcióról tartották a következő előadásukat: „Creative City Concept and the creative pyramid model - Example of Győr”. A következő prezentáció volt: „The Operationalization of the Creative Node Model”, melyet Dr. Lévai Andrásról hallhattunk és végül a Széchenyi István Egyetem PhD hallgatója, Kézai Petra tartott izgalmas előadást a következő címmel: „Győr, as a Creative City - An Overview of the Local Creative Industry”.

A konferencia rendkívül sikeres volt, izgalmas tudományos vitákkal, a résztvevők pedig gazdag élményekkel és tudományos előrehaladással térhettek haza.

Morvay Szabolcs

Beszámoló

gróf Bethlen István születésének 145. évfordulója alkalmából a Gróf Bethlen István Kutatóközpont által rendezett megemlékezésről, előadásról

---

2019. október 8-án a győri Kisfaludy Károly Könyvtár rendezvénytermében megemlékezés és előadás zajlott gróf Bethlen István születésének 145. évfordulója alkalmából. A rendezvényt a győri Gróf Bethlen István Kutatóközpont szervezte. Mint ahogyan a Kutatóközpont neve is fémjelzi, Gróf Bethlen István személyét és munkásságát tekintély övezi Győr városában, melyet a tudásműhely névválasztása mellett Győrben, Újvárosban egész alakos szobra és a korábbi zsinagóga melletti tér Gróf Bethlen Istvánról való elnevezése is bizonyít. A rendezvény meghívott előadója Romsics Ignác, akadémikus volt, aki bemutatta az egykori miniszterelnök tízéves pályaképét, mely korszak a „bethleni konszolidáció” nevet hordozza a történelemkönyvekben. Romsics Ignác kifejtette előadásában, hogy az államférfi olyan kihívásokkal nézett szembe miniszterelnökként, mint az ország gazdasági, társadalmi, kulturális és szociális leépültsége, a második királypuccs, külpolitikai karantén, trianoni diktátum, vagy éppen a vágató infláció. Miniszterelnöksége alatt beszélhetünk a művelődési politika új irányairól, melyet gróf Klebelsberg Kuno nevéhez köthetünk. A gróf hivatalos élete mellett Romsics Ignác számos történetet mesélt a közönségnek Bethlen István magánéletéről is.

A megemlékezés Romsics Ignác előadása után dr. Fekete Dávid korreferátumával folytatódott, aki Gróf Bethlen István győri kultuszáról, tiszteletéről beszélt, melyet Győrben az ország harmadik Bethlen-szobra is kifejez.

A program záró fejezetében beszélgetésre, kérdések feltevésére, hozzászólásokra volt mód, mellyel a kiemelkedő létszámú közönség élt is.

A színvonalas, tudományos-történeti program méltó lezárásaként a résztvevők megkoszorúzták Gróf Bethlen István győri szobrát.

Morvay Szabolcs

A KÖTET SZERZŐI

Barkó Gábor Ágoston OSB, bencés szerzetes, pap, tanár; Tihany plébánosa, a Bencés Apátsági Múzeum igazgatója, a turizmus felelőse a Tihanyi Bencés Apátságban

Dömötör Mihály MSc-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem

Dr. Fekete Dávid PhD, egyetemi adjunktus, Széchenyi István Egyetem Regionális-tudományi és Közpolitikai Tanszék

Dr. Lévai András PhD, Széchenyi István Egyetem

Laczkovits-Takács Tímea PhD-hallgató, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola

Morvay Szabolcs doktorjelölt, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola

Nagy Csongor PhD-hallgató, Debreceni Egyetem Földtudományi Doktori Iskola

Nagy Dávid egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem Vezetéstudomány és Szervezeti Kommunikáció Tanszék

Pop Szabolcs PhD-hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem

Vinkóczi Tamás PhD-hallgató, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola

GRÓF
BETHLEN ISTVÁN
KUTATÓKÖZPONT

2019-ben is számtalan kutatás és program zajlott a kutatóközpontban. Második alkalommal került megrendezésre a Gróf Bethlen István Erdélyi Nyári Egyetem. A rendezvény helyszínválasztása azt a célt is szolgálta, hogy a kutatóközpont erősítse kapcsolatait a határon túli magyar tudományos-szellemi műhelyek irányába, elősegítve a további közös kutatásokat, kapcsolódási pontokat. A nyári egyetem egyik fő helyszíne a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem marosvásárhelyi egysége volt, itt zajlott a plenáris előadások egy része, ahol az előadók az erdélyi magyar felsőoktatás jelenlegi helyzetét mutatták be. Gróf Bethlen István, a kutatóközpont névadója előtti tisztelegés gyanánt a plenáris előadások másik részére, továbbá a fiatal kutatók prezentációira az egykori miniszterelnök szülőhelyén, a geryeszegi Teleki-kastélyban került sor. A nyári egyetem mellett a kutatóközpont az idei esztendőben is szervezett nemzetközi konferenciát Győrben a kreatív gazdaság témakörében, megemlékezéssel tisztelegett névadója születésének évfordulóján, továbbá tematikus szekciót szervezett a Regional Studies Association kelet-közép-európai konferenciáján Lublinban. Jelen kötet a nyári egyetem előadóinak válogatott tanulmányait tartalmazza, melyek a Kárpát-medence fejlődési folyamatait mutatják be különböző témakörökben.

A Gróf Bethlen István Kutatóközpont 2016-ban jött létre Győrben. A kutatóközpont a Széchenyi István Egyetem tudásbázisán működő önálló kutatási egység, a multidiszciplináris társadalomtudományok területén végez kutatásokat, kapcsolódik az egyetem tananyagának folyamatos fejlesztéséhez, továbbá az új tudományos eredmények megfelelő disszeminációjához. A kutatóközpont keretében végrehajtott kutatási programok elsősorban a közgazdaságtudomány, a regionális tudomány, a politológia, a földrajztudomány és a geopolitika módszereit alkalmazzák.

ISBN 978-615-5776-45-8

9 786155 776458